5806.

Strang list 25

118

Zielnik

Stefana Falimierza.

wydany w Roku 1534, iak świadczy Bentkowski Hist. literat. polskiey Tom 2gi. pag. 391.

Drukowany w Krakowie u Floryana Unglera, iak domyślić się można z cyfry tegoż.

Posiadałem inny od niniejszego exemplarz Zielnika Falimierza, naymniey trzy razy tak gruby, atoli i ten nie cały. We exemplarzu tym, materye tym porządkiem po sobie następowały:

Regestr nazwisk rzeczy w tymże dziele obiętych.

Regestr na wszelkie niemocy, które lekarzstwem tich ziot bywaią uzdrowiony, kart 25.

Przedmowa, zaczynaiąca się od słow: "Wszelka "rzecz żywiąca, albo thez z ziemie " rostąca ze czterzech żywiołow " stworzona albo złożona iest. &c. Kart dwie, u spodu iey orzeł polski i herb Miasta Krakowa.

Opisanie roślin, - które to opisanie poczyna się od: Absintheum. Piotyn. Wermut. Capitulum I. na karcie naznaczoney litera A. List I. i materya ta ciągnie się aż do Karty 156.

Między rośliny wchodzą atoli i rzeczy wcale do nich nie należące, iak

iak np. na liście 70tym Kantarides, — na liście 89 Mumia, — na liście 95 Os de corde cervi, Kość z serca ieleniego, — na l. 143 Stercus Łayno, po polsku Gowno, ein Drek, z stosownym holcsztychem, — na liście 149 Tela aranee, Paięczyna, Schpinnen wedel.

Daley idą materye w ninieyszym utamku Zalmiena znayduiące się, iako to: o Wodkach ziol rozmaitych i t.p.

o Rennie Dzieła Zalmiena patrz dopis na końcu.

O Wodkach ziol roźmagt-tich y o moczi ich: a osobliwie o tich kto-rich nawieczey Doctorowie vżiwaią w roźmaitich niemoczach ludzkich.

Odkhi bywaią palone albo też działane zziela y s korzeniem we spolek niektore/ niektore też s samych ziol/ niektore z ziol y s kwiatem/ niekthore z samego kwiecia/ niektore z samego korzenia/ Niektore też ze wszego pospolu/ Thez niektore y z owoczu/ iako z iagod z gdul (Gdule są gruszki) z iałowczu/ z bobku/ Niegdi też złożywszi rozmagitych ziol pospolu ą snich paląą wodkę/ ą tho przeciwko niemoczy niekthorego członku/ albo też sok wytłaczaią ziednego ziela albo y s kielka pospolu.

¶ Też niektore Wodki rozmagitem misterstwem bywaią działane/ Niegdy thelko parzeniem pod Alembikiem ą wstępowaniem pary wzgore/ potym sie stęp pary woda działa ą wycieka z alembiku

¶ Też niektorzy czynią nakładszy na iakie naczynie ziela z wierzchu ogniem przystawia ą tak wodka przez chusthę na doł do naczynia wyciecze.

¶ Też niektorzy samem słońcem dosyć ślachetnie y pożytecznie czynią wodki/ ą zwłaszcza s kwiathu woniaiącze°/ Nakładą go do sklenicze pełno/ ale sklenicze są z długiemi szijami/ ą tak nakładszy go obrocząą iedne szije sklenicze do drugiey/ ale prożną na spodek podstawią ą s kwieciem na wierzch ą tu gdzie sie sklenicze schodzą oblepią czym izby tedy para albo wonia niewyszła/ ą thak przez kielko dni dadzą sthać na słończu gorączem ą od słończa wszythka wodność s kwiecia wynidzie w spodnią bańkę/ ą niebędzie tak wodna y świathła iako czo przez ogień działaią/ ale gęsta y wonią thego kwiathu maiącz y barwę/ ą też na ślachetnieysza y w lekarstwie napożytecznieysza/ bo mocznie sprawuie.

¶ Niektorzi po wypieczeniu chleba w ciepły piecz wstawiaią/ ą tak sobie Wodka powolnie s stępuie na doł.

¶ Też niekthorzy w naczyniach glinianych to czynią wsthawiwszi iedno na drugie ą niechaią thego przez dzień y przez nocz, albo poki piecz niewychłodnie.

¶ Też niektorzy wziąwszy garniecz nadziałaią w dnie dziur / ą nakładą do niego ziol (iako to bielonu) ą postawiwszi na drugi garniecz izeby tho zdziurawione dno właźło na drugi garniec czały nie naruszony y przykryć ą zakopać w ziemię wilgotną, albo wstawić w piasek wilgothny ą dać thak sthać przez czały miesiącz albo dłużey / ą thak woda s sthępuie na doł do

garncza spodniego stych ziol/iakoz tak dziakaią oleie wonne, z rozmarinu y z inszych wonnych rzeczy/ Napelnic sklenicze kwieciem wonnem ă zakrić dobrze izbi tam wiatr niemogl przydz/potym postawić na miesczze wilgotne ă obsypać piaskhiem do pol sklenicze ă niechay thak sthogij miesiąc albo dwa izby sie kwiecie rospuscilo w wode, potim zlać te wode do inej sklenicze ă zathkać wierzch dobrze miechierzyną albo pargaminem, ă na sloncu postawić/bo stąd sie zgestnicie na oley.

¶ Ktore ziola malo w sobie wodnosci maią / są thy/ roiownik/ swieczki/roza/ă tak y ine/ thedy takowe ziola s siekać ă warem ie polać/ale w takiey rzeczy masz polać czoby para niewychodzila zakrytto dobrze/ă niechay tak stogi stą wodą przez kielko dni/ăna kazdy dzien zamieszać albo wsthrząsnąć raz albo dwa/ potym wypalić przez alembik/Pirwsza tedi woda iest dobra/ wtora nietak/ ale tu rozumieć trzeba izeby sie woda w lembikhu niewznosila kthora iesth miedzy zioly/ ă to gdyby sie alembik zagrzal barzo. Ale niedawać wodcze wiele idz iedno czoby rozumial izeby dosyć bylo / iako gdy by s samego ziela palil/ Jdzieli wieczey nizli potrzeba, nieuzytecz na iest / Takowe wodki nierowno lepsze/ wonnieysze / y lagodnieysze ku piciu nizli ti ktore ogniem palą.

¶ Ziola ktore w sobie wiele wodnosci maią wiele wodki dawaią, ă thy wodki rady sie kazą / bo sie pod nimi wiele plugastwa vstawa ă przeto ie musi czesto czyscić, Jako Boragowa/ wolowego iezyka Psinkowa/ J inszych ziol wodnisthych/ Nalepiey iest aby thy ziola byly ku wodcze brany poki na nich rosa iesth/ ă gdy narzezesz gdy iuz rosy niebedzie/thedy gim day aby przez nocz lezaly izby tak przewiedly,ă rano skray ă pal wodke.

¶ Przi niekthorych wodkach zostawa wonia ieyze ziela, A przi niektorych tez nicz/ktore ziele iest slozone wieczey od powietrza niz od inych zywiolow/Thedy wszythka slachetnosć iego wychodzi w wodke/ ktora wodka niemoze być palona iedno ogniem z wierzchu.

¶ Niektore ziola są gorzkie/kąsaiącze/ Wodka gich w sobie nie niema moczy/ bo gorzkosć ich nie wychodzi w vodke/ale zostaie przi częsci ziemney ktora iest w zielu, ă tak iz ta gorzkosć czoby w lekarstwie miala dać sprawe: zosthawa przy zielu/Ty wodki thedy nie są vzyteczne w zadne lekarstwo, dla grubosci kthorą maią z strony ziemie.

¶ Chciałliby mieć mocz te kto=
ra gorzkości kßanie czyni / mu=
siał by tho inßem mistherstwem
sprawić aby miał prawą moc bez
własney grubości zielney/ ă kto to
chcze prawie vmieć czythay sobie
Raymundum Lullum de quintis
essencijs.

¶ Ty wodki ktho ie barzo waży
nie z wielkim pożythkiem gich be=
dzie pożywał/ Bo częstokroć du=
chy żywotne chczemy posilać/ ă o
ny telko wonnemi rzeczami bywa
ią posilony, Wodka żadna vonicj
niema/ telko smrod od palenia/ o
sthrość y gorzkość w wodkach po=
trzebna iest/ ă to dla zatkania wą=
troby y inßych członkow wnetrz=
nych, Też y wßelkie zastanowienia
otwiera/ ale iż w sobie tey moczy
niemaią/ ßkoda gich y w lekharz=
stwo brać

¶ Wodka mleczu wysukie° ma
mocz oddalać gorączość wątrob=
ną/ ale niemali w sobie gorzkości
nie bedzie iey czyścić ani żiłotwie
rać y żołtość zosthanie na ciele/ ă
cießkość w prawym boku przed sie
bedzie trwała.

¶ Powieda lekarz ieden: Doctor
Ja przy wieczey ku niemoczam z=
wirzchnim wodek potrebuie nizli
ku wnetrznym, ă to ku okładaniu
wątroby /sercza/ głowy/ piersi.

¶ Człowiekowi kthory wnątrz
ma zzenie thak prosto albo osło=
dziwßy throche dawam mu ie pić,
dla vmnieyßenia gorączości, y też
dla dymow ktore w głowe wsthe=
puią.

¶ Przy działaniu Wodek to na
pieczy miey iżebys ogień mierny
dawał, ogniem ie dobrze vdziałaß
ale nie miernym ogniem wßytko
pokaziß/ tho iest mocz ziol/ korze=
nia/ kwiatu, rospußczą sie że para=
mi zniszczeią/ ă duchowie na vżi=
tecznieyßy y wonia w wodcze al=
bo z wodką niewynidzie.

¶ Gdyżby tedy kto chciał wod=
ki działać/ naprzod miey alembik
z nosem dobrze długim y sklenicze
czo może być nawietßa/ ă w niey
aby była dziura coby alembikow
nos wetknął sie / ă około obwież
mokremi chustami/ potym day o=
gień mierny/ A Alembik thez w
kociełkhu aby pełnie siedział mo=
krą chusthą czestho obwijać iżeby
mocz nikedy inedi wynidz niemo
gła/ ale iżeby z wodką społem do
sklenicze weßła/ ale cirpnosc/ kwa
snosc/ słonosc/ gorzkosc/ przi ziel=
sku na dnie zostanie/ abowiem ty
smaki przy częsci ziemney zostha=
waią/ To zielsko lepak musiałby
kalcinowac/ to iest zaßpuntowaw
ßy w garnczu spalić w ogniu wiel
kim/ pothim na ten popioł nalać
wodki tegoż ziela, ale popioł maß

wsypać na czo płytkiego, ă potim
nalawßy wodki na ten popioł po
stawże na miesczu rownym, ă po
dle tego postaw drugie naczynie iż
by stało mało niżey niżli to czo w
nim popioł z wodką/ Potym po-
łoż kraykę ieden khoniecz na they
wodzie/ ă drugi koniecz na to su-
che naczynie/ ă tak tha wodka be-
dzie spływała po kraycze do thego
naczynia niżey stoiączego/ ale iże
by sie pierwey na popiele vstało/
Potym tho czyste zlać do sklenicze
czos spuscił po kraycze/ Pothym
tho wypalić zasię przez mieruy o-
gień iżby sama gestość kąsaiącza
gorzkha/ słona/ cierpniącza/ kwas
na/ zosthała/ They możeß dawać
ku potrzebie w wodcze thego ziela
czos ie spalił na popioł.

Kthorym sposobem ă iakhim
złożeniem swem ty rzeczy z ziemie
vrosłe niemocam j porußeniu zdro
wia człowieczego pomagaią tho
maß pilnie obaczyć / ă gich mocz
ślachetną maiącz daway ie w le-
karsthwo, Zwłaßcza czasu moro-
wego/ potem też y inßych czasow
ku rozmagithim niemoczam/ Ku
działaniu thego iako maß działać
Lekarstwa, zdami sie iżby sie miał
nauczyć stego co tu iuż napisano
w tych kxiegach, ă to gdy vczyniß
pracą około tego ă pilnosci przy-
łożyß/ w thym skußeniu przydzieß
ku prawey naucze.

Thu aczkolwiekem nieczo na-
mienił o sprawowaniu Wodek y
o paleniu/ A wßakże nietak dosta
tecznie yle potrzeba/ ă tho zwłaß-
cza nie wypisałem iako Alembiki
przyprawować y wßytko naczinie
ku paleniu/ Abowiemby było prze
dłużenie y prożnie pisanie/ ale gdy
kto bedzie chciał wodki palić musi
sie oczywisthnie nauczyć od thych
ktorzy pierwey vmieią/ abowiem
iedni palą w alembikach, ă drudzy
po prostu. Juź thedy bede pisał
o moczy wodek z zioł rozmagitich

Alunowa wodka.

1.

Alun wziąć j spalić gi
potim na ten palony A
Alun nalać czysthey
wody ă dać thak stać
przez kielo dni/ ă na każdi dzień za
mießać iżby sie zmocniła od Alu-
nu, gdi przidzie piąty dzień zamie
ßawßy ostatnie dać sie vstać/ po-
tym gdy sie vczysci zlać w czo czy
stego ă schować, ă gdy trzeba zwi
nem zmießać ă tym vsta wymy-
wać/ żeby thwierdzi/ mieso około
zebow goij / Dziąsł owrzedzenie
goij/ ă krwi snich idz nieda.
Też gdi omoczywßy iaką chu B
ste bedzieß przykładał na brzuch /

biegunke czyrwoną zastanowiß=
Wrzody nieczysthe gniłacze gdy
wymywa kto/vyczyścia j wysußa
iąc z goij/gdźie koluiek iakie miesce
woniaiące nielubie pomaczaß/o=
deymuie śmrod/ ä zwłaßcza mie=
dzy sparami v nog albo pod pazu
chami/albo około łona/Wrzody
ktore zową Cancer są barzo gni=
iącze/wymywać ie tą woda,wy=
sußa ie y goij/ y inße mieśtcza plu
gawie pachnącze.
E ¶ Thez gdy ią zmießa z wodką
rożaną ä thym w vściech płokać/
czyści gardło y iezyczek vmocnia.

O wodcze Anyzowey
2.

A Nyżowa Wodka ot=
wiera zatkanie w żyłach / J zachowawa
każdego kto ią pije na
tßczo od koliki/Rzyganie odda=
la,Barzo iesth vżythecżna mam=
kam/Bol w krzyżoch vspokaia,y
kamień piaścżysthy z nyrek wypą=
dza/ Trawienia dobrego żołądko
wi dodawa / J rumiennośc licza
cżyni/ Mleko mnożj mamkam/
ä z wodnego mleka geste cżyni ä
słodkie dziatkam.

O wodce Boragowey
3.

B Oragowa wodkha/
Sercze posila y gru
bość krwie cżyści,du= A
chy serdecżne wyia=
śnia/Myśl dobrą cżyni/sny gro=
źne odeymuie / Drżenie sercza o=
deymuie/ Kto ma grubą krew iest
gim vżytecżna / ytez thym ktorzy
maią mdłą głowe ä są bliścży o=
deßcia od rozumu,Ktorzi spać nie
mogą/ä grożne widzenia na my=
śli miewaią/bowiem takowe prze
strachy złe z melankolijey przycho
dzą y z grubośći krwie/ Przeto kie
dy ią kto pije/ krew cżyści,barwe
cżudną dawa / bladą y s śiniałą
spądza/tez y zmazy osuthe y flaki
pocżerniałe s ciała spądza.
¶ Tez na kaßel y na suchothy y B
na plwanie krwią iest barzo poży=
tecżna/krwi w cżłowiecze zgorzeć
nieda/zimnicze cżwarthego dnia
ktora przychodźi s spalenia krwie
zapądza,W mor pita sercze posi=
la y broni od poruszenia / omdle=
wania broni gdy niekielko listow s
kwiatem mußkathowym zawiąże
w tawte cżyrwoną/ä złoty w wi
nie omyć ä społem zwiezać ä wło
żyć w te wode ä dawać iey pić w
mor ä zwłaßcza dźieciom/możeß
ią osłodźić cukrem,wiele dobrego
dźiała ludźiem obojga wieku/ä z
właßcza grubo krewnym.

Biedrzeńczowa.

4.

A Wodka Jedrzeńczowa wodkha kamień łamie w ledźwiach y w miechierzu / zasthanowie nie moczu przeprawia / Rzezanie moczu s kapaniem bolesthnem / y trzewną dne ktora bywa z zimnej przyczyny: goij.

Bzowego kwiatu.

5.

A Wodka Bzowe° kwiatu iest dobra tym ktorzi są wnątrz na mo czach poruszeni / iako na rozumie / na pamieci / na baczności / na mowie gdy się zaiąkaią nieslyszą, mozg niedostateczny maią albo naruszony / s smetku y z ynych wiele przygod / Ta woda istotnie na thy rzeczy pomoczna iesth barzo gdy ią ktho bedzie pił dwie

B niedzieli.

¶ Też niedostatki slezjony goij, bądź to twardości iey / ociekłości / zatkanie / gdy ią pije y też zwierzchu przikłada / Poth pobudza / Iesth złożony ten kwiat wiecżey z powietrza niżli z inszych żywiołow ā dla tego iest tak slachethny / bo każde lekarsthwo ktore w sobie ma wietszą czesć powietrza niżli inich żywiokow / iesth barzo slachethne bo w sobie niema grubosci ziemney / na poczenie przygodnieysze są.

Bukwiczana.

6.

Wodkha Bukwiczana ma też w sobie dziwne A wocży / naprzod głowe thwierdzi / piersi y płucza o nieczysthosci flegmistych czyści / Swietego walantego nie moczy się przeciwi, iady wypądza y denną niemocz leczy, flegme z żołądka przez stolcże czyści / Rzyganie częste stanowi / vryne obphicie wywodzi / bolesci slezjony vsmierza, żołądek posila y trawienie dobrze czyni / kto krwią pluie zastanawia / bolesci krzyżowe y miechierza vspokaia / przyrodzoną chorobe paniam obphicie wywodzi / w żołtey niemoczy iest dobra / y bolesci z głowy ranney wywodzi na wierzch / bolesć żebową vsmierza, y wzrok zaćmiony wyiaśnia / ytesz Lekkosć paniam czyni przy porodzeniu gich dziathek / Jad z rany wyciąga gdy kogo pies vije. Też bolenie vsow y głuchość oddala / Łzy ktore z oczu plyną zasthanawia y krew z nosa takież.

¶ Quartane też tłumi / gdy się B daß napić cirpiączemu człowieko

wi we dwie godźinie przed przyśc-
ciem quartany.

C ¶ Thez ta wodka iest dobra pić
tym ludźiom ktorźi paraliżem są
zarażeni/ythez thym ktorzy maią
drżenie w członkoch swogich, Jtez
tym ktorzy kurcz miewaią.

D ¶ Tez niemniey iesth vżyteczna
opuchłym ludźiem / y boleści rospądza
z żywota opuchłego.

Babczana.

6.

A Wodka Babczana iest źimna okolo wtorego stopnia / ă sklania sie nieiakho khu suchości/ Ma w kosnosc ociergaiącą y ciała naraszczaiącą/ă tak iesth osobna na rany ktore ciało każą gryząc ie A iż tez iest cierpniącza / ă tak iest dobra w każdey biegunce ze ă zwlaszcza gdyby iuż kto miał w ielitach swogich rany, Tedi ią ma często pić/ y klisthera wsią wpuszczać/ otwiera zathkanie wątroby y sleziony/krew zapaloną chłodźi J fistuły ciałem zdrowym narasz cza/ abowiem ma te wkosnosc iż po niey ciało narasta ă zwlaszcza w ranach starych/ Zbytnie płynie nie Emoroid zastanawia gdy kto sobie stolecz/ tho iest ielita koniecz bedźie omywał tą wodką.

B ¶ Tez bol żebowy vsmierza kiedyby sobie nią vsta płokał.

C ¶ Tez korzeń tego źiela masthykowany/vsmierza żebowy bol/y rany kthore w vściech bywaią. vsmierza / y w febrze tercijanie iesth dobra pić.

Balsamowa.

7.

A Wodka Balsamowa iest ciepła y wysuszaiącza w wtorim stopniu / iest barźo subtelna/ Vrzyne pedźi y paniam ich przygody wywodźi/ Thez Loże w kthorym dźiecie leży w żywocie vmarłe.

B ¶ Tez iest barźo vżyteczna paniam ku pożywaniu iżby tim snadniey poczęły/ macicze zaźiebioną zagrzewa / J zaćmienie oczu wyiasnia/kaszlączym ludźiem iest barźo dobra pić y dychawicznym J tez tym ktorzy swietego Walantego niemocz maią/y na rany J thez naprzeciwko trucinam/żołądek posila y trawienie dobre czyni/ gryźienia, kłocie ktore bywa w żywocie: vsmierza/y flegmę grubą w ielitach trawi/ ă tak y koliki broni.

C ¶ Jesth osobna naprzeciwko iadom y thrucinam/ ă thak ktho by

wpadł w niemoc obiadszy sie bedł/ Napiy sie tej wodki vznasz pomoc J na kamien iest dobra łąmiąc gi y wypądzaiąc.

Czelidonijowa.

8.

A Czelidonijowa wodka ma włosnośc iże gdy ią prosto pusczza na oczy niedobre / zaćmione grubościa iąkązkolwiek poszle naprawia ie y wzrok iasny czyni/ Albo kiedy ią thez szczem drugim zmiesza/ iako z żołciami rybnemi albo z ptaszemi.

B Sadła czystego Lipieniowe° z miodem białym spuscić / ą sthą wodka zmieszać y pusczzać na oczi tym ktorzy maią oczi barzo zanie czyscione ą zamulone, ą zwłaszcza ludziem letnim/ abowiem to przychodzi zniedostatku mozgu y nerwow widzielnych/ tym ktorzi mała vmnieyszenie wzroku z przyczin złey krwie zimney.

C Wiedz że sok zielony z Czelidonijey wytłoczony wietszą ma moc nizli wodka na thy rzeczy/ abouiem kąsaniem swem poszłość na zrzenicach gryzie/ ą z powiek zbytną mokrość vysusza j scierca.

Czarnego korzenia.

9.

Takoż wszythko ziele w wsem słożeniu dla suey wodności: z nieyże pochodą wiatry/ niechęć czyni y wzburzenie w żołądku / ą tak y wraczanie/ Thegoż korzenia wodka y z bzowego korzenia/ s korzenia sosnkowe°/ gdy ią pije: wodnocielność y ociekhłość brzucha / scieńcza/ ociekłość ślezyony scieńcza, Lepiey ią z winem pić nizli sa (me. A

Chmielu płonego.

10.

Ta wodka gdy ią ktho pije krew czysci/ człowieka czirstwi/ wnetrzne boleści z gorąco ści poszłe: rozgania / J zapalenie wszelkhiego członku wnethrznego chłodzi/ kolerę z żył wyciągaiącz przecz wypądza/ ą thak tedy krew czysci. Naprzeciw żołtey niemoczy iest barzo pozyteczna/ Boleść głowy z gorączey przyczyny leczy/ Zimnicżam ktore od kolery przichodzą y od naruszenia krwie, iako są tercijany/naprzeciw temu iest tha wodka barzo dobra/ Wilkości gorące przipalone wygania sciała. A

B Thez iesth dobra na bolączki

wnetrzne/ ă zwłaszcza na boląckę wątroby/ Piersi y płucze czysci z zbytkow y dichanie wolne czini/ Gdy kto ma swierzb albo drobno osypane ciało/albo liszaie, albo zmazy na ciele/pić ią ă oczyści ciało.

Chebdowa.

11.

A TA wodka bywa palona z korzenia y z kwiecia/othwiera żywoth czyniącz stolcze y sleziony z iey nieczystosci czysci/ puchline z nog y z żiwota wypądza.

Czenturzijey.

12.

A WOdka Czenthurzijowa iest gorzka ă wysuszaiącza z niciakhą małą cierpnoscią/ żyły czysci zatkane wilgotnosciami grubemi/ subtilizuie grube wilkosci flegmiste/ A potē wypądza flegme y kolere z żył y z inszych członkow/ rzeczy przyrodzone paniam pobudza ku wyściu y płod z żiwota wyrzucza mocznie/ Rany stula y goij, Thwardość wąthroby y sleziony rospądza/ I żołthą niemocz vlecza/ I też paraliż y kolike vspokaia, y bielmo z oka rospą

Dza.

Dziewannowa z kwiecia.

13.

DZiewannowa wodkha wymownosc dawa/ iezyk wolny czyni ku wymownosci/ A oczy zaćmiaiące sie wyiasnia/ bo lesć gich y kłocie w nich vsmierza Łzy sciera z błyskawoscią/ ă rosti kosć gich scieńcza, Zimnicze dnia czwarthego z przypaloney khrwie vsmierza/ płynienie sthrzew zwiera, Gdy nią lice vmywa pieknosc z rumianoscią dawa/ Piegawość y żołte flaki, y insze szkaradosci sciera/ zapalenia rany y otoku niedopuszcza, zimnicze kto sie boij wode te piy, ă zwłaszcza lecie/ Ku winu tey wodki przyleway ă to wino pij Dziewanna pomocz wnątrz czyni w człowiecze y w misli iego/ ă też dla they dziwney iey mocy iest nazwana them Imieniem Dziewanna.

¶ Gdyby sie kto bał czar piy te B wodke ă bądz przespieczen/ y tam gdzie rad siadasz dawszi vchedożić pokrop tą wodką ă będą przy tobie dobrzy duchowie ku pothwierdzeniu ciebie. Telko ty naprzod w panu Bogu dufay ă themu wierz yż ta wodka ma te mocz ă stanieć sie iakomci powiedział.

Debowa.

14.

DEbową wodkę gdy
ią ktho pije rano cza-
su morowego powie-
trza/ broni tego człowieka
wieka od iadowithego powietrza
iż mu niemoże nicz zaszkodzić, zim
A nicże odpądza/ zmiekkość krzew z-
twardza / rany y wrzody czyści y
zawiera/ z wysoka vpadłym/ prze
pukłym y przerwanym barzo iesth
dobra ku piciu / kto sie krwią czę-
stho dawi albo pluie dobrze mu ią
pić/ owrzedzenie ledzwi goij/ człe
nek v mieszczyzn bolesny ą gniią-
czy goij/ mocz ktory sie przydawa
ze krwią zastanawia, ktorzyby nie
wieście macicza zeszła albo ielito/
włożyć zasie ą leżącz spokoiem te
wodkę pić/ naprawi to wszytko.

Fiiołkowa.

15.

FIiołkowa wodkha na
suchoty/ na kaszel/ pier
A siam wypragkiem wyż-
żonem z wnętrzney go
rączości, Ludziem krwią pluiącim
y też na bolączki bokowe/ na go-
rączość moczu/ na gorączość ledz
wi, na wyschłość krzew, na ti wszit
ki rzeczy iesth barzo dobra pić ią s
cukhrem/ suchość oczu oddala y
gorączość/ zmieszać ią z kamphorą
ą przykładać na oczy.

Grzybieniowa.

16.

GRzybieniowa wodka
iesth zazgbiaiącza y A
odwilżaiącza mocnie
Spanie czyni, nasie-
nie przyrodzone thrawi ą tak człō
ki/ przyrodzone naczynie tego na-
sienia mdli y niepłodność czyni/
Jtez mocznie pokusy cielesne od-
dala/ Czasu kaszlu y czasu Pleuri
dobra pić/ Biegunkę zastanawia,
y rany w ielitach goij/ Trąd bia-
ły z licza spądza y flezione posila.

Gromowego korenia.

17.

GRomowego korzenia
wodka sklania sie ku
suchosci, Otwiera zat A
kanie flegmisthe z żył
wątrobnych y flezioeny, Vrine pę
dzi ku wyszciu/ żołtą niemocz leczi
nyrki czyści/ ą tak bolesci krzyżo-
we vlecza ktore pochodzą z napeł
nienia flegmistego / y też z napeł-
nienia wietrznego/ ą tak też y na-
przeciwko kolicze iest dobra ku pi-
ciu/ żywot odmiekcza / bolesc ze-
bow vśmierza y zadzierzenie vri-
ny pędzi ku wyszciu.

Izopowa.

18.

A Izopowa wodka iest do bra w niemocżach / w boleściach nyrczanych y krzyżowych / Czyści płuca y pierśi z flegmi ſtego napełnienia, ſtąd że barzo pomaga naprzeciwko kaſzlowi ktori z obphitoſzi flegmiſtej pochodzi / y głos pośila / y Swie tego Walantego chorobie śie prze (ciwi.

19.

Jelenich Jezykow.

A Jelenich ieżikow wodka otwiera i ſubtilizuie twardośći ſleziony / kamień kamie / y Vrine zbytnie płynącą zaſtanawia / y ſczkawke zaſtanawia / y żołthą niemocz vlecza.

Kosaczczowego korze.

20.

A Kosaczczowego korzenia wodka ma mocz zagrzewaiącą y wyſuſzaiącą miernie / omywa y roſpądza grube wilkości flegmiſte / pierśi y płucza czyśći, w ranach ſproſthnych ſmrodliwych ieſthy doświadczona ku wymywaniu / kłocie w żywocie vśmierza / y żywot odmiekcza / opuchłym ludziom ieſt dobra ku piciu / bowiem śnich wypądza żołtą wode.

B Thez naprzeciwko kurczowi y iadom wſzelkim ieſt dobrym lekarſtwem, zimno y trześienie ktore bywa w febrach: oddala.

C Thez gdy niewiaſta namacża ciepłą wodką Kosaczczową mieſtcże gdźie ieſthy maciża / boleści w niey vśmierza y kłocie wſzelkhie y żyłeczki w niey roſprzeſtrzenia y otwiera, liſzaie ſpądza y ſkore zmarſczoną na twarzy roſciąga / piegi też zgania.

D Thez bielmo z oka ściera / boleśći zębow vśmierza y iadom śie przeciwi y wypądza gdi śie iey kto napije / ma też mocz doświadczoną wyciągać khośći z rany pokamane / Naprzeciwkho Sciiaticże to ieſt denney niemocży y naprzeciwko rzezaniu w puſzczaniu vriny ieſt pomoczna ku piciu.

Kostywałowa.

21.

A Kostywałowa wodka ieſthy dobra na przepukline / na vraz / na vrwanie / na owrzedzenie trzew, ledźwi miechierza / biegunke krwawą zaſtanawia / y też krwią plwanie / Khośći złamane ſpaia / y zwiera rany.

Kurzey nogi.

22.

A Kurzey nogi Wodka iest barzo zimna y wilgotna odwilżaiącza j pragnienia broni ä żywota plynienie zastanawia/ oskominy zebow oddala/ ä iest barzo pomoczna tym ktorzy krwią plu= ią/ Iesth też vżyteczna naprzeciw rozmagitym wrzodem, naprzeciw Herisipili/ to iest wrzodowi ktory s kolery przychodzi / J naprzeciw Flegmonowi wrzodowi ktory przichodzi ze krwie/ Naprzeciw zapa= leniu wątroby/ y też naprzeciwko ranam ielitowym/ Białym glo= wam zastanawia zbytnie plynie= nie krwie/ Wraczanie oddala/ a= le wzrok mdli, Glowe posila y o= szalenie oddala gdy tą wodką glowa bedzie zmaczana.

Kaniey przedze.

23.

A Kaniey predze Wodka Jest ciepla y wysusza= iącza w pirwszym stopniu/ Ma moc otwieralaczą zatkania w żylach/ ä tak iest dobra w zolthey niemoczy/ v= ryne pedzi, żiwot odmiekcza j wątrobe posila/ kholere czysci/ w Fe= brach dziatkam mlodym iesth dobra ku pceiu/ Ma wlosnosc wypedzac dawne ä zagniłe nieczystosci z czlonkowy z żył.

Lawendowa.

24.

Lawendową wodke w= miastho Rozmarino= wey może brac / bowie A iesth rozliczney moczy ku naprawie ciala czlowieczego/ ä tho tż na= prawia wszelkie moczy w człowie= cze, Jako przirodzenia mocz, moc żywota/ Mocz bacznosci y rusza= nia/ Mozg y z nerwy y z duchy iego/ smysly wnetrzne y zewnetrz= ne wszythki pospolu y gich czlonki naprawia y posila/ ä zachowawa od szlaku/ to iest od zabicia powie= thrza/ od zawraczania glowy/ od Swietego Walantego niemocy od drzenia/ od niesnadnosci rusza= nia czlonkow z zimney przyczyny od gluchosci/ od slepoty/ oszalenie psuie ä glowe naprawia, w vszech bolesc vsmierza y we wszythkhiey glowie z zimney przyczyny/ zaduszenie odeymuie/ Khaszel/ remy/ y zwrzedzenie wnąthrz goij/ czlon= kō schnąc nieda/ od otokow broni Nadymanie y wodnocielnosc wygania / miechierz zachowawa od zwrzedzenia, Ledzwi bolesc leczy z zimnosci/ mocz broni od zastano=

wienia y gryzienie iego odeymu-
ie, Niepłodną niewiaſtę ſprawuie
ku poczęciu/ zaſtanowienie rzeczy
iey przeprawia/ gryzienie iey odey
muie/ omdlewania broni/ Ale le-
piey gdy ią w winie pije nizli tak
ſamę.

Lactucżana.

25.

A Lactucżana wodka w gorączkach ieſt nalepſza/ gdy ią pije y maczaiącz w niey chuſtę iaką okłada głowę y ſkronię/ ſen czyni/ Na wrzody y na bolączkhi y też na mieſtcza gorącze przykładać/ chłodzi ie/ żołtą niemocz leczi, gorączoſc ledzwi, rzezanie moczu odeymuie/ kolerę wypądza.

Lancżana.

26.

A Lancżaną wodkhą vmywać twarz/ zmazi śniey ściera/ mozg posila/ przechody do niego otwiera w noſie/ Członki rozmagite pomazać, ſchnąć gim nie dopuſcza/ Gdy ią pije ſercze posila/ omdlewania niedopuſcza/ ſuche żyły potwierdza/ drżenia broniącz/ takież y głowie/ y rękham y pierſiam.

Lamikamieniowa.

27.

Lamikamieniowa woda ieſt zagrzewaiąca y wyſuſzaiąca w wtorym ſtopniu/ Nyrkowy kamień y miechierzowy kamię A
Thez ieſth dobra tym ludziem kthorzi vrine po troſzcze a czeſtho puſczaią z wielką boleſcią/ y thez żołthą niemocz vlecza gdy ſie iey będzieſz napijać / albo prawy bok maczał gdzie wątroba leży/ Thakiey też moczy wodka biedrzeńczowa.

Miodunczana.

28.

Miodunczana wodkha poſpolicie z ziela y ſtorzenia ią palą/ Sercze poſila/ krew czyſci A
Melankolią wypądza/ jtez mozg zarazony/ melankoliją ſpaloną vzdrawia, J tim ludziem ktorzy od rozumu odchodzą ieſth barzo dobra pić.
Tez ieſt dobra tym ktorzi maią na ſobie trąd albo ſwierzb, mozeſz tak ſamę pić albo zwinem mieſzaiącz y w pothrawy lać a śnią warzyć. B

Macierzey duſzki.

29.

A MAcierzey duszki wodka iest zagrzewaiąca y wysuszaiącza / żołądek / wątrobe y slezione posila / od vkąszenia iadowitego zwierzęcia y gadziny iesth dobra, wraczanie zastanawia / z Głowy wilkhości nosem wyciąga gdy iey ciepło veźmiesz vnos, na kamień iest vżyteczna / Jteż kto vryny niemoże zadzierżeć / y naprzeciwkho omdlewaniu y kłociu w żywocie / pamięć naprawia y boleść w głowie vspokaia / ă zwłaszcza rzeczy przyrodzone paniam ku wyściu pobudza.

Michunki.

Polacinie Alkakenge. 30.

A TEh wodka iesth dziwney mocy wpędzeniu vryny kto iey puszczać niemoże, Nyrki y miechierz czyści s kamienia piaszczystego / ă iesth barzo dobra tym ludziem kthorzy ze krwią ă z wielką boleścią vryne puszczaią.

Mleczowa.

31.

A WOdka Mleczowa iest zimna y wilgotna, żyły wnethrzne posila y wyczyścia / wrzedzienicze gorącze vlecza / sen dobri czyni w żołtey niemoczy ślachethna, wątrobe niewymownie potwierdza / sapke też rospądza.

Mietczana.

32.

A JEst ciepła y wysuszaiącza / ma moc rospądzaiącą / trawiącza / y posilaiącą thodla korzenności y woniey swoiey / otwiera zatkanie w wątrobie y w slezionie y w thych żiłach kthoremi vryna idzie.

B ¶ Theż oddala czuchnienie vsth ktore przychodzi zzagnikości dzia si żołądek posila / chęć khu iedzeniu wzbudza / wraczanie zastanawia, omdlewanie oddala / ă tho khiedy grzanka zchleba będzie rozmoczona w tey wodcze / w occie / w winie, ăte grzanke dasz trzimać pod nosem y drugie na skroni przyłożysz.

C ¶ Też macicze czyści pita / mleko s siadłe w piersiach rostaie / robaki glisty w żywocie zabija / vryne pobudza y chciwość cielesną.

Matki bożey włosek.

33.

A MAtki bożej włoſek woda ieſth mierna w ciepłoſci/ trochę ſie ſkłania ku ſuchoſci/ roſpądza y ſubtilizuie wilkhoſci grube ſpiekłe, ieſt barzo dobra tym ludziem ktorym włoſy z głowy padną/ I też tym kthorym ſie pleſze na głowie czynią/ otreby y łuſke z głowy ſpądza/ pierſi y płucza czyſci ze wſzytkich nieczyſtoſci flegmiſtych/ ä tak y kaſzel vſpokaia/ Kamień łamie/ I w żołthey niemoczy też ieſth dobra ku piciu/ ſleziony zapalenie i rzezanie w puſzczaniu vryny oddala/ żołczy roſpądza/ żołądek czyſci y ielita s kolericżnych nieczyſtoſci.

Maioranowa.

34.

A MAioranowa Wodka ieſth ciepła y wyſuſzaiącza/ mozg zaziebiony zagrzewa / w niemoczach zimnych ieſt barzo vżyteczna/iako w paraliżu/ w ſwietego walantego niemoczy / Sok maiorany głowe czyſci vywodząc wilkoſci noſem gdy ten ſok wpuſcisz w nos ciepło ä potim zadzierżysz w noſie chwile.

¶ Też gdy na ktore mieſtcze nabiegnie krwie / tak iż ono mieſtcze naſinieie/ Thedy ſok Maiorany z miodem przeſnym zmieſzany ä potym na ono mieſthcze przyłożony roſpądza krew y mieſtcze ono poſila.

Mikołaykowa.

35.

MIkołaykowa wodka ieſth dobra na boleſne A puſzczanie wody y na kapanie rzezące, y też na drzenie członka taiemnego/ na cieſzkoſci bokow /gdy mocz niechcze odchodzić y na zaſtanowienie iego ä to gdy ſie vliczka zatka kamieniem kthory bywa w miechierzu/ albo lipkhoſciami grubemi/ na ty rzeczy barzo ſłuży.

Maku białego.

36.

BIałego maku wodka drzemanie y ſpanie czyni / gorączoſć A pierſi kaſzel ſuchy/ ſuchothy, gorączoſć głowy/ ſuchoſć oczu/ wrzody złe pałącze/ ty rzeczy wſzytky barzo pożytecznie leczi/ocięłkoſci gorące y bolączki leczy/ w ſtawiech gorączą boleſć ä zwłaſzcza ſprzodku roſpądza.

Omanowa.

37.

A Omanowa wodka iest dobra na zaduch i na ciężkość piersi / kaszel dawiący z nieczystościami lipkiemi wypądza, szczkawke y bolesne puszczanie vryny leczi y miechierz czysci.

Piołynowa.

38.

A Piołynkowa wodkha ma w sobie niepospolithe własnosci / abowiem ludzie stharych wiekow zwykli byli dawać sok piołynowy Hethmanom i Rothmistrzom gdy na woyne iechali, ă to czynili za wroszkhe przisłego zwiciestwa ktore mieli mieć z nieprzyiaciół swogich, przetho dawali sok Piołynow Hetmanom pić.

B ¶ A tak ta wodka Piołinowa robaki, iako są glisti: zabija w żiwocie / y wypadza precz / y insze zagni kosci trawi w żywocie wysuszaiąc ie / ă potym ono miesthcze posila niedopuszczaiącz thakiego sie nicz mnożyć w ciele.

C ¶ Ta wodka żołądek barzo posila / wszytki nieczystosci czysci snie go ă potym gi vmocznia.

D ¶ Thez iest slachetna naprzeciw zatkaniu wątroby y sleziony / naprzeciwko Swietego walantego niemoczy / y tez kto mowi sthraci y naprzeciwko iadom, vrint pedżi i paniam przi gich czasoch pomoc daie wielką.

E ¶ Przeciwi sie iadowi Bielonowemu / opichowe. gdy rana bedzie tą wodką omyta / niedopusci być fistule / ani dziwe mieso vroście.

F ¶ I thez morowemu powietrzu sie sprzeciwi gdy ią kto pije / zgage y opuchline wypądza / ă zwlaszcza iezyk opuchły vzdrawia / y iezyk vpadły podnosi.

Psinkowa.

39.

A Psinkową wodką gdy snią omywa albo przykłada na miesthcza gorące, gorączość wyciąga precz / Na wrzody / na bolączki na złe krosty / na piekielny ogień / na ociekliny gorące, na zapalenie ran s czyrwonoscią albo sinoscią Na ty wsztki rzeczy iest barzo pożyteczna / na bolesć głowną kthora bywa z gorączey przyczyny / y takież oczu / iest barzo pomoczna.

Pozimkowa.

40.

A Pożimkhową wodkhę gdy ktho pije/ oczy leczy z gorączych wilkości y wzrok iasny dawa/ czyrwoności spądza, kłocie w nich odeymuie/ Czy zbytnie wysusza, gorączość ledźwi y rzezanie oddala moczu / kamień łamie ă iakoby piasek z moczem pędzi precz wrzody wnethrzne goi/ biegunkę czyrwoną sthanowi / krwią plwanie zastanawia.

Paraliżowego ziela.

41.

A Zjela Paraliżowego wodka iesth dobra na wszythki niemoczy suchych żył/ rospuszcza skurczenie ich ktore bywa od kurczu/ ă nietelko żyły ale y członkhi niektore y owszem wszythko ciało/ łamanie po kosciach/ drżenie głowy y wszytkiego ciała / Sthawy mdłe/ niespieszne ruszanie albo nie snadność ruszania/ Scieszkhością chylanie, gdy sie nachyliż bolesć w grzebiecie, członkow nieduzność y niesnadność khu ruszaniu/ Szije cieszkie obraczanie/ nog częsthe vpadanie, kurczenie, spanie bezmierne/ rzeczy zmienienie/ omienienie oslnienie/ Głuchość, niebaczność, smrod s człowieka / wszego ciała obcięzność/ lenistwo/ pełność głowy z wszech nieczystości/ Nemi stę powanie nadoł, wpacierzoch giem zanie/ Flux w gardle, w dźigslach bolesć y w nosie/ vliczek zatkanie, Ty wszytki rzeczi ta wodka barzo dobrze naprawia y leczy.

Polney ruty.

42.

A Polney ruthy wodkha sckaniasie ku ciepkości y ku cierpności/ żołądek vmocznia / Ma moc wyczyściaiącą i vrine pędzącą/ przeciw swierzbiowi iest niepospolita napijać sie iey/ krew czyści z wilkosci sprochniałych ă spalonych.

Polney drijakwie.

43.

A Polney Drijakwie woda iesth ciepła J theż wysuszaiącza/ Chrani, J thez rospądza/ Thym kthorzy maią Swierzb ă thrąd/ liszaie/ iesth barzo dobra pić natszczo/ y tym ludziem czo maią parchy na głowie iesth dobra pić cieszkość piersi oddala, ă zwłaszcza starim ludziom/ iuz tego doswiadczenie vkazuie/ iż wrzody morowe rospądza y wykorzenia s ciała.

Podrożnikowa.

44.

A Podrożnikhowa wodka iesth zimna / chłodząca y wysuszaiąca Iesth dobra na każde vkąszenie iadowithego źwierzecia gdy sie iey napijesz / albo ono miesce namaczasz, wątrobe posila y sledzione / ă zwłaszcza zapalona wątrobe chłodzi j febre tercijane leczi

Pigwiana.

45.

A Pigwiana woda ă na wieczey w wino wpuszczona / gdy ią kto pije żołądek posila j biegunkę zastanawia.

Psilij.

46.

A IEsth zagrzewaiącza y wysuszaiaca miernym obyczaiem / Ma mocz wysuszaiącą y omywaiączą / Wszelkhie liszaie y ogniki spądza y goij / ă gdy kniey przylożysz miodu przesnego / tedy płeć na Liczu czysci y gładkhą czyni y na rekach takież / piegi z licza spądza Thwardosci z macicze rospądza / ciało narasżcza wranach wszelkich

I też naprzeciwko iadowitemu vkąszeniu iest vżyteczna.

Przeslkowa.

47

IEsth zimna w pierwszym stopniu, sucha w A wtorym / ma w sobie niemaką cierpnosć / ă dla tego też rany goij / ă zwłaszcza kthore są w ielitach gdy snich krew wychodzi.

¶ Theż y rany miechierza goij, B żołądka y wątroby gdy sie iey napijesz / albo ty miesteza namaczasz krew też zasthanawia ktora znosa płynie ă tho gdy tey wodki w nos nabierzesz ă reką zadzierżysz. Takiey też moczy y włosnosci iest wodka z ziela Sporzyszowego.

Paprociana.

48.

PAprociana wodka iest niemakey ciepłosci ă A mało sie skłania khu suchosci / chrobaki w człowiecze zabija / Płod vmarły wypądzą z żywotha, y żywy przed czasem porodzenia wypądza z żywota / iest barzo vżyteczna naprzeciwkho fisthułam wysuszaiącz ie y goiącz / ă to gdy ie bedziesz wymynał tą vodką zwinem zmieszawszi

¶ Powiedaią niektorzy/ gdy nogi będą vmyte tą wodka Paprociana izeby stolcze zbytnie miała stanowić ą potym żywot mocznie zatwierdząc.

Ruciana.

49.

A Ruciang wodke kiedy kto pije/ oczy czyści y wzrok posila/ Jadom do nich przystepować nieda/ piersi z grubych wilkości czyści/ to iest precz wymiata charkaiącz/ kaszel dawiączy vspokoia/ y też zaduch cieszki kthory bywa od kaszlu odeymuie.

Rumienkowa.

50.

A Rumienkowa wodka poranu pitha/ boleści głowne vspokhoia/ y boleści wnetrzne/ kłocie w bokoch/ grizienie z wrzodow wnetrznych oddala/ mocz wygania/ khamien łamie/ ledzwi czyści Niemocz biała ą lipką niewieścią rozrywa ą części z złych zbythkow y nadymanie maciczę odeymuie/ y też trzewy, żołądka/ żołtą niemocz leczy/ Martwy płod wygania / zimnicze wszytki mdli, moczy gim niedawa/ vpławy niewieście zastanawia/ grizienie w trzewach y cieczenie gich vśmierza/ czyrwoną biegunke zastanawia.

Rozmarinowa:

51.

Rozmarinową wode ktorimkolwiek obyczaiem przyprawisz/ choćiayże thak ią vczinisz przez Alembik iako y insze wodki/ chocia też vwarzysz w wodzie Rozmarin, albo też wyciągniesz moc z niego przez słończe/ tedy ma osobną moc ą niepospolitą ku zdrowiu ludzskiemu, bowiem iak miarz na każdą niemocz z zimney przyczyny iesth vżyteczna/ Chęć ku iedzeniu straczoną przywracza y duchy ożiwiaiącze pomnaża/ mozg, y głowe wszytke posila, żiły suche vmocznia, włosy na głowie padaiącze zadzierzawa y gęści ie/ gdy głowe tą wodka przemyiesz.

¶ Melankolija y flegme krawi A prawie człowiekha odmładza y czudnieysze czini/ od prochnienia y zagniłości ciała broni y fisthule leczy/ żeby y dziasła chore vmocznia/ rany ze wrzodow wysusza y goij/ Neprzeciwko kordijacze iesth barzo dobra/ Biegunke sthanowi y maciczę posila ą sprawia ią kacnieyszą ku poczęciu.

Rozana.

§ 1.

A Rozana wodka sercze ochładza y insze członki wszytki przednieysze posila ä strzeże gich v padku/ vpadke podnosi/ swą wonnoscią duchy serdeczne y przyrodzone ciepło posila ä prochnienia y zagnikosci w ciele byc niedopuszcza/ w czyrwoney y w każdey inszey biegunce j czasu omdiewania iest dobra pic y licze kropic/ Wraczanie y pot zbytni s ktorego wieksza mdłosc przichodzi: zastanawia Dzięsła pothwierdza y wonią vstam daie przyiemną gdy komu z vst czuchnie.

B ❡ Gby ktho sobie licze vmywa Rożaną wodką czyni płec wdzięczną ä lubieżną. A gdy kniey troche wina przyleieß ä w oczy w puscisz/ potwierdza oczy y lipkosci wszelkie sciera ä vzrok iasny czini, A zwłaszcza gdi kniey vłożisz troche Tucijey ä czarney heleny y czukru tak iż sie ty rzeczy w niey rospuszczą/tedy iest niepospolite lekarsthwo na chore oczy

C ❡ Też sama rożana wodka telko z białym czukrem albo z lodowatym zmieszana/iesth barzo ślachetna na chore oczy/abowiem ie posila y czyrwonosci snich y lipkosci spądza.

Roiownikowa.

§ 2.

A Roiownikhowa wodka iest ciepła y sucha w swogich wlosnosciach / i.st vżyteczna żołądkowi zimnemu y wilgotnemu ä czini w nim trawienie dobre smetnego człowieka vwesela sercze y mozg posilaiącz/boiaźni oddala y lekania sercza kthore rzeczy prychodzą z melankolijey ä s spaloney flegmy/iesth też dobra temu khogoby pies vnadł albo y niedzwiadek/tedy ma taki człowiek pic te wodke/żołzy y też gruzły ktore bywaią w szigi: rospądza.

Rzodkwiana.

§ 3.

A Rzodkwiana wodkha iesth zagrzewaiącza/ wysuszaiącza y otwieraiącza/ vrine pobudzaiącza, ociera nieczystosci w telle tach/ lißaie y żołtosc sciała spądza wszelkie° członku/ głos ostrzy flegme grubą älipką w piersiach vkrawa/ Quartane vlecza/ y opuchłym ludziem iesth dobra pic/ Kamień łamie ä pobudza chec cielesną małżonkom ku krotochwili żołądek mdli y wraczanie przywo

dzi/ bielmo małe z oka y też piegi z licza rospadza / ſliuogorz rezolwuie / y twardoſc ſleziony rozgania/ á zwłaſzczą tym ktoby ſie ſkazil bdłami dobra ieſt po nich rzodkiew albo wodka Rzodkwiana.

Roſchodnikowa.

54.

A Roſchodnikowa wodka ieſt wielkiey zimnoſci á troche wyſuſzaiącza / odraża ogień z mieſtcza zapalonego / á thak na wrzody bolącze á gorąiącze ieſt vżyteczna/ Na podogre ieſth dobra á zwłaſzcza ktora przychodzi z gorączey przyczyny / J też na ſpalenie / albo na oparzenie vkropem ieſth dobra maczać ono mieſthcze/ Zmieſzana z rożanym oleykiem/ boleſć w głowie vſmierza/ y oſzalenie vſpokhaia kthore z gorączey przyczyny pochodzi / J thez ranki wnetrzne goij.

55.

Slazu włoſkiego.

A Slazu włoſkiego wodke gdy kto pije / ocietkłoſci/ bolączki/ wrzody/ y wſzytki twardoſci wnątrz miekczy/ gorączoſć vdeymuie/ pierſi y płucza miekczy, y trzewa/ kaſzel ſuchy oddala/ O wrzedzenie Łedzwi y Miechierza goij.

Skoczkowa.

56.

A Skoczkowa wodka ieſt dobra, á tho iż trzewa czyſci a odmiekhcza / gliſty wygania y wodnoſc wnethrzną precz/ Parſzywą głowe czyſci/ zmazy na ciele y na twarzy poczernia ktore ſpadza precz.

Sporzyſzowa.

57.

A Sporziſzowa woda ieſt zimna/ á ſtey zimnoſci ma cierpnoſć, á tak dla cierpnoſci ſwoiey krwawe cieczenie trzew / czyrwoną niemocz/ khrwią plwanie/ paniam gich rzecz: zaſtanawia/ Rany ſtula/ Owrzedzenie wnethrzne goij/ á tak y wſzythkich członkow goij/ gdy ią pije albo maczaiącz chuſtę przykłada/ Edy krew z noſa zbytnie płynie/ tedy they wodki wlać á zaſtanowi ią/ Ranienie oczu y powiek gich goij/ Ta wodka pożyteczna ieſt brać ią w lekarſtwa gdi maią przyprawiać na takie zaſtanowienie albo na zawarcie.

Swieczkowa.

58.

SWieczkowa Wodka iest dziwney moczy w naprawieniu skazonego wzroku, ă iesli ku temu zielu przylozysz koszyszczkha / Ruty / iasklczego ziela / wespolek w iednym alembiku spalisz na wode / tedy bedziesz miec dziwną wode ă niepospolitey moczy w posileniu chorych oczu / ă zwlaszcza lu dziem starym ă flegmistym.

Szczyrowa.

59.

A SZczyrowa wodka iest ciepla i sucha, flegme zacznluchno wywodzi / tho ma sparzenie ogniem, iest dobra maczac onomiesce / Twardosc sleziony rospądza y glowe czysci kto nią sobie vstha plocze / z Winem zmieszana ta to wodka ă gdy ktho sobie nią rany wymywa / goij y czysci y cialo rosci.

Szalwijowa.

60.

A SZalwijowa woda iest ciepla y wysuszaiącza A stądze ma mocz ropądzaiączą y przicią gaiączą / iest barzo doswiadczona w niemocach glowy / mozgu y suchych zyl / To iest naprzeciwko paralizowi, Swietego walanthego niemoczy, y tez drzeniu czlonkow / Jest barzo vzyteczna zoladkowi, trawiącz w nim nieczystosci wszelkie / Chec ku iedzeniu daie, A zwlaszcza gdy by kto vczinil szalsze stey wodki ă strochą pieprzu y oczta ă stego vczynią szalsze.

Szczotkowa.

61.

A TA wodka iest niemaley zimnosci / throche wysuszaiącza / ă stąd ze ma mocz ogien od razaiączą od khazdego czlonku y od kazdego gorączego wrzodu / zapalenie zoladka y wathroby chlodzi / rany wszelkie wysusza y goij / bolesci vszu vsmierza y rope snich wypądza y wysusza, Thez rany w pluczach y w ielitach goij / Jthez pannam chorobe przyrodzoną zastanawia y wszelkie krwie plynienie ktgdby kolwiek bylo: zastanawia / oparzenie tez oddala gdy czolo bedzie tą wodką czesto maczane.

Szafranowego kwia.

62.

A Zafranowa wodkha kiedy wniey omaczaiącz chustę ą przykłada na boleści denne: vśmierza ie y oddala /y też inße boleści/ iako wrzody /bolączki/ ociekłości wßelkie zgładza rospądzaiącz/ Twardość bokow y też bolączek zmiekcza/ żyły w zadku ociekłe albo ranione goij y oprawuie / wrzod w zadku kthory zową ficus leczy mocznie, Twardość żył y też schnienie członkow naprawia/ Łamanie vśmierza/ wrzody gniiące czyści.

Trawowa.

63.

A Wodkę trawową gdi ktho pije/ ledźwi czyści y zatkanie ich przeprawia/y zatkanie slezjony y wątroby / boleści w przegubiech vśmierza, ą plugastwa pędzi w przechody Ledźwiane y miechierzowe / albo korzenie iey iesth moczy otwieraiączey ą naprawia iączey gorączości miernie/ ą przetoż w thym przewyßßa ine wodki Owrzedzenie miechierza y ledźwi goij/ Rzezanie moczu y boleść w członku/ żołtą niemocz też leczy.

Trlyczowa.

64.

TRlyczowa woda iest ciepła y sucha w wtorym stopniu/ czyści y rospądza/kolere czyści wespołek y flegmę wodną/ iest vżyteczna naprzeciwko lißaiom y naprzeciwko świerzbiom/ kthoby potrzebował womitu vczynienia to iest wraczania/ thedy się ciepło z masłem ą z oliwą napiy tey wodi, będzieß miał wraczanie/blizny gładzi y glisty z żywota wypądza A

Wołowego ięzyku.

65.

TA wodka Serce posiła / czyści krew grubą/ J Wilkości grube ą czyniącze pari rospußcza/ wesołą myśl czyni/ nakażony mozg ą zanieczyßciony tymi parami grubemi/ kthore przywodzą człowieka aż khu oßaleniu naprawia, Teskność/ zkę dumanie ßkarade mowienie/ Wesnie straßliwe widzenia: oddala, Osypanie krost/ Lißaie/świerzb / Francze/ To wßythko goij/ Piersi czyści y płucza/kaßel suchy y suchoty vzdrawia. A

Wirzbowa.

66.

B Irzbowa wodkha robaki w vszu zabija kiedy iey tham w pusciß,
A Gnoy gdy z vszu ciecze wyczyscia gi/ glisty w zywocie morzy gdy ią pije/ plod marthwy wygania/ fistuly czysci y goij/ zyl noznych miekkość j trzewa vtwardza.

Winna.

67.

O Di povorzeniu iagod postawić niciak ą szkle-
A nicze aby do niey cieklo/ Tha woda dziwney ą rozliczney pomoczy iesth ku oswieczeniu oczu ą ku naprawieniu z niedostatku z gorączey przyczyny/ klocie w oczoch z gorączosci lez: odeymuie/ zaćmienie oczu dla dimow z zoladka w glowe wsthepuiączych wytasnia/ y wzrok naprawiaiącz ostrzy y posila.

Vinnech skorek vodka

68.

W Winnych skorek woda albo z liscia, gdy ią pije
A w gorączkach / chęć ku iedzeniu dawa/ Gorączość w nerkach vklada/ wraczanie / ciecze nie wszelkie skądkolwiek by bylo: zastanawia/ palenie gasi wn

Włoskiego kopru.

69.

W Loskiego kopru wodka zaćmienie oczu wyiasnia/ y thez ludziem A
opuchkym y tym ktorymby pamięć zginela: pomaga, Thez sie iadom rozmagitim przeciwi/ Tez bolenie w krzyzoch vlecza y z miechierza rzezanie wypądza, vrine ku wysciu y przyrodzoney rzeczy bialym glowam pobudza/ J thez mleko mnozy w piersiach/ ą nasienia: to iest naturi obphitość meszczyznam starym przyrodzonego daie.

Wysokiego slazu.

70.

W Ysokiego slazu woda iest zimna j wilgotna w swogim przyrodzeniu/ A
zywot odmiekcza y wrzedzieniecze gorącze ą bolącze chlodzi y bol w nich vcisza/ twardosci ich rospądza ą odmiekcza / barzo tez iest dobra pomaczać na to miestcze gdzie vkąsi pczola.

Jalowczowa.

71.

Wodka Jakowczowa.

72,

A Jakowcowa wodka iest ciepla y wysuszaiąca mocznie, barzo iest subthelna/ rospądzaiąca nieczystthosci wszelkie, ă tak iest osobna na wymywanie ran smrodliwych / ă vryne mocznie pędzi y przyrodzone rzeczy białym głowam / vmarły płod w żywocie wypądza y żywy przed czasem/ iadom sie przeciwia y chrobaki iadowite z domu wyganią/ iako są węże/ paiączy/ myszy y insze robaki.

B ℂ Tez sama wodka w ktorey by był vwarzony Jakowiecz/ iest dobra paniam pić ktore maią bolesci w maciczy, j na oddawienie źil dobrze naparzać miesczę ono maczaiącz gębkę w oney wodzie ă przykładać na miesczę oddawione.

Koniecz wodkam.

Wodki ktore służą na głowne bolesci/ ă zwłaszcza z zimney przicziny są thy.

NAprzod maioranowa Lawendulowa/ Bukwiczana, rosownikowa / Szałwijowa/ Piwonijowa/ rumienkowa, Bobkowa/ Koczenkowa/ Nostrzegowa.

Na bolesc oczu z zimney przyczyny.

WOdka Włoskiego kopru, Czelidonijowa/ Swieczkhowa/ Ruciana/ Werbenowa/ tho iesth Kozyszczkowa/ Kozłkowa.

Na bolenie oczu z goraczey przyczyny.

WOdka Rożana/ Pozimkhowa/ Dziewannowa, Wężownikywą, listow winnech.

Piersiam/ na khaszel/ na duszność.

WOdka Jzopowa/ Szańtowa/ Omanowa/ Podrożnikowa/ Anyżowa/ Ty..anna/ Ślazowa.

14

Na bolaczki.

WOdka Polney drzjakwie/wolowego iezyku/Boragowa/Maku białego, Jeczmienna, Rumienkowa.

No wątrobe y na wodnocielnosc.

WOdka Piołynkowa/Mleczoczowa/Kopytnikowa/Kozlkowa/Benedictowa/Opichowa Mołownikowa.

Slezione naprawia.

WOdka Jeleniego iezyku/zarnowczowa/Polney ruty/Ozankowa/Kaniey przedze/Jesionowa/Wieprzynczowa.

Ktore posilaią sercze.

WOdka kwiatu Boragowego Wołowe° iezyku/Rołownikowa/Lanczana/Jabłek słodkich/Swietego Jana ziela.

Ledzwiam y miechierzowi.

WOda Anyzowa/Pietruszczana/Orzeszkowa/Malonowa/Rumienkowa/Opichowa/Lesniey marchwie/Stirpikowa.

Na niemoczy macice

WOdka Polciowa, Czabrowa Macierzey duszki/Wrotyczowa/Biedrzencowa, Jałowcowa Rołownikowa/Byliczowa/z ziela Macicznego/Białey lebiodki, y czyrwoney/Szawinowa.

Zele maciczne: nieuiedziałe iako ie po polsku zwać/ telko wiedz że na macicze iest barzo dobre/z byliczą y z wrotyczą iest iednakiey moczy na te rzecz.

Kthore krew czyscią z grubych wilkosci.

WOdka Polney ruty/Głowek chmielowych/Kaniey przedze Wołowego iezyku/Boragowa/Polney drzjakwie/ woda s syrzenia dobrze wytłoczona.

Ktore lecza czyrwoną niemocz/strzew ciecze- nie/y raz/Przepukline.

Babeżana/ Weżowego Korzenia/ Weżownikowa z ziela/ Pożimkowa/ Dziewannowa, Przeslkowa Roschodnikowa/ kostiwałowa/ Ziwokostowa, Spocrziszowa.

One w kosciach/ w stawiech/ y w inych czlōkoch leczi/ a to skoro sie bolesc poczyna: timi wokdami macza iąc wnich chusti masz przikladacz czesto.

Rożana wodka/ Dziewannowa/ babeżana troche octu knim przilać, Po trzech dnioch zasie to przykładay/ Wodke psinkową/ Rumienkową/ szafranowa/ Dziewannowa, Zmieszać ie spokem á takież przikladać, potim po kilko dnioch/ Chebdową/ Rumienkową/ Szafranową/ zmieszać ie á ...iemi okladać/ Na ostatku temi to okladać/ zmieszay spokem ty wodki/ Piołynową/ Paluchową/ chebdową/ Rumienkową/ Bzową/ Wina troche przylać knim, Thak tym zrządzeniem one z wirzchu musisz goić/ á wewnątrz inszem obyczaiem kthemu slużączym.

Zimnicze thrzeciego dnia leczycz.

Podrożnikowa wodka/ z ziela Pepawy/ Mleczowa, Łamika mieniowa/ Fijolkowa/ Rożana, Dziewannowa/ Szczawiowa.

Zinicze każdego dnia bedącza: leczyc.

Benedyctowa wodka/ Podrożnikowa/ Piołynkowa/ Czyrwoney Łebiodki/ Mietczana.

Na zimnicze czwarte go dnia.

Wodka Babeżana/ Chmielowa/ Polney Ruty/ Dziewannowa/ Ielenięgo iezyku/ Kaniey przedze/ Łamikamieniowa/ Wołowego iezyku/ Debowa.

Wodki drugie ktore ſa dobre na wiele niemoczy ludzkich/ ă inßem miſterſtwem bywaią palone/ nie tak iako ty pirwße/ ă dla tego polożyliſmy ie iakoby oſobno.

Tych wodek ieſth then ſpoſob/ iż ſą niektore z ziołky woniaiąc̆zemi ſkładane/ ăniekthore th z ſamy wodkhi/ Gdzie roſkazuie dać vkhiſić: Maß wiedzieć iż tho w gnoy khońſki wſthawić w ſklanym nac̆zyniu/ ădać temu ſtać tak iako tam roſkaże iżby vkiſiało/ potym wypalić, Ieſt ſprawa ku paleniu tych wodek kthorą aptekarze zową Balneum Marie

Wodka złota na vzdrowienie wßithkich niemoczy głownych.

A WEzmi Sandolow/ Cz̆yrwonego/ Białego/ Zołtego/ Koralow cziirwonych y białych/ ziela przerwipep, Diptamu, Bolſim armenum, Sanguinem draconis (w apteczie) Wężownikú/ Biedrzeńczu/ Terram ſigillatam (w apteczie) añ z. Wronie° oka 6 z. Drijakwie . z ij . ti wßitki rzecz̆y zmießay z orzechy włoſkiemi wziąwßy ich dziewięć, ă to po thym włoż w Gorzałke czoby iey było poł kwarty/ ă ktemu przylcy octu winnego kwarte/ ă niechay tak kiſe przez czały thydzien w nac̆zyniu czenowem/ Potym to wypalić w alembiku ă the wodke pić tak wiele czoby ſie wlało w poł iaia kokoßego.

Wodki barzo dobre ludziem nieſłyßączym.

WEzmi wodkhi z liſcia włoſkie° orzecha, pio= A łynowey/ Rozmarinowey/ wßytkich ro=

wno ßeſć lotow, iatecz mrowczich ſwieżych oſm lotow / to wßitko w ſklenice włoż ā zakrij dobrze włożże w gnoy przez oſm dni aż vkiſe / potym to wypalić ā te wodke poſtawić na słończe przez trzydzieſci dni / ā potym pożyway.

Wodka ludziem barzo dobra na zacmienie oczu kthorym ſie zda izby przez ſcklo patrzali.

Weźmi Piołynu / centurzijey / każdego po garſci / Czarnuchy ſtartey na proch poł funta / Wina białego dwa funty zmießay to ſpołem ā wypal przez Alembik / powtore pal obyczaiem tem iako zową aptekarze Balneū Marie.

Na toż wodka barzo dobra wpußczac ią na nocz w oczi.

Weźmi włoſkigo kopru Ruty, Swieczek / wyſokiego Mleczu, Bukwicze / Rożey czirwoney / Czelidonijey / Ty wßytki zioła maią być ſwieże, ā brać ich pod iedną miarą, ā z ſiekawßy ie włoż w czyſte wino niech vkiſaią / przez oſm dni maią ſtać, potym wypal pierwßa thedy wodka ieſth iakoby Srebro / wtora iako Złoto / trzecia iako Balſam.

Gdy komu łzy płyną z oczu z gorączey przyczyny.

NAprzod weźmi wodki Rucianey / Fiołkowej Rożaney / Swieczkowey, wßythkich rowno / zley ie wßytki w ſkleniczę / ā day ſtać na słończu przez trzy dni potym gich pożyway.

Wodka ktora przywracza ſtraczoną kraſe na obliczu.

NAprzod weźmi wodki Bukwiczowey/ Rozmarinowey/ Koszyszczkowey, to iest verbenowey/ Piołynowey/ wszythkich rowno, zmieszay ie spolem a day stać na słończu przez osm dni.

Na tredowatą twarz

WOdka z korzenia psinek, psiego ięzyku, kwiatkow Lobowych wszytkiego po garzści/ Camphory poł łota startey, zetrzeć to wszitko spolem a potym wypalić thym obyczaiem czo aptekarze zową balneum marie, przinamniey dwa razy, a maczaiącz w tem chuste przikładać na twarz.

Ta vodka iest spadzaiącza krosty na twarzy y na oczoch.

WEźmi pokrziwy a s siekay ią potim włoz w wino przez cztery dni, potym wypal, weźmisz tey wodki/ y Rożaney/ y poleiowey/ wszytkich rowno/ maczay w them chuste a przykładay na krosty.

¶ Albo weźmi wodki z korzenia kosaćczowego/ y też rozbić białek na wodę/ a to dwoie wysthaw na słończe przez osm dni, przykoz potym ktemu Kamphori/ A tho bedziesz miał wodkę na ty rzeczy.

Na popadanie ciała a zwłaszcza licza.

WEźmi koziey serwatki/ Leliiey Bakey/ Cithwaru poł libry/ Wainstanu palonego także/ Korzenia Weżownikowego iij Łoty zmieszay spolem a day tak vkisieć przez osm dni/ potym wypal a tego vżyway na ty rzeczy.

Tha wodka barzo dobra wybielaiącza twarz vmywaiącz przez dzień raz albo dwa.

WEźmi kwiecia Grzybieniowego białego, kwiecia Tharnkowego/ kwiecia Bzowego/ Fijołkow białych/ kwiatkow Benedyctowych/ Tych wszytkich kwiecia rowno/ wypal to/ a te wodkę bar

żo dobrze schoway w sklenicżi przi krywszy/ potym sie thą wodką vmywąy.
Wiedz że ty wodki wszytki pospolu niemogą być palone, abowiem Fijołki bywaią ondzie marcza/ ă kwiat Grzybieniowy aż miesiąca sirpnia, albo także j bzowy kwiat y Benedyctowy/ Ale pal każde osobno gdy ktore nastanie, ă potim ty wodki zmieszay ă po wtore wypal ă vżyway gich.

Naprzeciw bolesci w gardle.

WEzmi skory swieżey z włoskiego orzecha/ cżterzy y dwadzie scia lotow/ wodki iagod zamorzskich ktore zową Morącelsi/ wodki Jeleniego iezyku/ rowno dwanascie lotow/ wodki z polney rożey/ wodki Rżepikowey/ Julepu Fijołkowego cżtyrzy loty/ Dijamoron cżterzy loty/ Dragantum ieden lot/ Gumi Arabicum/ Psilium/ po poł lotu/ Ty wszytki rzecży niechay pokisaią ă pothym ie wypalić przez alembik przinamnej dwa razy/ obyczaiem them Balneo marie/ potym te wodke w vsta brać ă płokać gardło.

Naprzeciwko vschnieniu iezika dla silney gorącosci wnątrz I też gdy iezyk pocżerniele a zapali sie w vsciech.

WEzmi wodki Fijołkowey, wodi polney Rożey, rowno dwa nascie lotow/ wodki z ziela kthore zową głowienki z kwiatkow iego, z kwiatkow cierniowych/ z psiliũ połtora lotu/ potem to w staw w gnoy aby vkisiało przez cżternascie dni/ potym to wypalić/ Tym obyczaiem Balneo marie/ raz albo trzy.

Wodkha barzo dobra tym ktorzy maią w vsciech wiele wilkosci.

WEzmi wodki Lukwiczowey/ dwanascie lotow/ Wodki cżelidoniiowey cżtyrzy loty/ wodkhi swoyskiego kopru szesć lotow/ gal ganu dwa loty/ Species aroma

ticum rosarum descriptione Gabrielis, ieden lot. To masz wstawić w gnoy przez czternaście dni: aby vkisiało. Pothym tho wypal Balneo Marie.

Wodka barzo dobra na wszytki bolesci głowne Zwłaszcza na gardło.

WEzmi wodki iagod: ktore zową Moracelsi. 12 lotow/ wodki Fijołkowego ziela też szesć, Dilamoron, rob de nucibus, rowno. 2. loty/ dragantu zimnego w tabliczkach. 1. lot/ gumi arabicum. 1. lot, Thy rzeczy wypalić przez alembik Balneo Marie: raz albo trzy/ ale kożdy raz czo wypalisz: na onoż za sie wlewaj czo na dnie zostało / a tak czyn raz albo trzy. Potym thą wodką płocz vsta y gardło.

Wodka ktora wspomaga żołądek / a czyni w nim dobrą strawność.

NAprzod/ wezmi wodki rucianey. 12. lotow, plokynkowey/ mietczaney rowno po szesć lothow, Czenturzijowey czterzy loty/ wodki z korzenia omanowego/ bukwiczowey/ po dwu lotu/ tatarskiego ziela czterzy loty / skorke ktora iest posrod pepka kokoszego gdy gi rozkroisz, tey wezmi dwa loty/ korzenia wężownikowego. 1. lot, Czo może być proch: to zetrzeć na proch a zmieszawszy z temi wodkami: dać vkisieć/ pothym wypalić Balneo Marie / a vżywaj tego. Żołądek barzo posila.

Wodka barzo dobra przeciw Kodijacze.

NAprzod/ wezmi wodki wołowego ięzyka. 24. lotow/ wodki miodunczaney. 12. lotow, wodki z lipowego kwiecia. 6. lotow. Ty wodki maią być z lane do iakie° naczynia srebrnego/ a potym wezmi Złoto czyste a zagrzewaiącz albo rozpalaiącz ie: gas w tych wodkach A tho czyń tak długo ażby złotha trzecia część vbyło: Tho thak czyń iestliby vrina tego chorego sciągała sie ku czyrwoności. Potym przydaj species dijacorali magistraliter 1. lot/ species electuarium de gemmis, Dijamargariton. an pol lota Spodium czwartą część lota/ kosci z sercza Ieleniego: takież dobrze wyprawney, Been białego y czyrwonego/ skori z drzewa Citri, thez czwartą część lota. Day temu vkisieć w gnoiu przez czternaście dni, Potym tho wypalić przez Alembik

Balneo marie. Ale iesthliby vrina tego chorego z ciągała sie ku biało ści: tedy nie trzeba przydawać speciem Dijacorali/ale Electuarium de gemmis przydać, Dijalignum Aloe/y dijamuscum słodkiego. Podług Mesue Jana, każde pod swą wagą: Jako wyższey napisano iest.

Wodka barzo dobra przeciw kaszlowi.

NAprzod/ weźmi wodki Izopowey, wodki poleiowey, wodki matkibożey włoskow, wszytkich rowno poł funta/ dijairis secundū Nicolaum/ dijacalamentum/ rowno trzy loty, To wszytko sprawić iako y pierwsze. Potym wypalić, A tego pożywać rano y wieczor.

Wodka druga na kaszel dziecinny.

NAprzod/ weźmi wodki Fijołkowey, baniowey rowno.6.lotow, Dija dragantum.3.loty, wypalić to przez Alembik Balneo marie. A thego gim daway pić po iedney łyżce.

Wodka barzo dobra/ tym ktorim gnije wątroba.

NAprzod/ weźmi wodki z listu dębowego/ wodki Izopowey, wodki kozaccowej, wodki z kwiatkow Lnianych/ wodki z matki bożey włoskow/ wszythkich rowno/ a zmieszay te pospołu y wysthaw na słoncze przez kielko dni. Potym daway niemocznemu na kożdy dzień dwa rozy po trunku.

Wodka barzo dobra na vgaszenie pragnienia.

NAprzod/ weźmi wodki z wysokie° mleczu, wodki szczawiowey/ wodki matownikowey, wodki Fijołkowey/ wszytkich po czthery loty, Jabłka ziarnistego.6. lotow Limonij suchey.3.loty/ pomorańczey suchey.4.loty/ syropu z Limuni/ albo oxisacra simplex secundū Nicolaum/ syrop szczawiowy, Citrinowy/ wszytkich rowno.3.loty, Sandalu czyrwonego.1. lot, czukru.3 loty. Miedy tymi wszytkiemi rzeczami a z czego może być proch vczynić gi/ a wszytko zmieszać pospołu/ a dać kisieć przez dzień. Potym wypalić Balneo marie/ a skoro pierwszy raz wypalisz/ a zasie te wodke wley na ono czo na dnie zosthało: zowią Feces/ a zasie pal,

czyn thak trzy albo czterzy razy/ á to bedzie dobrze przeciw tej chorobie

Wodka Naprzeciw zapaleniu wątroby/ y wszytkiego ciała.

Naprzod, weźmi mieczu wysokiego. 6. garżści/ podrozniku. 3. garżści/ matki bożey wlosków, maiownikú/ psinek/ Dijantos (w aptecze wszythkiego rowno) Zmieszay to społem á wypal przez Alembik. Potym the wodkę mieszaiącz: z winem pić.

Wodka barzo dobra kiedi kto rzezanie miewa przy pusczaniu moczu.

Naprzod/ weżmi wodki piotrusczaney/ wodki blusczowej, wodki trzebukowey/ wodki babczaney/ wszytkich rowno po funcie, rzodkwie/ chrzanu/ czosnku/ wszytkich po osmi lotoch/ marzany czterzy loty, Ty wszytki rzeczy zmieszaj á wsthaw w gnoy w sklenicży przez 8. dni, aby vkisiało. Pothym wypal przez Alembik Balneo marie, á zasie wlewać na tho czo zostawa na dnie: Jako wyssżey napisano, czyń tak. 3. razy A bedżiesz miał wodkę na to barzo dobrą.

¶ Też pepek namazać iaktemkolwiek koiem ciepło. A wnet przestanie.

Wodka barzo pożyteczna Ludziom sthluczonym/ z wysoka vpadłym/ albo brzemie dźwigaiącz: vrażonym.

Naprzod weżmi bukwicze/ Bożego drzewka, białey lebiotki/ przesłki/ fenum grecum, z apteki/ hanyżu/ miodunki/ wszythkich rowno / weżmiß wody iedne częśc, wley k niey ocztu tak wiele iako iest wody/ warz ty zioła w tym. A tho daway pić ludziem thakowym na sthczo.

Drugie.

¶ Weżmi fenum grecum/ zimozielon/ bożego drzewka, warz to w starem piwie/ przyloż k temu masła, Daway pić ludziem vrażonem albo vtluczonem.

Drugie.

¶ Weżmi Mumijey. j. dragme, Bolum armenum/ terre sigillate, oboyga po pol dragmy / A vwarzywszy boże drzewko, y fenū grecū w wodzie dżdżowej, á przecżedziwszi

wsyp ty rzeczy w te wode stłukszy
ie dobrze. A to daway pić zamiesza-
iącz: ludziem takowym natszczo, A
chceszli: możesz wziąć wina dobre-
lekkiego y zagrzać / ă w to wsypać
Mumiiey dwie dragmie: dać wy-
pić na tszczo vraz-maiącemu.

Wodka: ktorą spędziß zmazy od słończa oczy niony przez iedne noc.

Weźmi sklenicze wktoreyby by-
ło dwie kwarcie / ăwłoż w nie ia-
god Winnych nie dozrzałych, poł
funta / soli oczkowatey poł funtha,
hałunu dobrze vtartego, poł funta,
wodki Trawowey, poł funta / wley
ią w ty rzeczy / ă niechay wre aż do
czwartey częsci / pothym przecedź
przez sukienny płat, Ă thym vmy-
way gdzie trzeba.

Wodka wyborna tym ludziem ktorzy chcą czystość bez szkodzenia zdrowiu zachowáć.

Wziąć wodek ruciancy, ozwoy-
skiego kopru, z białey Liliiey, koszycz-
kowey, wodki łanczaney: bez wina
paloney, każdey po poł funta, Zley
ie wszytki społem ă wypal przez A-
lembik lekkim ogniem po wtore, A
tey wodki komu dasz na nocz .3. ło-
thy (ale nie trzeba wieczerzać) albo
w postne dni po cztherzy noczy za-
mieszaiącz: będzie miał pokoy od
żądzey cielesney.

Oczeth kiedy a komu szkodzi.

Oczet często pożywany: wzrok
mdli / piersi obraża / kaszel porusza,
żołądkowi y wątrobie szkodzi / sta-
wy członki barzo vciska. Oczet sta-
rym ludziem barzo iest niepożyteczny / bo ciem starosci rychło być przy
nagła y potwierdza ią dla zimno-
sci y suchosci ktorą ma w sobie. O-
czet nerkam y inszym członkom, to
iest mechierzowi j stawom nożnem
barzo szkodzi. Oczet nasienie męz-
kie psuie ă nie płodność działa: czę-
sto pożywany. Oczet kolerikom / y
ludziom krewnym iest pożyteczny,
Flegmatikom szkodzi, Ale melanko-
likom więcey niźli inszym.

Wodka barzo pożyteczna ludziem świerzb na sobie maiącym / y iakie kolwiek Krosty, Liszaie, Y insze zaskornie choroby. Thak ma być działana.

Weźmi Lebiotki / polney dzisia-
kwie macierzey duszki oboley, krwa-
wniku / rzepiku / bukwicze / kobyle-
szczawiu / polney miethki / rumnu,
pokrzywy, wrotycz[i], Ty zioła warz
w wielkiem garnczu, ă gdy będziesz
miał idz dokaznie: wypij pirwej try-
che Dziakwie czystey weneczkiey z

krochą wody ciepkey/ pothym weźmi prześcieradko: maczay ie w oney wodźie w ktorey zioła wzżały, ă vwiń wszythko ciało w ono prześcieradko mokro/ dźierżyś ie na ciele/ aż pot z ciebie dobrze popłynie, potym z iąwszy prześcieradło: ciało ma być ociérano surowem płotnem ostrem z onego potu/ potym gdy iuż z łaźniey będźie miał wynidź/ tedy wszytko ciało oną wodą ma oblać. A tho dźiałay na każdy tydźień ieden raz, za ieden miesiąc zeydźie z ciała wszytka plugawość, Czo od wiele ludźi doświadczono iest wiele kroć.

Wodka ku vmywaniu

brody po goleniu/ albo po Łaźni.

Weźmi podróżniku/ ă spal gi na popiol/ potym z teo popiołu vczyń kałkus czoby nie był barzo silny, potym teo kałkusu weźmi kwarte ă włoż do niego trzy czwierci kotu Draganthu Camphory także wiele/ ă wley społem do iakiey banie sklaney/ albo Cżenowey flasze/ zakry dobrze z wierzchu/ ă day sthać aż sie to tam rozpuści/ potym tho przecedź przez chuste/ ă wley zasie do banie, A tym sie vmyway po łaźni.

Wodka doświadczona

na oczy ktore są oparzyste/ od pańiey woiewodźiney Kaliskiey.

Weźmi iaie .. zo naświeższe możey mieć/ vwarz ie twardo/ potym ie obłup/ y rozkroy na poły ă wyrzuć żołtek z obudwu części, potim w ty dołeczki gdźie żołtki leżały: nasyp niecżo koperwaseru sztukłpy gi barzo dobrze / ă poki ieszcze są dobrze ciepłe/ potym w tych białkoch vstogi sie woda źielona/ ă thak tho zlewać do iakiey baniecżki sklaney A tak wtey wodcze pioro omaczaiącz: ten opar macżać, ă teo strzedz aby tey wodki do oczu nie dopuścił Czyń tak dźień albo trzy: tak iako potrzeba vkaże: dokąd nie zeydźie, Bo na daley do trzeciego dnia spędźiś to, Możesz tego vczynić z kielkanaście iatecz.

Lekarstwo doświadczone na bolącźe oczy.

Weźmi kwarthe małmazyiey dobrey/ potym weźmi z apteki tuciam preparatam poł łota, camphori trzy czwierci/ ă te camphore pokropić palonem winem y vmorzyć ią/ potym zetrzeć na proch, potym weźmi wodki koprowey poł kwarty ă to wszytko zlać społem y zmieszać dobrze. A thak temu dać stać rok y chociay y więczey: poki potrzeba vkaże. A gdyby oczy bolały/ tedy to zmieszawszi chocia skoro y po vdźiałaniu/ ă zmacżać małą czystą chuste ă w kąciki do oczu maluczko wpuszczay: położywszy sie wznak/ ă

to oczom barzo rychło pomoże/ bolesć/ czyrwoność/ gorącość, To wszytko precz wyciągnie.

Wodka wyborna na oczy ze dwunaście zioł: z winem namoczonych.

¶ Weźmi rożey czyrwoney świeżey/ ziela świeczek z kwiathem/ kosyszczka/ włoskiego kopru/ czelidoniiey/ bukwicze/ szałwiiey/ ruthy/ srebrniku/ babki wielkiey y zdrowey piołynu młodego/ wierzchow hanyżowych gdy kwcie/ Tych wszytkich pod iedną miarą/ po garzści, albo po dwu/ albo po czym chczesz skray wszytki drobno y włoż w czenowe naczynie, albo w gliniane polewane/ wley na nie wina białego ă postaw na wielkiem słońcu, niechay stoią cztery dni: zamieszaiąc ią każdy dzień dwa razy/ piątego dnia maią być wlane pospołu z winem w Alembik czenowy, ă tak palić ogniem lekkim, Zasię ona wodka po wthore ma być palona Balneo marie.

Pożyteczność y godność tey wodki.

¶ Gdy kogo oczy barzo bolą, weźmi they wodki dwie łyżcze/ białku czystego vbiwszy gi, dwie łyżcze, kadzidła thłuczonego poł dragmy, To wszytko vbyć dobrze społem/ ă w tym paczesi napoiwszy: skronie y czoło okładay na nocz/ bol cięszki z oczu y z głowy wyciąga, ă na drugą nocz tha wodka w oczy ma być puszczana przed spaniem dwie godzinie/ ă w zarań po wstaniu, oczy maią być vmywane ă vcichnie bol [illegible]ście. Ale pewniey będzie kiedy purgacyia głowną vprzedzi / albo puszczaniem krwie. Ta wodka w oczy wpuszczana, czyrwoność spądza łzy z oczu płynące stanowi/ oczu mdłość odeymuie/ wzrok wysthrzy/ blask szkodzący ktory bywa z wilkości złych w oczu będących: odeymuie / oczy iasne y przespiecznego weyrzenia czyni. Często kroć zwieczora przed spaniem trzy godziny w oczy wpuszczona/ y w zarań po spaniu w godzinie/ bielmo z oczu spądza / łuskę y błonkę zdziera/ ă zwłaszcza gdy w nie trochę Camphori y czarney heleny przyłożyi. Tą wodką gdy będą oczy często pomazowane: zmieszawszy ią z mlekiem niewieściem, i też z czystem białkiem vbitym (maią być z wierzchu y wnątrz pomazowane) A gdy w nich iest bol silny/ thedy tho lekarzstwo barzo pomaga tak przyprawiaiąc. Dziecięciu młodemu szarookość naprawia. Jest tha wodka oczom barzo pożyteczna: gdy będzie thak palona iako tu naucza.

Wodka spadzaiącza piegi z licza.

¶ Weźmi wodki Lilijey białey. j funt/wodki z bań. 2. funthy/wodki luminiarum z apteki. 3. vncie/cam phori carhaly. 4. vnciie/florum de cerasa. 2. vncij/ lumen de coro. 3. vnciie/borazo pisto. 2. vncij, lumen zuccarino. 2. vnciie, Ty wßytki rze czi włoż do iednego nowego garn cza / przystaw do ognia aby wrza- ło aż gdy tego zostanie osma częśc potym to przecedz przez czyste pło tno, A to bedzie wodka chedożąca twarz; kiedy nią bedzieß vmywać rano / ā wszakże nalepiey po łaźni vmywać/bo to barzo richło zleźie Ale chuste w thym ma cząiącz: po- mazować.

Wodka sprawiona/A

barzo ślachetna: woniaiącza.

¶ Weźmi wodki rożaney. j. funt pizma dwa scropuły/ zetrzy piżmo barzo drobno/ ā wsyp w te wodke day themu stać na słońcu albo w cieplkey izbie zatkawszy z wierzchu A thak tho bedzie barzo roskoszna wodka woniaiącza/ kthorą sie ma pocierać po zmyciu w łaźni/ abo- wiem odeymuie nie wdzieczną wo nia od człowieka, Czego sie wiele przygadza v ludzi.

Rzecz sprawna kiedy

kto chcze izby włosy wypadały z kąd kolwiek.

¶ Weźmi wapna nie gaszonego osm vncij / korzenia Fijolkowego startego. j. vncią / auripigmentu z apteki poł vnciiey, Ty wszytki rze czy starkszy na proch, zmieszay spo łem, A gdyć potrzeba: weźmi częśc tych prochow, rospuść ie czystą wo dą thak aby było iako ciasto/ albo iako maść, ā tego przykładay z pla strem na mieszcze gdzie włosi są: ā chczesz aby niebyły / day na wło- siech leżeć tak długo aż vschnie / ā potim wycieraj drewnemalbo czim ostrem one maść: ā za thym włosy wylazą/ potym omyway to mieśc cze wodką rożaną / nie maszli iey: tedy prostą wodą czystą.

Syrop thrawiączy/ y

pod częścią purguiączy: Lubricati- vus. Od doctora Miechowity, kto ri wywodzi materie Kolericzne za- (palone.

¶ Weźmi mleczu wysokiego/ste- łokkow czystych/chmielu y z korze- niem/kaniey przedze/polney ruthy Boragu/bukwicze, rożey, korzenia mleczykowego/ paprotki/ reubar- bari rectificati (z apteki) wszytkie rowno po poł vnciiey/listkow sene poł trzeci garsci, śliw węgierzkich dwanaście, Twarz czyscie z pilno

ſela aże wywre trzecia cżeſć. Naprzod vwarz rzecży mocznieyſze/ potym włoż mdleyſze / reubarbarum wſyp gdy iuż przeczedziſz/ potym ocżukruy cżukrem bieluchnym Miara tego poł piecy vncije.

Syrop naprzeciw Kordijacżney niemoczy. Od doctora Miechowity.

¶ Weźmi miodunki/koczenkow arabſkich/mleczu wyſokiego, Epitimu (z aptheki) ziela kthore zową włoſki/liſtkow trawowych, rowno po garzſci, kwiatkow boragowych kwiatkow wołowego ięzyka/ fijołkowych/ grzybieniowych/ rowno poł garzſci/ korzenia złotogłowu, paprotki/ chmielu/podrożniku/ rowno po poł vncijey, Vwarz podług nauki/pierwey warz moczne ă potym przyłoż mdleyſze/ă [illegible] kruy cżukrem taberzet, [illegible] ſyrop pić raz przez dzień rano, Jeſtli będzie purgował/ tedy gi może brać przez trzeci dzień.

Gdy ktho pije wodkę

Dziegielową na kożdy dzień dwa łoty/ ă wziąć też wodki Biedrzeńczowey.4.łoty/ y zmieſzać ty dwie poſpołu ă pić. Taki cżłowiek może być przeſpieczen od każdej niemocy

¶ Gdy ktho pije wodkę z goriczki na każdy dzień.3. łoty, Przedłuża żywot cżłowiekowi.

¶ Gdy ktho pije wodkę rozmarinową rano y wieczor po połthoru łotu/ albo wmieſzawać w iakie picie. Y też gdy nią ciało macza: Potwierdza duchy żywotne.

Jako olejki sprawiać ku leczeniu.

21

Jako oleyki sprawiać ku leczeniu. Naprzod Rożany.

NAprzod oleiek Rożany thak czynią. Weżmi cztery loty rożey świeżey/ ă włoż ią w ieden funt oliwy w ſklenicze/ ă zawiązawszy: Posthaw na słończe przez czterdzieści dni. Takieſz Fijołkowy, Takieſz y z Grzybienia. ¶ Oleiek Rożany te mocz ma, Zagrzewa członki vzieble/ ă zapalone chłodzi. Fijołkowy lepak odwilża ă chłodzi. Grzybieniowy ſen przywodzi; odwilża y chłodzi. ¶ Oleiek z Lilijey tak czynią. Weżmi dwa funty oliwy, włoż w nie trzydzieści kwiatkow Lilijey: wyrzuciwszy z niey ſercza/ posthaw w cieniu zawiązawszy. Then oleiek pomaga na zapalenie członkow y gorączości głowney. ¶ Oleiek z Rumnu tak czynią. Weżmi naſienia Fenum grecum tartego/ kwiecia rumnowego, rowno. 4. loty, ă włoż to we dwa funty oliwy/ postaw na słończu czterdzieści dni/ ale zawiez chustą aby nie zwietrzało: boć by złey woniey było. Ten oleiek miernie zagrzewa y odwilża/ członki ſkurczone rosciąga. Dobrze nim mazać członki ſtłuczone. ¶ Oleiek Migdałowy tak czynią. Weżmi Migdałow ă obłup ie czyſcie y vtłucz albo vwierć co nalepiey przez wody aby mleka nie puſciły/ ă obwinąwszy moczną chustą: przysmażyć na rincze/ ă potym wycisnij w takiey praſie. ¶ Oleiek z piołynu. Weżmi cztyrzy loty Piołynu/ ă włoż w ieden funt oliwy, Postaw na słończu czterdzieści dni. Zagrzewa członki zimne/ żołądek posila y stawy potwierdza. ¶ Oleiek z żołtżow Jaiowych. Vwarz Jaycza twardo: wyjmi z nich żołtki ă vsmaż na panwi albo na rincze aż będą czarne, A zawiązawszy w chuste: wycisnąć (ă ieszcze żeby lepiey smażywszy wypalić) tak iako wodki palą, Kiedyby kto miał przyprawy. Ten oleiek rosci mięso w ranach, goij y nie da sie iątrzyć. ¶ Oleiek z cegły. Weżmi cegłe ktorey by ieszcze nie maczano/ ſtłucz ią na kielko części: włoż ie w ogień iżeby sie rozpaliła iako wągl/ ă tako goręcą włoż w oliwe/ ă gdy sie napije dobrze: ſtłucz drobno tako krupy, A wypal ie thak iako wodki palą/ ă zbierać ge w bańke ſkláną. Ten oleiek pomaga wszytkim zimnem niemocżam z flegmy/ na kamień/ na ſtrzękanie/ na paraliż/ na kurczenie,

gdy nim maże albo gi pije/ na kożdą dne y łupanie/ na boleść w grobie cie/ ā gdy rozmieſzaſz z nim Sal armoniacū/ albo lepiey Amoniacū, à z tego plaſtr na ſlezione przykożyſz/ wſzytka kra odeydzie/ y twardość 22 każde° wrzodu zmiekczy. Tym czo wielką niemocż cierpią w nos go wpuſcić/ barzo pomaga. A gdy nim tył głowy pomaże/ pamieć przywraca. Na bolączy ząb go nakruſzyć, bol przeſthanie/ ā gdy nim ma…że pomaże, dziecie vmarłe wyciąga: A włoż go z wełną w ogonicze, robaki zabija/ kożdemu ſie iadowi przeciwia. Oczy leczy ā niedopuſzcza płynienia. Kibitw gdi niem ſieć pomaże: ſamy ryby do niey idą. ☙ Oleiek z Kopru tak czinią. Weźmi świeżych rożdżek z gron poki ſie naſienie nie vſkogi. j. vncyą/ włoż w funt oliwy ā poſtaw na ſłonczu przez dwadzieſcia dni. Ten oleiek czyſci kożdą niemocz/ ā wilkości ku mierze przywodzi y rozpądza złe zebranie. Takiey żeć też moczy ieſt oleiek z Noſtrzegu Oley Lniany: piegi y nieczyſtości z licza gubi/ ā możeſz z niego thakieſz czynić gdy oliwy nie maſz.

Naprzeciw powietrzu Oleiek barzo dobry/ y na leczenie.

☙ Oſobno oleiek dla bolączek morowych, y na inſze niemocy barzo pożyteczny. Weźmi ziela świethego Jana/ po łacinie Ipericon. j. cząſtkę kwiecia chebdowego tyle dwoie/ kwiecia bzowego tyle ſzeſcioro/ wſyp to wſzytko w ſklenicze ā naley oliwy czo potrzeba/ poſtaw na ſłonczu przez lato: zawiązawſzy macherzyną. Ten oleiek kożde zapalenie y kożdą bolączkę, pomazawſzy trzy albo czthery razy przez dzień: rozerwieſz/ albo wſzytko ciało drudzy niem pomazują/ ā tak powietrza pozbywaią zna mienicie. ☙ Kiedy pies wściekły vkąſi/ raki rzeczne ſurowo wyłupić/ ā mieſo gich z mlekiem dać pić. Tym thez każdego gadu iad vzdrowiſz.

☙ A oſobno tak lekarzſtwo na wſciekłego pſa. Weźmi kadzidła cząſtkę iedne/ goriczki tyle piecioro/ prochu z rakow tyle dzieſiecioro: Tego prochu z wodą daway pić.

Oleiek ktory nie dopuſzcza włoſom roſć gdzie chczeſz.

☙ Weźmi gorzałki czyſtey mocżney. ſ. vncij/ oleyku migdałow gorzkich thez. ſ. vncij/ gwoździkow. 3. dragmy/ zetrzeć ie na proch czyſcie ā zmieſzac z temi rzeczami/ tho ieſt z gorzałką y oleykiem, Vwarz tho v

ognia w czystym garnku aż iedno trzecia część zostanie / potym ostatek przecedź przez chuste / ă tak będzieß miał oleiek. A thym namażuy gdzie chceß aby wylazły włosy.

Oleiek roskoßny / a barzo woniaiący tak. uczynic.

¶ Weźmi gwoździkow czo chceß, ă dla miari możeß funt / małmazyey moczney kubek dobri / zmießay społem do iednego garnka czysthe° ă day wrzeć v ognia aż trzy częsci wywreią, albo aż vyzrzyß tłustość na wierzchu pływaiącz / potym odeymi ă przecedź przez czystą chuste. A to będzieß miał oleiek, ale wyżmi czyście przez chusthe z onych gwoździkow. Tego oleyku gdy w puściß kes do wody: ktorą sie będzieß vmywał daie wonią czystą rękom, A gdy namażeß tedi moczniey będzie woniał.

Petroleum.

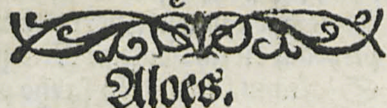
¶ Jest oley kthori idzie z kamienia, Jest subtelny (ă zwłaßcza biały) Ma mocz trawiączą / rozpußczaiączą, Y ku otwarzaniu gdży sie zatkaia żyły. ¶ Auic. powiada iże Petroleum dobre iest kiedy kogo vdy bolą, albo członki. Thez pomaga kiedy kogo z przyczyny zimney w vßu boli, Y na bielmo na oczu / y na wode ktora do oczu idzie. Tez pomaga naprzeciw dychawiczy y na kaßel zastarzały, A ma być wypity z cięplą wodą / ale go ma być nie wiele. Thez vsmierza kłocie w żywocie y w wnętrznosci. A kiedy z niego knot vczyni / thedy pomorzy chrobaki (A zwłaßcza czarne Petroleum) A gdy go dragme iedne z iie / thedy każi wietrznosci w miechierzu / y zaziębienie macicze. Tez pomaga gdy iakie zwierze iadowite zakole. Jako niedzwiadek, Etc. gdy będzie na one rane przykładano.

Tu ſie poczyna Wypis rze=czy zamorzſkiech/y tez rozmagitego naſienia y inßich rzeczi ku lekarzſtwam przyſlußaiączich: ktore ſie za Morzem rodza y tu v nas.

Anno domini 1.5.4.1.

Pirwsze Capithulum o Halenie.

Aloes.

A HAlena iestciepla y sucha w wtorim stopniu/ czinią ią z soku iednego ziela zamorskiego: ktore zową tymże imieniem/ Tho ziele na kthorym zbierają czarną Helene: Jest podobne lis...m ...howi w koskiey czebuli ktorą zową Squilla ă na tim liscu iest lipkość kthora obphicie/ prez samego ziela iest Mleczykowi podobny/ A iest rodzay troiaki Haleny, to iest żołta Druga podobna wątrobie: zową ią Aloe Epaticum / A thrzecia ktorą zową Aloe caballinum, Nalepsza iest Halena żołta ktorą Po łacinie zową Aloesucco trinum/ A to gdy ią przetniesz albo przełomisz/ żołtość podobna szafranowi w niey się vkaże.

Wątrobna Halena iest w barwie podobna wątrobie, to iesth mająca w sobie żołtości y czarność/ iest dziurkowata / ă kroszi się czarna. Kaballina/ to iest Arabica Halena/ ta iesth mniey wszey ważnosci y podley ă małey moczy ă iest czarna ă barzo gorzka/ ă iesth woniey przykrey.

¶ Halena ma mocz wyczyscienia flegmy y kolery z żołądka y z żyłek ktore przezywaią Mesaraicas/ J też wywodzi Melankolią s ciała człowieczego. J też potwierdza członki w ktorich są żiły suche ă przeto kto ma flegmy napełnienie w żołądku: wywodzi y wypądza ią ă potym gi posila y boleści głowne oddala ktore z grubych dymow żołądkowych do głowy idą B

¶ Tesz Emoroidy/ to iest kosicze żyłek kthore są w stolczu othwiera ă krew czarną przez nie wyczyscia kto ią na nocz połyka. C

¶ Tesz wzrok ostrzy gdy ta Ha- D

lena/to iest proch iey będzie z wod
ką rożaną zmießany/ a w tym ro
zmaczaiącz chusthe na oczy chore
będzieß przykładać.
E ¶ Thez zatkanie wątroby y sle-
ziony otwiera/ y przyrodzoną cho
robe paniam pobudza.
F ¶ Kto ma rany na thaiemnym
członku męskim, zasipuy prochem
Haleny: zagoiß rane/ J thez na
świerzb iest barzo dobra.
G ¶ Tez iest dobra naprzeciwko o-
puchlinie wnetrzney z zimney przi
czyny gdy weźmieß Heleny żołta-
wey czo złoty zaważy/ mastyki co
poł złotego zaważy/ dayże to wy-
pić ciepło poranu z wodką piołyn
kową dwa razy do tego dnia.
H ¶ Tez proch sniey vczyniony a
z miodem dany ku iedzeniu/ glisti
w żywocie morzy spowieści Pla-
tearkusa.
I ¶ Tez czarna Halena z oczthem
winnym rozmączona, świerzb kto
ry bywa na ręku miedzy palczmi
wysußa/ y tez ktory około dymion
y na członku męskim thaiemnym
spadza.
K ¶ Thez bolenie członkow v nog
y v rąk Czarna Halena z sokiem
kopianowym zmießana: vśmierza
gdy tym ciepło namażeß.
L ¶ Ktory człowiek często pożywa
Aloe/ To iest czarney Haleny/ ta
ki zachowa zdrowie swoie za dłu-
gie czasy/ a niemoże w rożna y w
zadną ciężką niemoc wpaść/ Ale
lepiey stej Haleny pikułek pożywać
Ktore zową powietrzne/ bo tham
przydaią ku tey Halenie Mirry y
Szafranu/ a dla tego są tho pi-
kulki niewymowney zacności, abo
wiem wywodząc z człowieka za-
gniłości/ zachowawa go w dłu-
gim zdrowiu/ y od iadowithego a
morowego powietrza/ by tez nic
inßego niebrał czasu morowe° po
wietrza/ iedno w tydzień dwa ra-
zy po iedennaście na nocz, albo po
ranu iako kto chcze.
JEst tez Aloes drzewo ktore zo- A
wą pokacinie Xiloaloes / Ma
wonią barzo przijemną.
To drzewo nayduią w iedney rze-
cze Babilońskiey s ktorą sie scieka
Rayska rzeka/ a dla thego powie-
daią iżby to drzewo z Raiu tą rze
ka przypływało, Abowiem żadny
Człowiek niewidział obyczaiu a
mieśtcza iako a gdzieby rosło tho
Drzewo Aloes ktore tam stey rze-
ki Babillońskiey wyciągaią.
Cassius Foelix pisze o tym drzewie
yże bywa naydowano na thrzech
mieśtczoch/ Naprzod w iedney zie
mi ktorą zową Caume/ J tez na
iednym wyspie w ziemi Indiyskiy
J na trzecim mieśtczu thamże w
mnieyßej Indiiey ktorą zową Fa
les. Pandecta.

Ma [illegible] ciepkość y suchość w wtorym stopniu/ ă ma być obierano ktore wwodzie nieiest warzono, abowiem to iest makey moczy

B ¶ Tho drzewo Aloes ma mocz naprzeciwkho mdkosciam serdecznym, żokądkowym j mozgowym

C ¶ Wino w ktorymby byka vwarzona stuczka tego drzewa Aloes żokądek mdky posila/ j tak trawienie dobrze w nim czyni.

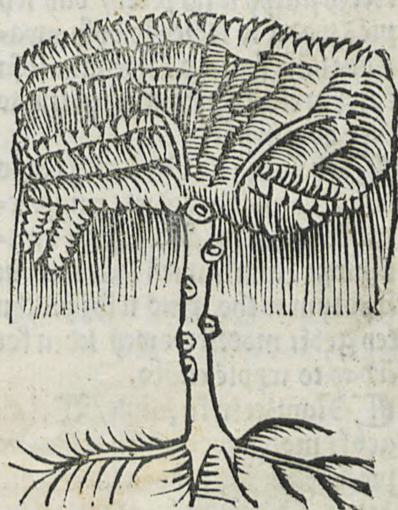
D ¶ Tez macicze ku gorze podniosią skąd niemocz biakey gkowie iakoby sn ietego walantego przichodzi/ Gdy tego drzewa dim do macicze będzie wpusczony przez mieszek/ sciąga zasie na dol na swoie miestcze macicze/ Tenże dym nosem woniany, mozg w gkowie po (sila.

E ¶ Tez Pendecta pisze proch steo drzewa vczyniony s tartemi gwozdziki rowno zmieszay ă knim troche prochu s kosci ktorą z ielenieo sercza wybieraią przymieszawszy/ Ty prochy zmieszay z oliwą ă tim obmazy kurowi wszythke glowe/ thedy dla wielkhiego wesela czaky dzień y czaką nocz nieprzesthanie piać.

F ¶ Tez czini woną prijemną vst y gnijeniu broni ă nadewszytko posila Sercze y vwesela/ ă sthądze gnijeniu niedopuszcza.

Capitulum 2.

O modrzewowey gebcze. Agaricus.

Modrzewowa gebkha iest ciepka w wtorym stopniu/ sucha wtrzecim, iest to gebka ktora wyrasta s korzenia modrzewowego drzewa / Iesth dwoiakha/ Samiecz y samicza, Samicza iest lepsza ă okrągka ă gdi vschnie staiessie barzo biaką, samiecz iesth przedkugowati ă nieiest takiey biakosci iako Samicza. A

B ¶ Modrzewowa gebka purguie naprzod flegme ă potym Melankoliją/ ă tak iesth dobra naprzeciw zimniczy kthora bywa na khażdy dzień z flegmy/ to iest dawszy tey to gebki tak wiele czo dwa złotha zaważą, ă Squinantum(iesth w aptecze) trzecią cześć dragmy / ty rzeczy starszy ie na proch/ day wypić z wodą w ktoreyby były vwarzone listki senes, s korzeniem sosn kowym ciepło poranu, á potim w pieć godzin iesć.

C ¶ Thęż toż lekarstwo iesth barzo dobre naprzeciw kol icze y naprzeciwko rzezaniu/ ă zwłaszcza vwarzywszi Łamikamień ziele wwinie ă potym w tho wino włoż prochu tey gebki modrzewowey ieden łot ă day to wypić ciepło.

D ¶ Naprzeciwko fistule/ Weźmi gebki modrzewowey sthartey na proch zmieszayże ią z oliwą ktorą zową Tartarum(w aptecze naydziesz) z oliwą pospolitą ă miodu przesnego ktemu przyłoż/ ă vczyń iakoby masć ă potym rozmocziwszy knot w tym w pusczay w fistułe/ bowiem kosci sprochniałe ă skażone wyciąga y ciało skażone spądza precz/ ă tak fistułe zgoisz.

E ¶ Też naprzeciwko czyrwonym krostam ktore sie na twarzy vkazuią/ weźmi soli spaloney/ gebkhi Modrzewowey/ Tartarum/ thak iednego iako drugiego/ rowym prochem posypuy ty to krosty ă nacieray reką poginą od tego.

Capitulum 2.

O Czebuli albo diabłku zamorskiem.

Coloquintida.

IEsth ciepłe w thrzecim stopniu, ă suche w wtorym/ ă iest iakoby iako iednego drzewka: nie A
wymownie gorzkie / Gdyby ktho

che... niego tego Jabłka poży
wać/ narußy barzo zdrowia swe-
go/ abowiem iest rzecz barzo iado
wita.

B ℭ Ale gdy to iabłko ktore zową
pokatnie Coloquintida vwarzyß
w wodzie/ to iest wziąwßy go czo
złoty zaważy/ ā listkow senes koth
warzże to społem/ ā tego się day
napić ocżukrowawßy temu czło-
wiekowi kthori miewa quarthane
tego dnia we dwie godzinie przed
przyßciem quartany / przesthanie
quartana.

C ℭ Thež gdy ie vwarzyß w ocz-
cie ā tim oczstem vsta będzießß plo
kał ciepło/ boleść zębow vspokaia

D ℭ Proch tey Coloquintidi z prze
snym miodem zmießany / robaki
w żywocie zabija gdy go kto poży
wa/ Ale małem dziathkam vczyń
plastr stey to Coloquintidi ā z so-
kiem piołynowym ā przikoż gi na
pępek/ po morzyß w nich chrobaki

E ℭ Też przyrodzoną chorobę pa-
niam ku wyßciu pobudza/ to iesth
gdy ią vwarzyß w wodzie ßczyr
woną bylicza/ ā thym sobie pani
dymiona y macicze będzie napa-
rzała.

F ℭ Też iest dobre to Jabłko na-
przeciw twardosci sleziony y wą-
troby gdy vwarzyß posrzodek te°
Jabłka z wodą ielenich iezykow,
ā oczukruieß ā pothim daß wypić
chorému.

ℭ Thež vczyniwßy z mydła czo- G
pek rozmiecz gi w Oliwie albo w
maśle ā prochem tey Coloquintidi
z wirzchu posyp na czopek/ mocz-
nie wyciąga nieczystosci z żiwota
ā zwłaßcza kto się barzo zapiecze.

ℭ Thež proch tey Coloquintidy H
mocznie z żił zagniłą flegmą y ko
lere ciągnie/ ā tak z pikulami do-
ctorowie daią niemocznym ludziō
ā nawięczey gdy chcą z dalekich
mieścz wywodzić nieczystosci/ ia-
ko z Głowy/ z Nog z suchych żył
mocznie przyciąga do żołądka nie
czistosci przerzeczone/ ā tak podo-
gre/ Scijatike y łamanie mocz-
nie vsmierza.

ℭ Thež czopek vczyniony ā do I
macicze włożony / Płod zabija
mocznie.

ℭ Też proch Coloquintidi z ocz K
tem zmießany/ krosthy czyrwone
y trąd na liczu goij gdy tym kil-
ko razow namażeß.

Capitulum 4.

Cassia fistula.

CAssiafistula iest ciepła
y wilgothna miernie/
maiącza mocz wyczy A
sciaiącą/ odmiękcza-
iącą/ y też zapalenie krwie barzo

vgaszaiącz ä vśmierzaiącz / Kolere czyści od krwie / ä przeto iest vżytheczna w gorączych febrach / ä pospolicie Doctorowie przed mocną purgacyą daią Cassią dla odmiekczenia żywota.

B ¶ Tez Cassija z młodkiem Rozmaczona w wodcze Izopowey, ä tym sobie vsta płokać gargarizuiącz / ślinogorz rospądza y wolne połykanie czyni / Bolenie gardła y rospadliny iego oddala.

Capitulum. 5.

Euforbium.

Euforbium: wykłada sie dobrze iżeby sie go warował: Jest iedno gumi iakoby smoła z drzewa ktore roście w Indiiey ktoreby zbierano po świetey Margorzetie, Jest ciepłe y suche w czwartym stopniu / A dla thego wszytki Gummata w gorączości przyrodzoney przewyższa / woniey barzo ostrey ä moczniey. A

B ¶ Własnośći tey iest iże flegme wywodzi z ciała człowieczego / ä tak iest dobre naprzeciw boleściam członkowym / y nożnym / Nie samo bywa dawano / Ale sthrochą Bdelium ä strochą Jeripigri galijenowey / A tho nienapoczątkhu niemoczy.

C ¶ [...] ma fistułe iest dobra z ma[...] z mydłem aptekarskiem zmieszane kthore zową Sapo / ā tego masz włożyć na fisthułe y na brzegi iey / abowiem wysusza y wyczyscia z niey rope.

D ¶ Thez czyni vżyteczne kichanie wywodząc z głowy flegmiste wil kosci / ā zwłaszcza kto pamieć straci / tedy tego prochu wpuść w nos ā bedzie kichał.

E ¶ Tez piszą niektorzi o tym Euforbium gdyby ktorego człowieka vkąsiło ktore zwierze iadowite Thedy ma być onego zwierzecia skora na głowie przerzezana ā te° prochu nasypać w one rane przerzezaną / iad człowiekowi szkodzić niebedzie.

F ¶ Samo Euforbium iesth kliy barzo ostry ā gorączy / tak iz gdyby go człowiekhowi dał czo dwa złothe zawaząą o smierć go przyprawi / ale z inszemi rzeczami dane Euforbium iako są piluły w aptecze / tedy czyscią z ciała człowieczego grubą, klijowatą flegme y kolere.

Capitulum. 6.

Emblici y o Mirabolaniech.

Emblici iest owocz ktory roscie za Morzem, A y tez mirabolani wszitki / to iest Citrini Kiebuli / Bellerici Indij / Mirabolani Emblici wyczysciaią flegme y Melankoliją, gdi ie vwarzysz z korzonkami / ziela Sosnki / z listkami Senes.

B ¶ Proch Mirabolanow Emblikorum / zmieszany z prochem czarney Haleny / ā ktemu przyczyń oliwy ā vczyń iakoby masć / ā thą mascią namazuy głowe, bowiem włosy vmocznia ā niedopuszcza z głowy gim padać.

C ¶ Wszytki Mirabolani są zimney włosnosci ā suchey w wtorim stopniu, Mirabolani Citrini pur

guią kolere/ ale Kiebuli Emblici Bellerici, Ty wßytkhi flegme wypądzaią/ Telko Jndi Melankolią czyscią.

Capitulum. 7.

O mannie.

A Manna iest ciepla j wilka miernie, ă iest rosa kthorą zbieraią zniektorych ziol pobudzaiączych vryne ku wyßciu/ A zbieraią te manne w Jndiey y w grecijey/ bowiem przylipa okolo ziol ă thak ią zbieraią iakoby miod/ Jest znamienitey mocy. Niektorzy ludzie przyp[...] the Manne zczukrem albo z [...]dem ă niektorzy też z sokiem Lakricijey Sama w sobie Manna iest niebarzo biala ă wposrzodkhu dziureczkhi ma/ Jesth niewymownie slodka, przyprawna iest też slodka ale zniemaką ostroscią.

B ¶ Ma moc wyczisciaiącą krwie A dla tego iest dobra w gorączich niemoczach, w febrach z kassiią da na niemocznemu czlowiekowi.

Capitulum. 8.

Reubarbarum.

A Rzeubarbarum iest cie
pł e y suche w wtorym
stopniu, Dla tego iest
nazwano Reubarba
rum iże w tak rzekącey ziemi by-
wa naydowano/albo thez w In-
dijey/y thez w inszych zamorzkich
stronach kopano/ Ten korzeń iest
cięszki ą nie ma w sobie dziurek/ą
gdy gi przełomisz iedno czyrwone
żyłeczki z białemi wespołek miesza
ne, Gdy ie z żuiesz ą potrzesz po pa
pierze/ieśli bedzie farbował o pa-
pier/ tedy to iest dobre Reubarba
rum/ ą ktore nie farbuie/ tedy tho
iest niedobre.

B ¶ Ma moc z purguiącą kolere
ą tak iest dobre thym ktorzy maią
zapalenie wątroby y śleziony z go
rączych wilkości.

C ¶ Też iest dobre naprzeciwko ter
cijanie wszelkiey/ą to tym obycza
iem/ Weźmi nasienia ogorkowe°
malonowego/Citrullowego/tho
vwarz w prostey wodzie, ą wziąw
szy they wody w szklankę weneczką
rospuść w niey kassijey y Tama-
rindow/po poł vcijey albo mniey
ą Rubarbarum iedne dragme/ą
spiki poł skrupuła ą tho ciepło na
switaniu wypiy.

D ¶ Thoż lekarzstwo iest dobre na
przeciw ko żołtey niemoczy/ ą tho
gdy w mleczowey wodcze wypijesz
to Reubarbarum.

Capitulum. 9.

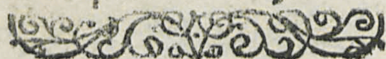
Scamonea.

Scamonea iest ciepła
y sucha/ wywodzi ko
lere mocznie z żył od A
krwie ią wyciągaiąc
Jedno iż troche iey ma być dawa
no/ tho iest ij począwszy od etrzech
ziarn aż do dwunaście/ abowiem
iest rzecz moczna ą gorącza/ Ma
sthyka ma być kniey przysadzona
dla iadu iey / abowiem żołądek y
żyły mdli ą psuie.

¶ Też niektorzy szafranu/ Cina B
monu/ spikhi do niey przysadzaia
dla iadowitości iey.

Capitulum 10.

Senes.

A Senes iest ciepłey á suchey włosnosci/ roscie w Zamorskich sthronach/ Jest vżyteczne naprzeciwko niemoczam kthore z Melankolijey przychodzą/ á thak iest dobre thym ktorzy Swietego walantego niemocz cirpią/ y tym ktorzi ku omdlewaniu przychodzą y tym kthorzy miewaią zathkanie wątroby y śleziony / y naprzeciw quartanie, j naprzeciwko zbytnim Emoroidam/ tho iesth płynieniu krwie stolczem/ J tez na Melankolią/ kthora niemocz iesth z naruszeniem mozgu y rozumu przyrodzonego. A to gdy vwarzisz sirop stych to Listkow, z ieleniemi iezy ki z kwiatkami Boragowemi w wodzie á oczukrowawszy napiiay sie ciepło poranu po thrunkowi naprzeciwko tym to chorobam przerzeczonem iest dobre lekarstwo.

Capitulum 11.

O Tamarindoch.

Tamarindi wywodzą purguiąc z ciała kolere y zapalenie iey vśmierza/ á tak też czyścią krew/ Są vżyteczne tim ktorym sie wątroba wydima dla wiatrow w niey zamknonych/ y thakież żołądkhowi/ Ma osobliwą moc naprzeciwko ostrym á ciężkim gorączkam ktore potrzebuią odwilżania y odmiekczenia, Miara gich czo dwa łoty zaważy/ może być y mniey, á to z sokiem włoskiego kopru albo wysokiego mleczu, albo z kozią serwatką ma być dano.

Ten owocz z Włoch do nas przichodzi: Aptekarze przez niego nie mogą być: dla tich y inszych włosnosci gich.

Capitulum 12.

O Czukrze.

Jest ciepły á wilgotny miernym obyczaiem, to iesth około pirwsze° stopnia, Ma mocz od wilżaiaczą y piersi odmiekczaiączą/ á gdy bedzie trzy razy vważony á prawie biały/ tedy nieiako zaziebi/ albo chłodzi/ odmiekcza piersi y gładzi w nich chropawosci/ Zołądkowi iesth barzo wdzieczny czukier.

Trzeci rozdział o rzeczach korzennych potwierdzaiączych rozmagithe członki.

Capitulum 13.

O Cinamonie.

A Jesth cieply w wtorym stopniu ă suchy w trzeciem / kosztuiacz smakiem obierz dobry, Cynamon ma mocz potwierdzaiączą moząswoią korzennosćią/ y tesz sciulaiączą swoią klijowatoscią/ Jest dobry naprzeciwko mdłosći zołądkowey ktora przychodzi z zaziebienia Dany proch Czinamonow z prochem polnego kminu w karmiach albo w polewcze.

B Tesz barzo przistoi izby Cinamon był mieszany w szalsze/ abowiem chćiwosć ku iedzeniu pobudza.

A gdy gi kto mastikować bedźie/ czyni w vsciech wdźieczną wonią

E Thez Cinamo tarty z rożaną wodką ă z małmazyią ă strochą vinnego oczitu, szafranu tarte° przyczyniwszy/ Jest barzo dobre lekarzstwo na sercze czasu mdłosci maczaiącz w tym szarłat albo szczeleth ă przykladać na sercze/ oddala mdłosć y gorączosć serdeczną.

D Thez diascorides pisze/ Cinamon kthory o czarnosci ku rumianosci pochodzi/ ma włosnosć subtelną/ przyciągaiącą, otwieraiączą/ zagniłosci y prochnienia każdego w ciele broniączą y odwilżaiączą.

Przez dźiesieć lat może być Cinamon chowany / Jest rozmagithy rodzay Cinamonu ale ten iest nalepszy.

K Galienus w xiegach kharmi pisze iż Cinamon zagrzewa zołądek y wątrobe posila/ rzecz przyrodzoną paniam znamienicie poruszą w polewkach z mal-naziią pozywany ă szafranu trochę przyczyniwszy.

F Thez Cinamon ma the włosnosć ktho z nim często iada/ potwierdza wzrok mdły wyiasniaiącz gi.

Capitulum 14.

Cardamomum.

A Cardamomum ieſt na ſienie z iedne° drzewa Jeſt cieple y ſuche w wtorym ſtopniu/ ieſth dwoiakie wietſze y mnieyſze/ wietſze ieſt domowe/ ā mnieyſze ieſt leſne/ a to ieſt rzeczone polny kmin Domowe ieſt lepſze/ bowiem ma w ſobie wietſzą korzennoſć/ y rumianoſć.

B ¶ Ma moc poſilaiaczą dla ſwoiey korzennoſci/ trawiączą y roſpadzaiaczą wiatrow.

C ¶ Tez ieſth vzyteczne naprzeciw khordiſacze z zinney przyczyny vwarzywſzy ie w korzennym winie ſtrochą rozaney wodki/ ā tho dać wypić choremu.

¶ Tez naprzeciwko mdkoſci mozgowey/ ktora z zimy albo z niezytu przychodzi.

¶ Proch Cardamomu z prochē kubebowym wpuſzczony w nos/ poſila glowe znamienicie y niezyt zawi.

Capitulum 15.

Crocus. Szafran.

Szafran ieſth cieply y ſuchy w pirwym ſtopniu/ ā ieſt dwoiaki/ ieden ieſth ogrodny zową gi Cartamus: polacinie/ popolſku Krokos/ ā drugi kthory na wſchod ſlończa roſcie/ Ma A

potwierdzaiącą dla niekthorych swoich przirodzonych włosności

B ¶ Ma też moc żołądek potwierdzaiącą y naprzeciw mdłościam Jest też dobry naprzeciwko klociu y naprzeciwko zadzierżeniu vryny, J też kto często potrosze z boleścią vrine wypuszcza/ ă to gdy vwarzysz Szafran w oliwie ă miodu przesnego kthemu przyłożysz/ ă thym namaży sobie dymiona ciepło poranu y wieczor.

C ¶ Thez Auicenna pisze: Szafran prawi posila y vwesela serce jtez wolne oddichanie w piersiach czyni/ ale zbytnie iedziony/ żołądkowi szkodzi ku wraczaniu gi stkania.

D ¶ Też szafran pobudza chciwość khu rzeczy cielesney/ slezionie iesth przijaciel/ ă vrine wyciska z ciała.

E ¶ Thez twardość ktora bywa w maciczy: odmiekhcza z miodem ă z czosnkiem przyłożony.

F ¶ Też Szafran zmieszany z innemi lekarzstwy serdecznemi tym rychley y mocniey mocz onych lekarstw do serca przywodzy.

G ¶ Też Serapio spowieści Rasis zacznego lekarza pisze iże była iedna brzemienna pani kthora sie długo męczyła z dzieciątkiem ă niemogła go mieć/ dałem iey tartego szafranu czo dwa złote waży winem zagrzawszy/ miała ie za tym natychmiast y potym często kroć dawałem w takiech przygodach thakim paniam: nigdy mi niechybiło/ To są słowa Serapi conis.

Capitulum 16.

Galanga. Gałgan

Gałgan iest ciepły y suchi w wtorym stopniu Jey korzeń: obieraią lepszy ktory iest rumiany ă sękowaty/ cięszki/ maiący ostry smak/ ă ktory iest blady ă lekki/ małego smaku/ dziurkowathy zły iest ă małey moczy/ Gałgan A

potwierdza/rospądza y trawi złe wilkosci.

B ℭ Wino w ktorymby był uwarzony Galgan/żołądek nietrawny posila/y boleści iego z zimnech wilgotnosci y z wiatrow grubych oddala.

C ℭ Też dla posilenia mozgu galganow proch włoż w nos.

D ℭ Też dla omdlewania y kordiiakhi day proch Galganow z sokiem Boragowym choremu/ uznaß pomocz.

E ℭ Thez czasu krwie pußczania, Galgan w usciech trzimany, broni omdlewania.

Capitulum 17.

Mußkatowy kwiat.

A Mußkatowy kwiat iest cieply y suchy w wtorym stopniu, Mußkatowy kwiat bywa obierany z drzewa y z orzecha mußkatowego/Ma mocz potwierdzaiączą dla swoiey korzennosci/ rospądzaiącz y thrawiącz złe wilkosci/lepßy kwiath ktory ku żoltosci iest podobny/smaku iesth ostrego z małą gorzkoscią, Mußkat czarny albo smiady ktori ostrego smaku w sobie niema/ten niciest użyteczny.

B ℭ Wino Mußkatowego kwiatu/ iest uzyteczne dla potwierdzenia niestrawnego żołądka.

C ℭ Też mozg potwierdza gdy gi bedzieß mastikowal w usciech/ A proch iego w karmiach pożiwany sercze mdłe posila y Kordijake oddala.

Capitulum 18.

Nux Muscata.
Mußkatowy orzech.

R Zech Muszkathowy iesth ciepły y suchy w A wtorim stopniu/ iesth owocz z drzewa iedne° ktore roscie w Indiiey, Jesth smaku ostrego/posilaiączego, trawiączego/ Jest owocz ważny/ a ktory z siebie prochu niewypuszcza kiedy gi kamiesz/ then ma bydz obierany iako lepszy.

B ¶ Kto gi poranu iada/ żołądek posila, a dobrą barwe liczu vczyni/ a to iest czesto doswiadczono.

C ¶ Wino Muszkatowego orzechu/ przyczyniwszy troche mastiki żołądek zaziebiony y insze wnetrznosci zagrzewa y posila.

Capitulum 19.

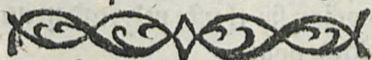
Piper. Pierz.

P Ierz iest gorączy malo nie w czwartim stopniu/ a suchy okholo A wtorego stopnia, Jest Perz troiaki/ Jeden czarny ktori zową Melano piper/ Tenże iesth nalepszy y na korzenniejszy/ Drugi zową długim Pieprzem, Trzeci Pierz iest biały, Ten zową Lenko Piper/ Jest owocz z iednego drzewa ktore roscie w Indiiey/ Niektorzy powiedaią iżby Pierz czarny sie stawał dla warzenia/ albo dla te° iż gdi gi maią zbierać tedi zapalą ono drzewko ktore iest iako by żytho na kthorym Pierz roscie

dla wypędzenia wężow kthorych
barzo wiele bywa miedzy Pieprzē
ă tak dla oneᵒ ognia ſtaie ſie czar
nym y zmarßczonym iako wida=
my/ ă Jeſt napodleyßy
Czarny Pierß ma moc roſpądzą
iącżą naprzod/ potym trawiącą.
Ale Pierß biały y długi nietak do
brze trawi.
B ¶ Pierß w karmiach pożywany
czyni dobre trawienie żołądkowi,
Ale ludziem ktorzy ſą kolerycżneᵒ
przyrodzenia y krewnego: niedo=
brze ſnim cżeſtho iadać/ abowiem
ie wyſußa y krew wnich pali, ă tak
potym trąd na liczu ſie dla niego
dziala.

Capitulum 20.

Reuponticum.

REuponticum ieſt po=
A dobne Reubarbaro ă
to czo ſie thycże wną=
trza/ Jeſt ciepłe y ſu=
che/ Ma mocz wycżyſciaiącą dla
ſmaku cirpniączego,
B ¶ Ma mocz pędzącą vrynę z
inßemi wilkoſciami/ ă to dla ſwo
iey gorzkoſci.
C ¶ Wino w ktorymby było vwa
rzono to korzenie ă przilać ku nie=
mu ſoku włoſkieᵒ kopru/ ă troche

oczukrowawßy/ ktoby miał twar
doſć na ſleżionie albo w wątrobie
z zimney przycżyny, ieſt barzo do=
bre ku piciu/ poranu trunek/ wie=
czor drugi.
¶ Też proch tego Reuponticum D
z miodem czyſtym zmießany/ kto
by miał chrobaki w żywocie/ zabi=
ia ie.
¶ Też vczyń plaſtr z prochu teᵒ E
to korzenia/ z oliwą/ ă z woſkiem
przykłożyß gi na mdły żołądek ieſt
li gi chczeß poſilić.

Capitulum 21.

O Sandalech.

A Sandalij sa zimne w trzeciem stopniu/ a suche w wtorim stopniu A iest gich rodzay tro iaki/ to iest Jedny sa biale/ Drugie sa iakoby czyrwone/ Thrzecie sa prawie zolte/ a ty sa nalepsze/ Potym czyrwone/ A potym biale.

B ❡ Sa vzytheczne naprzeciwko belesciam zoladkowym y watrobnym ktora bywa z koleri czyrwoney.

C ❡ Czyrwone Sandali sa zimnieysze nizli bale y nizli zolthe/ A sa tez barzo vzyteczne/ abowiem gdy sie wilkhosci ze krwia ciagna do kthorego czlonku bolaczego a mdlego/ Tedy ty Sandali zastanawiaia y powciagaia plynienia

❡ Sa thez dobre naprzeciwko kordiiacze ktora bywa w febrze/ a to gdy proch Sandalow rozmacisz w mleczowey wodcze/ a wtim chusthecz ke rozmoczywszy przylozysz na sercze/ a kto ma watrobe zapalona/ tedy y na watrobe tho lekarzstwo znamienicie pomoze. D

❡ A gdy przoch Sandalow zmieszasz strocha Kanfory, z wodka rozana / a rozmoczywszy w thym chusteczke przylozysz sobie na skronie/ bolesc glowy vsmierza ktora z gorgczey przyczyny przychodzi. E

❡ Thez proch Sandalow czyrwonych zmieszany z wodka psinkowa/ albo kurzey nogi/ a wtym rozmoczywszy chuste przykladay na bolacze nogi. F

Capitulum 22.

O Lepie.

Jemiolo roscie na drzewie Debowym / y na Gruszkowym drzewie, Debowe Jemiolo iest nalepsze a mozesz ia w zielonosci dlugo zachowac/ Ma mocz subthyliziuiacza/ przyciagaiacza y rospadzaiacza, A

A zwłaszcza ta iest nalepsza ktora iest swieża/gładka/ wngtrz blada ă ze wngtrz zielona/Zagrzewa/ ale nierychło/maiącz w sobie wilgot nosć zbytnią/odmiekcza wrze dzienicze y czyni w nich rychło rope/ ă to gdy zmieszasz Jemiołe iednako z żywiczą sosnową.

B ❡ Też lepsz stey tho Jemioły/ woskem pod iedną miara zmieszany/ ă troche mniey sosnowey żywicze ktemu przyczyniwszy / stego bedziesz miał masć kthora iest odmiekczaiąca j rospądzaiaca wszelkie twardosci/ ă zwłaszcza sieziony/y też ktore bywaią na członkoch v nog albo v rąk Jako v ludzi franczowatych guzy: na ktore możesz przykładać tey przerzeczoney masci przyczyniwszy oliwy albo kaczego smalczu/ odmiekcza y rospądza guzowatą twardosć.

Capitulum 23.

Zinziber. Imbir.

IMbir iesth ciepły w thrzecim sthopniu/ ă wilgotny w pirwszim A
Roscie imbier za morzem ă zwłaszcza w Indiiey.

❡ Wino w ktorymby był vwarzony Imbier z Figami suchemi, y z rożynkami /iest pomoczne naprzeciwko cieszkosci piersi,y naprze B

ciwko kaszlowi, ktori z zimney przi
czyny pochodzi.

C ❡ Tez proch Imbirowy z Figa
mi zmieszany, a vtloczony w moz
dzerzu/ Jest tez vziteczny naprze
ciwko tymze przerzeczonym choro
(bam.

D ❡ Tez gdy vwarzysz Imbier w
winie z kminem/ a tego sie napi
iesz, bolesci zolądkowe y inszech w=
netrznosci vsmierza kthore z wia=
trow ostrich bywaią.

E ❡ Thez proch Imbierowy Na
bawelne wpuszczony/ a ktho ma
wydymanie chciwość na stholecz
przez vczynku/ przyloz te Bawel=
ne y stym Imbirem na stolecz/ o
deydzie ta choroba.

F ❡ Tez wten czas gdy ktory czlo
wiek padnie na ziemie dla niemo=
czy Swietego walantego/ wloz
tartego Imbiru w nos dla kicha=
nia: ktore iest barzo pomoczne na
te chorobe.

G ❡ Tez Imbier z miodem przy=
prawiony/ iest wieczey zagrzewa=
iączy nizli z czukrem przyprawio=
ny / Aczkolwiek oboy iesth dobry
tym ktorzy są sklonni ku paralizo
wi, y tez tym ktorzy są zimnego a
flegmistego zoladka.

Czwartha czesc o Owoczoch y o nasieniu rozmagitim ktore z ziol pochodzą.

Capitulum 24.

Amigdale. Migdaly

Migdaly slodkie są cie=
ple j wilgotne w pirw
szym sthopniu/ a zasie A
gorzkhie Migdaly są
ciepłe y suche w wtorim stopniu,
Gorzkie są wieczey pozyteczne ku
lekarzstwam nizli slodkie, A slod=
kie wieczey vzyteczne ku iedzeniu/

B ¶ Gorzkie migdały ſą dobre na
przeciwko kaſzlowi/ y naprzeciwko
dychawiczy kthora z zimney przy=
czyny pochodzi/ Tym obyczaiem
vzywaiącz/ Stłucz Migdały w
możdżerzu ă przilosz knim czukru
A thak gich pożywaj/ czo dwa o=
rzechy włoſkie zawazą.

C ¶ Oleiek z gorzkich Migdałow
ieſt dobry naprzeciw głuchoſci/ J
tez gliſty z żywota wypądza y v=
marza ktho by ie natſczo iadał/
albo ſnich vczynić plaſthr ă przy=
łożyć na żywot proſto na pępek.

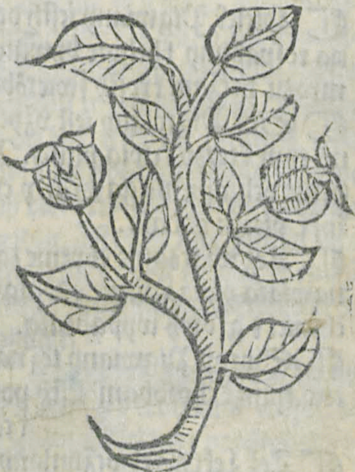
D ¶ Thez wywodzi paniam mie=
ſięczną chorobe/ to ieſt gdy vczy=
niſz czopek zbawełny ă rozmoczyſz
gi w tym oleyku/ kthory włoz do
macicze na nocz.
A ieſtli go wiele weźmieſz po obie
dzie Tedy wyciſka pokarm z zo=
ładka ă rychło czyni ſtolecz.

E ¶ Tez ſłodkie Migdały ſą do=
bre ku iedzeniu/ thak w polewkach
iako czukrem obleczone/ Y marci
pany z czukrem vczynione ſą bar
zo dobre ſmaczne ă roſkoſne ku ie
dzeniu/ Wſzelkim obyczaiem czło
wieka tuczą/ krew dobrą czynią/
żołądka nieobciązaią/ wolne od=
dychanie pierſiam daią/ A nawie
czey oleiek z ſłodkich Migdałow v
czyniony/ ieſt dobry na cięſzkość y
na bolenie pierſi, ciepło pomazaw
ſzy pierſi.

¶ Tez boleſci wſzelkie y zatwar= F
działoſci macicze leczy z wierzchu
pomazawſzy/ y tez Peſſarium/ to
ieſth z bawełny czopek vczyniwſzy
ă w onym oleyku rozmoczywſzy/
włoz do macicze na nocz vwiąza
wſzi nicią iedwabną za koniecz, o=
deydzie bolenie za tim lekarzſtwem

Capitulum 25.

Citonia. Pigwy.

PIgwy ſą rozmagite/
Jedny ſą ſłodkie/ dru A
gie takiego ſmaku ia=
ko leſne iabłka niedo=
zrzałe, A drugie ſą maiącze w ſo=

bie cirpnoſć/ Cżwarte ſą kwaſne Ty Pigwy ktore ſą ſłodkie maią w ſobie nawietſzą wilgotnoſć/ Ale kwaſne y inſze ſą wiecżey zimne

B ❡ Maią mocż ſthulaiącżą ran á bronią płynienia Wilkhoſci do wrzodow/ á to na przodku.

C ❡ Też vmocżnia vſtka żołądkowe/ á kto ma biegunkę: zaſtanawiaią.

D ❡ Oleiek Pigwiany też ieſth na ty przerzeczone rzecży vżitecżny.

E ❡ Naſienie Pigwiane ieſth odmiekczaiącze przez żadnego zaciſkania.

F ❡ Oleiek Pigwiany ieſth dobry na roſpadliny khthore bywaią od mrozu ytez na kroſty ſwierzbiące

G ❡ Sok Pigwiany ieſt vżytecżny tym ktorzy krwią pluią. A naſienie ochrapienie gardła/ y cieſzkoſć pierſi: oddala.

H ❡ Też wraczanie zbytnie zaſtanawiaią y pragnienie oddalaią, y chmiel z głowy wypądzaią.

I ❡ Syrop Pigwiany też naprzeciw tymże chorobam ieſth pomocżny.

K ❡ Też Lektwarz vczyniony z pigwow/ Ktory zową lekarze y aptekarze Diacitoniton/ Jeſt barzo dobry naprzeciw kakdey biegunce/ przed obiadem w poł godziny wzięty/ á po obiedzie iedziony, nie dopuſzcża dymom z żołądkha do głowy wſtepować.

❡ Takież też ſama Pigwa vpieczona á potim z cukrem iedziona takież vczyni/ Jedno iż Diacitoniton Lekthwarz vczyniony ieſth ſmacżnieyſzy y żołądkowi poſilenie wietſze daie. L

❡ Też Pigwy w wodzie vwarzone, ſkogo ielita wychodzą wley tey wodki kliſterą weń/ Thakież y macicze wychodzącżą weiſka na ſwe mieſtcze, maczaiąc z chuſthe y przykładać tam na to mieſtcze pirwey ią reką włożywſzy tam gdzie ma być / á tho czynią pigwy dla ſwey wielkiey kwaſney cirpnoſci. M

❡ Też ſirop Pigwiany kthory w aptekach cżynią/ ieſt barzo dobry ludziem ktorzy checi khu iedzeniu niemaią, natſzcżo łyſzkę albo dwie połykany: cżyni wielkhą cheć khu iedzeniu. N

Capitulum 26.

Capparis. Kapari.

KApari ſą ciepłe y ſuche w wtorim ſtopniu Korzenie/ ſkorki/ liſcie Owocz/ y kwiatki kaparowe/ wchodzą w lekarzſkie rzecży. A

❡ Ma mocz pothwierdzaiącą B

zolądek y pobudza chcywość ku ie
dzeniu/ wąthrobe y ſlezione zem=
dloną potwierdza y twardoſci ich
oddala/ ă zwłaßcza wino w ktho=
rymby były vworzone ſkorki Ka=
parowe/ Jeſt vżyteczne na ty prze
rzeczone członki y niemoczy/ Jeſt
proch vżyteczny z ſkorek Kaparo=
wych weſpołek z prochem Bagni
ſkowych ſkorek ă z cukrem/ zmie=
ßawßy ty rzeczy: pożyway gich.

E ℭ Tez naprzeciw gliſtam owocz
Kaparowy iedzony: wypądza ie z
żywota, y ſleziony ſkazi naprawia

D ℭ Tez przeciw koliczę/ Weźmi
poł funta ſkorek Kaparowych po=
warz gich wſoku Chebdowego ko
rzenia/ ă potym dobrze ocukruy
ię bedzie ſtego iakoby ſirop/ ktore°
poranu y przed wieczorem ſie na=
pijay, Jeſt tez ten ſirop na boleſci
członkow dobry.

ℭ Tez proch z korzenia Kaparo= K
wego wzieti pod miarą ßeść łyzek
ſrebrnych/ Ruty liſtkow iey dobrą
garść/ vtłukßy rute czyſcie/ zmie=
ßay z Kaparowym korzeniem iuz
tez na proch vtłuczonym, ă potim
weźmi poł kwarty winnego oczstu
albo troche wieczey/ potym włoz
then proch kaparowy z oną ruthą
miałko vtłuczoną do one° oczstu,
y przywarz onego tak długo iako
by trzy pacierze ſpiał/ Thedy ktho
ma bolenie w lewym boku w ſle=
zionie/ albo kre/ albo natwardze=
nie/ Rozmoczywßy modri ſukien
ny płath w onym oczcie / przyłoz
na on bok lewy na ſłabizne y na
ziobro zołądka nietykaiącz/ roſpe
dziß one kre/ thwardość y bolenie
odeydzie, ă ſtolczy nieczyſtoſci iako
purgacyą z ciebie poydą, A to ieſt
nauka Auicenny iuz czeſtho kroć
ſkußoua.

ℭ Takiez tez Kapari z oczsthem F
ă z oliwą y z drobnemi rozynka=
mi iedzone/ ſlezione pothwierdza=
ią y chęć ku iedzeniu czynią.

ℭ Tez oleiek Kaparowy w aple G
khach czynią/ na thwardoſci y na
bolenie ſleziony ieſt doświadczony
gdi nim ſleziona cieplo bedzie kiel
ko razow namazana.

Capitulum 27.

Caſtanee. Kaſztany.

KAſztany ſą zimne oko ło pirwſzego ſtopnia/ barzo małą ciepłość w ſobie maiacz/ Kto
A by ie chciał przyrownać do żołedziu/ tedy w nich nayd2ie więtſzą łacznoſć ku ſthrawientu/ ale pierſiam ſą niedobre, ā thak kaſzel pobudzą/ y boleſci głowy dla ſwoley nieſtrawnoſci przywodzą. Ale pieczone ſą lepſze ā nie maią thakiey złoſci/ iedno iż czynią zatwierdzenie żywotha z nadymaniem wiatrow.

Capitulum 28.

O Figach y o Pineach/ to ieſt o ſzyſzkach/ y o rozynkach.

FIgi ſą dwoiakie, świeże y ſuche/ Swieże ſą małey moczy dla wilkoſci gich zbytniey/ ſuche Figi ſą lepſze y mieſnieyſze, ich mocz ieſt zagrzewaiącza około pirwſzego ſtopnia/ ā więtſzey ſuchoſci. A

B ℂ Też maią moc trawiącą y rozpądzaiącą twardości wrzedliwych/ ă zwłaszcza gdy ie stłuczesz z mąką ieczmienną, albo z osrzodką białego chleba miodu przesnego przyłożywszy / They odmiekczaią żywot y stolcze czynią.

C ℂ Też woda w ktorey vwarzysz Figi/ iesth podobna w moczy wodzie miodowey.

D ℂ Figi suche są dobre khu iedzeniu/ ale pragnienie czynią/ ochrapienie y ciężkość w piersiach oddalaia/ Y też bolesci miechierzowe, nyrczane, vsmierzą/ ă czynią dobrą barwe na liczu.

E ℂ Też gdy vwarzysz Figi z Izopem w prosthey wodzie/ ă ocukrowawszy napiiay sie iey dla dychawicze y dla ochrapienia/ Nyrczanych i miechierzowych niemoczy y dla kaszlu zastarzałego/ y bolesci plucz vspokoia.

A PJnee/ to iesth zamorskie szyszki Są cieple y wilgotne w pirwszym stopniu, dichawicznym y tim ktorzy suchoty maią: są barzo dobrze.

B ℂ Maią też moc wyczysciaiączą/ odmiekhczaiaczą/ y odwilzaiączą/ są dobre thym ktorzy maią bolesć w płuczach y w piersiach.

Capitulum 29.

Juiube s sebesten.

Juiube sebesten są owocze cieple y wilgotne/ A zwłaszcza Jutube maią włosność oddalania ostrosci krwie ktora bywa z ophitosci koleri/ służą też dobrze piersiam/ płucam, bolesciam nyrkowym/ miechierzowym/ Jedno iż żołądkowi nie są dobre/ abowiem mały pokarm z siebie daią/ ă strudnoscią sie trawią, w flegme sie obraczaiącz. A

ℂ Serapio Sebesten iest mierne w ciepłosci y w zimnosci/ Odmiekczaią żywot tym ktorzy miewaią gorączki/ Y naprzeciw kaszlowi ktori z gorącosci przychodzi są dobre. B

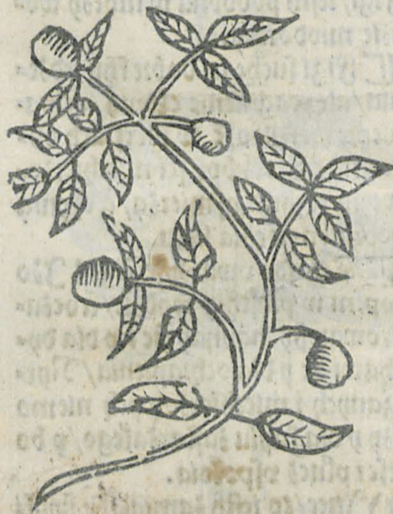
C ℂ Kreume też ciepłą y gorącość vryny oddalaią ktora z ostrey wilkości kolericzney bywa.

D ℂ Też aptekarze stego zamorzstiego owocżu sebesten rzeczonego cżynią barzo wdzieczny y vżiteczny lektwarz ktory thym imieniem zową, to iest Electuarium de Sebesten/pospolicie doctorowie daią ten Lektwarz ludziem ktorzy maią febre tercijane, ă nawiecey dzieciem y paniam brzemiennym/bo iest rzecz nicz nieprzikra, może być dany tak z czukrem albo z wodkami, z Mleczową, z podrożnikową z Boragową. Miara iego vncija czaka/ ă to młodemu człowiekowi/ Ale stharemu dziesieć dragm możesz dać/ A wszakoż otho masz Recepte do apteki na febre tercijane. Weźmi electuarium de Sebesten siedm dragm/Electhuariū de succo Rosarum dwie dragmie, Młodku Rożanego poł vncijey/ Wodki podrożnikowey/Boragowey/Mleczowey/ rowno po vncijey/ Vczyń trunek dayże tho na switaniu ciepło wszitko razem wypić, może vsnać iedno sie niepocić A w szeć godzin pothym ieść/ale nie tego dnia ma być brano to lekarzstwo kiedy iest febra/ale kiedy iey niemasz.

Capitulum 30.

Pruna Damascena.

Sliwki węgierskie.

Sliwki są zimne y wilgotne / ă są dwoiakie Iedny są czarne / drugie czyrwone / ty sliwki ktore są czarne ă przytwardsze/ są lepsze/Maią mocz chłodzącza y odmiekczaiącą wnetrznosci/ă tak w gorączych febrach są dobre. A

Capitulum 31.

37

Anisium. Anyż.

ANyż iesth ciepky y suchy wtrzecim stopniu A
Jest to nasienie slodkie z niekthorego ziela
ktore tymże imieniem żową/ Ma
mocz thrawiączą/ rospądzaiączą
wiatrow.

B ¶ Rżyganie ktore z niestrawności żoladkha przychodzi/ gdy ie vwarżysz w winie przylożywszy ma
styki/ Cinamonu/ ă tego sie poranu masz natszczo napijać.

C ¶ Też przyrodzoną chorobe paniam wypądza/ to iest gdy vwarżysz Anyż w winie/ ą k temu przylożysz czo dwa złote zaważy Triferam magnam, To iest lektwarz ktory w apteeze czynią.

¶ Thież naprzeciwko zathkaniu wąthrobnemu y sleziony/ Anyż z ieleniemi ieżyki vwarżony w wodzie: pomaga/ Nasienie mężczyznam mnoży y w piersiach mleko D

Capitulum 32.

Laurus. Bobek

BObek Jesth owocz z Bobkowego drzewa, A
Liscie Bobkhowe w chodzi w lekarzstwa,
Są ciepłe y suche/ Jądrka bob-

kowe mocznieysze są/ ă dla swoiey korzennosci maią mocz potwierdzaiączą/ rospądzaiączą/ y thrawiączą wiatrow.

B ¶ Owocz Bobkowego drzewa na proch stłuczony/ ă pothym na panewcze zagrzany/ ă na głowe posypany, flegme wysusza y mozg potwierdza, Albo w worek zawiązawszy ă na głowe przykładay.

C ¶ Tez naprzeciw nieżytowi zimnemu/ warz bobek z rożą w garnczu zakpiwszy/ ă potym trzymay nos nad oną parą na nocz y poranu/ ă pothym sobie oną wodą vmyj licze y czoło.

D ¶ Thez oletek Bobkowy bolesci żołądkowe vspokoia kthore z zimnosci pochodzą/ Jtez przeciw bolesciam nożnym iesth dobre liscie Bobkowe vwarzone w wodzie ă tym nogi naparzać/ Jtez macicze potwierdza y wyczyscia/ ytez poczęcie richłe sprawuie. Pandecta/ Platearius o tym swiadczą.

Capitulum 33.

Cubebe. Kubeby.

A CVbeby są ciepłe y suche miernym obyczaiem, Jesth owocz z iednego drzewa ktore w

Indiiey roscie Podobny pieprzu białymu/ Potwierdza człowieka mdłego ă nawiecey z wodką Boragową.

B ¶ Wino Cubebow iesth dobre tym ludziem ktorzy kordiiakę maią/ y tez naprzeciwko rzuczawce y naprzeciw zimney remie/ ă to Cubeby na czukrze przyprawione (w aptekach naydziesz) y sama wonia iest vżyteczna naprzeciw tym chorobam/ mozg y pamięć posilaią/ Są ciepłe y suche w wtorym stopniu.

Capitulum 34.

Faba. Bob. Capitulum 35.

Fenum grecum.

Bob iesth zimnego ă suchego przirodzenia
A Poki zielony, tedi iest wilgotni wpierwßim stopniu/ ă mało tuczy/ grube wil kości czyni/ ă żołądek obrąża/ grubą krew czarną/ to iest melankolliją czyni/ y dymy mąßße/ ă przeto mozgowi iest niedobry dziwne sny nań przywodżącz/ ă wßakoż dobrze vwarżony nietak iesth ßkodliwy.

B ¶ Tesz woda w ktorey wre Bob licże czyści/ ă teßcże lepiey gdy kro chmalu przyłożyß.

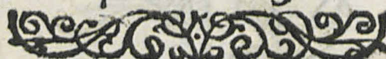
C ¶ Wodkha z kwiecia Bobowe° oczy wyiaśnia.

Fenum grecum iesth ciepłe y suche, Ma stu laiącą moc/ Thrawi gęzą/ y odmiekcżaiącą. A

B ¶ Aby sie wrzedzienicża rychło zebrała/ Weżmi mąki te° fenum grecum ă zmießay te z żołthkiem iaiecżnym/ ă tego przikoż na wrzedzienicże. A gdi te mąke zmießaß z terbentiną ă z żołtkiem/ tedy sie wnet przepuknie wrzod/ ă gdy khu thym rzeczam przyczyniß mąkhi z

nasienia lniane°/ z nasieniem wy-
sokiego mleczu/ bedzie lepiey.
C ¶ Tez gdy vwarzysz mąkę Fe-
nu greci z mąką lnianego nasie-
nia/ y thez z nasieniem wysokiego
slazu/ thak iz stego vczynisz plastr
ktory przykladay na bolączy zolą-
dek / y thez na opuchline czlonku
taiemnego męskie°/ bolesć vsmie-
rzysz.

Capitulum 36.

Semen lini. Lniane nasienie.

NAsienie lniane iest cie-
pke w pirwszym stho-
pniu, wilkosci y sucho- A
sci mierney/ zolądko-
wi iest niedobre dla czynienia wia-
trow/ ale vrine pędzi, kaszel vsmie-
rza/ y piersi czysci z nieczysthosci
flegmistych/ ă to gdy go kto w po-
trawach pozywa.
¶ Albo thez mąka sthego nasie- B
nia zmieszana z mąką Fenigreci/
z maslem maiowym/ ă thego na-
mazawszy na chuste ciepło/ przy-
loz na cięszkhosć piersi/ przez noc
vznasz pomoc.
¶ Tez ten plastr iest dobry przy- C
kladać gi na czlonki w ktorych pa-
nuie kurcz, Prawie iest podobne w
moczy nasieniu Fenugrekowemu

Capitulum 37.

Lupinus.

Vpinus iest ciepły ă
suchy w trzecim stop-
niu/ Ma moc vrine A
pędzącą/ ă są dwo-
iakie/ Jedny są slodkie/ ă drugie
gorzskie/ Ty ktore są gorzskie wie-
czey sie godzą ku lekarzstwu.
¶ Mąka stych gorzskich Lupi- B
now zmieszana z miodem/ iest do-

bra ku iedzeniu tym ktorzy glisthy maią w żołądku albo w ielitach / ă gdy knim przykłożysz soku piołynowego, tedy będzie lepiey.

C ℂ Leż plastr vczyniony z mąki thych Lupinow gorzkich z sokiem piołynowym / ă sthrochą czarney Heleny / sthego vczyniwszy plastr przykłoż gi na żywoth dzieciecciu / glisty tym wypedziß.

D ℂ Wino w ktorymby był vwarzony Lupinus / Jesth dobre thym w ktorich sie opuchlina mnoży wnetrzna / J thez naprzeciw zatkaniu watroby y sleziony z sthrony zimney przyczyny.

Capitulum 38.

Milium. Proso.

PRoso iest zimne w pierwszim stopniu ă suche w wtorym stopniu. A

Mocz thego nasienia iest wysußaiacza / ă przeto zaciska żiwot wysußaiąc gi, ale zewnątrz Proso przykłożone / chłodzi ă wysußa wiecziey.

ℂ Jesth rzecz nietuczna Proso / B Biegunkę zastanawia / zagrzawszy go na panwi y nasypać w worek / ă on worek ciepło przykładać na żywot / thedy zastanawia bie-

gunkę/ ă wine pedzi ku wyſzciu.

C ¶ Też Proſo z ſolą na panwi zagrzane/ ă w chuſtę wſypane, kolikę vſmierza tak ciepło na mieſtcze gdzie ieſt kłocie przykłożone.

Capitulum 39.

Nux vſualis.

A Orzechi włoſkie ſą goracze w trzecim ſtopniu/ ă ſuſzą w wthorym/ żołądkowi zimnemu Jeſth dobry y pozytheczny pokarm/ Gorączemu żołądkowi w Kolere ſie obraczaią/ ă Dymy ſnich wzgore wſtepuią/ ătak oczi zaćmiewa y boleść głowy czynią z zawraczaniem/ Też czynią pyſzczenie w vſzu.

¶ Rano z rutą oſoliwſzy y z ſigami iedzone/ iadom y trucinam ſie przeciwi/ ă ſtłuczone z rutą ă z ſolą, vkąſzenie od iadowitego czeo goii/ y iad wyciąga kiedy przyłożyſz na ranę. B

¶ Stare Orzechy maſthnieyſze ă ku iedzeniu gorſze/ głowe z gorączoſci obciążaią/ oczy zaćmiewaią/ młode nie tak ſzkodzą. C

¶ Też ſtłucz orzechy ă przyłożić na ociekłość czyczkow/ ścieńcza ie Skora włoſkiego orzecha vſuſzona, ă na proch ſtłuczona ten proch wyſuſza bez kąſania/ Liſthy iako y ſkora/ czyrwoną biegunkę zaſtanawiaią/ Sok z liſcia wpuſzczony w vcho, gnoy ſnich iako y wirzbowy wyſuſza. Popioł they ſkory w winie pithy: vpławy niewieſcie zaſtanawia/ y thez gdy go włoży do maciecze. Sok pity/ gliſty z żywota wygania. D

¶ Nowego orzecha iądra rozezwać w vſtach ă przyłożyć na bolączkę przepukłą ktora bywa z melankolijey/ goii ią/ y ſuche żyły obrażone goij/ ociekłośći ścieńczaią ă zwłaſzcza pierſne. E

¶ Oleiek tych orzechow ieſt wilki/ wrzodi roziadaiące ciało y kroſty złe goij/ y też fiſtuły w oczach y w zadku/ Sok iego ſmrod oddala wſzelki. F

Capitulum 40.

Auellana. Laskowe Orzechy.

A Orzechi laskowe są cirpnieysze nizli włoskie, dla więtszey części ziemie ktora iest w słożeniu gich/ Gdy gich kto wiele albo częstho pożywa / boleść w głowie czynią/ żołądek nadymaniem rosciągaią, Ciału zdrowemu thuczność dawaią, Rozetrzeć ie a dać z brzeczką pić/ kaszel vkładaią /z sadłem niedźwiedziem stłuczone, włosi chędożą, Orzechy małe są ku strawieniu trudne dla gich zimności / Suszone troche niewadzą żołądkowi/ale głowie y oczam szkodzą Thelko maią mocz od rybnech iadow zachowawaią człowieka. B

C Oleiek znich iesth vżytheczny naprzeciw denney boleści,y boleści suchech żył/ y też na otoki ran. C

C Sok z szeszelinek/To iest z owych czaszokek zielonych w ktorich orzech Laskhowy siedzi/ Smrod z czegoby się kholwiek poruszył od człowiekha / odeymuie gi/ Y thez smrod pod pazuchami zmieszawszi gi z koperwaserem.

Capitulum 41.

Nespilum. Neszpuly.

Neszpuly iest owocz iedne° drzewka kolącze° małe iako iabłuszka / Jest cierpniączy / pokarm dobry żołądkowi wilgotnemu/ ytez cieczeniu krzew że krwią. A Ten owocz długo nie zra/niegdy się doleży iakhoby gnilki/Moczy iest zimney a suchey w pirwszym stopniu/ Wieczey służą ku lekarzstwam nizli ku pokarmu/ wnatrzma trzy peczki/ dla tegoz ie zową

po greczku Tricoctum.

B ℭ Thež wraczanie z gorączoſci ſtanowi y czyrwoną niemocz/ žołądek w gorączoſci poſila / Chęć ku iedzeniu daie/ dymy ktore z flegmy pochodzą niedopuſzcza gim wſthepować w głowe y do oczu.

C ℭ Thež krew grubą dziáłáią/ á przeto požyteczniey te ieść przed iedzeniem nižli po iedzeniu, Warzone z koriandrem á ieść ie/ cieczenie brzucha zaſtanawia.

Capitulum 42.

Pomum citri.
Czytrowe iablka,

Iablko Citrowe ma w ſwoiem ſłoženiu ſkore A
maſtną / w poſrzodku wodność kwaſną y naſienie/ To wſzytko ieſt rozdzielnego przyrodzenia, Skora ieſt gorącze go á ſuchego ſłoženia/ Ma mocz ſercze poſilać / omdlewanie odeymuie/ Nieprzyrodzoną chęć ledas czego niewiaſtam chciwem odeymuie, W mocz uczynić proch ſthey ſkory/ z naſienia gwozdzikow tych z ktorich wieńcze wiią á tego prochu w winie požywać/ zachowawa ſercze od iadowithego powietrza.

Capitulum 43.

Dactillus. Dactilli.

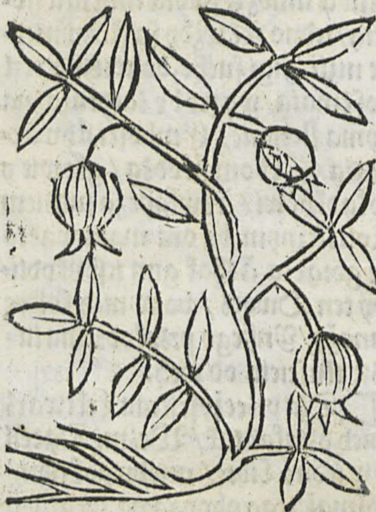
A DActilli ieſt owocz pal
mowy/ ă palma z ie-
dney peczki nie dlugo
thrwa/ ale gich muſi
niektelkho weſpołek vſadzic iże ſie
zroſthą ſpołem ă tak pewniey mo-
gą ſtac, naprzod wſchodzą z pecki
iako koſaciecz/ pothym poſrzodek
twardniele ă liſty ſie ſpołu zraſta-
ią/ ă dopiero we ſtu lat owocz da-
waią/ ă tho w khraginach gorą-
czech/ iako w ziemi Paleſtinſkiey,
ă owocz na ßypołcze nie wiſi/ ale
ſiedzi na Latoroſli/ ă od goracżo-
ſci ſłoneczney y od powietrza zra,
Peczki ma długie iako żołądz, O
wocz ieſt goraczi y wilgotny z przi
rodzenia w drugim ſtopniu/ kiew
grubą mnożą ſwoia nieſtrawno-
ſcią/ iedno zec wzdy ſą ſtrawniey-
ße nizli Figi ſuche, bo wietßą wil
koſc maią/ wątrobe zatykaią, na
dyma ſłezione/ Gruboſci ſthwar-
dzaią/ Zebom ßkodzą/ głowie y
żołądkhowi/ ă zwłaßcza ludziem
Kolericznym, bo oni maią wątro
be gorącżą ă thak gim ieſt ßkodli-
wy ten Owocz / bo w nich kolere
mnożi/ Ynßego przykodzenia lu-
dzie tkuſcieią od nich.

¶ Dla przeczyſcienia Lektwarz B
ſnich działac tak/ Weżmi Dactil
low iedne Libre/ miodu poł libri/
poſmaż tego oboyga na weglu, ă
gdi z ſtawiß z wegla włoż kniemu
tych reczy/ Spiki/ imbieru/ gal-
ganu/ Cinamonu/ każdego ſnich
po łotu, Dijagridium ßeſc łotow
ă zmießay ſpołem, Ten Lektwarz
ieſt dobry przeciw gorączcze y prze
ciw kłociu w bokoch pod żebry/ bo
odmiekcza żywot.

¶ Palma z ſwemi Latoroſlami, C
z kwiatem/ z ſkorą/ z peczkami ſą
cierpniącżego przyrodzenia y ſu-
chego/ rany wyſußa y narażcza/
mdłoſc żołądka poſila/ ă wracża-
nie zaſtanawia.

Capitulum 44.

Malus granatum.

Mala granata są iabka iakoby makowicże, ro
A sthą na iednym drzewie we włoszech/ Mala granata są dwoiakie/ iedny są słodkiego ă drugie kwaśnego smaku/ ă tak y mocż tych iablek iesth insza kwaśnych ă insza słodkich/ ă wszakoż pospolitha mocż y włosność Granatow iest wysuszaiącza dla cirpnienia gich/ A nawiecżcy skorki granow maią włosność wysuszaiącą.

¶ Z samych granathow dobra sie krew mnoży, Słodkie granati są chłodzącze y odwilżaiącze. B

¶ Auicenna pisze onich ă zwłaszcza o kwaśnych iże Kolere vśmierzaią / ă niedopuszcza iey płynąć do żołądka/ Wino granatow to mocżniey sprawia. C

¶ Jądrka granatow stłucżone ă z miodem zmieszane, tym namażuy rany z złych krost. D

¶ Jablko granatum ktore iesth słodkie, to odwilza żołądek y miekczy gi/ ă tak ku stolcżom przyprawuie/ Ale kwaśne pospolicie iesth lepsze żołądkowi/ Jądrka niemaią w sobie żadnego pożytku ku iedzeniu/ Y owszem są niedobre. E

¶ Telko stłucżone ă z przesnym miodem zmieszane / kthoby miał bolesć w vszow / tego przykładay w vszy, Takież krosty v dzieci ktore bywaią wvściech na podniebieniu tym namażuy. F

¶ Kwiaty tego/ ktho iest balanstia są cierpniącżego złożenia/ zimne° przyrodzenia w pirwszim stopniu, ă suchego w wtorym, rany spaiaią y wszytki cieczenia zastanawiaią/ żeby vmocżniaią/ W miasto kwiatu biorą pod czas wierzcholki te° iabłka, są lepsze y zdrowsze. G

¶ Skora tych iablek/ tho iesth Psidia/ thez taką ma mocż czo y kwiat/ Wracżanie zastanawia/ y H

tez plynącą krew z rany/ to iesth
proch iey z białkhiem Jaiecznym
zmieszany y przyłożyć iako plastr/
W oczcie ią warzyć ą w tem geb
ke maczaiącz przykładać na trze-
wa prosto: czirwoną biegunke za-
stanawia.

I ¶ Tez proch iey z rożana wod-
ką zmieszany ą wnos wpuszczony
cieczenie krwie zastawia/ zmiesza-
ny z wodką babczaną/ ą w tehym
rozmoczyć kes bawełny y włożyć
do macicze/ krew sniey płynącą
zastanawia.

K ¶ Tez iabłko granatum gdi iest
swieze vwarzywszy ie w winie / ą
potym ie stłukszi przyłoż na vszny
wrzod/ vznasz pomocz.

L ¶ Tez słodkie granata odmiek-
czaią piersi, ale kwasne zaciesnia-
ią/ y ochrapienie czynią.

m ¶ Egy vwarzysz granata w de
szczowey wodzie/ ą kto krwią plu
ie/ day sie napić tego: zastanowisz

N ¶ Tez kto ma drzenie sercza do-
brze takiemu granata, iadać y z v
stek żołądkowych zpycha kolere y
flegme: iedzone.

O ¶ Rabi Moyzesz Zyd przywo-
dzącz słowa galienusowe tak mo
wi Granata maią dziwną włos-
nosć/ abowiem przed iedłem iedzo
ne, niedopuszczaią potraw kazić w
żołądku/ Albo gdy ie vwarzysz z
ktorą potrawą/ tedi one potrawe
dobrze żołądek strawi iż sie w do-
brą krew obroci.

¶ Tez korzenie drzewa na ktho- P
rym rostą Pomagranata kwasne
Ten korzeń chrobaki wżywocie za
bija/ albo y list tego drzewa thym
obyczaiem przyprawiony, Weźmi
korzenia granatow kwasnych wy-
iąwszy znich drzenie / warzże ie w
małmazyiey greczkiey thak długo
aże połowicze wywre / ą pothym
wsyp pieprzu tarthegoczo złothy
zawązy/ ą potym przywarz y prze
cedz/ ą ciepło day natszczo wypić
ą potym niema spać.

Capitulum 4.5

Cinus alba. Wisnie. białe.

WIsnie białe są mie- A
ksiste/ czyrwone/ gdy
vźrzałe tedy są słod-
kie. Gdy ie gryze przed
iedzeniem inych potraw / thrzewa
miękczą/ żołądek czyscią/ palenie
wnatrz odeymuią/ chropawość w
gardle od vschnienia y wpiersiach
swą mokroscią słodką odeymuią.

¶ Wisnie czarne. Latine Cinus
nigra/ są smaku kwasnego zawie

przymieszasz / przypalone wilkosci wypądża / Tamarindow gdy k te mu przymieszasz / Mirabolanow, Scamoneam / thy rzeczi Kolere wypądżaią precż.

raiącże y sciskaiącże żołądek / po obiedżie maią być iedżony / żołądek suchoscią swą wysuszaią / grube wilkosci przenika.

B ¶ Żywicża ktora wypływa z wisni / w tyżannie rospuszczona ă pita / piersi miekcży / chropawosć piszczałki Dychawiczney odwilża. Thwarż tymże pocierać / żmaży z ciała spadża / w winie vwarżona ă pita / kamien w miechierżu kamie / wżrok ostrży / Wodnosć wisni czarnech warżyć z miodem aż do zgesthnienia / Sosnki wsypać y żmieszać ă wylać na czo kolwiek aby ochłodłu ă bedżie iakoby lektwarż / ă tego dawać dla przeczyscienia / Cżemierżycże gdy k temu

Capitulum 46.

O robus. Ptasza wyka.

Jesth ciepłe y suche w pirwszim stopniu, ma moc othwieraiącżą / ocieraiącżą y odcinaiącżą / Jesth smakhu gorżskiego / A

vrine pedzi zbythnie/ ă zwłaszcża ktho iey zbythnie pożywa thedy że krwią vrine wypądza, Bydłu iest vżyteczny pokarm.

B ¶ Mąka pthaszey wyki żywoth odmiekcża y vryne pedzi y barwe dobrą daie człowieku / z miodem zmieszana mąka/ rany czyści ktore z złych krost pochodzą/y thez z licza piegi, fleki spądza y insze nieczystości/ ă tho gdy make pthaszey wyki zmieszasz zmąką ieczmienną ă z kromalem/ J thez na swierzb iest to dobre lekarzstwo.

C ¶ Tez mąka iey w oczcie vwarzona/ ă na dymiona przylożona rzezanie oddala, y wydymanie na stolcże vśmierza/ J tez klocie ieli towe vlża.

Capitulum 47.

Oliua. oliwki z oliwą

A OLiwki zielone są zimne y suche/ żywot zacyskaią/ Ale wodne oliwki Zołądek odzieraią dla gich kwasnosci, ă zwłaszcża gdy w oczcie pomokną.

B ¶ Czarne oliwki są ciepłe / ale niethak barzo kwasne/ A wszakoż borzo niestrawne / niedobrą krew czynią/ Chciwość ku iedzeniu pobudzaią/ ă zwłaszcża wielkhie Oliwki/ niebarzo tuczą człowieka/ Dozrzałe Oliwki są ciepłe miernie/ ă zielone są wiethszey cirpnosci/ ă wieczey zacyskaią żywot/ ale są lepsze żołądkhowi/ ale czarne Oliwki ty są niedobre żołądkowi dla prochnienia swego.

B ¶ Tez plastr vczyniony z oliwek czarnych/ niedopuszcża sie khazic ciału dla wrzodu ktori zową Antrax/ gdy bedzie na ono miesthcże przylożony.

C ¶ Tez plastr vczyniony z liscia Oliwnego z przesnym miodem, ă thego przyloz na pepek, abowiem glisty wypądza y zabija wezłowie (cze.

D

E ❡ Thež gdy ſtego liſcia ă z ieczmienney mąki vczyniß plaſtr/ zaſtanawia biegunkę dawną/ J tež pkynienie zbytnie wilkoſci macice

F ❡ Oliwa ieſt dobra žołądkowi dla mierney cierpnoſci ktho rą ma w ſobie/ ă to maß rozumieć o oliwie kthora ießcze bywa z Drzewa nieprawie vzrzałego/ zową pokacinie Oleum expenſarum/ Dziąſla potwierdza y zęby vmocznia/ gdi kto the oliwę w vſciech będzie thrzymał/ Broni od vzieblenia, Tež odeymuie inßem rzeczam iad albo oſtroſć ktore ciało przekrawaią.

G ❡ Tež gdy kto wypije iadowitą rzecz ă barzo palączą/ Oliwy ſie day ciepło napić izby mogł wraczać/ Serapio/ y pandecta o tim ſwiadczą.

H ❡ Druga oliwa ieſt ktorą biorą z drzewa iuž dobrze dozrzałego/ ă ta oliwa ieſth miernie ciepła y odwilżaiącza, ciało poſila y odmiekczaiącza.

I ❡ Oliwa z ieczmienną wodą / to ieſt po ßeſci łyžek každeo wziąć ciepło wypita/ ſtolcze czyni/ ă gdy k temu liſtkow rucianych przyłožyß ă przywarzyß/ kłocie w žywocie przeſtanie y gliſty wymiatha z žywota.

K ❡ Oliwa w kliſterach požywana/ bolenie ktore z kłocia przychodzi/ vſmierza/ Y iakmiarß oleyki wßytki w aptekach na rozmagite niemoczy z oliwą przyprawuią.

Capitulum 48.

Pomagrany.

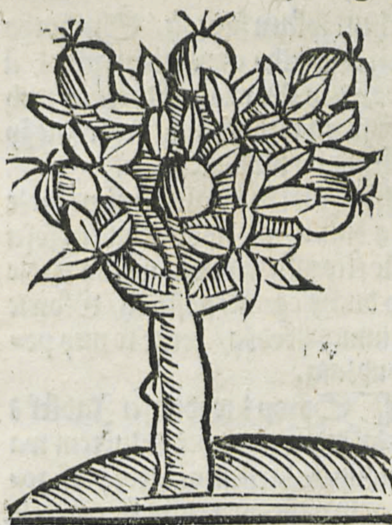
Pomagrany ſą dwoiakie ſłodkie y kwaſne ty maią w ſobie wiek ßą cirpnoſć / Daią z ſiebie dobrą wilkoſć ciału/ žołądkowi ſą wdzięczne, iedno iž niebarzo tuczne/ ſłodkie pomagrany zagrzewaią žołądek/ ă przeto ci ludzie ktorzi gorączki cierpią niema A

ią gich iadać/ ale kwaſne thy gim
ſą lepſze.
B ¶ Sok Pomagranow biegun-
ke zaſtanawia.
¶ Z miodem przeſnym zmieſza-
ny ſok pomagranow/ rany ktore
ſie w vſciech dziakaią/ vzdrawia.
Pomagrany ſlodkhie ſą zimne w
pirwſzym ſtopniu/ ă wilgothne w
wthorim/ Kwaſne ſą zimne y wil
(gotne.
C ¶ Kwaſne pomagrany koleri o
ſtroſć vſmierzaią / y bronią pły-
nienia złych nieczyſtoſci do żołąd
ka/ ă zwłaſzcza wino ſtych poma-
granow/ Pandectha z Auicenną
ſwiadczą.
D ¶ Pomagrany niedopuſzczaią
pokarmowi każć ſie j prochnieć w
żołądku.
Cierpniącze iedno z mierną ſlod-
koſcią w ſobie korzennoſć maiącz.

Capitulum 49.

A **Poma. Iabłka.**

Iabłoń ieſth drzewo/ ă
iakoż ſą iabłoni rozli-
czne/ tako też y owocz
B rozliczny/ abowiem ſą
iedny iabłony ktorich owocz może
vzrać/ ă drugie ſą kthorych nigdy

nie vzre/ iedno albo ſie vleży albo
gi muſi vſuſzyć/ Iabłka tedy nie-
zrzałe kwaſnoſcią ſwą/ flegme /
febry vſtawiczne/ y kaſzel pobudza
ią/ żołądek oziębiaią/ ſliny mno
żą/ ă tho też czyni wſzelki owocz
nie zrały.
¶ Iabłka prawie vzrałe/ ſą ro- E
zdielne/ iedny cirrpniącze/ drugie
kwaſno oſkhominne/ Drugie thez
kwaſno ſlodkie ă wodniſte.
¶ Iabłka ciepniącze ſą zimne D
y ſuchego przyrodzenia z ſthrony
ziemie/ Zołądkowi gorączemu ă
wilgotnemu ſą dobre/ bo ſwą o-
ſtroſcią/ wilkoſć zła z żołądka na
doł pociſka/ ă oſtatek wyſuſza/ ale
ſą nieſtrawne dla niezrałoſci/ na-
dymanie/ y wiatr wzbudza/ Su

chem zykam ßkodzą/ Snchothy czynią/albo owrzedzenie pkucz/ ă bowiem thy wiatri kthore od nich bywaią wzbudzany/ serdeczne zy ky sußą y pluczne.

D ❡ Jabłka kwasne ă cirpniącze są zimne/ ale słodkie khu ciepłosci sie skłoniły/ ă swoią wonią sercze y duchy ogniste posilaią/ Głowie zimney ßkodzą/ reme w niey pobudzaią.

E ❡ Syrop z wodnosci Jabłek z rzakych ă wonnych zczukrem warzony do zgestnienia/ zołądek gorączy y thrzewa chłodzi/ Sercze posila/ omdlewanie oddala/ ă dymom gorączem do głowy wstepować nie da/ wraczanie z gorączosci y czyrwoną niemocz zastanawia, Wiele ă częste iadanie iabłek zwłaßcza khwasnech/ ă cirpniączych/ gotowa przyczyna ku przysciu łamania, ă napełnienia głowy remą, y thez przyczyne kaßlu/ Cieczenie zołądka z naziebnienia

F ❡ Jabłka smazone albo pieczone są lepße z Jmbierem iadać ie/ palenie wnątrz oddalaią, Warzić ie w wodzie ă tym wymywać usta/ chęć ku iedzeniu daią.

Capitnlum 50.

Pira. Grußka.

Jest drzewo domowe y lesne/ Domowe są nie iednostaynego przyrodzenia/ iakoz tho po owoczu da sie znać/ ă owocze są ktorich cząstka ziemia iest/ są zimne/ Niekthorych cząstka woda iest/ dla thego smak gich iest kwasno cierpniączi z wodnoscią słodką, bo wßak słodkie Grußki nie są thak zimne ani thak suche/ ale są ciepłe ă wilkthe ă każdego czasu mogą być iedzony/ bo gich pokarm iest pozyteczny/ Grußki kamienisthe/ kwasney cierpnosci/ po obiedzie maią być A

45

iedzony, Pieczone lepße ſą, Rano zatwardzaią trzewa, ā ich dne po budzaią/ Ale gdy po obiedzie pieczone grußkhi gije/ poſypawßy ie prochem koriandrowym/ broni dymom z żołądka do głowy wſtępować/ y gorącżoſciam do oczu/ żołądek też zawieraią/ ā potraw na doł pociſkaią/ Palenie wnątrz odeymuią/ ā żołądek poſilaią.

B Leſne ſą więczey kwaſnocierpniącze/ ą wiecżcy zmarßczaią y ściſkaią żołądek/ W occie ie warzyć/ potem ſtłucz ā przyłożyć na żołądek/ czyrwoną niemocz zaſtanawia/ y thez wracżanie/ żołądek potwierdzaią ku zachowaniu pokarmu/ ā to zwłaßcza w gorączkach/ Tez wythłoczyć ſnich wodnoſć/ ā przywarzywßy ocżukhrować ā dać pić/ wracżanie zaſtanawia/ gorącżoſć wnątrz gaſi, Dymom do głowy z żołądka wſtępować nie da/ y tez gorącżoſci ku oczom/ Czyrwoną niemocz zaſtanawiaią/ Włożić kes woſkhu w grußke zgrzebiami gi obuinąwßi potem to zieſć poranu.

Capitulum 51.

Ordeum. Ieczmień.

IEczmień ieſt zimny ā ſuchy w wtorim ſthopniu / nieieſt tak tuczny iako pßenicza. A

Czynią z mąki ieczmienney/ y z wodą ieczmienną/ z rozynkami/ ocżukrowawßy/ ā thego przywarzywßi ieſt zdrowa karmia tim ludziem kthorzy gorączkhi maią/ Ieczmienna woda/ to ieſt tyzanna/ ieſt gim dobra ku picziu.

Thez mąka ieczmienna z octhem zmießana/ ogień wyciąga z bolączki/ ā nawięczey naprzodku poki ſie ießcze nie gnogi. C

Thez licze czyſci przyłożywßy k niey krochmalu/ ā tym ſobie vmyway licże poranu. D

Capitulum 52.

Auena. Owies

Owies ziarna ie° mają mocz rzadkoſć czinić/ iakoby miał rzec iż roſpußcza tak iż bedzie rzadko/ vliczki w ciele otwiera/ Bolączki y ociekkoſci wßelkie roſpußcza/ Fiſtuły goij kthore bywaią przy oczoch/ y theż ſwierzb kthory bywa na powiekach/ goij/ Cirpnoſcią ſwoią ktorey maluczko ma, krzew cieczenie zaſtanawia gdy go przyłoży proſto na krzewa Krupy Owſiane khu iedzeniu ſą ſmaczne/ dobrą tucznoſć dawaią.

A

B ¶ Theż naſypać owßu w worek ă zagrzawßy gi przyłożyć na lewy bok na ſlezione/ twardoſć iey roſpußcza ă boleſć vſmierza, gryzienie bykoliby wżiwocie, pokropić owies y kmin winem/ ă przygrawßy thego oboyga wſypać w woreczek ă przykładać na brzuch/ ă ociekkoſci z dny w ſtawiech y wßelkie twardoſci ſwą mocą miekczy Mąke owſianą zmießać z winem z fenum grecū/ z ſadłem kokoßem ă vczyniwßy iakoby plaſthr przykładać na mieſcza twarde / albo ſamym obkładać.

Capitulum 53.

Triticum. Pßenicza

A Pszenicza wedlug Isaka iest pokarm czlowiekowi godny y przyrodzeniu Czlowieczemu podobny, abowiem iako othe czlowiek iest w swoiey osobie cieply ă wilgotny/ Takiez tez y pszenicza, ă wszakoz chleb iuz ma wiet sza wlosnosc ciepkosci nizli Pszenicza: ktorey nabywa z strony pieczenia od ognia, Jako tez Jeczmień Groch/ Bob/ z przirodzenia maią suchość w sobie / ale gdy bedą vwarzone ty ziarna/ Tedy iuz nabywaią wilgotnosci z onego warzenia.

B ❡ Oleiek z pszenicze Lisżaie y parchy goii, A samy ziarna zezwane w vsciech ă przylożone na miestce vkąszone, wszelkiego psa iad ksobie ciągnie.

C ❡ Krupy pszeniczne poki są iescze mlode/ nie są barzo dobre khu iedzeniu/ ăbowiem nadymanie w zywocie / kruczenie/ poboleiwanie bokow czyni.

D ❡ Prazmo wieczey thuczy czlowieka nizli krupy warzone/ y wiatrow nie mnozi, iedno iz zywot zatwierdza/ ă tak iesth potrawa ludziem praczowitym /dobra/ ăbowiem dobrze tuczy y dlugo w zoladku lezy.

E ❡ Auicenna Mąka pszeniczna licze czysci y gladzi/ ă ktora sie ma ku rumianosci, wieczey ta iest lepsza y sytnieysza.

F ❡ Thez mąka pszeniczna z ocztem ă z miodem zmieszana/ piegi spądza y puchline rozpądza/ ă otreby pszeniczne z ocztem vwarzone/ trąd leczą.

G ❡ Kwas albo ciasto vkwaszone z pszenicze/ iest zagrzewaiącze/ Podeszwiana puchline rozgania /y z licza krosty/ y parchy z glowi spądza.

H ❡ Rasis/ Pszenicza dobrze vwarzona z oliwą/ albo z maslem/ tuczy barzo czlowieka/ ă zwlaszcza gdy bedzie z mlekiem vwarzona/ ă tak radzi tym ludziem czesto iadać kthorzy są suchego ă chudego przyrodzenia/ y moczi czlowiek od tego pokarmu nabywa/ Ale zasie ludziom cielistym zbytnie ă thlustym niedobry iesth pokarm czestyku iedzeniu/ abowiem napelnia w zylach krwie zbytnie.

I ❡ Tenze/ Piwo z pszenicze iesth na zdrowsze y sytnieysze czlowiekowi/ Takiez chleb/ ă wszakoz z zytney mąki dobrze wysianey / wieczey czlowieka tuczy/ iedno w zoladku dlugo lezy/ ă zwlaszcza nie vkwaszonny rzany chleb: wiatry czyni.

Capitulum 54.

Risum. Riż.

A Ryż przynoszą ziarna do nas iuż omekłe/ rosćie iako ieczmień ma iącz teź kłos/ iest gorącego y suchego przirodzenia w pirwszym stopniu/ iest smaku niecżo cirpniącego/ ktorąż to cierpnoscią trzewa zatwardza/ ă gich dne pobudza/ ă przeto gi thak źle iadać/ y szkodliwie/ ale gi warzyć w słodkiey śmiotanie/ albo w migdałowey polewcze/ z czukrem/ ă tak go pożywaý/ thak nie zatwardza y krew mnoży/ Ktho ma żywota cieczenie/ biegunki z rozliczech wilkosci/ ă zwłaszcza z koleri tedy iedz Riż prosto gi vwarzywszy/ albo wode z niego piy poranu przed iedzeniem/ Gdy sie wodą z Ryżu pocieraß/ piegi y inße nieczystosci spądza z ciała.

Piątha cześć o klijoch romagitich/ y o inszych podobnych rzeczach ku kliiowi. a napirwey oKam phorze.

A Kamfora iest zimna y sucha w trzecim stopniu/ ă iest sok z iedne° Drzewa wycisniony/ Biała/iasna, iest lepsza.

B ¶ Jest vżiteczna naprzeciwsprosney chorobie/ktorą zową Gomorea/to iest płynienie nasienia mezkiego, ă to rospusciwszy Kamphore z sokiem psinkowym/albo Lactuczanym/ ă w tym rozmoczywszy chusthe przykładay na nerki/ y na miechierz niżey pepka.

C ¶ Tho też lekarzstwo iesth dobre na zapalenie wątroby/ y na zbytnie odchodzenie vriny.

D ¶ Thez Kamphora zmieszana z krwawnikowym sokhiem/ krew z nosa zastanawia/bawełne w tym rozmoczywszy albo chuste y wkożyć do nosa.

E ¶ Też zbytnią chciwość cielesną odejmuie sama wonia Kamphori

F ¶ Też vżytecznie wchodzi Kamphora w lektwarze rozmagite ktorych w gorączych febrach vżywa(my.

G ¶ Też Kamphora z rożaną wodą rozpuszczona, ă strochą białku iaiecznego iest lekarzstwo silno dobre na licze/pleć wyiasnia y flakhi y insze szpetnosci z licza sciera.

H ¶ Thez na vstanowienie krwie ktora zbytnie nosem idzie/ kăfora starka na proch ă potym z prestą wodą rospuszczona/octu winne° przyczyniwszi/rozmocz w tim chuste/przykoż na czoło y drugą około szije obwiń y na wathrobe/tho iest na prawy bok skąd krew zburzona pochodzi/przykoż thez trzecią chustę.

Capitulum 55.

Dragant.

A Dragant iest kliy z iednego drzewa zamorskiego/zimny w wtorym stopniu/ wilgotny w pirwszym/ A iesth to gumi

biale/iasne iest nalepsze.

B ¶ Kto ma vschnienie wpiersiach vwarz Dragant, zgumi Arabicū w Jecżmienney wodzie, ā tego sie napijay.

C ¶ Thez dragantum rospuszczone w iecżmienney wodzie/ ā pothym z sokiem lakricijey przywarz, ā te° po troszeże pożywaj dla kaszlu suchego.

D ¶ Lekthwarz vczyniony że dwu cżesci Dragantu, ā z iedney cżesci soku lakricijey/ krochmalu thez z pol vncijey przycżyniwszy/ vczyń plaster/ ktorego vżyway dla kaszlu kthory z gorączey przyczyny przychodzi/ y pragnienia broni.

E ¶ Tez biegunke krwawą zastanawia Dragant wdeszczowey wodzie vwarzony albo rospuszczony.

F ¶ Tez z bialkiem iaiecżnym rospuszczony/ naprzeciw spaleniu ogniſthemu masz lekarzſthwo dobre mieſtcze spalone cżesto maczaiąc.

G ¶ Thez proch vczyniony z Dragantu/ w ciepley wodzie ku piciu dany/ żyly wnetrzne porwane spaią/ y kurcż ktory wszytkiego cżlowieka kurcży/ oddala/ J tez iecżmienna woda z draganthem przywarzona/ pragnienia broni, Galien° pisze.

H ¶ Tez rospadliny ktore bywaią na wargach y na podniebieniu, zgoiisz barzo przeciwko thym obycżaiem/ Rospuść dragant w rożaney wodcze/ ā potym przez gestą chuste przecedz ā kniemu przimieszay niewiele krochmalu/ ā thak omocżywszy w onym chusthe przykaday na vsta, na ięzyk, y na podniebienie macżać ty mieſtcza.

J ¶ Takież j na flaki, na piegi ktore na liczu bywaią/ Draganth w rożaney wodce rospuszczony przez nocz/ ā pothym rano Kamphory przyłoz troche/ ā tim na nocz lice namazuy kielko razow/ ā poranu wodą albo cżym chcesz omyy.

Wiedz tez o tym iże Dragantum iest rzecz nie łacna ku starciu na proch/ ā tak samo ma być długo tarte/ bowiem z drugą rzeczą zadnym obycżaiem niesetrzesz.

Capitulum 56.

Gumi arabicum.

Gumi arabicum iesth ciepłe y wilgotne/ iest podobne Draganto- A wi/ rzecżone Arabicū iż w Arabijey lepsze bywa naydowane. Ma mocz odwilżaiącą y odmiekczaiączą.

¶ Jest vżytecżne na schnienie y B chropawosciam ięzykowym/ ā to

rospusciwszy gumi arabicum wcie pley wodzi/ a thą wodką maczay iezyk.

C ❡ Thez naprzeciwko wraczaniu ktore pochodzi zemdlosci zolądko wey/ Wezmi proch thego gumi a zmieszay gi z Cinamonem/ dayze gi wypic z winem / albo zmieszay z sokiem babczanym y day wypic

D ❡ Tez proch teo zmieszany z prochem krwie smokowey/ a w rozaney wodcze day wypic/ ktora pani miewa zbythnie plynienie przyrodzonych wilkosci/ y insze plynienie krwie zastanawia.

Capitulum 57.

Laudanum.

Laudanum iesth rzecz wonna a lipka ciepla a wilka w wtorim sto pniu/ a iest rzecz tako by rosa na niektore ziola vpadaiąca/ lepsze iest ciezkie a czarne. A

❡ Wonia iego iesth vzytheczna naprzeciwko remie z zimney przyczyny.

❡ Laudanum z mastyką zmieszane/ przykhladayze go na zeby y na dziąsla/ vtwierdza y vmocnia zeby w dziaslach/ Zaduszenie macicze oddala dym Laudanow wpusczony do macicze. B

❡ Tez vpadlą macicze podnosi C

gdy vsthy dym w sie pani bedzie brała/ Czopek vczyniony sniego/ á do macicze wpuszczony / posila macicze y czyni ią sprawną ku po częciu.

Capitulum 58.

Mastix. Mastika.

A Mastyka iest ciepła y sucha w wtorim stopniu Jest gumi iakoby żywycza ziednego drzewka płynacza, Ma być wybierana iako lepsza ktora iest biała / iasna ale ciemna ta iesth niedobra/ Ma mocz potwierdzaiącą scielaiącą/ zraszczaiącą, y tez zaciskaiącą.

B ℭ Wino w ktorimby była rozpuszczona Mastika / z białem kadzidłem/ á z białkiem iaiecznym/ á tego przyłoz na skroni/ bowiem broni wilkosci płynąć w oczy y do zebow/ Thez bolesci y sthrzekania skroni oddalaią, ktore bywaią dla ostrych dymow z żołądka podnoszączych sie do głowy.

C ℭ Mastyka mastykowana w vsciech á sciskana zebami / wywodzi wilkosci niemako wodnych.

D ℭ Tez plastr vczyniony z Mastyki/ z Bolum armenum/ z białkiem iaiecznym zmieszawszy, á ocztu przyczyniwszy/ then plastr przyłozony na zołądek/ wracżanie kolericzne zasthanawia/ y biegunke żołtą vcina.

Capitulum 59.

Mirra.

A Mirra iesth ciepła y sucha w wthorym stopniu/ Jest gumi drzewa iednego z Indiey/ Ktora iest żołtawa/ iasna/ ta ma być obierana iako lepsza.

ℭ Ma mocz pothwierdzaiączą dla swey lipkosci/ stulaiącz otworzone brzegi ciała/ Thez ma mocz

rospądzaiącą y trawiącą/ zachowa ciało od prochnienia y zagniłości/ nie thelko żywe/ ale y marstwe.

C ¶ Też ktho ma rope w żołądku y w ielitach/ iest vżyteczna.

D ¶ Też naprzeciwko smrodliwem ranam/ iesth osobna/ Mozg potwierdza kadzenie iey/ y thez maciecze/ ă ku poczęciu ią sprawuie/ wonią niewdzięczną vst odeymuie/ kthora z sprochniałych wilkości przychodzi.

E ¶ Wino w ktorimby była vwarzona Mirra z figami suchemi/ iest dobre naprzeciw kaszlowi.

F ¶ Piłuły vczynione z Mirry ă z storax calamiti/ Są dobre naprzeciw katarrusowi/ to iest nieżitowi albo sapcze/ y trawienie żołądkowi dobre czynią.

Capitulum 60.

Picea siue Pix. Smoła.

A Smoła iesth dwoiaka, iedna kthorą od okrętow oddzieraią, zową ią Naualis /tha iesth ciepła y sucha w wtorym stopniu. Druga iesth wilka ătha ma mocz trawiącą/ rospądzaiącą y thez odmiekczaiączą.

B ¶ Masć vczyniona z Smoky wilgotney, z Litargirium/ z oleykiem Bobkowym/ troche oczthu przylawszy/ iest vżyteczna naprzeciwko swierzbiowi.

C ¶ Też twardość slezyony y boleść iey vsmierza/ to iest gdy plastr vczynisz stey to Smoky rospuszczoney/ z prochem Piołynowym a z woskiem/ z oliwą/ a tego przykladay na slezione.

D ¶ Smoka ktorą oddzieraią od okretow plastri barwierze przyprawuią, dla tego iż wysusza wilkosci zbythnie/ abowiem bedącz w morzu staie sie takiey moczy dla wodi Morzskiey.

Capitulum 61.

Resina. Zywicza.

A Zywicza iest rozmagitha według rozmagitosci drzewa z ktorego bywa odbierana / A wszakże Terpentina miedzy wszytkiemi żywiczami iest na slachethnieysza/ Te ma własność iż wszitki są zagrzewaiącze/ rospądzaiącze/ wyczysciaiącze/ y też ocieraiącze/ a przeto swierzb spądza y z glebokich miestcz ciala ciągnie ku

sobie wilkhosci/ wieczey niżli insze smoky/ y niżli insze gumata.

¶ Powiedaią iże Zywicza iesth iakoby pot wypływaiączy z sosnowego drzewa/ W chodzi w masci florubelle a czyni wonią wdzieczną ktora zadusza insze wonie y farbe masci daie / Na rany iesth doswiadczoney pomoczy/ abowiem zagnile wilkhosci wyciąga y wysusza. Pandecta. B

Capitulum 62.

Storax.

A Storax calamitica iest dwoiaka/sucha y wilka/ Maią włosnosci wysuszaiącze/zagrzewaiącze w pirwszem stopniu/ Lepsza iesth storax calamity/czyrwona dobra iest naprzeciwko zaziebieniu mozgu y naprzeciw ie° mdlosci/á to zmieszawszi spolem z Laudanem/á z storace liquida/á stich prochow wespolek zmieszanych vczyń iablko zawinąwszi w chustke iedwabną/á tego czestho woniay albo na wegle ognisthe wrzuć á tego dymu woniay.

B ¶ Wino w ktorim vwarzysz storaczem calamitam/ wysusza wilkosci w wule / to iest ieżyka ktory bywa w podniebieniu.

¶ Piluky z niey vczynione/są dobre naprzeciw zimnemu żołądkowi/y naprzeciw remie / J thez naprzeciw zaduszeniu macicze/kurzenie iey przywodzi ią na swe miesthcze/á gdy vpadnie na dol/ thedy nosem on dym ma w sie brać pacni. E

¶ Storax liquida iest dobra naprzeciw parchom głowy/ á w rozmagite plastry wchodzi dla tego iż ie wonne czyni. D

Capitulum 63.

Terpentina. Modrzewowa żywicza.

A Serpentina iest ciepła y sucha/ dym iey około stholcza kadzony/ broni niemoczy ktorą zową Tenasmon/ to iesth wydymanie na stholcze przez vczynku/

B ¶ Tez naprzeciw zaduszeniu macicze iest dobre kurzenie z Terpentiny/ y naprzeciw vpadnieniu macicze/ vsty brany dym/ podnosi ią ku gorze.

C ¶ Thez izby sie wrzod przedział vczyn plastr z Terpentiny/ z mąką ięczmienną/ ă przyłoz na wrzod na nocz dla przedziania.

D ¶ Isidorus/ Modrzew daie zsie bie zywicze nad insze Zywicze slachetniczysza.

E ¶ Thez Huthenus ktory pisał o drzewie Gumatiakowem ktorego ludzie pozywaią w kamaniu/ tak pisze/ gdy będą trzy pilułki połykane poranu przez trzeci dzień tak wielkie vczynione stey zywicze iako grochowe ziarno/ zołądek posilaią/ stolce czyni/ y kamanie barzo znamienicie vsmierza, ă to ma staiemney własnosci przirodzoney częstokroć iest rzecz w takiey niemoczy doswiadczona.

Capitulum 64.

Sarcocolla.

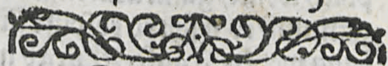

A Sarcocolla iesth zywicza drzewa iedne° w Perskiey ziemi/ Iest goracza j sucha wpirwszym stopniu, iest smaku gorzskiego/ Mocz swą przez vczynki swoie vkazuie/ Spaia y zrasczza, sciera j zrze/ rostarga j narasczza mieso w ranach/ mieso złe wygriza z ran/ oczy czysci z zbytecznosci lipkich/ Z zywotha zimne wilkosci ă lipkie/ y tez z przegubow/ y strzew wygania/ ale to dawać z inem lekarzsthwem/ Samey niedaway dla iey zrawosci/ bo ktho iey wiele pozywa/ Rychło będzie łysy/ W migdałowey polewcze vzywamy iey/ iest rzecz przespiecznieysza.

B ¶ Włoz Sarcocollum do ro=

żaney wodki/ ă posthaw na słoncu iżeby vschło/ gdi vschnie zasie naley wodki y thakież po trzecie/ Tem potym twarz pocieray/ flaki z niey zeżrze/ oczy czyści y posila/ Jelitho gdyby skogo wyszło/ podkurz nią ă wnidzie zasie.

Capitulum 65.

Sandaraca.

A Sandaraca iesth żywicza Jałowczowa pobielała / ă zwłaszcza poki ieh nowa ă wonna/ Malarze niektorzi w miastho Burszthinu działaią z niey pokosth ktorem na malowanie pokoszczaią aby długo thrwało warzą ią z oleiem/ Tha żywicza zagrzewa y suszy w wthorim stopniu/ Proch z białkhiem iaiecznym zmieszany/ ă czoło y skroni tem obłożic/ cieczenie krwie z nosa stanowi, Zmieszana z białem kadzidłem / z oleiem Rożanym, ă thym okładac żołądek/ wraczanie zastanawia, Z octem zmieszac ă thim brzuch obłożyc/ czyrwoną biegunke zastanawia/ Proch stey żiwicze w iaycoch iesc/ wraczania broni/ Dym they żiwicze wysusza mokrosci z głowy Proch iey wrzody suszy/ krwią pluwanie zastanawia/ gdy sie iey napije sczem. B

C Też wziąc prochu Sandaraki/ białego kadzidła/ mirry/ storaki calamita/ przygrzac to w moździerzyku ă przylac do tego storaku wilgotnego/ Laudanum przyłożyc/ ă gdi sie rospusci to w moździerzyku wsypac prochy/ ă stłuc też storak czyrwony y wegla lipowego k temu wszytkiemu przikłożic ă to wszythko spolem stłucz/ ă po kesu ciepło biorącz walac na khamieniu na swieczki/ potym themi swieczkhami kurzyc/ bo then dym głowe wysusza z mokhrosci zbythnich.

Capitulum 66.

Sanguis draconis.

A Iesth żywicza drzewa iednego czyrwona ia ko Cino / w Ziemi perskiey / Jest moczy zimney j suchey w trzeciim stopniu Jest smaku cierpniączego, ă prze toż ma mocz zastanawiać wßelkie cieczenie krwawe / Rany z wrzo dow / albo theż ranienie czym kol wiek wnetrzne: spaia j ociekać nie dopußci / Rany sieczone nowe zle pia / Vpławy zbytnie paniam za stanawia / Zmießać ią z olepkiem

rożanym / ă tym żołądek mazać ă na wierzch grzanke przyłożyć z maczawßy ią w oczcie moczonym, żołądek posila / cheć k iedzeniu da wa / dawienie w gardle y niesmak odeymuie.

B ❧ Prochu iey do nosa wsypać / krew zawiera w żyłach / Thenże proch wziąć / gumi arabicum / dra gantum / to wßytko rospuść Ro żaną wodką, ă gałeczek stego na działać / ktore biorąc z w vsta po ie dney / dzierżeć pod ięzykiem ă po thym połykać / krwią plwanie za stanawia.

C ❧ Też zmießać te żywicze z so kiem przesłkowym ă pić / czyrwo ną biegunkę z wirzchniech thrzew poßłą zastanawia / Jeśli z inßich tedy klisterować / z sokiem babcza nym ă z tyzanną / Czopek stey ży wicze vdziałać z sokiem sporzyßo wym ă wethknąć gi do macicze / cieczenie krwie zastanawia.

D ❧ Prochy ku stanowieniu krwie Proch they tho żywicze / proch boli armeni / proch Debianek / proch z rożey, proch z kadzidła, proch z ma styki / proch z skory pomarum gra natum (to iest ziarnistich iabłek w apthecze naydzieß) proch z Aloe / Sierść też zaieczą z siekać drob niuchno na proch / A z kthoreyby żyły obphicie krew płynęła / zaci śni ręką dziure izby sie krwią zal-

kala gestą/ potym stych prochow vczyń plastr z białkiem iaiecznym ă przywież na te rane/ ale nie te° bo by sie krew zbiegała ă nieodeymuy za kielo dni/ Ten plastr masz tak czynić/ wziąć chuste mocną ă przymierzywszy iżby rane zasłoniło, pomaż po iedney stronie białkiem cienko/ ă na ten białek thymi prochy potrzęsni ă przyłoż.

Capitulum 67.

Serapinum.

A Serapinum iesth żywicza iednego drzewa zamorzskie°/ woniey nie lubey/ iest prawie woniey owey cżebule podlugowathey ktorą zową luk/ Polacinie porrū, ale iest vżyteczna/ zagrzewa mocą swą/ ă suszi sposobem trzecie° stopnia/ Ma mocz przyciągaiącą/ Scieńczaiącą/ rospuszczaiącą/ miekczącą/ y ocieraiącą y wyczyscia/ Na wegle kiedy bedzie włożona ă dym sniey, ten głowe czysci z flegmistych wilkosci.

¶ Też gdy proch iey bedzie pity z sokiem ruciānym/ bolesć głowy z dymow z żołądka wstepuiaczich y z zimnych wilkosci oddala/ y bolesci piersi/ Padaiącą niemocz/ kaszel/ zadußenie w piersiach z grubych wilkosci, Kurcz wßelki, y ten kthory głowe na zad ciągnie/ bolesć slezyony/ bolesć po kosciach/ y w czlonkoch przegubnych dla naziebnienia suchych żył/ Ty wßytki bolesci oddala ă vsmierza. B

¶ Też ta żywicza pita z miodową brzeczką/ zastanowienie rzeczy niewiesciey othwiera/ Wonia tey macicze niewiastam na iey miestcze vkłada. C

¶ Też gdy tey wypije ßczemkolwiek iedne cząstke grubą flegme z przegubow y żołtą wilkosć z ciała wygania/ trzewa miekczy/ powiethrznosci grube wygania/ bolesć trzew rozgania/ miekczić ynem lekarzstwam pomaga, Po zgoieniu rany gdy miąßßy ßram zostawa, D

ſcieńcza gi, Oczi barzo naprawia Kolurium ieſt ſniey barzo wyborne na powłokę y na zaćmienie oczu / naprzeciwko z ſthepowaniu wody ku zrzenicży / zową to kata(racta.

E ¶ Thez rozpuſcić tey żywicże iedne cząſtkę z ſokiem Czelidonijowym / z czukrem, mleka nie wieſcie go przylać ă tho w oczy puſzczać, ieſt lekarzſtwo barzo dobre.

Capitulum 68.

Olibanum. Kadzidło.

Kadzidko ieſt też ieden kliy z ied nego drzewa ktore zową Libanus, To kadzidko kthore z Indiiey przychodzi ieſth nalepſze / Jeſt barwy ſmaragdowey ă okrągłe / Drugie Kadzidko wychodzi z Arabiiey / ă to ieſt podleyſze / ieſth okrągłe białe ktore zowiemy Muſcum pokacinie / nie łacżno ſie kruſzy, na ogniu rychło topnieie, ă to ieſt też barzo dobre ktorego lekarze vżywaią / Jeſt też kadzidko barzo drobne podobne Arabſkiemu, barwe ma rudowatą / to ieſt podleyſze / Smak białego kadzidka ieſth cierpniączy / ă włoſność ma zagrzewaiącą w wtorym ſtopniu, wyſuſzaiącą w pierwſzem ſtopniu Galienus thak powieda w ſiodmych kxięgach ſimplicium farmacorum Capitulum de Ture. A

¶ Diaſcorides / Kadzidło ociera nieczyſtości klijowate z oczu, ă tak ie wyiaſnia, rany głębokie ciałem naraſzcza y czyſci zagniłości gich, wyſuſzaiącz potym goij. B

¶ Też kadzidło ieſth dobre thym ludziem ktorzy krwią pluią tak one krew ktora zpierſi płynie do vſt iako też y one kthora z głowy pod niebieniem j dziąſłami ſie ſączy, ă zwłaſzcza w nocży po ſpaniu / A ma być białe Khadzidło na nocz połykane przeciw tim niedoſtatkō. C

D ¶ Też kadzidło starte/ ă potym z oczłem ă z oliwą zmieszane/ komuby sie poczinała czynić formica to iest wrzedzienicza iakoby mrowka barzo iadowita/ ktora chodzi z miestcza na miestcze/ czasem gryząc ciało, ă czasem nieraui iedno z miestcza na miestcze biega iako by pokrzywami parzył/ ă tak gdy to obaczysz/ tedy ony miestcza namazuy tym lekarzstwem przerzeczonym.

K ¶ Thez proch z Kadzidła zmieszany z słodkiem winem, ă w vcho ciepło wpuszczone/ bolenie vszne vsmierza.

F ¶ Thez Kadzidło starte z mąką ieczmienną/ ă z rozanym olerem zmieszawszy/ przyłoz na bolączy ă na zapalony wrzod/ boleść vsmierzysz/ y ogień wypedzisz/ ă nawiecżey stego wrzodu ktory sie na piersiach v białech głow czyni.

G ¶ Też białe Kadzidło iest wilkosci flegmistych w głowie wysuszaiącze/ y też zastanawiaiącze tak iż im niedopuszcza z głowy na piersi plinąć, skąd cieszkie kaszle, ă smiertelne przychodzą/ ă thak czthery ziarna na noc połykane białego Kadzidła: stanowi taki Katarrus barzo mocznie.

H ¶ Takież też y kurzenie Kadzidłem/ wodnosci głowne wysusza, mozg potwierdza y oczi wyiasnia bolesci glch oddala/ I też wodności kez ktore z oczu płyną: zastanawia/ o czym Dyiascorides swiadczy/ Takież też sercze y pamięć posila y vwesela.

I ¶ Thez Macer / Khadzidło na miałki proch starte z białkiem kokoszego iaia/ z wodką rozaną rospuszczone/ oczy ciemne wyiasnia, A z niewiesciem mlekiem rospuszczone/ bolenie oczu mocznie odda la/ letnie ciepło przykłożone.

K ¶ Thez kadzidło z wieprzowym smalczem zmieszane / rany kthore bywaią z spalenia ogniowego vżytecznie goij.

Capitulum 69.

Galbanum.

Galbanum iesth guma, to iest kliy/ ă ktore iest iasne ă podobne białemu kadzidłu ă lipkie/ to iest nalepsze/ wonie y przykrey ă mocney/ mieszaią galbanū z żywiczą /y z bobową mąką/ A Galienus pisze iż Galbanum iesth kliy z iednego drzewka, Ma włosność odmiekczaiącą/ ytez rospądzaiączą twardosci/ y zagrzewaiączą. Roscie w Syriiey. A

B ¶ Serapio pisze iż iest vżyteczne naprzeciwko dychawicy czo go dwa złote zawazy z miekkiem iaiem dawszy wypić.

C ¶ Też naprzeciwko zginełey pamieci / Kadzenie thym klijem potwierdza pamiec.

D ¶ Też macicze podi /to/ ą ku gorze białem głowam sciąga nadoł gdy thym Galbanem bedzie okadzona na dole.

E ¶ Też naprzeciwko niemoczam slezyony, to iest naprzeciwko twardosciam / Gdy galbanum bedzie w oczet namoczono przez trzy dni potym czwartego dnia przywarz ă przecedz/ przyley ktemu oliwy ă troche wosku y rospuść to społem na rynczce ă zmieszay/ ă to iuż bedziesz miał plastr/ktorego wziąwszy thoche rosciągni na zamesz / ă przyłoz na stwardziałą slezyone poranu y na noc przez kielkho dni aż sie pod tym twardość rozeydzie.

¶ Też chrobaki glisty w żywocie zabija y wypądza vczyniwszi znie go trzy piłułki thak wielkie iako de Aloelotho/ y dać ie połknąć porau/ ă nie ieść po nich w pieć godzin. F

¶ Galbanum z ocztem ă z siarką zmieszane/ piegi y flakhi z licza zgania/ y thez iadowi sie przeciwi z mirrą ă z winem pite. G

¶ Też vmarły płod z żywotha wyrzucza/ z winem albo z bylicżową wodką pite, Jtez Galbanum z oczthem ă z rzodkwią zmieszany albo w mozdzerzu sthłuczony / ă tym namazuy krosty gnoiącze albo swierzb: zgoiJsz. H

¶ Też na bolenie zebow y komu zemby prochnieią dobrze dzierżeć w vsciech galbanum dla vmocznienia y oddalenia bolesci zebow. I

Szosty rozdział o Złocie y o Srebrze/ y o Soli rozmagitey.

Capitulum 70.

Aurum. Zloto.

A Zloto bywa w zdroioch
w ſtudniach j wgorach
naydowano / Miedzy
krußczem złothym zie=
mia twarda ſie mießa / ă tak wiel
ką pilnoſć y praczą podeymą oko
ło omywania Zlotha / ă wßakoż
ſamorodne Złoto bywa naidowa
no / wedle wßytkiey potrzeby czy=
ſte / W tych że xiegach de natura
rerum pißе, Zloty miedzy inßemi
krußczy ieſth na droßßy / na trwal
ßy / ă zawße iaſnieie, rdza go w ża
dnym keſie nieumnieyßy, ym zło=
to na czirwienße tym nalepße / ieſt
cießkie ſowicie nizli Srebro / niż
Miedz / y nizli Czena / Zloto ieſth
cieplе y ſuche wolnie ă barzo mier
nie / w ogień włożone nie zgore / a
le ſie wieczey czyſci, y orrßem złot
niczy gdy probuią złotha kladą ie
w ogień / gdy teж ßayduią Zloto
y gdy z niego maią czo dzialać w
ogien ie kladą / Zloto ieſt krußecz
na ſlachetnieyßy czlowiekowi bar
zo vżyteczny.

¶ Wiele Ludzi fałßywe Zlotho B
czynią / takteż też y Srebro / Ja=
ko z Auripigmenthu ſtaynem / ă z
ſolą Armoniacu m / z żywem ſre=
brem czerwonem przyprawuią zło
to / kthore proſthemu czlowiekowi
ieſt trudne ku poznaniu, ale probą
łaczno poznać.

¶ Zlotho ma włoſnoſć w ſobie C
taką iż ſercze y duchy ſerdeczne po
twierdza, Melankoliją trapi drże
nie y bolenie Sercza oddala / nie
dla tego aby ſie miało w człowie=
kha obraczać / ale w nim będącz z
ſwey taiemney przyrodzoney wło=
ſnoſci to czyni, ă nawieczey ſkro=
bany proch albo theż pilkhą pilo=
wany / ă potym ßczemkolwiek ie=
dzony / ale z rhżanym konfecthem
barzo przyſtogi.

¶ Theż Auicenna mowi w wło= D
rich xiegach / złoto ieſt rzecz mier

ná w swey ciepłośći.

D ℂ Oczy posila/ á to proch z nie° vpiłowany y starty czo namieley, iako Alcohol / to iest iako ten ktory w promienioch slonecznych widamy/ z wodką rożaną á z włoskiego kopru maczaiącz tym chore oczy.

E ℂ Też złoto trzymane w vściech broni czuchnienia vst/ J też Kauterium/ tho iesth przepalenie ktore czinią doctorowie dla bolesci głoweny zastarzałey, iest nalepsze złotem rozpalonym nizli żadną iną rzeczą.

Capitulum 71.

Argentum. Srebro.

A ISidorus pisze / Srebro im będzie na iaśnieysze przicisnione ku ciału, farbuie nieiaką czarnoscią ciało/ á iest rzecz miekka ktora iest łaczna ku rozwiedzieniu na cieńkie blaszki iakoby pargamin / Brzmienie z siebe barzo wdzięczne wypuszcza/ á to gdy będzie z miedzią zmieszane/ A dla tego Moyżesz kazał mieć Thrąby lane z Srebra/ w ktore trąbiono czasu walki z nieprzijacioły/ y czasu ruszania z miesca, y czasu iedzenia. Srebro w rozmaytich kraginach kopaią/ á nieiesth thak czysty kruszecz iako Złoty/ á dla tego wiethszą pracze maią Gorniczy o koło wyprawiania kruszczu Srebrnego przez ogień / Dym kthory bywa przy przepaleniu Srebrne° kruszczu/ iest iadowity á szkodliwy zdrowiu człowieczemu/ J thez samo Srebro ciemnieie od one° dymu/ aż kadzeniem Kadzidłem albo Armoniakiem bywa wyiasnione. Nieczyste Srebro kthore iesth niebrane, łacno sie kazi á vbywa go / Ale prawy Branth iest rzecz wieczna , á ktemu insze kruszcze spaia w iedno miesteze.

ℂ Przyrodzoną ma włosnosć o B

ziąbiaiącą y wysuszaiącą / naprzeciw swierzbiowi każdemu iest dobre Srebro / J thez czuchnienie vsth y drżenie serca vmnieysza / ä ko listki Srebrne z ktorem kolwiek lektwarzem iedzone / ale złothe są wiethszey mocy.

C ⁋ Tez zwierciadko z dobrze vglądzonego Srebra: iest lepsze nad ine zwierciadka zkazdey iney rzeczi vczynione / dla swey iasney swiatłosci.

D ⁋ Proch srebrny w chodzi tez w masci barwierzskie / daie gim wysuszanie ran / y goienie predkie czyni.

Capitulum 72.

Argentum Viuum.

Srebro zywe.

A Srebro zywe iesth ciepłe y wilkie w czwartym stopniu / Niektorzy powiedaią ize by było zimne w czwartym stopniu / Ale dla sprawy iego tedy iesth ciepłe / to iest iż przenika przechodżąc mocznie ciało / aczkolwiek iest zimne w prawdzie / ale thaiemną ma mocz ciepłą.

B ⁋ Naprzeciw swierzbiowi / Wezmi

zmi Litargirium / Blaywasu / Oleyku bobkowego / ty rzeczy na pa newcze rospuść / ä gdy tho ochłodnie przłoż k temu zywego srebra ä tim namazuy swierzb, wnet gi zżeniesz.

C ⁋ Thez naprzeciw flekom kthore bywaią po porodzeniu na Liczu / Wezmi kokoszego smalczu zmieszay gi z Blaywasem ä z zywem Srebrem / ä tym licze namazuy, wyiasnia sie licze od tego.

D ⁋ Thez Srebro zywe iest takiey włosnosci ize barzo cieszkie rzeczy na sobie znosi / Mozesz w ziąć kielko vnczy zywego Srebra / włoz na nie kamien vźrzysz mocz iego, wszakze namnieysza sztuczka złota na nie włozona / natychmiasth ie

wsobie zakriwa ároſtepuie mu ſie á to ieſt wkoſnoſć iego przyrodzo-(na.

C ℭ Zywe ſrebro z wieprzowym ſmalczem zmieſzane/ ſtaie ſie iako ziemia albo glina.

D ℭ Tez krom Zywego ſrebra nie moze być zadne ſlozenie dobre.

E ℭ Zywe ſrebro tczemi ſlinami ſamemi bywa gaſzono/ y theze ſlinami z koſcią Sepiie tak rzeczona/ y thez z popiolem á z ſlinami

F ℭ Zywe ſrebro z Litargirium z octem á z oliwą zmieſzane/ kazdego ptaka ſtruieſz.

G ℭ Tez zywe ſrzebro Sublimatum/ tho ieſth przepalone/ Jeſth iad zabiiaiączy czlowieka/ takiez y gaſzone dla wielkiego gryzenia/ Ale lekarzſtwo przeciw temu/ pić cieplo miekho/ á wraczać czo nawieczey.

H ℭ Jſidorus piſze/ Zywe ſrebro pite ymarza czlowieka/ iedno dla cieſzkoſci ktorą czyni w zoląDku/ Galienus mowi/ znam iednego Aptekarczyka ktory w noczy chorym bedącz/ wziąl konewke ... wem ſrebrem mniemaiącz iz ... bylo wino: wypil ie, A po dwu godzin wyſzlo z niego na miednicze, á on zyw zoſtal.

I ℭ Thez dym zywego ſrebra ieſth ſzkodliwy czlowiekowi/ á poſpolicie od niego ludzie w drzenie rąk glowy/ y wſzytkiizgo ciala, y w paraliz wpadaią/ ſluch y oczy pſuie Zlothniczi przy zloceniu tym dymem barzo ſie kazą.

Capitulum 73.

Alumen. Alun.

Alun ieſt cieply i ſuchy w czwartym ſtopniu, Ma mocz trawiącą y mocznie wyſuſzaiączą. A

B ℭ Proch z halunu poſipany na cancer: zle á zagnile mieſo wyſuſza y wykorzenia.

K ¶ Tez Alun zmieszany s trochą
oczthu/miodu/ă thym obmazuy
knot/ ktory w pusczay w fistule/
ale mozesz przytym wymywać cie
plem ocztem fistule.
L ¶ Thez opuchliny dziąsł oddala
gdy płokanie vczynisz ocztem y A
lunem/pierwey bańki przistawiw
szy siekane na szygi y na pleczoch.
M ¶ Tez naprzeciw swierzbiowi/
Sarke/Litargirium, alun warz
w occie ă w oliwie/ ă tym sie na
mazuy w łaźni ă pot sie ocieraiąc
pot albo ciepłą wodą omywaiącz
ă potym drugi raz namazy.
N ¶ Kto sie myie alunową wodą
opuchliny / Swierzbu/y bolesci
członkow zbywa.

Capitulum 74.

Bolus armenus.

A Bolus armenus iesth
iakoby glinka/ z Ar-
menijey nalepszy/ iest
zimny y suchy w wtori
stopniu, Zimie gi kopaią/Ma za
cisthaiączą mocz/ ozigbiaiącą/
Masz obierać zołtawy.
B ¶ Jest vżyteczny naprzeciw ply
nieniu krwie vsty ktora z płucz wy
chodzi/tym obyczaiem/ Weźmi

Tyzany kwarte/w ktorey rospuść
Gumi arabicum poł łota/ Bolum
menum tez tak wiele/ ă tego sie
napijay po trunkowi poranu cie-
pło/ ă gdy iesscze k temu przyłożysz
soku babczanego / tedy biegunkę
krwawą zastanawia mocznie/al-
bo vczyń plastr z białki iaiecznemi
zmieszawszy Bolum armenum/ ă
nasienia babczanego k temu przy
czyniwszy/ ă na pępek przykładay
dla biegunki.
C ¶ Thez krew z nosa zastanawia
Gdy zmieszasz bolum armenum z
sokiem krwawnikowym/ ă rozmo
czywszy w thym bawełnę włoz w
nozdrze.
D ¶ Tez czasu morowego powie-

krza/ iest ta czyrwona ziemia z armenijey barzo ſlachetna z winem białem ku piciu/ ă ſiła ludźi zarażonych ſie wyleczaią/ możeſz k temu rożaney wodki przilać.

Capitulum 75.

Cerusa. Blaywas.

A Blaywas ieſth zimny y ſuchy w wtorym ſtopniu / czynią gi z olowu/ ă ieſt popioł ołowiany/ Ma mocz wyczyściaiącząą, wyſuſzaiączą wilkośći/ ytez ocieraiączą.

B Woda w ktorey by był roſpuſzczony Blaywas z krochmalem/ Lecze czyſci paniam czyniącez ie lubieznem.

C Tez blaywas ciało rośći wranach złych/ ă tak ie goij.

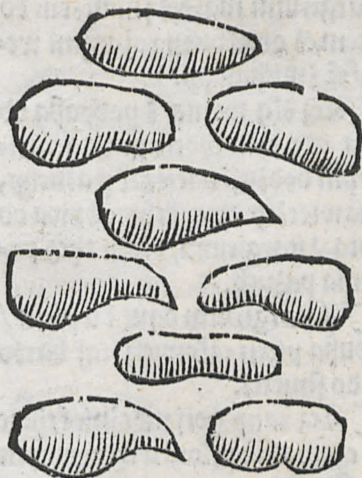
Ci ludźie kthorzy robią około Blaywaſu / wpadaią w chorobe ktorą zową ruczawka / y w chorobe ſwietego walantego/ w paraliz/ w członkowe boleſci/ ă tho dla ładu dymow ktore z ołowu pochodzą.

D Tez na roſpadkośći ielita ktore ieſt w ſtolczu/ ieſth barzo dobry rychło goij roſpadliny.

Capitulum 76.

Cementum. Wapno.

Wapno niegaſzone ieſt ciepłe y ſuche w wtorym ſtopniu. Z łoiem ă z oliwą zmieſzane/ A Jeſth vzytheczne na wrzed żenicze ktore z ſprochniałych wilkośći przichodzą. Moc niegaſzonego vapna czyni opuchliny/ ytez ieſth kąſaiącza/ palącza aze do zywego/ dziwney ieſt włoſnośći/ ă to iz inſze rzeczy od wody gaſną, ă wapno wiecżey gorze kiedy wodą bedźie zmaczano

B ¶ Gdi zmieszasz wapno z sadkem kokoszem a z oliwą/ bedzieß miał plastr trawiączy wrzedzienicz.

C ¶ Wapno ma być takie ktorego by woda niedochodziła/ abowiem takie iest mocznieysze niżli gaszone Gdy bedzie namoczono wapno/ ostrość kasaiącżą iemu odeymuie Pandecta.

Capitulum 77.

Vitrum. Szkło.

A Szkło ktore iesth białe a świątłe/ tho nalepsze, a zwłaszcza sthkło weneczkie/ Iesth przyrodzenia goracżego/ Mą mocz dobrze zagrzewaiącą wpirwszim stopniu/ a suszącżą w wtorym sthopniu.

B ¶ Szkło na miałki proch sthłuczone/ a ten proch wwinie dać pić kamie/ i w miechierzu kamie/ cżirwoną biegunkę zastanawia.

Capitulum 78.

Litargirium.

A Litargirium iest ciepłe y suche miernie/ Drudzy powiedaią iżby było zimne y suche w cżwartym stopniu/ Iest dwoiakie/

Jedno iest piana z kota/ ă drugie iesth piana z Srebra / Ma mocz zraszczaiącą/ wyczyściaiącą/ I też zaciskaiącą.

B ❡ Proch Litargirij w rane wlożony/ wysusza rope trawiącz ią/ ă tak goij znamienicie.

C ❡ Też naprzeciw świerzbowi/ iest schwalone/ ă to gdy będzie powarzone z oleykiem orzechowym/ ă z octem/ ă tym namazuy świerzbiącze mieśćza.

D ❡ Też dobre iest na krosty człon ka thaiemnego męskiego posypuiącz ie tym prochem/ ă wymywaiącz wodą Alunową.

E ❡ Też iesth dobre naprzeciw zaćmieniu oczu/ z rożaną wodką przikładaiącz.

❡ Thez lice czysći uczyniwszy z Litargirium masć/ z smalczem kokoszem/ z oleykhiem rożanym wespołek zmieszawszy. F

❡ Też złą wonią z podpasza od dala gdy tym prochem Litargiriowym będziesz nacierał pazuchy/ ă nawiecżey tym kthore bywa od złota Litargirium/ broni thez poczenia pazuch. G

❡ Litargirium dane ku piciu / zadusza pierśi człowieku tak barzo aż do śmierci. H

❡ Też rany goij mocznie kthore sie czynią na człoku thaiemnym męskim/ z rożanym oleykiem rospuszczone y rany tym mazać. I

Capitulum 79.

Lapis lazuli.

Lazuli iest zimny y suchy/ takież y kamień z armeniiey / Ale iako barzo od żadnego nie iest Lekarza pisana/ Iesth barwy niebieskiey/ Wywodzi przodkiem Melankolią/ ă przetho w chorobach śleziony iesth użyteczny then kamień/ y Emoroidy otwiera gdi proch thego kamienia dasz z wodą w ktorey by były uwarzone listhki A

Senes z nasieniem włoskiego ko
(pru.

B ¶ Też naprzeciw kordijacże, day wypić dragmę tego kamienia prochu / z wodą Boragową, z trochą rogu ieleniego.

C ¶ Krothko mowiąc naprzeciw kozdey chorobie ktora z Melankolijey przichodzi iesth osobney własności.

Capitulum 80.

Sulfur. Sarka.

A Siarka iest ciepła j wysuszaiąca w czwartim stopniu / Iesth druga Siarka żywa kthora thak sama z ziemie wychodzi nieprzyprawna / Druga Siarka iest martwa kthorą pospolicie z nauki czynią / ă ta niema takiey mocy Zielona iest lepsza / Ma moc rozpądzaiącą twardości / y trawiącą.

¶ Masć vczniona z siarki / z prochu białey czemierzycze / z oleiem Lnianym / wosku przyczyniwszy / Ta masć ma moc naprzeciw paralizowi / recznym y noznem bolesciam / ytez naprzeciw rzucżawcze y tez naprzeciw dychawiczy zastarzałey, day prochu siarczanego po kowice dragmy z miekkiem iaiem dychawicze y rzucżawke / tho iesth Swietego walanthego niemocz vleczysz. B

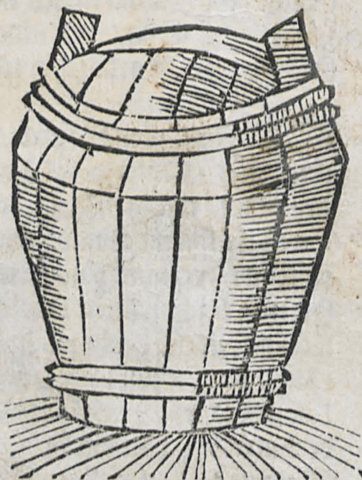
C ¶ Thež kadzenie siarczane pod białą głową. ktora niemože porodzić/ iesth ku wielkiey pomoczy rychłego porodzenia.

B ¶ Thež siarka zmieszana z salertrą ă wespołek starta / gdy thym prochem ciało swierzbiącze natrzesz wysusza y goij swierzb/ y podogre leczy z wodą ten proch rozpuszczony/ ă cieplo miestcza bolącze thą wodą namazane.

Capitulum 81.

Sal. Sol.

Sol iest cieplá y sucha z soli ă z octu ă z oliwy / wody przyczyniwszy prostey/ ă day potim zagrzawszi wypić, poczwierci godziny włoz palcez w gardło, abowiem wraczanie wnetki przydzie ktore zołądek czyści. A

¶ Tež gdi kto ma kłocie dla wiatrow/ tedy zmieszay sol z prosem/ ă przysmaž na panewcze/ y zawinąwszy w worek przikładay na bolącze miestcze. B

¶ Thež czopek možesz vczynić z soli ă z miodem/ czyni stolcze wybornie gdy sie kto zapiecze. C

¶ Thež sol prochnienia y zagniłosci broni w každey rzeczy wilgotney/ iako w miesie, w rybach y w inszych rzeczach. D

¶ Sol morzska gdy bedzie posypana na skorke swieža baranią twardość sleziony rozpądza. E

¶ Thež sol nasza wygriza dziwe mieso na každym miestcu, ă zwlaszcza kthore roscie przy oku na powiecze/ y bielmo spądza. F

¶ Tež sol z octem ă z oliwą albo z oleiem zmieszana/ swierzb vsmierza ktory bywa na ciele / gdy tym przi ogniu mocznie nathrzesz ciało až do zapoczenia. G

¶ Thež sol z oliwą broni krwie z dziąsl sączyć sie/ y tež masć z soli z miodu ă z oliwą/ rozpądza gu- H

ziczki, y każde wzdecie bolącze gdi tym będzieß pomazować.

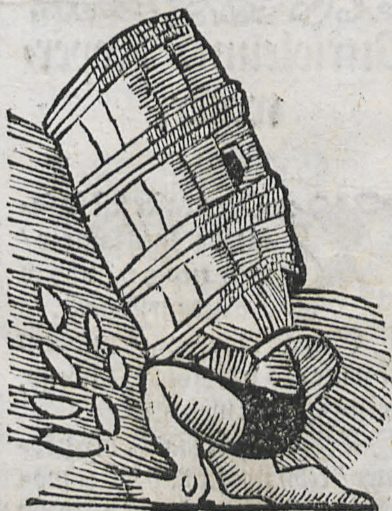
I ¶ Theż sol z mąką pßeniczną ă z mlodem zmießana / rozpądza zsiadlą krew pod oczyma.

K ¶ Też sol posypana na miescze spalone od ognia / broni onego miescza prochnieć.

L ¶ Też sol z winem ă z wodą społem wßitko zmießawßi / czini prze pußczenie żywota / iedno iż zokąd koni wadzi.

Capitulum 82.

Tartarus. Wainstan.

Tarkarus / to iest wainstan iest ciepły y suchi w czwartym stopniu nalepße są z naczystßego wina. A

¶ Gdy vczyniß masć sthych tho drożdży winnich ktore zową Tartarum / przyczyniwßy Litargiru, oleyku orzechowego / octu troche ă to społem na węglu rospuść / ă wespołek mießay, ă tą maścią na mażuy świerzb / spedziß gi łacżno B

¶ Też proch stych drożdży w potrawach pożywany / wysußa człowieka tłustego / y też stolcze czyni, gdi prochu stich drożdży vczinione go daß dwie dragmie zro żą weżu krze / albo z powidłami na świtaniu. C

¶ Gdi zawiążeß wainstan wchuste ă do wilgotney piwnice zawieśiß / á podstawiß pod to czo sklane go iżby w to śniego oley kapał / a bowiem then to oleiek wiele ßkaradości z licza sciera. D

Capitulum 83.

Antimonium. Szpisglas.

A Szpisglas iesth kruszecz podobny olowowi/ ie dno iż iest rzecż barzo krucha kthorą możesz setrzec albo stłucz/ale olowu niemożesz setrzeć iedno rospuscić,ten szpisglas iesth nalepszy kthory gdy przełomisz iest iasny/ă błysnącży ă wszakoż wodą ma być omywany y płokany pierwey niżli ma w takie lekarzstwo wnić/dla plugasthwa błotnego kthora sie miedzy niem miesza,iest to kruszecz zimny y suchy wtrzecim stopniu według Almansora.

B ❡ Na Emoroidy zbythnie płynącże/pomazawszy koniecz kelita sokiem Paucedanowym/tho iesth Smlodowym/ă potim prochem Szpizglasowym posip końce tich żyłek,vstanowisz krew zbytnie płynącą stych ko Emoroid.

❡ Thesz fistułe leczy proch szpizglasow zweneckiem mydłem zmieszany/ă w tym knot omocżywszy wpuszczay w fistułe. C

Tez na dźiwe mieso j każde zagniłe wykęsuie proch szpizglasow.

❡ Tez krew z nosa ciekącą zastanawia / rozmocżywszy pierwey bawełne w soku krwawnikowym, ă potym prochem szpizglasowym potrząść y w nozdrze włożyć. D

❡ Tez na ocży lipkie ă gnoiące proch szpizglasow stucżą rozpuszcżony w rożaney wodcże/wysusza niecżystosci y vmocnia mdłe oko. E

Capitulum 84.

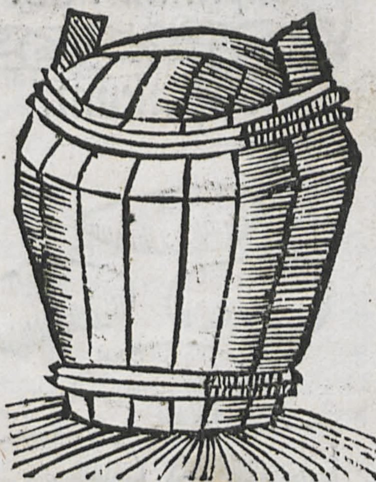
Vitrioleum. Koperwaser.

Koperwaser iest kąsaiący y zaciskaiący/ iesth ciepły y suchy w cżwartym stopniu. A

❡ Gdy go kto wypije z miodem tak wiele czo poł złotego zaważy, glisty z żywota wypadźa.

❡ Tez gdyby kto iadł bedły szkodliwe/ tedy mu sie day napić prochu tego Koperwaseru czo złothy B

zaważy z wodą/abowiem wracża nie przywiedźie vżyteczne.

E ℂ Thez krew z nosa zastanawia proch iego w nozdrże włożony/ y rospadliny wysusza.

D ℂ Tez proch koperwaserow w vcho wpusżczony/chrobaki vmarta Pandecta powieda.

Capitulum 85.

Viridi es. Grinßpan.

A GRinßpan iest ciepły y suchy, dźiwe mieso trawi/ ă tho zmießawßy gi z miodem przesnym albo z syrą /bowiem tez to lekarztwo dźięgna leczy, y inße zagniłosci/y fistuły wysusza.

B ℂ Tez grinßpan zmießany z sola/sterpentyną/z żywicżą/sthych rżeczy vczyń masć/ ktorą namażuy trąd y inße krosthy czyrwone na licżu.

C ℂ Dijascorides pisze / grinßpan ktory iest rdza z miedźi/z miodem z oliwą ă z woskiem zmießany /ă iako plastr albo knoth vczyniwßy stego, rany smrodliwe goij, troche armonijaku przyczyniwßy/ ă gdy k temu przyczyniß terpentiny, trąd y każdą lepre możeß zgoijć.

D ℂ Thez gdy khomu namießßelą brwi od wilgotnosci strupiastych, grynßpan z przesnym miode zmießawßy/pomażuy brwi tym grinßpanem.

Capitulum 86.

Arsenicum.

A ARsenik spowieset Isi
dory w dziewiethna=
stych ksiegach ie° dla
złothey barwy kthorą
ma iest rzeczon Auripigmentum,
ktori od złotha szanduią/ ă thakie
iest nalepsze Arsenicum ktore iesth
złocistey barwy/ ale ktore iest bla=
de albo pokostowi podobne/ to nie
iest dobre. Arsenik ma w sobie cie
płość y wilgotność/ Plinius thak
pisze/ Ale Auicēna powieda ie być
ciepłe w trzecim sthopniu/ ă suche
w wtorim.

¶ Ma moc włosy z ciała wy= B
miatować/ ă nawiecey z wapnem
niegaszonem zmieszane, ă na ciało
skąd by kolwiek chciał włosy spe=
dzić posypuy, Albo z sokiem roma
nowego ziela zmieszawszi, ă nama
zuy miesczie gdzie włosy są.

¶ Też ktoby chciał truć psy/ lis= C
ki/ wilki/ kotki/ y insze zwierzetha,
Naprzod weźmi omiegu, załgczej
rzepki/ auripigmentum/ arsenicū
tego oboyga naydziesz w aptecze/
siarki/ listhu cisowego / stłucz thy
wszythki rzeczy ă zmieszay z mąką
pszeniczną/ potem to rospuść mle=
kiem ă nadziałay gałek, smaż że ie
w masle/ potym vsmażywszy ob=
walay ie w syrze startem ă vsusz/
daway potym komu chczesz.

¶ Też gdy to rospuscisz miodem D
ă pomażesz na szczepy / mrowki y
gasienicze pomrą gdzie na to przi
da ă vkuszą.

¶ Też auripigment zmieszany z E
glisthami ă położony tham gdzie
kret ryje/ vkusili tego/ wnet zdech=
nie.

¶ Thez auripigment zmieszay z F
mydłem weneczkiem / ă pocieray
fleki na ciele albo liszaie/ zginą od
tego.

Capitulum 87.

Sal nitrum. Saletra.

A Saletra iest dwoia/ ieDna samorodna ă druga dzałana, ma mocz wysuszaiącą, Gdy ią starwszy da pić z czimkolwiek, grube wilkosci przeraża y precz ie wypądza / Gdy ią w winie rospuści ă te go w vcho wpuści, piszczenie odeymuie.

B ¶ Thez zmieszana z sadłem wieprzowym/ ă stego vczynić plasthr ktory przykładać na miestcze vkąszone od wścieklego psa: goij ie. Gdy ią sthłucze z figami suchemi ă okłada brzuch ocziekly od złych wilkosci/ trawi ty wilkosci wniem Khiedy ią warzy w oczcie z wodą zmieszanym ă to bedzieś pić/ drżnosć ktora bywa z bedł gdy sie ich kto naije: odeymuie.

¶ Thez saletra bywa kładziona do maści, sktorej maści czinią plastry ku scienczaniu iakiey kolwiek rzeczy na mieszpaky, y na świerzb na osypanie, y na insze strupy. C

¶ Tez na miestca wkosciach boląc że plastr z niey przykładać/ pomaga/ y khurcz kthory głowe na zad ciągnie: leczy/ żyły suche swoiem suszentem naprawia. D

Capitulum 88.

Sal armoniacum.

Sal armoniacum.

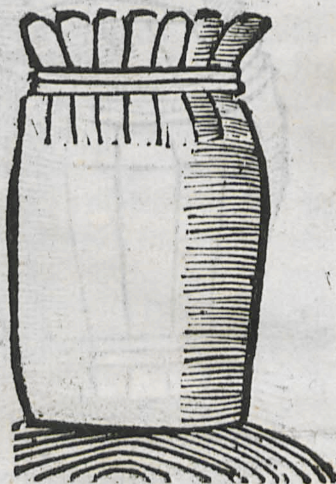
A Jesth gorącza y sucha w trzecim stopniu/ wlekarzstwa kthore maią być wnątrz/ niebierzemy iey / ale w lekarzstwa zwierzchnie biorą ią, Ma mocz nieczystosci z ciala scierać/ a tho gdy ią zmiesza z kanphorą (ale kamphory mniey) setrzeć wespolek a rospuscić wodką rożaną, y postawić na słoncze/ a gdy vschnie/ tedy zasie na proch setrzeć/ a ten proch zmieszać zmydlem/ a tem pomazowac liszaie y insze nieczysthosci nie przyrodzone z ciala spądza.

B ℭ Też bielmo z oka spądza y powłokę ktora bywa na oku iako by błonka, zdziera.

Sal armonijacum ktore iest biale/ iasne iako krzystal/ to iesth nalepsze/ a iest kąsaiącze.

roby oczu, nawiecey gdy z nich łzi płyną/ yna insze choroby oczu iest tucija vżyteczna.

ℭ Proch Tucijey wysusza rany ktore bywaią na członku meskim Pandecta tego swiadek. B

Capitulum 89.

Tucia.

A Tucija iesth zaziębiaiącza/ zaciskaiącza / Ciało vranach rosci, y stula ie/ y też wysusza złe wilkosci/ Przyprawuią Tuciją omywaiąc ią rożaną wodką dla tego sie staie vżyteczną na cho

Capitulum 90.

Amidum, krochmal.

Krochmal iest na subtelnieysza cżęść pszeniczna/ ktory tak sprawuią, Naprzod wząć czystą pszenicze a wyplokać ią barzo dobrze izby w niey niebyło żadnego prochu/ to iest plew, a odce- A

dziwſzy te wode nalać iney czyſtey ă thak czynić kielo razow aze gdy zmiekhnie czoby ſie godziła przec-kłoczyć przez chuſte/ potym ſtarwſzy w naczyniu y wytłoczić to białe przez chuſte/ ă vſuſzywſzy to na słończu/potym ſchować/ ă to iuz bedzie Krochmal/ Ma moc wilzącą/y zagrzewaiączą/ oſtroſci wſzelkie gładzi/ Suchoſci odwilza/ Kaſzel ſuchy y krwią plwanie leczy gdy gi dawa ieść w migdałowym mleku albo w ſmiotanie.

B ❡ Tez nadziałać gałeczek kthorych gałeczek pozywać natſzczo y na nocz/abowiem krwią charkanie y ſuchość wpiſzczałecze przez ktorą pochodzi dychanie/y tez ochrapienie ktore bywa dla ſuchoſci piersney / barzo dobrze leczą odwilzaiącz/ă tak ie maſz zdziałać/ Wezmi lakricijey /krochmalu, dragantu/ migdałow/ czukru candij/ rozynkhow/ ale rozynki wyciſni aby niebyły peczki kthore ſą w nich/ ă to wſzythko zmieſzay ă nadziałay ſtego gałeczek/ă biorącz po iedney w vſta dzierzeć pod iezykiem izeby ſie rozpływały / ă ty ſliny ſłodkie połykać/bolączki płuczne y ziobrowe goij.

❡ Thez ludziem ſuchoty mającym/ wyprągłym wnątrz z wielkiey gorącżoſci /w tyzannie roſpuſciwſzy y pić. C

❡ Thez przyprawiać z mlekiem migdałowym y z kaſſiją/y z czukrem/ă tho dać ieść/ owrzedzenie ledzwi,y miechierza goij,rzezanie ktore bywa z gorączoſci moczu /y tez gorączość moczu odeymuie /ă tak y kamień leczy. D

Capitulum 91.

Cantabrum. otręby.

Thręby pſzeniczne ſą mierno gorącze, Mają moc wyſuſzać y otwierać vliczki w ciele/y tez miekczą/ă to tak vczynić A

Otreby.

Nalać na otreby wody gorącey, ā potim przecedźić przez woreczek Alleby taki worek musiał namyślnie vtkać/ ktoryby był wełną przetkany, ā tak ti otreby ſtym woreczkiem ciepło przikładać na mieſtce gdzieby kłocie było/ na bolączki/ y na boleſthne ſiepanie w ciele vśmierza boi.

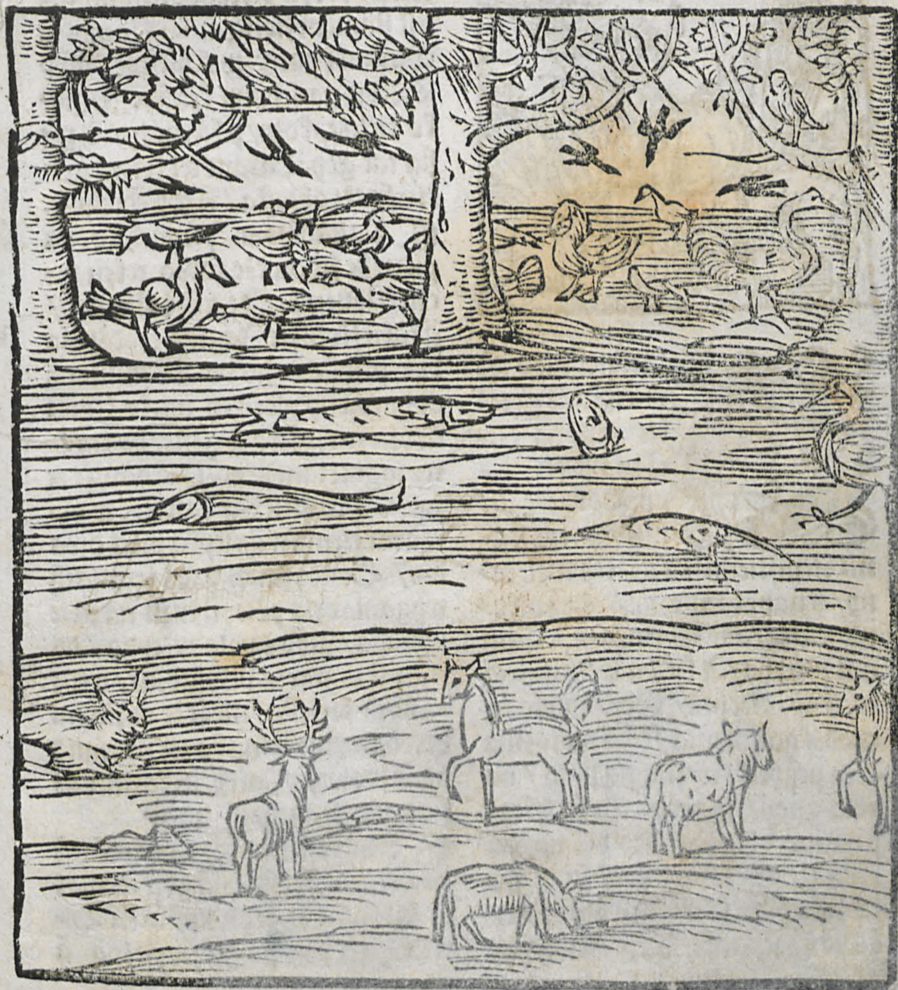
B ❧ Też tey wody ktorąs wlał na otreby, ciepło naley do zadku, trzewa miekczy y czyści.

C ❧ Też otreby w tizannie warzić v ognia/ ā dawać ieść tym ktorzy maią suchy kaßel/ ā także przyprawić then worek iako wyßßey mało napisano y przykładać na pierſi / miekczy ie/ y odkaßłowanie łacne dawa.

❧ Też z otrąb żur działać ā dawać ieść z Migdałową polewką tym ktorzy zimnicze cierpią/ Niektorim dla posilenia żołądka j naprawienia chęci ku iedłu, daią ieść z żołtki iaiecznemi/ żołądkowi gorączemu tak prosto iego kwas iest pożyteczny/ ā gdy go dobrze nievwarzi nadyma żołądek y wiatry czyni, ā zwłaszcza kiedi gi morawſkim oleiem maßczą/ ale gdy weń ſypie kmin / thedy mu niedopuści tak ßkodzić. D

❧ Też gdy ſie komu noga zapali z ſiniaką czyrwonością/ thedy tym kwaſem okładay/ wnaß popomocz niemałą. E

Poczyna sie czwarty Rozdział o rzeczach żywych/ Ku lekarzstwam służących/ Naprzod o zwierzętach/ o Ptaczech/ y o rybach.

Agnus. Baranek.

Capitulum 2.

Aranek albo Owieczka/ z greczkie° imiona rzeczon iest skromny, Bowiem iest miedzy wszytkiemi ziemskiemi zwierzety niewinny/ y napokornieyszy/ gdyż niko° nie vraża/ ani zebem/ ani rogiem ani pietkhą/ A każda w nim rzecz iesth pożyteczna/ Gdyż mieso pochodzi no karmią, skora na rozmagity pożytek/ wełna na szaty/ na rolą gnoy/ rog y pietka ku lekarzstwam. Aristotelles y Auicēna piszą iże owcze dwa kroć sie rodzą do roku/ Niektore na wiosne/ niektore na iesionki, ktore ku wiosnie ty wietsze/ mocznieysze/ y tłusthsze bywaią niż iesiēne albo czo zimie Chocia w niektorych stronach wieczey chwalą ozimie niż wiosenne, ale tho ma być rozumiano gdy sie po godziech rodzą/ ă nie o thych czo sie rodzą przed solsticium/ tho iest staniem słonecza. Tenże pisze iż Baranki nalepiey Khlesnić/ albo Trzebić na schodu ksieżycza/ Jako cielcze/ kozy/ y kiernozy/ A piszą tak gdy Baranowi łoiem nerki wszytki obrostą/ Tedy zdechnie.

Palladius w ksiegach xv. na pierwsze sie owcze rodzą wksieżyczu Nouember. to iest Listhopad/ ă iako skoro sie Jagnie vrodzi ma być przysadzono do Wymiona oddogiwszy pierwey mleko kthore bedzie w czyczkach geste/ bo takowe iagnietam szkodzi/ Thamże ie wiecz z Macierzą zawrzeć w owczarni ciemnej ă ciepłej przez dwa dni/ Owcze samy przez iagniąth wyganiać na pole, ă niżli na pole wynidą/ albo z pola przeydą/ dosyć iest iagnięta przysadzać/ ă niżli mocz wezmią/ może ie w stayni otrebami albo mąką ieczmienną albo drobnem siankiem karmić aż sie z maciorami iesć imą.

Ambrosius pisze. Baranek iest zwierze na prestsze/ ă gdy od matki zabłądzi by też w tysiączu Owiecz/ tedy ią po głosie pozna, ă

by thez na glodnieysze byko/ swey matki ssuka/ napelnieysze wyymio na inszych owiecz opusczaiacz.

¶ Jest tez zwierze na cirpliwsze, bo gdi ie zabijaią: nie woła, gdi strzi gą: milczy/ wilka sie z przyrodzenia leka y boij a przed nim vcieka Jest tez to zwierze według starego zakonu chedogie/ czyste, a dla tich rozmagitych własnosci dobrych/ pan Bog według człowieczstwa miedzy ttemi zwierzety raczył sie Barankowi przyrownać/ Jakyo według ducha Gołebiowi.

Vczynki.

A Jsaac o osobnych pothrawach pisząc: Thakmowi, Jagnie ssacze/ thlustość ma podobną dzikiem Vieprzom, dla tego mieso iego nie iest ku iedzy słuszne/ bo iest nie strawne a dla sliskosci swey z zołądka z stepuiącze/ zwłaszcza thym ludziem ktorzy maią zołądki wilgothne. Przeto Galienus nie chwali Barankow/ Ale roczni Barankowie srzednią maią complexią miedzy wilgoscią Jagniąt/ a miedzy suchoscią starych owiecz/ przeto nad nie są lepsze y sthrawnieysze/ Krew dobrą m iozą/ zwłaszcza młodim ludziem suchey a cieplcy Complexiey/ wstronach suchych a ciepłych mieszkaiączym.

B ¶ Z ksiąg o naturze rzeczi. Mieso skopowe mocznym a zdrowym ludziem iesth barzo dobre/ ale chorem nic thak/ bo chocia z zołądka łacno vpadzie, ale z członkow trudno sie pusczą/ przetho wilkość w ciele lipią czyni.

C ¶ Plin. Lib. xxix. Syrzysko/ albo z siadłe mleko Owcze naprzeciw wszythkim złym truciznam pomaga/ Thez naprzeciw morzskich zwierząt albo robacztwa kąsaniu albo vkczypnieniu.

D ¶ Auicenna, Krew owcza z winem, wielka niemocz vzdrawia, takież Syrzysko albo mleko wszytkim truciznam y iadom być nieda

E ¶ Albertus, Ług kosci owczich roztoplony zoleiem orzechowym przymiessawszy czukru białego/ po tym Distillowawszy/ gdyby ktho pił/ tedy kamień wnątrz łamie/ a pomaga bolaczcze w korzeniu/ w miechierzu/ y w nyrkach/ Takież y temu kto ze krwią vrine miewa

F ¶ Gdy kto złoćią skopową pomaże wrzody albo bolączki Cancerowate/ pomaga znamienicie.

G ¶ Chczeszli oddalić niemocy owcze od ktorych zdychaią/ W. zmi zołądek Barani a vwarz gi wwtnie przymiessawszi wody, dayże owcżam pić, tedy będą zdrowe.

H ¶ Jesthli chczesz poznać ktoraby owcza miała zdechnąć na zime/ Nabierz iagod bzowych zmieszay te z glina przisypawszi soli, nadziałayże iakoby chlebice chleba/ a na susz gich w pieczu albo na słończu dayże owczam lizać/ Tedy każdey nie zdrowey poydzie z nosa plugawość/ a ktorey nie poydzie, ta zdrowa iest/ y nie bedzie kaszlać na zime, Przeto rada dobra takich woz grzywych odbyć precz/ bo na inszym powietrzu bedącz mogą być zachowane.

Aries. Baran.

Capitulum 3.

Baran iest wodz trzody owiecz / a przetho natura iemu moc dała nad insze Owcze/ Takież Aries latinskie słowo wykłada sie v grækow iakoby mocz Jakoby mąż owczy/ bowiem on moczą swoią bije rogami y odpądza swe° nieprziiaciela. Piszą tak żeby Baran miał w głowie iakiegos robaka/ ktory gdy go tam za swierzby, tedi Baran kbem zatrze sie/ a czo kolwiek mu sie nagodzi: tłucze. Plinius libro viij. Baranowi przirodzono Skopy wzgardzać/ Owcze stare gdy mu sie nie godzą gabać, bo y on sam:im na starszy tym iest napożiteczniejszy/ Kiedy czas iego miłowania nastawą/ tedy o żony walczy a przeciwniki rogami tłucze/ a dla tego razu teższe°/ zawodzi sie z dalekha także tłucze. Auicenna pisze iż Baran nie krije sie zimnu, ani deszczowi by też do śmierci/ wszakoż grzmienia sie barzo boią/ iako y owcze ktore gdy bedącz kothne grom vsłyszą, tedi od strachu pomiętaią. Też wleganiu bok odmieniaią, bo od wiosny aż do Jesieni zawsze na ieden bok legaią, a zasiezaz do wiosny na drugi. Jsaac pisze, Barant iako j kozłowie maią głos osobny ktorym samicze k sobie wołaią cżasu gich gamratowania/ A gdy piją wode słoną/ tedi on cżas vprzedzaią y maią sie ku gamraczijey, A starszy wiecżey niż młodzi, wszakoż ar y młodzi khu owczam sie

maią/ ă zwłaszcza czasu godnego
Jest znamie żyznego roku/ ale gdi
młodzi barani tak pospolicie buy-
ni są/ tedy rad bywa mor na ow-
cze tego roku, Baranka też ktore°
obłorą być wodzem owczem/ mo-
że pasterz zmłodu zwyczaić gło-
sowi swoiemu/ iże gdy go zawoła
k sobie/ by na daley był/ tedy przy
(dzie.

Vczynki.

A ❡ Isaac, Baranie mieso stare,
iest cieplejsze y nie thak wilkie iako
owcze ă trudniejsze ku strawieniu
Też Baranieta nie trzebione nie
thak są wilkie ani lipkie/ ă tho dla
suchey complexijey panuiącey w
nich / A przetho gich mieso lepsze
iest niż skopowe albo owcze/ zwła
szcza roczne srzednią maią comple
xiią miedzy ssącemi ă starszemi,
ă dla tego miedzy inszemi barany
są lepszy y ku strawieniu łaczniey-
szy/ bo dobrą krew rodzą/ zwłasz-
cza w młodzieńczoch ktorzy są su
chey ă cieplej complexijey.

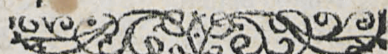
B ❡ Miesem baraniem spalonym
dobrze iest mazać albo posipować
morpheą y parchy/ Pomaga thez
gdyby wąż albo niedzwiadek albo
pies wsciekly vijadł/ gdy cieplo z
winem piją albo na ranę przykła
(daią.

❡ Popiol z niego pomaga na C
bielmo oczu/ Płucza też tego po-
magaią na otrek gdy sie pieta od
bije aż skora odewstanie.

❡ Asculap: Woda czo z płucz v D
warzonych wykapie/ zimnicze ter
ciane odpądza y bolenie nyrek.

❡ Plinius, Jucha z Baraniego E
miesa iest dobra przeciw Cancero
wi/ Thakież żołć Barania boleść
w vszu ktora przychodzi z zimna/
vzdrawia.

Aper. Kiernoz.

Capitulum 4.

Kiernoz, abo Wieprz
nie trzebiony/ po grec
ku zowie sie iakoby o-
kropny/ abowiem iest
gniewliwe zwierze ă szalone tak iż

żadney nauki niemoże poiąć iako pieſek albo kotka &c.

Wieprze dzicży barzo ſą waleczni zwłaßcża cżaſu gamratowania/ ā tego też cżaſu ſkora na twardßa na nich bywa/ iż też prawie iakby dwoiſta/ bowiem ſie o drzewo nacieraią ſmolne/ ā potym w błoto wchodzą ā potym ſie ſußą/ ā tak długo z ſobą walczą aż cżaſem ieden albo oba zdechną/ Samicże gdy płod maią/ iadowitße bywaią, Może theze ſamicże omnißić aby tłuſtßa była, ale iey przez dwa dni ieść niedawać / Dziwna rzecż iż to zwierze iako pißę Plinius za żywota zeby tak twarde ma iż też żelazu ſie rownaią/ ale gdy zabitemu będą wyięti niemaią takiey moczi/ Takież gdy go łowczy wzaran gonić imą nizli wode puſci wnet ſie ſpraczuie / ale gdy wody odbędzie: trudno mu czo vczynić, ā gdy mu za pierwßem razem rany nie zadadzą ſmiertelney miedzi łopatki ā ziobra/ tedy na gorßi bywa, thak iż trudno ſie ma łowiecz wybiegać niemali pomoczy/ abowiem on ma gębę w miaſto Tarcżey ktorą ſie broni włoczni y kordowi/ zwierzęta też wßytki ſłuchem przechodzi / ā zwłaßcża z prawey ſtrony.

Vczynki.

¶ Plinius. lib. xxviij. Mozg wieprzowy ze khrwią/ chwalebny ieſt przeciw wężom/ thakież ſadło iego z miodem ā z żywiczą przyłożone. A

¶ Też mozg wieprzowy ze krwią pomaga na Carbunculus w konie, takież wnętrze iego budzi od litargiey zapamiętałe. B

¶ Też w ielitach v ſamicże nayduią kamyki, kthore ſtłucżone ā w winie wypite/ kamień wnątrz łamią y wyganiaią. C

¶ Płucże wieprzowe vpicia bronią/ vſußone ā proch w piwie piciacz. D

¶ Zołć też iego bolączki otwarza/ bolączki ßerzączże ſie/ gdy z żywiczą ā z błaywaſem przykłada/ barzo goij. E

¶ Popioł z czeluſci wieprowych vzdrawia wrzody ßerzączże ſie. F

¶ Słoniny iego warzone/ przywiązane na thakieß rany/ barzo prętko goiją. G

¶ Vrina wieprzowa ciepło wypita/ rzezanie kamienia oddala. H

też miechierzine iego gdy kto zgiie vedzoną, I ¶ Też miecherz pieczony pomaga gdy gi kto z iie czo nie może wody zatrzymać. K

¶ Opuchłym też pomaga vryna wieprzowa/ albo y machierzyna iego w piciu dana/ vrina też w ſthlenicży chowana/ pomaga na L

bolenie y inße niedoſtatki vßu.

m ¶ Popiol gnoiu wieprzowego z cieplem winem zmießany/ biegunke zaſtanawia/ Takież gdy kto noge albo reke wywinie/ Na to tez piana ſwieża kiernozla z ocżthem pomaga.

N ¶ Smalcż wieprzowy takież y tuk z koſci/ na zagrzanie y na rozbieżenie trudu cżlonkow ſpracżowanych/ Theż gnoy ſwieży przednie ieſt lekarzſthwo woniać ku zaſthanowieniu krwie z noſa/ Gnoy ſamicże kthora ießcże nie rodzi na Lekarzſtwo dobry/ ale ſamcżowy zawße lepßy.

Aſinus. Oſiek.

Capitulum .5.

OSiek ieſt zwierze grube á wzgardzone/ bowiem z wielgą glową/ vßy ma dlugie á ßyrokie, Sam ieſt pokorny nie zwadliwy/ brzemie by naywiętße ſcirpi Chodu też leniwego/ bicia cirpliwy/ bowiem ieſt nad wßytki zwierzęta glupßy, A gdi w drodze idzie nikomu nie zſtąpi/ Karmia mlodego rad pożiwa, zimna ſie barzo boij/ przeto ſie też w zimnych ſtronach nie rodzi/ iako na polnocy gdzie trwać nie może, ſamicża aże tey trzi lata będą toż rodzi/ á gdi nie pocżnie rodzić po zrzuceniu zebow pierwßich/ tedi iuż zawße nie plodna będzie/ á cżaly rok w brzuchu zrzebie noſi/ ktore poki mlode poty cżudne/ ale cżo daley to żadnieyße/ żolci w ſobie niema by keſa/ przeto ſie też nigdy niegniewa Leda ziela pożywa á od wody tije Piße Phiſiologus iż to zwierze w przednim krzyżu ieſt mdleyße / ale na zad mocznieyße / Muzykę y wßelką gędzbę w nienawiſci ma, Glos cżlowiecży ktoremu ſie zwycżagi: z na y rozumie/ droge theż pamięta ktorą raz przeydzie/ Tak glupi ieſt iż gdi wilka vżrzy thedy ſie na zad oglada/ Takze go wilk rychley pożije.

Vczynki.

A ¶ Aulice. oſlowa krew leczi trąd Polewka z mieſa iego żykam z ſuchoſci ſkurczonym/ pomaga/ także y ſamo mieſo przyłożone.

B ¶ Wątrobe iego vpiekßi dobrze natßczo ieść/ ktho ma wielką niemocz/ Takież y proch kopyta iego ſpalony na to dobry.

C ¶ Popiol z mieſa albo z wątroby iego/ z oleiem albo z oliwą dobry na rany gdy ſie od zimna mieſo roſpada.

D ¶ Mocz tez iego pomaga na bolenie nyrek / Thakież y kamień w miechierzu kamie.

E ¶ Krew oſlowa niedopußcza z noſa krwi ciecz takież pomaga na rany rozraſtaiącze.

F ¶ Tłuſtość iego traci bliżny na ſkorze / gnoy tez iego każde cieczenie krwie zaſtanawia.

G ¶ Dobrze gnoiu ie° woniać gdi krew z noſa komu idzie / Thakież wilkość z niego wyciſnąwßi wnos wpußczaiącz, krew zaſtanawia.

H ¶ Gdy niedźwiadek vięſ/ ſuchy gnoy z winem dobri ieſth na rane.

I ¶ Mleko oſlicze ſubtelnieyße ieſt ă nie maſłne/ przeto ieſt dobre naprzeciw kaßlowi/ Tez gdy kto pluie krwią/ opuchline y zatwardzenie ſleziony/ Brzuch odmiekcza. y ſuchotam być nie da.

K ¶ Tez gdy nim vſta pomazuią potwierdza zeby y dzięgna ſpądza ale ſie niezgodzi maiączym zawrot albo chorą głowe.

L ¶ Krew oſlowa z winem pitha, zimniczy vſtawiczney dobra/ trzy albo czterzy kropie wpuſciwßy. Tłuſtość iego buyność vſmierza/ Tez ſlezione z wodą ſtarwßy gdy na czycze przykłada / tedy mleko przyciąga.

M ¶ Tłuſte tez iego/ znamiona wyczyſcia blizn/ ă mleko wßitki wrzody wnetrzne y reme vzdrawia/ Y mocz iego ßaleiączym pomaga.

N ¶ Płucza oſle ſtarwßy wypithe, Teſkliwoſci kaßlowi pomagaią / wątroba tez od wielkiey niemocy dobra.

O ¶ Gnoy tez oſli żyk z ranionych krew zaſtanawia Jako woda wyciſniona.

P ¶ Mleko tez wßelkiem trucinam y bolączkam wnetrznym pomaga, acżkolwiek tez y na to ieſt owcze mleko ale wżdy nie tak moczne

Q ¶ Plinius. lib. xx viij. Pierſtien z kopyta albo z goleni oſłowey na palczu noßony/ niedopußcza padać wielką niemocz cirpiączym.

R ¶ A gdyby ktho vſußywßy iego płucze kurzyk po domowi/ na wegle ſypiąć/ tedy wßytki weże y gadzine iadowitą wypedził.

Bos. Wol.

Capitulum. 6.

Wol miedzi inemi zwierzety iest towarzyszny á przijazny/ tak iz ieden drugiego z ktoriu w Jarzmie chodzi ryczacz szuka, á gdy ieden robiacz vstanie/ on drugi ryczacz nad nim zalobe vkazuie/ Zywie do lat xv. ale trzebiony (xx.

A ¶ Isaac pisze, Mieso wolowe przyrownam do inszego bydla, iest na susze/ przeto krew gruba czyni ale tuczy ciało/ Niestrawne iest á nierichlo z zołądka wychodzi/ zywot zatwardza.

B ¶ Auicenna, Zolc wolowa z saletrą/ iest dobra na gnidy gdy nią glowe mycie. Mleko tez krowie swieze/ Rany na wargach vzdrawia.

¶ Krowinicez thez pomaga gdy pczoła albo osa vie / thakiez opuchlin/ Zdrowy iest gdy dlugo lezy na słończu aze dobrze vschnie / A zwlaszcza niewiastam nie plodnē, kadzenie gnoiem wolowym /niewymowną pomocz daie. C

¶ Plini' Lib. xx viij., Wolowy loy z Gesiem sadlem/ rospalindy albo rany na vsciech vzdrawia, takiez y na rany iadowite barzo pomaga. D

¶ Luk zprawey golenj wolowej ze krwią iego stłuczony/ wlosy na zrzenicy j insze niedostatki oddala w oczu, á gdy kto niedoslyszy, tedi zolc iego z moczem kozim zmieszana/ wlana w vszi pomaga. E

¶ Rog piety wolowey zakurzony/ vmocznia zeby chwieiącze sie od bolu. Popiol tez iego z mirrą zmieszany, bolenie zebow barzo oddala. F

¶ Mleko krowie nad insze mleka iest na zdrowsze, abowiem kazdi iad wyrzucza/ gdy ktho napiwszy sie go zwroci. G

¶ Zołądek zraniony/ Khrowie mleko pijac: vlecza/ y wszytki gryzienia zołądkowe/ mieso wolowe z winem á z octem vwarzone: vzdrawia. H

I ☙ Tież gdy kogo cżłowiek vkąsi/ warzone Mięso wołowe na rane barżo dobre iest.

K ☙ Psa parszywego krwią wołową świeżą vleczy, gdi iuż na nim krew oschnie omywszy ługiem zasie krwią mażąc.

L ☙ Żołć wołowa pomaga na piszczenie w vszu/ gdy z bawełną okłada/ ă gdy zmieszawszy z oliwą wvcho wpuści, tedi bolenie oddala

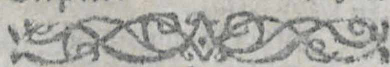
M ☙ Moczem wołowym gdy żywot pomaże/ pomaga żołądkowi bolącżemu z zimney przyczyny.

N ☙ Gnoy wołowy na wrzodi grube przyłożony, rozmiekcża/ ă gdy suchego prochu wsiąknie w nos/ krew ciekącżą zastanawia/ żywotowi nadętemu/ gdi go z masłem zmieszawszy ciepło przyłoży, pomaga.

O ☙ Osierdzie wołowe spaliwszy gdy kthọ pije/ biegunkę y cieczenie krwie zastanawia.

P ☙ Proch kości wołowey spaloney/ na bolenie żebow pomaga/ gdy nim żeby bolące pociera.

Capra. Koza.

Capitulum 7.

Koza iest zwierzę brodate/ długie ă kończyste rogi maiące/ rada sie pasie rożdżmi j gałąskami zdrzewa ktorich gębą może dosiąc y każdych ziół iadowitych Koza pożywa/ ale gdyby polizała miodu/ thedy vmiera.

☙ Galienus pisze że niektore Kozy iżały węże/ pothym były białe y odmłodnely/ Koza lepiey widzi w nocy niżli we dnie/ przetho sie iey też vczy świecą. Samczy do osmi lat dobrze żywią, potym choroby dziwne maią że zdychaią.

☙ Esculapius. Mozg Kozi z miodem krosthy w żywocie vzdrawia/ Łoy też na każde iadowite vkąszenie y na vraz dobry iest. A

☙ Smalcżowany łoy z Kozą zmieszany/ krosty na nocz bolącże oddala/ ă gdy tegoż w vszy wpuści, niesłyszącżemu pomaga.

C ¶ Serapio gdy na wrzod przy kozy wszytko bolenie y siepanie vlza, Proch z siersci spalonay, każde cieczenie krwie zastanawia. Proch piethek spalonych z miekką smoką zmieszany, parchi pomazuiąc leczi

D ¶ Mleko iey kto wez konkoch bolenie ma, gdy pije barzo vzdrawia robaki zabija y swierzb oddala.

E ¶ Krew kozia robaki tez zabija ktemu gdy ią kto pije na thrucine barzo pomaga.

F ¶ Rog kozy spalony aże bedzie biały / żeby ociera / dziegna leczy, y bolenie gich oddala.

G ¶ Plinius, Gdy koziem rogiem albo iey siercza zakurzy / wezowie vciekaią / Tez popiol ten gdy kto pije / albo posypuie na każde iady, barzo pomaga / Tenże popiol potu broni.

H ¶ Krew kozia z iey tukiem warzona, naprzeciw wszelkiej trucinie wypiwszy pomaga / Thakież opuchliny y biegunke cierpiącżym.

J ¶ Loy kozi albo tuk nad insze iest nalepszy / tak że y kozkowy / przeto gi dobrze mieszać na klisteriją biegunke cirpiącżym.

K ¶ Jucha z koziey żolci, na sucho ty pomaga / takież gdy kto wypije robaki Cantarides y insze zabija.

L ¶ Zolć kozią kładą na fisthuly z sokiem kuczkowym, Takież y ine rany bez napuchnienia leczy.

Canis. Pies:

Capitulum 8.

Psow rodzay czworaki iest / iedni zwierzeta lesne sledzą j gimuią / Drudzy ptaki telko, Drudzi bydla ă trzodi bronią, ă drudzy domu strzegą ă panu pochlebuią / Miedzy temi naszlachetnieyszy czo zaiącż albo zwierz gonią / Nad insze zwierzeta pies iest na bacżnieiszi, bo telko sam miono swoie zna y pamieta / Pana swego broni y dobrowolnie dla niego vmiera / ă posluszeństhwem nieiakhim czeka aże mu znamie dadzą gdy czo cżynić ma / Nieprziaciela swego przez dlugi czas pamietha y miedzi inszemi poznawa, ă gdzie

może rad ſie mſci krzywdy ſwoiey
Wßyтki zwierzęta trzemi rzecza-
mi przechodzi/ w Rozeznaniu/ w
milowaniu/ y w vſlugowaniu.

A ℭ Eſculapius, Khomu czlonki
drzą/ krew pſia pomaga wypiwßi
Proch też z glowy pſiey ſpaloney
na rane vkąßenia pſa pomaga/ ă
zebow iego proch / bolenie zebow
y dziegna vlecza.

B ℭ Proch z ſercza iego gdy kto pi
ie/ na tego pſi nie bedą ßczekać/
Mlekho iego pomazane/ wloſam
roſć niedopußcza/ z miodem albo
z winem khu piciu dane / plod v-
marly z żywota wyrzucza.

C ℭ Mleka też tego pomazanie/
zeby vzdrawia i czirwonoſci oczu
y bielmo: oddala/ ă ſadlo z niego
podogre y bolenie vßu vzdrawia,
też y gnidy z wlos zpądza/ Krew
pſia wloſom wyrwanym roſć nie
dopußcza/ Mocż thez tego z ſale-
trą /trąd y ſwierzb oddala.

D ℭ Plinius. Nad krew pſią przc-
ciw thrucinie nicz lepßego/ ă pſią
żolcią Apolonius ciekącze y opa-
rzyſte oczy vzdrawial.

E ℭ Sok z kayna Pſiego gdy gi
w kanikule zbiera/ z winem zmie-
ßawßy/ biegunke zaſthanawia/ ă
biale kayno na wrzody ſkurczaią-
cze pomaga.

ℭ Skora pſia okolo reki obwi-
niona/ kroſty ciekącze vlecza, żolć
też iego plowkiem mazać/ na podo
gre pomaga/ Swieży mocż pſi/
kroſty każde goij/ Takież y popiol
z kayna zmießany/ na toż poma-
(ga.

ℭ Plinius piße, Pies iezykiem F
ſwe y czudze rany goij/ ă gdzie ra
ny ſobie doſiądz niemoże/ tedy no
ge oſliniwßi dotika, pewien lekarz
ſtwa ktore iezykowi iego nathura
dala.

Cattus. Koth.

Capitulum 9.

Koth z lacinſkiego ia-
koby roſtropny ă opa
thrzny/ Ieſth zwierze
myßam nieprziiazne/
Ieſt też ſromiezliwe/ ă miluie che
dogoſć/ Barwa iemu przyrodzo-

na iest szara/lodowi podobna/ insze barwy przipadke od strawy ktore iedzą/ zwłaszcza domowi.

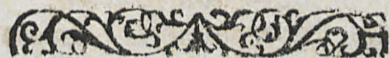
A ¶ Auicenna z vkąszenia Kotha przychodzi czasem boleść wielka y zielonosć ciała/ ale to prostho vleczysz/ przykożywszy Emplastr zcze bule tłuczoney/ albo z lesnego Kalamentu.

B ¶ Lesny kot przed kurzeniem ruty albo migdałow gorzſkich: vcieka/ przeto tam gdzieby szkodził to dobrze czynić.

C ¶ Mięso kotowe iest ciepłe y suche / Pomaga na bolesci nyrek y grzbieta/ y tez na czyrwoną niemoc ktora bywa zmeskię członku.

D ¶ Łayno Kocie albo kotcze z octem ă z gorczycą/ parchy goij/ y na opadanie włos pomaga.

Camellus. Wielbład.

Capitulum 10.

Wielbład iesth zwierze szpetne/garbate/ zdługą szija/ Ku noszeniu brzemion godne, ă gdi nańmaią brzemiona kłaść/ thedy go trącaią w kolana, ă on nakłoniwszy sie przyimuie na sie ciężkosci, Zywot iego iest do sta lat/ bez

picia trwa do cztherzech dni/ Ale potym barzo pije.

Vczynki.

A ¶ Auicenna. Mięso wielbładowe pobudza vryne/ Mozg iego vsuszony ă pity z octem/ iesth przeciw wielkiey niemoczy/ Thakież y krew iego ktora thez na proch wysuszona/ krew zasthanawia wsarknąwszi w nos albo sypiąc w rane

B ¶ Gdy ią niewiasta pije po wyczysczeniu swym/ pomaga khu poczeciu/ Także dobra na zaduszenie macicze

C ¶ Mleko samicz płodnych iesth subtelne ă wodne/ nie zatyka iako inszych zwierząth mleko/ Iesth w nim słonosć nieiaka/ bo tez Wielbładzi w kwasnych ziołach sie kochaią/ od mleka thego nie przychodzi czuchnienie iako z inszych mlek.

D ¶ Mocz iego pomaga na opuchline y na swierzb/z nosa zatkanie zyky niewymownie othwarza, mycie snią gnidy traci.

E ¶ Gnoy iego z miodem zmieszany / Na bolączki nabiegłe dobrze przikładać takież rany albo wrzody subtelne wyczyscia barzo.

F ¶ Diascorides. Krew wielbłądowa na biegunke y wszelkim niemocżam ciekącżym pomaga/mleko tego trucizne wygania/ Complexią skażoną naprawia y ku gamratowaniu pobudza.

G ¶ Plinius, Krew wielbłądowa kazi y oczyscia piegi/ krew zasthawia/ ă gdy ią z inszemi lekarzstwy piią/wielkiey niemocży pomaga, Rany też odmiekcża barzo mocżnie y liszaie zpądza.

Castor. Bobr.

Capitulum II.

Bobr iest zwierze psu podobne/skore ma osciste/ barzo roskoszną,ktora im cżyrniejsza tym drozsza/ zeby ma barzo ostre ktoremi drzwa siecże ă dom sobie barzo misternie sprawuie,nogi przednie ma iako pies/ ale zadnie

gesi podobne,ogon barzo tłusthy rybie podobny / Tho zwierze gdy go łowiecz goni/thedy strone sobie vrywa ă łowczowi miecże/potym gdy go drugi łowiecz napadnie,tedi sie na zadnie nogi naprzeciwko iemu podnosi vkazuiąc iż strotow nie ma dla ktorych go nawiecżey łowią/abowiem stroie ieo vrznione/ă w cieniu vsuszone ku roznagitym lekarzstwam są godne.

Też sthroie nieprzyprawne maią smak cirpniącży / wonią przykrą barzo maią dla mocżnosci/trwaią w mocży do szesci lath/wszakoż swieże są lepsze / Maią mocz rozrywać /przyciągać,ă posilać zwłaszcża miestcże żylowate.

Vczinki

¶ Przeciw wielkhiey niemocżi y inszem niemocżam głownym zim A

nym pomagaią ſkroie pliącz z ſokiem ruciąnym / albo w winie vwarzywſzy.

B ❡ Proch z nich naprzeciw paralizowi ieżyka pomaga gdy gi pod iezyk kladą aże ſie ſam rozpuſci/ Takież gdy wſzytko ciało thymże będzie zarażono / tedy pomagaią warzone wwinie zrutą i zſzałwiią

C ❡ Thakież kichanie od tego prochu naprzeciw Lithargiey/ Mozg thez porużą y poſila, Zagrzewaią tez thi ſkroie/ wyſuſzaią y wycieńczaią, przeto tim czo kurcz cierpią z pełnoſci: albo drzenie: barzo pożytheczne/ ale zaſię przeciwne thym kthorzy z ſuchoſci cierpią/ albo że tżczoſci żył.

D ❡ Niedoſtatki thez płuczne naprawiaią wſzitki, y zimną wilkoſć mozgu z poleiem warzone.

E ❡ Morzenie oddalaią/ trucinie ſzkodzić niedopuſzczaią/ Na drżenie j na każde ſkurczenie żił pomazanie z nich barzo pomaga.

F ❡ Auicenna. Skroie bobrowe pamięć naprawiaią y litargią oddalaią z oczthem z rożanym oleykiem/ Też na gluchote y ſzumienie w vſzu/ z narduſowym oleiem pomagaią.

G ❡ Kurzenie z nich pod noſem ieſt dobre naprzeciw ko wſzytkiem boleſciam y niemocżam płucznym/ takież na ſczkanie piią ie z oczthem

Toż picie boleſci żiwota vſmierza y wiatry rozpądza.

H ❡ Toż picie paniam mieſieczną niemocz porużą, czepek y płod vmarły z żywota wyrzucza.

I ❡ Tez pomaga naprzeciw vkąſzeniu małych chrobakow iadowitych.

K ❡ Zołć bobrowa na wiele ieſth pomoczna/ Mleko thez iego albo Syrzyſko naprzeciw wielkiey niemoczy pomaga.

Ceruus. Jeleń.

Capitulum 12.

Jeleń ieſt dziwnej przekoſci maiącz rogi iako gałęzie na drzewie roſthącze/ w kthorych ſie on barzo kocha/ Then kiedy iuż będzie letni tak iże mu iuż rogi cie

za/ thedy gdy naydzie weza w iamie/ pachanim nosa onego wyciaga/ a zabiwszy gi noga pozira potym gdy wszythek opuchnie/ do wody pretko biezy/ a wtymze mu rogi spadna / y mlodość sie przywroci/ Rad sie w gwizdaniu y w spiewaniu kocha/ a przeto go tym rychley zabije gdy ieden spiewa a drugi nan strzela.

Vczynki.

A ¶ Phisiologus pisze. Czy Jelenie takiez y kostki w iego sercu nalezione/ pomagaia na drzenie serca gdy snimi piia chorzy.

B ¶ Platearius pisze isze taka kość naydzie w sercu ielenim na lewey stronie/ Nie tak twarda tako insza kość / ale iest martwa iekoby zyla krzyzowata troche zolta/ Ta pomaga na kordijake/ zawrot glowy.

C ¶ Esculap. Gdyby sie ktho w Jelenia skore owinal/ niethrzeba mu sie wezy bać/ Mozg tez ieleni na kazde bolenie pomaga.

D ¶ Haly. Mocz ieleni oddala bolenie sleziony/ watroby/ z zoladka y z wnetrza wygania/ A w vszy w kropiony/ wrzody tam goij. Syrzysko tez iego albo mleko na przeciw trucznie wszelkiey pomocz dawa.

E ¶ Plinius. Pluca ieleni z gardzielem w dymie owedzone / potym setrzeć a z miodem pić / przeciw kaszlowi pomaga/ Serzysko iego z octem/ krew zastanawia/ Ale ielonka mlodego zbrzucha wyietego syrzysko/ nad wszitki lekarzstwa iest.

F ¶ Wonia rogu ieleniego spalonego/ wielga niemoc zastanawia Takiez y popiol z niego z octem a z wodka rozana zmieszawszi, na bolenie glowy pomaga.

G ¶ Tenze popiol zeby chwielacze sie vmywaiacz albo nacieraiacz, vstanawia y bolenie oddala/ Thez nezyt w glowie/ y krwia plwanie vzdrawia.

H ¶ Solinus. Prawy rog ieleni czo sam spadnie/ iesth lepszy na lekarzstwo niz lewy, przeto ieleń zazracz tego ludziem tak gi krije isze go nigdy nalesć niemoga.

Damma. Lani.

Capitulum 13.

LAni iest zwierze wietsze niz koza/ a mnieysze niz ieleń, Rogi ma wysokie ale nie gałezisthe tako v ielenia/ Kthorey mieso iest zimne a suche

Dzika Koza.

Dammula. Dzika Koza.

Capitulnm 14.

DZika koza iesth zwierzę barzo boiazne ktora sie bronić nieumie telko vciekaiąc, telko tho iey obrona chypkość nog ă lekkość czlonkow, Na miestcach gornych ă iadowitych sie kocha/ ziol y trawy lekarzstwu slużące pożywa/ takież latorosli z drzewek.

A ℭ Isidorus. Krew iey iest dobra ku lekarzstwu/ bowiem żyly skurczone odmiekcza/ bolesć w czlonkoch vsmierza/ tad z wnetrznosci wygania.

A ℭ Albertus. Łayno tego zwierzecia z oliwą przyprawione/ wlosy mnożi y naprawia.

B ℭ Thakież gdyby sobie mąż pomazal Czlonek taiemny gdy ma z panią po wakasku zapasy chodzić, iuż go zawsze musi milować.

C ℭ Proch piethki iey spalony w sypany w bolączki ktore zowa fistusy/ vzdrawia ie y goij.

D ℭ Zolć też iey z lisiemi stroymi ă z pieprzem zmiesżawszy/ z bialey gorczycze nasieniem, każdego stich czo zloty zaważy, takież miodu ze dwa loty/ vczynić ste° Elektwarz y z ieść go czesć/ ă czesć w prawey recze dzierżeć, gdy kto ma z panią leżeć/ thedy ma syna poczynie przez wątpienia.

Cuniculus. Krolik.

Capitulum 15.

KRolik iest zwierze zaiączowi podobne/ iedno iże mniejsze/ ă w ziemi ych iamach sie chowa ... gdy iakie sko dziwe ... zągko

dźi/tedy wßitczy iako tey krzywdi żaluiącz precż sie przenoßą/ Są też krolikowie domowi tegoż przyrodzenia / ale cżarni albo pstrzy barzo mnożni/ a nie raz sie do roku mnożą.

Uczynki.

A ¶ Mięso krolikowe żołądek potwierdza / żywot odmiękcza zwłaßcża ma mocz rospußcżać wilkośći, vrine też pobudza, Onym napożytecżnieyße iest ktorzy cierpią Elephancyą/ to iest komu sie odima twarz a narastha iakoby trędem wielkim.

Daxus vel Taxus. Jaźwiecz.

Capitulum 16.

JAźwiecz iesth zwierzę nogi maiacz iakhoby pies/ ale pysk iakhoby świnia/ tłusthy barzo na grzbiecie y ßiroki, ośći ma zmießane więczey białe niż cżarne/ ale na grzbiecie przyecżyrn
Chowany barzo bywa krotochwilny y przez ludźi barzo tązi. Chrząßcżami y inßem robacżtwem żywie a gdy nie ma/ tedy korzonkami iako ina świnia.

¶ Albertus piße. Smalcz tego barzo pomaga na bolesći nyrek y na wiele inych bolesći wnętrznech A

Equus. Kuoń.

Capit[...]um 17.

Koń iest źwierżę pospolite po wßem świecie znaiome, Ale w tatarskiey ziemi namocneyßę / Trwa do xxxv. lat ă kobyła do xl. Samiecż ż mathką swą nie przebywa / ă gdyby mu sie tho przydało ż zapamietania / tedy obacżywßy sie vcieka y bedżie biegał ażeby albo sie żabije albo ochromi / Kobyła chćiwa barżo iesth bo acżkolwiek iuż pocżnie w brżuchu, przedsie ż samcżem obcżuie / ă tho ma przyrodżenie telko ż samą niewiastą miedży inßemi źwierżęthy pospolite.

Vczynki.

A ¶ Diascorides. Krew Końiową miedży lekarżstwa źwierżchnie ra do mießaią. Gnoy iego świeży spalony / krwie ciecżenie zasthana-wia.

¶ Też gdy gnoiem końskim niewiescie pod nos zakadżi, tedy płod vmarły ż żywota wyrżucża. B

¶ Hali. Mleko kobyle w żywocie odmiekcża / ale cżłowiekha zasmucża, Sprżyśko też na wżody wnetrżne pomaga. C

¶ Niewiasta gdy iey mleko pije, trud j bolenie w iey maciey vśmierża / y niemocż wielką oddala. D

¶ Syr kobyli twardy / żywoth zatwardża ă gryżienie oddala / sprżyśko iey ż winem pite / każde bolenie wnetrżne oddala. E

¶ Łayno końskie suche / krew zastanawia / ă w vcho ż oliwą wpußcżone / boleść oddala. F

¶ Też proch żstarego łayna końskiego / płod vmarły wyrżucża / Inße lekarżsthwa ma iako łayno Oslowe. G

Hericius. Jeż

Capitulum 18.

Jeż iest źwierżę ościste Gdysie zwinie ă ościami zamknie, żadnej sie nieprżespiecżności nie boij. Then na grżbiecie owocże do iamy żnaßa / ă gdy mu niecżo vpadnie / tedy wßytko otrżąſa a za

sie bieży y nabiera pełno na osci. Tego sie Wilk barzo bogi y przed nim vcieka.

Skutki.

A ¶ Popiołk Jeża spalonego/ rany otwarza/ wyczyscia y osusza/

B ¶ Thlustosci iego/ takież y wątroba niedopusczia othokowi/ ani żadney złey wilkosci wnątrz sie rozlewać/ ani obrażać.

C ¶ Mięso ieżowe barzo żołądek potwierdza/ żywot otwarza/ vrynę pobudza/ Własna iego mocz iest rospuszczać/ ă zasię wysusżać

D ¶ Tym czo są sprawieni ku trędowey niemoczy/ albo Elephantey, Jeżowego mięsa dobrze gim spożywać

Caper. Koziel.

Capitulum 19.

Koziel samiecz/ Jesth koziel zwierzę mocne smiałe y waleczne/ w rogach ma mocz nawiętszą ă w czele.

Skutki.

¶ Natura Kozłowa tak iest gorąca: iż Adament kamień: ktorego ani ogień/ ani żelazo nie może pożić/ sama kozłowa krew odmiękcza A

¶ Mięso Kozłowe gorszą krew czyni niż kozie/ A pospolicie sprawuie człowieka ku zimniczy quartanie. B

¶ Krew iego iest dobra na wrzody twarde/ bowiem ie odmiękcza/ zbiera y goij. Paięki też kropięcz wygania. C

D ¶ Plinius pisze w kozkowey krwi być taką moc/ iż żelazo tępe zaostrza/ A by na skradowatsze było wyciera ie/ nie inaczey iako pilnik ślosarzski.

E ¶ Gdy ią też piją ciepło albo z winem / kamień łamie/ Y na wstrzelenie barzo pomaga z winem smażona.

F ¶ Takież z iego tukiem zmieszana/na opuchline pomaga.

G ¶ Tłustość kozkowa mięczey odmiękcza nad insze. Zołć też ieo złe mięso wygania. A na vkąszenie iadowite iest iako drijakiew naczystsza.

Leo. Lew.

Capitulum.20.

Lew z greczkiego ięzyka wykłada się iakoby krol albo xiąże/ abowiem nad insze źwierze ta iest namężnieyszy/ moczny/ wspaniały/ szczodry y swiebodny, Ten spi oczu nie zatwieraiącz/ na gorach się rad chowa. A gdy go łowczy śledzą/tedy ogonem stopy swe zamiata dla zamylenia oslady. Lwicza pierwszem porodem pięcioro dzieci miewa/po wtore cztworo, Thakże zawsze iednym mniey/aże na ostatek iedno maiącz/iuż daley nie płodna bywa.

Weżynki.

¶ Mięso Lwowe nad insze iesth A
gorętsze/ grube/ a ku sthrawieniu trudne/kto go pożywa czyni w zywocie boleść y morzenie.

¶ Esculap. Lwowe mięso sza- B
lonym fantasticū. Pomaga boleniu vszu y inszym głownem niedostatkom.

¶ Siedzącz v na skorze Lwicy, C
zostanawia się flux Emorrois.

¶ Loiem z nyrek iego kto się po- D
maże/ vciekaią przed nim wilczy.

¶ Tłusthość Lwowa miedzy in- E
szemi nagorętsza iest/ przeto też bolączki twarde odmiękcza i otwiera

¶ Też z rożaną wodką albo z o- F
leykiem zmieszany, skorę na twarzi

od wiatru y od wßelkiego vrazu za
chowawa. Ogorzeline ſpądza/ ă
czudnoſć przywracza.

G ℭ Tąż tłuſtoſć z rożaną wodką
ogorzeline vſtawiczną ſpądza.

H ℭ Thez kropienie iey z winem/
każdą iadowita rzecz wypądza.

I ℭ Zołcią iego gdy oczy mażą/
wzrok przywracza.

K ℭ Proch zſercza w pokarmie bio
rąc/ quartane oddala.

Lepus. Zaiącz.

Capitulum.21.

Zaiącz miedzy zwierzęty
ieſt barzo ſubtelny/ bo=
iaźny ă mdły. Nogi za=
dnie dłuſſze niż przednie
ma/ ă dla thego ku gorze predzey
nizli zgory bieży. Tak ſamczy iako
y ſamicze rodzą czaſu ſwego/ ă te
go chczą iż Zaiącz iednego krżeży
cza bedzie ſamczem/ ă drugie° ſa=
micą/ przeto tez gich rodzay ieſt
barzo płodny.

Vczynki,

ℭ Zaięcze mieſo ieſt ſuche/ gru A
bą krew rodzi/ wßakoż lepße ieſth
nizli kozie albo kozłowe. A przeto
tłuſtobrzuchom dobrze ie ieſć/ kto
rzy chcą ſußy być.

ℭ Krew ie° wyciera ſukno/ ă po B
piol z głowy iego na opadnienie
włoſow pomaga: gdy z niedzwie=
dziem ſadłem Emplaſtr przikłada

ℭ Mozg iego pieczony/ ieſt prze C
ciw drżeniu ktore zſuchych niemoc
pochodzi. Dziegna thez dzieciecze
leczy/ y drżenie ſercza oddala.

ℭ Ma też te włoſnoſć iż ponim D
zeby rychło roſtą/ ă niezdrowe bez
bolenia wypadaią.

ℭ Syrzyſko ie° ieſt nad inße lep E
ße/ gdy ie kto z octem pije/ poma
ga naprzeciw wielkiey niemoczy.
Takież z driakwią ă z octem ieſt
dobre przeciw iadom y trucinie.

ℭ Mieſo też ie° pieczone/ poma= F
ga boleniu wnetrza/ y żołądkowi
barzo zdrowe.

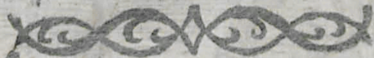
ℭ W tuße iego dobrze trzy mać G
nogi/ tym ktorzy kamanie maią/

albo w ſtawiech bolenie.

H ¶ Wſzyſtko ie° niewiaſtam na cżycże przykładać gdy ſie mleko w nich ſſiada.

I ¶ Też gdi ie pije/mieſieczną nie mocż zaſtanawia.

Lupus. Wilk.

Capitulum. 22.

Wilka drugdźie dźikiem pſem zową/ bowiem iemu poſthawą y wyciem podobien. Then kiedy pierwiey cżłowieka obaczy/ głos iem i odeymuie/ ă tedy okrutnieyſzy bywa/ ale gdy go pierwey obacza tedy tez mocż j ſrogoſć traci ă otiekać nie może. Cierpi dłu° głod/ ale gdy ſie przepośći rad dobrze ſ iada, cżo ma na trży dni do

ſyć. Mozg v niego z kxieżycżem roſcie j pmnieyſzaſie. Przed okiem iego wyſtupionym/domowe zwierżeta vciekaią.

A ¶ Serdże iego vſuſzone dobrże chować na lekarſtwa rozmagithe bo proch iego w piciu pomaga na wielką niemocż.

B ¶ Proch z wątroby vſuſzoney z winem pijącż/na wſzytki wnetrżne niemocży pomaga.

C ¶ Mieſo iego pieczone fantaſtikom dobrże ieść. Sadło ie° y żołć tak iako y pſia pomaga.

D ¶ Gnoy wilczy takież y krew na kolikę barżo pomaga. Ząb iego y paznokty dla chorych ocżu dobrże (noſić.

Muſtella. Laſicża.

Capitulum. 23.

Lasicza iest zwierzę małego ciała, ale wielkiey śmiałości y chythrości takiż z węzmi y z bazilifzki walczy/ ă gdy sie ma z nimi potykać/ tedy polney ruty pożywa ktorą też y dzieci swe gdy ie vmarłe nayduie: ożywia. Dzieci też swoie młode zmieszcza na mieśce prze nosi aby gich nienaleziono.

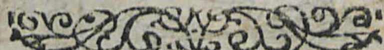
A ℭ Vkąszenie Łasicze iest iadowite ă bolącze, Na to pomaga emplastr z czosnku ă z czebule z figą niedostała sztukkszy.

B ℭ Popioł Łasicze spaloney ze krwią iey/ na trąd wielki Elephanciją pomaga. Tenże popioł z woskiem iarzęczym/ bolenie wramionach oddala.

C ℭ Krew Łasicze z babką/ kamanie w nogach oddala. Popioł thez iey z wodą piiąc/ szalonym rozum naprawia.

Mulus. Muł.

Albo Molicza.

Capitulum. 24.

O zwierzę z Osla ă z Kobyły sie poczyna y rodzi/ przeto tez zawsze iest niepłodne/ gdyż

bywa nad przyrodzenie. Ma włosności osłowe o krom lenistwa/ ale na postawie o krom głowy ă vszu koniowi podobne.

ℭ Skorę mułowa dobrze naspa rzeklne przykładać/ iest też lekarstwo na kupiącze sie nogi albo vdi A

ℭ Pomaga na rany ciekącze y na fistuły nożne. B

ℭ Popioł z kopyta mułego z olejem bagniskowem/ włosy oblazłe przywracza. C

ℭ Zakurzenie z lewego kopytha mułecze/ Myszy z domu wygania D

ℭ Vszi tez iey gdy niewiasta przi sobie nosi/ nigdy począć nie może. E

Taurus. Byk.

Capitulum. 25.

Byk miedzy inſzemi domowemi Jeſt zwierze mocne a vkrocżone/ ale zwierzetom drapiezнym nieprzyiazne/ bowiem oni ze brawſzy ſie przeciwko nim walczą, ale rogami telko/ bo iedno w czele a w pleczach wietſzą mocz maia.

A ❡ Euſculapius. Rog bykowy weze wypadza / a krew iego one zabija y piegi z twarzy ſpadza.

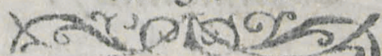
B ❡ Loy bykowy z woſkiem a z zywicza, kazdą twardoſć odmiekcza A tuk z winem roztworzony, czlonki drzące vzdrawia.

C ❡ Zołć Bykowa z miodem a z balſamem/ wſzythki chrobaki oczu vzdrawia. Sama tez zołć na rany w vſzu pomaga. A zmieſzana z zołcią kozłowa/ ſlinogorz vleczą. Dobra tez na wrzody czo bywaią na ſiedzeniu.

D ❡ Takiez rany y blizny goij. A z mlekiem zmieſzana a zwłaſzcza nie wieſciem/ bolenie wvſzu vſmierza.

Vitulus. Cielę.

Albo Iałowka.

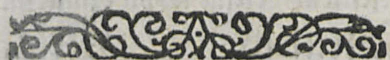
Capitulum. 26.

Cielecem albo iałowką młodego byczku a krowke zową/ czo ieſzcze przed rokiem/ albo mało daley/ potym bywa Cielecz Junicez y iałowka. Ariſtoteles piſze/ aze po roku Cielecz kleſnie/ bo ieſtli rychley/ tedy bedą zatſzałe a nie wielkie.

❡ Plinius. Aczkolwiek kazdego zwierzęcia thuk z koſci zagrzewa/ odmiekcza y napelnia. Nad inſze nalepſzy ieſt cielezowy. Loy tez cieleczy z ſola ſtarwſzy, na ſtrupy głowne pomaga. Takiez w nogach y w czlonkach bolenie oddala. A

Vrsus. Niedźwiedź.

Capitulum. 27.

Niedźwiedź iest zwierzę grube ă srogie/ głowę ma barzo mdłą / Ale wszytka moc iego iest w pleczach ă w biodrach, przeto też na zadnie nogi sie wspina y chodzi Niedźwiedzie gdy chcą płod mieć Jakoby ludzie z sobą legaią, ă nie tak iako insze zwierzęta, Co czynią nawięcey zimie około god gdi też na tłuste bywaią.

A ℭ Mięso niedźwiedzie dla wielkiey lipkości nie strawne barzo iest y złe, tuczy/ przeto więczey sie ku lekarzstwu nizli ku pokarmowi godzi.

B ℭ Żołć iego ciepła iest ă sucha, na wielką niemoc pomaga, ale ią trzeba z glem: zskorki od wąthroby odeymować/ ă także suszyć. Moc tey trwa do dwu lat.

ℭ Też żołć z wełną zmieszana ă na pępek dziecieciu położona/ zapiekły żywot odmiękcza. E

ℭ Eusculapius. oczy niedźwiedzie wykupione / ă na lewe ramię człowiekowi przywiązane/ quartane vleczaią. D

ℭ Auicenna. Sadło niedźwiedzie na parchy dobre/ od niego oblazłe włosy porastaią. E
Niewiasty ktore chcą mieć czarne brwi/ sadłem ie pomazuią / ale oczu od niego trzeba strzedz by nie ośnęła/ bo gim iest barzo nie zdrowe.

ℭ Też sadło iako y żołć/ wszytkie zapiekłosci: odmiękcza. F

Vulpis. lis albo liszka

Capitulum 28.

NJs albo Liſzka. Jeſth
zwierze chytre, oſci ma
geſthe ă ciepke / ogon
miąſſzy. Gonią Liſa
nie dla mięſa ale dla ſkory, bo mie
ſo nieżemu ſie nie godzi / abowiem
ieſt ſmierdzący / ă zwłaſzcza z ge=
by. Rad thez Liß vel wyci czo mu
ſie nagodzi / zwłaſzcza kogo może
zmocz Ale gdy ſie na czudze zdro=
wie naſadza, rad ſam ku ſidłu przi
(chadza.

A ℭ Conſtantinus piſze. Gdy na
Liſa głod przychodzi / tedy ſie zde=
chłym vczyni, y wzwaliwſzi ſie leżi
gebe odtworzywſzy / ă oczy wywie
ſiwſzy / tedy ptacy ſmrodliwy duch
z iego geby czuiąc, iako ku ſcirwu
do geby przylathaią / Także on za
nogi chwyta y pożyra.

B ℭ Oliwa gdyby w niey Liſzke v
warzono / odmiekcza wſzythki za=
thwardziałoſci / Artetiki w członₑ
(kach.

C ℭ Takież y w wodzie vwarzyw=
ſzy ia / tłuſtość zebrawſzi / dobra ieſt
na bolenie w ſtawiech.

D ℭ Sadło iey z olęykiem koſac=
czowym ſpuſzczone, bolenie zębow
y vſzu oddala.

E ℭ Płucza iey vſuſzone z ſtawſzi
pijąc / na dychawicze barzo pomą
(gaią.

F ℭ Jayca Liſie ſą barzo gorące
y wilgotne / pomagaią na kurcz y
na paraliż y żiłky ſkurczone odmie
(kczaią.

ℭ A zu laſzcza z winem kto ie pi
ie, zapalaiągo ku nabożeńſtwu do
młodey paniey.

Talpa. Kret.

Capitulum. 29.

KRet ieſt zwierze czar=
ne ă wiecznie ſlepe / v=
ſtawicznie w ziemi mie
ſzka / korzonkami ſie ży
wi, przeto też ziemię kopa y w gore
wyrzucza.

ℭ Proch krela ſpalonego / z biał A
kiem zmieſzawſzy / przykładać na
trad / ieſth barzo dobre lekarzſtwo.

ℭ Krew też iego na głowe obli= B
niaią / dla porzſzenia dobrze ieſth
pomazować.

C ☙ Actor pisze. Popiol kretowy dobrzy sypać na fistuly. Bo wszytke zagnilość wyczyścia y goi,

D ☙ Gdy też kreta przylozy na ranę niedźwiadkową / iad wyciąga y vzdrawia.

Mus. Mysz.

Capitulum. 30.

Mysz. Ta bestiola chleb rada widźi, y wszytkie°go ludźie iedzą: pożywa / ku szukaniu karmiey barzo chytra / dla ktorey też wiele sie wazi y rzeczi twarde prze gryza.

A ☙ Dym cisowy myszy wygania. A czemierzycza z kaszą zmieszana / Myszy truie.

B ☙ Plinius pisze. gdy mozgu Lasiczego w twarog przymiesza / tedi onego syra myszi nigdy nie tykaią

C ☙ Kiedy mysz obłupioną żywo puści / tedy drugie z domu wygania, Też gdy ią vkieśni albo ogon vtnie. Zywe srebro też myszy traci.

D ☙ Gdy dźiecieciu sliny z vst cieka, tedy Mysz pieczoną dać mu ziesć / barzo na to pomaga.

E ☙ Krew mysza brodawki traci pomazuiącz ie.

F ☙ Gnoy tez z cżebulą z tluczony na obłysiała głowe pomaga.

G ☙ A gdy gi z kadźidłem ä z wodą miodową piją, kamień wnątrz kamie / ä dźieciom żywot barzo ocztwarza.

H ☙ Kto nie może wody puszczać / dobrze mu siedźieć w cieplej wodźie / z myszem gnoiem zagrzaney.

Lacerta. Jaszczorka

Capitulum. 31.

Iaßczorka iest robak o cztwor nog / Ogon y ie zyk wezowi podobny/ farby zieloney, pod brzu chem zołtey. Pamieci nie ma/ przeto też iay cza iey ledagdzie porzuczone: ſamy ſie lęgą. Na lekarzſtwo ieſt barzo dobra/ ă kthora ma wieczey pſtro cin/ to nalepßa.

A ℭ Krew iey wzrok potwierdza/ Gnoy też iey zbialkiem zmießany na bielmo pomaga, y ſwierzbieniu oczu. Takież wzrok czyſci y barwe dobrą dawa. Włoſom pod pachą roſć niedopußcza.

B ℭ Mieſo Iaßczorcze iadowite ieſt y morzące/ ă ktoby z nie° pil, zmiecząą ſie mu bolączki w iezyk/ ſwierzb/ bolenie glowy y oczu zać ſmienie.

Rana. Zaba.

Capitulum. 32.

Isidorus. Zaby ſą ro zmagite. Iedny wodne drugie błothne / drugie Leſne czo ſie rychwaſcie chowaią/ drugie ſą zielone ă na mnieyße na liſciech drzewnych ſia daiącze/ ă ktore ſie czyrwienią/ to

na iadowitße ſą. Sierpnia kxie życza Zaba żadna geby otworzyć nie może ku iedzeniu ani ku piciu/ tak iż y laſką trudno iey gebe ro zedrzeć.

ℭ Popiol Zaby w garnczu ży wo ſpaloney z miodem zmießawßi albo zſmołą miekką, na łyſey glo wie włoſy rodzi. A

ℭ Też ſucha żaby na miſcze wa rzoney/ na kaßel pomaga. B

ℭ Robaki ktore ſie w człowiecze rodzą, Zabią zolcia zatraczaią. C

ℭ Też popiol z Zabicy żolci, na zimnicze dobrze pić. D

ℭ Też popiol ſpaloney żaby krew zaſtanawia: na rane w ſypany. E

ℭ Pomaga też bolączkam na żi łach albo ſtawiech/ gdy z nim przi kłada. F

ℭ Zaba z ſolą ă z olejem warzo na / na trąd ieſt lekarzſtwo/ ă ie dzenie iey robaki iadowite zabija. G

H ¶ Na bolenie zebow, woda rzecz ney zaby warzonej dobrze vsta wy mywać/ tedy bolesć przestawa.

I ¶ Mieso zaby czo naopocze mie ska/ zwlaszcza sadlo iey, zeby kacz no wysadza.

K ¶ Tez zwierzeta gdy ia iedza/ te dy stare zeby zruczaia.

Scorpio. Niedzwiadek.

Capitulum. 33.

Niedzwiadek iest robak ziemny/ postawe ma lagodna: iakby dziew cza/ ale w ogonie ma iadowite zadlo kthorym zatnie y iad wpusci.

A ¶ Gdy czlowieka vkasi/ lekarz stwo iest poplol iego spalonego pić z winem. Drudzy powiedaia ize samego z stukksy na rane przylo zyć/ to iad wyciaga.

B ¶ Palladius pisze. Iz gdy niekie lo Niedzwiadkow posrzod domu spali, Tedy drudzy wszytczy z dov vciekaia.

C ¶ Auicenna. Slina czlowieka tszczego niedzwiadki zabija. Rzod kiew ta niedzwiadkom iest przeciw na/ tak iz gdyby kto nan iey wlo zyl/ tedy vmiera. Tez woda zniey takiez zabija.

D ¶ Gdy kto te rzodkiew, tego dnia niedzwiadek chocbygo vkasil nicz mu niezaszkodzi.

Multipes. Stonog. albo Wielonog.

Capitulum: 34.

DEn robak z rzeczy gi-mie ma / radzi sie pod wiadrem albo sedem le-gą gdzie woda stogi/ a gdy go tknie, tedy sie w kolko stuli

A ℭ Gdy stłukłszy gi z moczem/ podniebienie sobie kto maże/ pomaga na zadusznosci. Takież gdy kto gi ie/ pomaga naidychawicze y czini wolne oddychanie.

B ℭ Takież z winen pijąc pomaga na żołtą niemoc/ albo kto strudnoscią wode puszcza.

MOl iest robaczek w szathach sie legący gdy długo wnich iakiey wilgothnosci będą a na wietrze gich nie przesuszaią.

ℭ Gorzkich rzeczy a woniaiących Mole sie wiaruią, a gdy wodą z nich szaty kropi, nietak rychło Mole strzygą. A

ℭ Przeto dobrze iesth w skrzynie miedzy szaty kłaść Chmiel/ piołyn bobkowy list, Cidrowy albo czypresowy/ y insze rzeczy thakowe ktore nie telko szat/ ale y xiąg od Moli bronią. B

Tinea. Mol.

Capitulum. 35.

Pediculus. Wesz.

Captiulum. 36.

Powiedaią iż wesz z ciała sie rodzi / á dziurkami przez skore wyłazi / Albo też z potu / nieczystego mycia / zwłaszcza w ludziech podrożnych.

A ❡ A dla tego mycie częste / szath przemienienie y opieranie / zwłaszcza tych czo sie ciała tykaią, Wszi mnożenia niedopuszcza.

B ❡ Dobrzeiest podrożnym lodzió mieć żywe srebro vmorzone z oliwą á z korzykiem zmieszawszy / ciało pocierać / potym wzaraz do łaznie szedszy: trzeć sie moczno y drapać / to wilkości zbyknie z kthorych sie wszy legą: wyczyscia z ciała.

C ❡ Piszą też iż arsenik z rtecią vmorzoną / wszy traci gdy s tym chusty piorą.

Pulex. Pchła.

Capitulum. 40.

Pchła od pchania rzeczona, bo gdy vkąsi iakoby igłą zapchnął. Robaczek lichi, czarny á barzo prętki.

A ❡ Nalepsze lekarzstwo aby pchły niekąsały / plokynem na każdy wieczor ciało pocierać tak sorowo / albo nawarzywszy go z oliwą.

B ❡ Wodą z Ostu gdy po domu kropią / pchły giną, Takież y woda z rutą warzona / pchły zabija.

C ❡ Gdyby ktho nalał kozłowey krwie w doł / vkepawszy w domu, wszytki sie Pchły do niey zbieżą y pozdychaią.

D ❡ Thakież sie zbiegaią na drzewo Jezowym sadłem pomazane.

E ❡ Też brudy oleiowe / gdy nimi często po ziemi kropi, pchły zatraczaią.

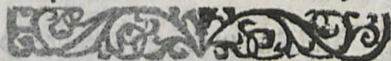
F ❡ Takież polnym kminem zwierciawszy z wodą rozmieszanym.

O zwierzętach. Koniecz.

O Ptakoch rozmagitych. Naprzod o Orle.

Aquilla. Orzel.

Capitulum.38.

ORzel miedzy ptaki iest namezniejszi y naswobodniejszy. Przeto tez krolem ptaszim iest wezwan. Sidli sie na drzewie barzo wysokiem/ na ktore zadna szkodliwa bestia wlesc nie moze. Dzieci swogich barzo broni / ă nigdy nieopuszcza/ aze kiedy samy sie bronic moga/ ă gdyby mu ie kto chcial zebrac/ dziwna smialoscia broni.
Wzrok ma barzo ostry tak ize tez w slonecze smiele moze weyzrzec/ Na czo thez Dzieci swoie z mlodu zwyczaga/ oczyma ie ku sloncu noga za szije podnoszacz. A kthoreby sie patrzenia broniło/ oczy odwraczaiacz. Tedy ie z gniazda wyrzuca iako nie godne rodu swego.

¶ gdy sie iuz Orzel z starzcie tak iz patrzyc nie moze/ thedy czo nawysszey pod obloki wzlata, ă gorączoscia sloneczna sobie oczy wyczziscia/ potym zlataiacz nagle w wodzie czo naziminieyszey sie zanarza, zatym na gniazdo leci miedzy dzieci swe iuz dorosle. Takze lezy iakoby w gorączcze / w tym ze sie poci az z niego wszytko pierze stare opada/ gdziez wiecz dzieci ie° zywiąą go az zasie mocz wezmie/ ă w tym za sie odmlodnie.

Vczynki.

¶ Zolc orlowa oczom ciekacym albo oparzystym pomaga. A
¶ Mozg Orlowy ă zolc z miodem tarzaczym zmieszany/ iasnosc wzroku przywraca oczi pomazuiąc B
¶ Tenze mozg z winem zmieszany iakoby ze thrzy lyszki dobre/ na ktolewską niemocz pomaga. C
¶ Nogi orlowe z vdow wyrwane, na bolenie biodr pomagaią prawą noge na prawą biodre przywiąząwszy/ ă lewą takiez na lewą. D

Accipiter. Jastrząb.

Capitulum. 39.

Jastrząbi iest czwor rodzay/ miedzy ktoremi też y krogulca policza ią. Ten ptak rychło sie okroci á chce być roskosznie chowan. Pierwszego roku mało może ku chwythaniu, Trzeciego nalepszy bywa. Chleb iemu iest trucina. Na gorach sie wysokich rad sidli. Dzieci iego bywaią dobrze tłusthe y dobrego miesa serczem ptaszim ktore vchwyci: rad sie karmi. Piszą ten iego obyczay gdy nocz przychodzi. Chwyta ptaka ktory mu sie nagodzi/ á przez czałą noc pod nogą gi trzyma. Potymże przed wschodem słończa zdrowo wypuszcza á inszego sobie szuka na sniadanie/ á choćby mu sie onże pirwszy trafił/ tedy iemu dawa pokoy.

Brzynki.

Jastrząb w rożaney wodcze v warzony/ na wszytki niedostatki oczu pomaga: gdy tą wodką wymywa. Takież y gnoy iego z miodem tarzeczym przykładaiącz/ też bielma z oczu spądza / á wzrok przywracza. A

Sadło też Jastrząbie z oliwą z tłuczone / na oczy pomazuiącz/ zaćmienie oczu oddala. B

Anas. Kaczka.

Capitulum. 40.

KAczka iest ptak domowy wietszi kura: Samcza po szygi poznać bo na niey pierze zielone miewa iako by oboyczyk iaki. Jesth ptak barzo nieczisty Tak iż też gdi sie dwa o iedne kaczke zwadzą tak długo sie z niey swalaią aże ią vmorzą. Kaczęta iako skoro sie z iaia wylegą/ wnet pretko biegaią / tak iż by gim też matka zdechła/ thedy ony samy sie pożywić mogą.

Kaczka na piersiach telko smaczna ā naszigi. Mieso tey rychło obrzydzi sie dla zbytnich wilkosci/ wszakoż tuczy wieczey niż kurze.

Vczynki.

A ¶ Plinius. Krew kaczorowa biegunke zastanawia.

B ¶ Dziwną oniej rzecz powiedaią kiedy Kaczke na żywoth przyłoży czasu morzenia / tedy niemocz odchodzi/ ā kaczka zdycha.

C ¶ Auicenna. Kaczka goretsza iest nad insze bydło domowe ā mienią tak iż zaziebłą rzecz zagrzewa/ ā gorącą zaziąbia.

D ¶ Głos naprawia sperme mnoży ā w gamrakowaniu trwałość dawa.

E ¶ Sadło kacze niewymownie bolenie każde vśmierza.

Anser. Ges.

Capitulum. 41.

GEsi są dwoiakie, iedny dzikie/ drugie domowe dzikie wszytki iednakiey barwy, w lathaniu tak sie kochaią iż telko gdy ieść chczą, tedy siadaią/ przeto thez nigdy nie śpią/ ale we dnie y wieczor lataią. Domowe zasie wolą sie paść albo odpoczywać nizli latać/ ā niemasz żadnego zwierzecia ktoreby richley człowieka zawietrzyło. Dzika ges tak długo trwa iż też nos wszythek sobie aż da samych oczu przegryza ā mienią iż do pięci set lath żywa może być.

Vczynki.

A ℭ Mieso Gesie ku sthrawieniu trudne iest. Sadlo gesie każdą za twardziałość odmiekcza. Rospadłe rany na wargach y na twarzy goij. Thakież y z siadanie nog albo twarzy od zimna. To wszytko czyni dla słodkiej tłustości swey. Wszitko thež bolenie w vszu vsmierza/ á gdy go z sokiem czebulnym w vcho wpuści/ tedy wode z nie° wyrądza á zwłaszcza na bolenie macicze nie wiastam pomaga:

Gallus. Kur.

Albo Kogut.

Capitulum. 42.

Kur albo Kogut iesth ptak domowy, ktorego thylko samego Lew sie boij. Jest ptak ludzkim towarzyski, ktory srzod noczy swem spiewaniem ludzi ku praczy pobudza/ á zasie czuiącze pocieszа kiedy godziny dnia przyszłe° spiewaniem przepowiada. Przetoteż rzeczon iest posel dniow, ktory godziny noczy rozlicza / á głos napominaiączy wypuszcza, á gdy ma spiewać: skrzidłami sie bije aby był ku spiewaniu ochotnieyszy.

Vczynki.

ℭ Mieso Kogutie grubsze ku strawieniu nizli kokosze/ przeto nalepszi są młodzi czo ieszcze nie spiewaią/ albo barzo starzy/ bo taczy subtelnieysze mieso maią ku iedzeniu. A

ℭ Jaycza Kogutie dobre ku iedzeniu/ bo wneth sie strawią y dobrą krew mnożą. B

ℭ Jucha z Kura pamaga kiedy żołądek dla wiatrow w nim zamknionych boli. C

ℭ Też iucha z Kura starego z paprotką y z hanyżem na kolike pomaga. D

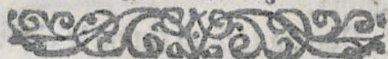
ℭ Mozg iego z winem wypity/ wszytkie morzenia oddala/ y wiele inszych dziwnych rzeczy czyni. E

ℭ Na dychawicze barzo dobre, vtuczywszy Kura sthárego/ y dać go gonić aże sie vkona/ potym zciąwszy mu szije: wywnethrzyć/ á natkawszy weń pełno soli: zaszić, także F

warzyć w dziesiąci kwarth wody bez vskipienia/aże do dwu kwarth wywre/ a pijąc to ciepło po trossze na noc y wzaranij/pomaga na dychawicze. Drżeniu y boleniu sthawow / y wiele inszym niemoczam. To pisze Eusculapius.

Gallina. Kokosz.

Albo Kwoczka.

Capitulum. 43.

Kokosz albo Kwoczka żona Kogutowa: ktora mu Jaycza niesie przez wszytek rok: wyiąwszy dwa kxieżycza kiedy słończe stawa. Kokosz kiedy swogich iaiecz niewyleże / thedy niemoczy swoie miewa/ przeto każdaby rada nasie działa. Jaiecz pod kokosz naleipiey sadzić w lichwie/nie dawniey, ani pożniey z niesione/iedno około dziesiąci dni/bo starsze/albo nowsze pospolicie sie kazą. A iednak lecie rychley kokosz kurczęta wyleże niżli zimie.

Vczynki.

¶ Ku iedzeniu lepsza iesth Kokosz A
ktora ieszcze nie niesie: niżli stara.
Mięso też iey głos czyści.

¶ Sadło kur młodych więczey B
zagrzewa niżli starych. A Kokoszy
nie tak cieply, Wszakoż na twardość ięzyka pomaga.

¶ Wątroba Kokosza/iako y ka- C
cza nalepsza iest w niey samey.

¶ Mozg też Kokoszy zastanawia D
krew z nosa ktora z zatkania mozgu przychadza.

¶ Sadło też Kokosze krosty z o- E
czu spądza. A gnoy iey na nozdrze przykładane/wegry vmarza.

¶ Kolana thez kokosze z nogami F
społem w rosole vwarzywszy / na bolenie szije powagaią: z oliwą a z octem z tłuczone przykładaiącz.

Capo. Kapłon.

Capitulnm 44.

Kapkon iest kogut kleſniony / rychley vtije/ bowiem ſie niewybiega ani wyſpiewa. Niczemu ſie niegodzi telko do kuchnie Powiedaią tak, gdiby Koguta we trzy lata vkleſnik/ pothym dał mu roſć do ſiedmi lat. Thedy w pepku zależe mu ſie kamień / kthory gdy pocznie roſć: Już on kur nigdy nie pije. A ktoby gi przy ſobie noſil/ te y mu ſie picia chcieć nie bedzie. Zową ten kamień Electorius.

Brzynki.

A ¶ Kapkonie mieſo miedzy inſzemi Ptaki nalepſze ieſth y na mocznieyſze/ krew dobrą mnożącze.

B ¶ Gdy Kapkona żywego rozdar y na iakiezkolwiek iadowite vkąſenie przykłada/ thedy wſzytek iad wyciąga gdy tego częſto działaią.

C ¶ Mozg Kapkoni nad inſze mozgi nalepſzy. Gdy gi kto z winem pije/ każdy flux zaſtanawia.

D ¶ Skore twardą w iego pepku gdy vſuſzywſzy / ą ſtharwſzy z winem kto pije/ żołądek naprawia.

E ¶ Jucha z Kapkona za lekarſtwo brana/ żywoth odmiekcza/ y wſzytki wilkoſci ą zwlaſzcza kolere wygania.

F ¶ Pomaga też na zimnicze czo ſie tedy owedy przydawa. Y na ine częſne niemoczy. Też na odymanie żołądka/ y na wſzytkie bolenia ſtawow.

G ¶ Zołć Kapkonia Na oparzilſte y ciekącze oczy barzo dobra ieſth.

H ¶ Też na zaćmienie y na ſtwardzenie powiekow.

Galline owa. Kokoſze Jaycza.

Capitulum. 45.

Jaycza Kokoſze ą kuropatwie nad inſze ſą nalepſze/ ą ponich kacze/ aczkolwiek nie dobrą krew mnożą. Ale Jaycza inſzych ptakow thak małych iako y wiel-

kich na karmią nie są godne/ telko
ku lekarzſtwu. Geſie też iaycza ry-
chlo obrzydną ă z vſt dlugo ſmier-
dzą/ ale ony dwoie przerzeczone y
ſperne mnożą y ku niewiaſtam po-
budzaią. Zoltek Jaieczny ieſt ſrze-
dnego zagrzewania/ przeto ſie też
nie tak rychlo ſtrawi/ ă krew z nie°
nieieſt tak dobra iako z żolthku.
Potrzeba aby na lekarzſtwa Jay-
cza ſwieże byly/ bo ſtare nie ſą ta-
kiey moczy.

Vczynki.

A ¶ Bialek Jaieczny kladą w le-
karzſtwa nakażde bolenie gdzie nie
trzeba gnoienia. Jako na oczy al-
bo bolączki kona, albo też ſiedzenia.
Też na każde rany podſkornie.
B ¶ Pomaga też bialek na ſparze-
line ogni: albo vkropu / Macza-
iącz w nim welne: przykladać.

¶ Zoltek lepak pieczony albo v- D
warzony / może mieſzać w lekarz-
ſtwa wyſuſzaiące, takież y na wrzo-
dy zapalone.
¶ Na ſparzeline vczynić Em- E
plaſtr z żoltkow nowych/ z roża-
nym Oleykiem/ z woſkiem iarze-
czym/ z loiem baranim.
¶ Też na to pomaga bialek no- F
wych Jaiecz z wodą babczaną/ y
z wodką Bań.
¶ Rabi. Jaycza ſwieże czyſthą G
ſa karmią/ ă w krew ſie rychlo o-
braczaią/ ă żoltek w nich nalepſzy
ieſt ale Jaycza. thwardo pieczone
ieſt karmia gruba ă lipka.
¶ Jaycza thez barzo pomagaią H
meżom ku gamratowaniu, ă zwła-
ſzcza cebule ă rzepe przy tym iadać
¶ Euſculap. Jaie kokoſze na każ- I
dy bol oczu pomaga/ ſam też bia-
lek w oczy wpuſzczony/ ſiepanie v-
ſpokaia.
¶ Czake Jaie vpalone z winem K
albo z ocztem wypiwſzy/ wſzythkie
ciekaczki zaſtanawia.
¶ Pieć żoltkow iaiecznych z trze- L
ma dobremi lyſzkoma wina wypić
pamaga krwawą biegunke maią-
(czym.
¶ To iayczam poſpolita iże bia- M
lek chlodzi/ żoltek zagrzewa.
¶ W zoble iaycza miedzy iaſzcmi N
naleptey ſtroią.

Ciconia. Bocian.

Capitulum. 46.

Bocian iest ptak lutosciwy / bo gdy starym bocianom skrzidla wypadaią / thedy młodszy żywią ie y zagrzewaią thak długo aż gich skrzydla mocz wezmą. A taką on pilnosć ma Dzieci chowaiącz, ko iemu też zasie dzieci gdy sie starzeie: oddawaią. Stanu thez małżeńskie° miedzi sobą pilno strzegą / bo gdy by mu samicza do inße° vstąpiła / tedy samiecz poczuwßy to gdy przyleci. Nosem ią na obie stronie przebija / przetho gdy sie ko samiczy przyda, natychmiast do ciekączey wody leci y omywa sie.

Uczynki.

❡ Kto młodego Bociana ije / temu oczy do roku ciecz nie będą ani (bolec. A

❡ Pepek Bociani przeciw każdemu iadowi pomaga. A pijącz gi z winem, na rozmagite niemocy iest lekarzstwo. B

❡ Gnoy Bociani z wodą pijącz Na wielką niemocz pomaga. C

Jest thez drugi Bocianowrodzay, na grzbiecie wßytek czarny / ā pod brzuchem troche białasy / ale taczy nie legą sie przy ludziech, ale na ba(gnach.

Columbus. Gołąb

Capitulum. 47.

Gołąb iesth ptak barzo chedogi/ żadnego ścirwu ani plugawey rzeczy nie pożywiaiączy, telko samo czyste ziarno. Rodzay gich iest rozny. Jedni są czo przes czały rok iaycza noszą kiedy iedno są w cieple/ a karmią thez słuszną maią. Drudzy telko lecie/ ty zową dworowe gołębie. Drudzy są leśni a dziczy gołąbkowie/ a ci są mnieyszy niżli domowi. Każdy rodzay gołębiow iaycza cieszko z nosi/ tak yż dziewieć kroć oślnie/ a gdy samica nierychło z niesie/ tedy ią samiecz (bije.

Gołębietha młode lepsze są na wiosnę a na iesień/ lecie albo zimie nie tak dobre ku zdrowiu/ abowiem na ony czasy ziarnem nawieczey (żywi.

Vczynki.

A ❡ Gołąb zabity na każde iadowite vkąszenie pomaga, gdy cieplo bywa przyłożony.

B ❡ Krew Gołębia/ zwłaszcza pod skrzydły wypuszczona/ na oczy krwawe barzo pomaga po troszcze w paszczaiącz. Pomaga też y na podogre na bolenie przykładaiącz.

C ❡ Takież cieczenie krwawe z nosa zastanawia ktore bywa z napełnienia mozgu.

D ❡ Gnoy Gołębi dobry iesth na bolenie stawow / takież y ku kłociu wbokach. Y na parchi też pomaga

E ❡ Tenże gnoy świeży każde bolenie rozmiekcza/ a wilgotności złe (wysusza.

Palumb⁹. Grzywacz

Capitulum. 48.

Grzywacz iesth Gołąb leśny/ ale większy niżli dziki albo Domowy. Ci ptaczy z przyrodzenia barzo sie miłuią / a wszakoż o gniazda społem z sobą walczą, a sobie ie odeymuią. dwa kroć telko do roku po parze dzieci miewaią, gdy ktoremu towarzisz iako zginie, tedy iuż wieczey żadnego inszego niena-

bywa/ale sam tak żostanie aże też zginie.

Vczynki.

A ¶ Mieso Grzywacza w oczcie v warżone/ biegunke żastanawia/ y bolenia wnetrża. Krew też na krwa we oczy pomaga.

B ¶ Gnoy iego przeciw kamieniowi y bolesci miechtierża dobry iesth z iadkßy iako iest bob wielki.

C ¶ Tenże gnoy lißaie goij/y wrże dżienicże czyrwone rożrywa przyłożony na wierżch.

D ¶ A gdy gi z miodem ă z siemieniem lnianem stłukßy/ ă strochą oleiu zmießa/ na każdą sparżeline pomaga.

E ¶ Takież z winem ă żocżtem piiącż/iadowite trudy wypądża.

Pauo. Paw.

Capitulum. 49.

Paw iesth ptak cżudny, ă cżudnosć miłuiącży na ßyi y na piersiach ma piorka ßarfirowey barwy. Ogon ma długi/ktori gdi nąn kto patrży dżiwuiącż sie: rożtacża/ ale gdy sie nie chcże dżiwować/tedy żasie kriie/takież gdy na

swe nogi weyżrży / ogon spußcża. ¶ W nocży gdy ocżuci ă cżudnosci swey dla ciemnosci oglądać nie może/ tedy ßpetnie krżyczy przeleknąwßy sie ă mniemaiącż żeby cżudnosć swą stracił. Krżykiem thez smogim weże y wßytki iadowithe robaki żagania, ă gdy wżgorze wżolata/żnamie dawa deßczu przyßlego. Samicża aż po trżecim roku dżieci miewa/ktorey iaycża gdy sa miecż naydżie/wypija/y dżieci też swych żnać nie chcże/aże cżudnosć pierża swego na nich pobacży, tho dla żawisci ă wżgardżenia dżiała.

Vczynki.

¶ Zołć Pawa iako y kapłonia na żakrwawienie ocżu. Pomaga też na żaćmienie albo na sthwardżiałosć powiekow. A

¶ Mieso iego twarde iest ku stra B

wieniu/przeto też nie rychło vmre ani sie zasmierdnie.

E ¶ Gnoy też iego bolenie w goleniach przyłożony/ oddala.

Passer. Wrobl.

Capitulum. 50.

Wrobl iest dwoiaki/ ieden treinny drugi domowy A then miedzy inszemi ptaki iest nagorętszy/ Czokolwiek zije wnet strawi/ przeto też y gnoy tego swiezy barzo iest zagrzewaiączy. W niektorych stronach ten ptak cierpi wielka niemoc ă to sie iemu przydawa dla nasienia bielonowego ktorego pożywa, żywi sie iako może/ ziarniem/ muchami/ y inszemi robaszkami. Barzo iest zbytni w gamraczstwie. Przeto też telko do trzech lat żywie/ aczkolwiek samicza mało dłużey.

Vczynki.

¶ Każdego Wrobla mieso niedobre iest/ wszakoż dla iego gorączosci kto chcze dobre strowie mieć/ może go pożywać. A

¶ Takież aczkolwiek każde iayca zwłaszcza wroble ku gamratowaniu silną pomocz dawaią. B

¶ Popioł z gnoiu wroblego zmiodem piiącz / albo z kiszką albo zedwiema miodowey wody/ naprzeciwko wielkiey niemocy iest pomoc C

¶ Gnoy też iego piegi z twarzy spądza vmywaiącz sie z nim/ ă kiedy gi tszczemi slinami roztworzy/ tedy brodawki spądza/ pomazuiące D

Perdix. Kuropatwa.

Capitulum. 51.

Kuropatwa aczkolwie ptak w niektorych rzeczach iest chythry/ ale w thym głupi ize gdy głowe skrije/ mniema aby wszythkiey niewidziano/ ă gdi sama nikonie wedzi/ mniema izby ieyktez nikt Cniewidział.

Gdy też iaycża swe potraci/ thedy cudze kradnie y wyleże/ wszakoż stego mały zysk ma/ bo ony dżieci iako skoro głos oney matki vsłyszą tedy sie k niey zbiegaią/ ă także ona czo wyleże pracżą wszytke traci.

Vczynki.

A ¶ Kuropathwie mięso nad insze Ptaki leśne na smacżnieysze iesth y na zdrowsze/ zwłaszcża pierśi y cżłonki wierzchnie ti smacżne są/ ale spodnie nie tak.

B ¶ Plinius pisze iż kuropatwa nigdy nie vtije / albo prawie tłusthą nie będżie.

C ¶ Żołć Kuropathwy thaką ma moc iako y pawowa, przeto dobra iest na ciekące ocży. A z miodem z mieszana/ wźrok przywracża w ocży wpuszczaiącz.

D ¶ Wątrobkę z niey vsuszywszy zetrzeć dobrże/ ă w piciu dawaiącz ku wielkiey niemocy iest lekarzstwo

E ¶ Iucha z kuropatwy/ potwierdża żołądek. Thez przeciw wielkiey niemocży pomocz dawa.

Gawron.

Capitulum. 52.

Gawron iest ptak czarny wszytek/ rodu wronniego, telko iż mnieyszi Sidli sie na wysokich drzewach wpospolstwie tak iż na iednem drzewie kielonaśćie gniazd bedżie. Mają thez Gawroni społną przijaźń ă lutość/ tak iż gdy ktoremu dżieci biorą/ wszytczy sie zlatają iakoby żałuiącz ă chcżącz bronić

Vczynki.

A ¶ Gawron ninacz pozytheczny nie iest. Dzieci telko iego niosc ku iedzeniu zwłaszcza odarlszi ie z skory

B ¶ Gdy gawroni pozdzie z pastwy lataią, znamie iest pewne iż rychło zima przestanie.

Falco. Sokol.

Capitulum. 53.

SOkol iest ptkak wzrok maiączy ostry/ w lataniu barzo gwałtowny Mocz iego wszytka w piersiach ą w skrzidlach, przeto gdi° maią na takie° ptaka puscic/ musi go nie rychło vkazać aż troche odeydzie/ aby sokol tym pretciey za nim leciącz zone° zapedzenia tym mocznicy vderzył piersiami.

Vczynki.

¶ Albertus pisze. gdyby Sokol niemogł kayna zrzucić/ thedy mu dać z iesć zolć kogutową/ albo warzone białe slimaki. A

¶ Zasie kiedyby Sokol barzo miał laxe/ dayże mu troche pić soku bielonowego/ ą gebe mu w nim rozmaczay. B

¶ Gdyby mu sie złamała kosć w nodze albo w skrzydle/ obwiąż że mu Aloe ciepło przikozywszy/ ą nie ruszay tak przez dzień y przez nocz. C

¶ Też na to vwarzywszy w ocżcie gnoiu kurzego/ okładayże mu gesto ą ciepło obwiezuiącz. D

¶ Na thoż zawiń troche Aloe z prochem opichowym miedzy serca małych ptakow/ dayże mu z iesć. E

Cuculus. Kukolka.

Capitulum. 54.

KVkolka. Ptak ten od spiewania takwezwan bowiem inaczeygo nie vmie odmienić/ ale zawsze iednako powtarza. Niekta-

żuie sie telko na wiosne ă na przod
ku latha. Jaycza swoie w czudzem
gniazdzie poklada/ iako v trzinne
go wrobla albo v piegży/ tedy gdy
sie wyleże drugiem ptaszetam kar-
mią wychwyta lakomoscią swą/
ă także rychley tije. Widząc tho
ptaszek onych dzieci/ iey sie czudno
sci dziwuie ă kochaiącz sie w niey
tym pilniey ią karmi/ aż ona Ku-
kolka gdy potym vroscie Na osta
tek ptaszka onego czo ią karmil o-
skubie. Nalazlszy sobie iame w zie-
mi albo dup w drzewie/ tam sobie
nanosi czymby sie czalą zime prze
żywila. Potym czuiącz niedaleko
zimno/ wlazlszy w one iame tham
sie wszytka z pierza oskubie/ thakże
iey drugie narastaią, iż gdy nawiet
sza zima przydzie/ bedzie ciepla/ bo
w dwogim pierzu bedzie siedziala.

Plinius pisze dziwną rzecz o ku- A
kolcze iż gdy ią ktopirwszy raz sly
sząc tamże sobie prawą stope okri
sli/ pothymże on piasek pod nogą
wykopawszy gdy po domu rozątrze
sie/ tham żadna pchla do roku nie
(postogi.

Gnoy Kukolczy w winie wa- B
rzony pijącz/ na vkąszenie psa w-
szelkiego pomaga.

Alauda. Skowronek.

Capitulum. 55.

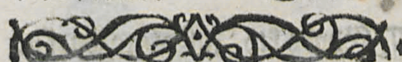
Skowronek iesth Ptak
maly/ na glowie ma
czubek ale nie wielki/
Miedzi ptaki polnemi
y lesnemi napierwiey ku Wiosnie
spiewać poczyna. Siedzącz na zie

mi rzadko spiewa/ ale wyssszey wzgore wzlataiącz/ rozliczne spiewanie wytwarza/ á ku doku iako kamień zlatuie spiewaiącz. Gdy thez Skowronek spiewa, tedy dzień pogodny bywa/ bo chmurnego czasu zawsze milczy.

vczynki.

A Mieso Skowronkowe żywot zatwierdza. Ale iucha z niego żywot odmiekcza y otwarza.

Noctua. Sowka

Capitulum. 56.

Esth ptak ... rodu/na ... bo ... bud... ka. Czasem tez ...

pija. W noczy sobie pożywienia szuka. Kawkam/ gołebiom/ y wroblo iaycza wypija. Aczkolwiek y mysy chwyta w noczy gdzie może. Przeto tez Kawki nanie walczą, á gdzie mogą iaycza tey tez wednie wypiiaią/ á gdy samey iako mogą pożyć/ tedy ią oskubą/ y wszytczy inni ptaczy ią w nienawisci maią.

Vczynki.

A ¶ Krew tey Sowki barzo pomaga na dychawicze. Thakież iucha y mięso z niey.

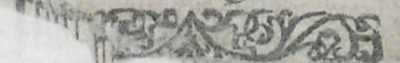
B ¶ Sercze tey Sowki gdy ktho przykłoży niewiescie spiączey do boku lewego/ tedy sama na sie powie czokolwiek vczyniła.

C ¶ Nogi they Sowki spaliwszy z babką/ thedy on proch węże wypądza posypuiąc gdziebykolwie byli.

D ¶ Popioł z oczu gich spalonych gdyby z białkiem zmieszawszy w oczy wpuscił/ tedy wzrok naprawia.

E ¶ Tenże tez popioł szalonym pomaga/ głowe pomazuiącz.

Hirundo. Jaskolka.

WAſkolek rodzay ieſt nie
ieden/niekthore ſą czo
ſie w domiech legą/ty
ſą czarne ā pod gar=
kem throche czyrwone. Drugie ſie
przy blonach w okniech ſidlą, ty ſą
tez czarne ā pod brzuchem prawie
biale. Drugie ſie legą w ſkalach al
bo w gorach przykrych/ ā ty zową
grzebiaſuchi. Aczkolwiek tez rodza
te rozne ſą w poſtawie y w wielko=
ſci/ wſzakoſz wſzytki iedne nathure
maią.

Jaſkolki dwoie do roku iayczа mie
waią/ale pirwſze iz barzo rane by=
waią/ czeſtho ſie od zimna pſuią,
Ale wtore ty dochodzą y wylegaią
ſie. Mala ieſt w ciele Jaſkolka, ale
w ſprawach ſwogich miſterna/ ...
ſie vkazuie w budowaniu ...

pia aby ſie dobrze trzymalo. Jeſth
tez ptaſzek czuyny, Bo iako ſkoro
ſwitac poczyna/tedy ona ſpiewa/
A ludzie ku praczy obudza. Gdyby
Jaſkoleciu oczy byly wyiete/ tedy
zaſie drugie naraſtaią/ ā to czynią
ſtare Jaſkolki ziele Cželidonią im
na oczi przykladaiącz. A przeto Ja
ſkolki tego ziela moc oczom barzo
pozyteczną ludzom vkazaly.

Vczynki.

¶ Gdyby kto Jaſkole rozdark na A
zchodzie pirwſzego kziezycza po wy
lezeniu/ thedy w nim naydzie dwa
kamyki, Jeden kudobremu ā drugi
ku zlemu iako na czary. A Jaſkole
to ktore kamien ma: potim poznac
ieſtli ſie do dziuri w gniazdzie gebą
obracza, bowiemto ktore kamienia
nie noſi / zadkiem ſie ku dziurze o=
(bracza.

¶ Tenze kamyk zawiązany wſko B
rze wolowey albo w ieleniey/wiel=
ką niemocz oddala gdy na lewym
ramieniu cierpiączey przywiezuią.

¶ Popiol Jaſkolek zpalonych z C
...n zmieſzawſzy, na zacmienie
...omaga oczy pomazuiącz
...ſlinogorz j na bolenie w
...i ſpuchle leczy.
...cz czyni/ proch ko

D ℭ Gnoy Jastokczy, bielmo z oczu spądza, Ale na oczy zdrowe nie dobry iest. Tenże gnoy vwarzony, z winem piiący/ iest przeciw vkąszeniu psa wściekłego.

Grus. Zoraw.

Capitulum. 58.

Zoraw ptak wspaniły, ä dobrze baczny, bo gdy oni leżą: wodza sobie obieraią, ktoremu są posłuszni/ tenże też gdy drudzy śpią ä głowy pod skrzydła skriją: Sam czuie podniosłszi głowę ä kamyk w nodze trzymaiąc, Thak iże gdyby począł spać/ tedy mu kamyk wypada, ä on za tym wnet przecżucza, ä gdyby na nie iaka trwoga przyszła Thedy on czuyny wszytki krzykiem swogim obudza, A te straża rzedem po sobie miewaią. Takież gdy ku pastwie na ziemię zlecą/ thedy wodz gich podniesioną głową pilno strzeże aże sie drudzy naiedzą. Czasem też sami z sobą walczą rota na rotę, Tak barzo iż ie thez rękami może pochwytać.

A ℭ Mięso Zorawie, iesth grube ä trudne ku strawieniu/ ä czyni krew y wilkość z Melankoliiey w człowiecze.

B ℭ A przetho kto chce Zorawia ieść/ ma go zabiwszi dzień albo trzi zimie chować, A lecie dzień albo y dwa niżli gi ma ieść.

C ℭ Zołć Zorawia, iest ciepła i subtelna. Gdy ią ktho w nos wpuszcza z wodką bzową/ pomaga od paraliża / ä czyni łektanie ku kichaniu.

Merula. Drozd.

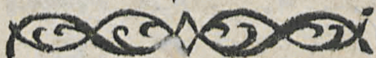
Capitulum. 59.

Drozd iest ktori z ßare° potem zołcicie/ten na Wiosne w spiewaniu swoiem dziwne tenori wypußcza tak iż też człowieczego spiewania barzo nasladuie/ Na zime milczy albo telko piska, Gdy bywa w domu chowany. Nad swe przirodzenie mieso iada ā tym tra phniey spiewa/ rad sie kapie ā no=
A sem piorka vkłada. ¶ Alber. piße gdy by pierze Drozdowe z prawe° skrzidła posrzod domu zawiesił na nici czyrwoney, ktorąby leßcze nic nie robiono / thedy w onym domu żadny nie bedzie mogł spac.

B ¶ Gnoy też drozdowy czoby telko rzy iadł z octem roztarkßy, morphea y trąd czarny spądza. Takież piegi wyczyścia.

Nocticorax. Lelek.

Capitulum. 60.

Tego ptaka drudzy krolem nocznym zową, iż w noczy wieczey latha pastwy ßukaiącz, A kiedyby we dnie latał/ tedyby go drudzy ptaczy odarli, A gdy w noczy leżącz krzyczy, tedy smierc człowieczą na onym mieysczu opowiada, Ten tak sie słońca chroni, iż też dzieci swoie z gniazdem około krza za cieniem obnosi albo obwłoczy/ bo na słończe patrzyc nie może / Ale im na ciemnieyßa nocz, tym lepiey widzi y częściey latha, Ma nos iako krogulecz/oczy żołte iako sowa nogi grube ma ā sam czarny iako kruk.

¶ Mieso Lelkowe powiethrzem A
zabitym, iest barzo zdrowe.

¶ Mozg iego z winem warzony B
pijącz albo zkarmią iedzącz, na bolenie głowy barzo pomaga.

¶ Jaycza iego kthoby przez trzy C
dni z winem pił, Thedy mu pijanstwo y opilstwo omierznie.

Pica. Sroka.

Capitulum. 61.

Jest ptak biały y czarny przyrodzenia ciepłego, iezyk ma ßyroki/ kthorim thež y człowieczę słowa wythwarza: gdy ie czestho słycha,

Gniazdo swoie wnątrz ziemią na pełnia dla wiatru zwienienia, A z wierzchu osthrem cirniem zakriwa w ktorim dwie dziurze ma / iedną głowe ă drugą ogon wykłada.

A ¶ Sroka na to nalepßa, iż gdzie sie vsidli w ogrodzie / tedy tam pilnie strzeże, tak iż ktokolwiekby tam wynidz chciał / thedy go swem rzegotaniem wydawa.

B ¶ Tak thez chytra, iże gdy baczy czo w domu sniednego czoby miała wziąć / pierwey rzegocze iestliby kto wybieżał: aby iey tak pothym bierzączey nie zastał.

C ¶ Mieso sroczat młodych dobre iest dla naprawienia wzroku / ale ie trzeba obłupić by richley vwrzały

Turtur. Synogarlica

Capitulum. 62.

Synogarlicza iest ptak ßari, gołebia mnieyßy Czystość tak miłuiący iż gdi raz swego towarzyßa sthraci, iuż nigdy z żadnym inßym sie nie złącza, w Lesie rada mießka ă ludzkiego thowarzystwa sie strzeże, Na zime nicktore w cieple strony zalataią, Nicktore zostaią czo ku zachowaniu miesczie mogą mieć / bowiem we pniach sprochniałych albo wdupioch: oskubißy sie z pierza, tam sie kriią / aże zasie na wiosne wylataią. Then ptaßek żadnemu inßemu nie ßkodzi / ă od inßych krzywde skromnie cierpi / żywi sie ziarniem albo owoczem drzewnym (iako y grziwacz) Zywie też do pietnascie lat, iako y gołąb (gdi iey nie zabiią)

¶ Trzy kroć przez lato płod miewa / ă pospolicie po trzy iayczа znosi / ale telko pare wylega.

K ¶ Kto chcze richlo Synogarlicze vtuczyk/ tedy ią trzeba w ciemnem mieſzkaniu chować ă nie częſto v nich bywać.

B ¶ Krew Synogarlicze ciepla: pomaga przeciw bolentu w vſzu/ pomaga też na oczi krwawe, Zwlaſzcza krew z prawego ſkrzydla.

C ¶ Takieſz y gnoy iey/ bielmo na oczu wpcieńcza y ſpądza.

93

Vpupa. Dudek.

Capitulum, 63.

Dudek ieſt ptak maiączi czub na glowie (ieſt czudny) ale ſmrodliwy ă plugawy/ bo w czlowieczem kaynie rad piſzcze, ă ſmierdzączem ſie gnoiem paſtwi. Dzieci iego gdy widzą rodzicze ſwoie ſtare ă zemdlone/ tedy ſtare pierze wyſkubaią z nich/ ă pod ſkrzydky ſwoiemi ie zagrzewaią, Na oczy gich dychaią ă lekarſthwem pomazuią aże zaſie wzrok y zupelne zdrowie wezmą. Także rodziczom ſwogim ſpolną poſluge oddawaią.

¶ Pitagoras piſze. Gdyby krwią Dudkowa glowe człowieka ſpiączego pomazal/ tedy miewa czartowſkie ă ſtraſzliwe widzenie. A

¶ Pierze iego włożone na glowe człowiekowi, oddala Sode, to ieſt bolenie glowy. B

¶ Iezyk thez iego zawieſzony na tym kto richlo przepomina/ barzo ku pamieci pomaga. C

Vultur. Sep.

Capitulum. 64.

A Sep iest ptak czarny ă leniwego latania, ă to dla wielkości swey. Zywie aż do sta lat/ then ptak aczkolwiek mięsem zyw, wßakoß sam żadney rzeczy nie zabije/ ale gotowo ścirwu czeka/ ă przeto też zdaleckich stron przylataią gdzie ścirw czuią. A gdy ma być bitwa iaka albo porażka znamienita/ tedy oni za woyskiem lathaią. Powiedaią iże sie poczynaią Sepowie y rodzą telko z pocałowania, A gdy iuż dzieci ma/ tedy gim zayzrzy gdy tłuścieią, bo sam iest ptak głodny y chudy/ ă przeto telko tym ie karmi czo sam nie zie, A nizli latać poczną: z gniazda ie wyrzuca, Rad siada y leże sie na wysokich drzewach, bo mu zziemie barzo trudno wzlecieć dla cieżkości ciała. A gdy sie iuż Sep starzeie/ tedy mu sie wirzchni nos pod spod skrzywi iż żadney rzeczy ven wziąć nie może/ ă tak że sam od głodu zdycha.

B ¶ Wonia Sepowych pior spalonych/ weże z domu wygania.

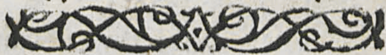
C ¶ Sercze iego w proch vtarthe, ze krwią przez dziesięć dni piiącz/ wielką niemocz oddala.

D ¶ Krew ie° z sokiem ßałity na oczy puszczaiącz/ wzrok naprawia.

E ¶ Sadło ie° na bolenie oczu pomaga/ też y bolenie z zyk oddala.

F ¶ Podkurzanie gnoiu sepiego/ wywodzi Secundine: to iest kożußko wktorem dziecie leży w żywocie Zołć też z wodą rozmießana, bielmo z oczu spądza.

Vespertilio. Nietoperz

Capitulum. 65.

Nietoperz iest myß lataiacza, skrzydła maiącz z błonek / miedy ktoremi y nogi są wrosłe / głowa y wßythko inße iako v myßy. Swiathła słonecznego nie rad widzi/ przeto też telko w nocy lata pastwy sobie ßukaiącz. Rodzi sie nie z iaiecz iako ptaczy/ ale iako inße myßy albo ziemne zwierzęta, ktore telko lataniem przechodzi. A

¶ Krew Nietoperzowa, włosom rosnąć nie dopußcza: gdy ią gdzie pomaże. W moczu iego iest moc B

ocieraiacża y zagrzewaiącża.

C ❡ Mozg iego z miodem zmiessany / pomaga na oczy: gdy sie napir wey ciecz gimą.

D ❡ Popiol z nietoperza, wzrok naprawia y bielmo spądza.

E ❡ Masć z Nietoperza / piersiam rosć nie dopusscza v dziewek: gdy nią za mlodu pomazuie (ale starey nicz nie pomoże)

Apis, Pszczoła.

Capitulum. 66.

A PCzoła iest robaczek sławny, chetny ä lataiący. Ma ząbki tako insse zwierzęta / wssakoż nimi nie kąsa: teiko żądkem pcha / w ktorem iest wssytka iey obrona. Iesth robaczek chędogi ä w dobrey woni rad sie kocha (aczkolwiek wiatru w sie żadnego nie w pusscza)

Then robak nietako iest rozumny, Abowiem Krola sobie wybieraią ktorē miłuią y posłuchaią / ä pod nietakiem prawem swym przyrodzonym żywą: tak iż nigdy sie zvla nie wyroią, aż gich krol pierwey wyleci: ktoremu wssytki służą.

W robocie tak sie sprawuią: iż nie wssythki iedne rzecz robią / ale nie ktore kwiatki noszą wgże zakładaią / drugie materyą na wosk sprawuią, drugie plastri buduią, drugie wody dodawaią. Taka chciwosć y posługa: iż iedna chcze być nad drugą swoie ochotnosć krolewi okazuiącż.

Dwoie rzecz Pczoly sprawuią A barzo pożyteczną, Miod y Wosk.

Miod.

A MIod dla swey tkustosci acz sie z siada / wssakoż nigdy nie zmarza, Iest sok z rosy Niebieskiey, ktori pczoly zbieraią czasow pogodnych: z kwiatkow woniaiących, A przeto też ma w sobie mocz wiele ziok / dla thego y na wsselką niemocz w każde lekarzstwo może gi mieszać.

B ❡ Miod na rany smrodliwe pomaga, Oczu zaćmienie oddala: przez. 14. dni pomazuiącz / albo plastr przykładaiącz.

C ¶ Gardła wymywanie ſnim/ rany czyniacże ſie wnim: goij. Thez roſpadliny warg leczy. Vrine porußa/ y żywot odmiekcza.

D ¶ Kaßlączym pomaga, ladowite vkßenie leczy/ tez kogo pies wsciekły v ije: vzdrawia.

E ¶ Na rany chythre ă glebokie: barzo pomaga, Płucżam y wßytkiem cżłonkom wnetrznym: niewymowne ieſt lekarzſtwo.

F ¶ Miod warzony/ na rozſiadanie nog albo ſkori: barzo pomaga, Takież z hanyżem warzony, pomazować parchy: goij ie.

G ¶ A gdy go z ſolą zmießawßy w vßy wpußcza/ tedy wßytko piſkanie y zwonienie tam przeſthawa. A gdy tym głowe pomaże/ tedy wßy y gnidy wygładza.

H ¶ Gdy dzieciom roſtącże zeby pomazuie/ tedy roſtą bez boleſci. Takież dziegna leczy: z octhem zeby wymywaiącz.

Wosk.

A Woſk ieſth lekarzſtwo: maiącz ſrzodek miedzi zagrzewaniem ă oziębianiem: miedzy wyſußaniem ă odwilżaniem/ ă przetho ieſt rzecz niecal o trawiącża (nie pożywaiącz go) ale z wierzchu przykładaiącz. Nalepßy woſk bywa troche czyrwony czyſty od brudu: ă w kthorim ieſt nietaka miodowa wonia. Po nim biały ma mieſtcze.

B ¶ Woſk odmiekcza wßythki bolączki/ y na cießkoſci pierſi pomaga: z olykiem Fijołkowym przikładaiącz. Wrzodom zebranie czyni żyły y rany odmiekcza.

C ¶ Aczkolwiek ieſt woſk materia z wierzchnich emplaſtrow, Wßak że gdy z niego vczyni iakoby dzieſieć ziarnek konopnych ă wypije / tedy na wßytki rany wrzodow wnetrznych: pomaga.

D ¶ Emplaſtr tez woſkowy/ mleku w pierſiach v niewiaſty z ſiadać ſie nie dopußcza. Takież y rany od niego naraſtaią.

E ¶ Poſpolicie każdy Woſk moc ma odmiekczania / wyſußania y naraſtania z nienagła.

Vespa. Oſſa.

Capitulum. 67.

A OSsa iest robak żądła iadowite°. Powiadaią iże sie rodzi z ścierwu oslowego, Jako szeżniel z Mulego, Sirszeń z końskiego/ ą Pszczoła z wołowe° ścirwu, Wszakosz w tych stronach gdzie Oslow niemasz ani Mułow muszą sie rodzić inaczey gdysz y Pczoły v nas nie z mięsa pochodzą. Ossa stara łupież z siebie z seymuie ą tak sie odmładza. Lęgą sie Ossy w gęstwinie wzgorze na drzewie/ ą maią też wąze z wosku/ale nie iest taki iako Pszczeli. Gdyż Sirsienie z błotha sobie gniazda działaią, w murze albo w drzewie wyprochniałem. Zywi sie Ossa wyssyssaniem owoczu, gnoiu albo też y mięsa iakiego/albo z pokarmu inszych źwierząt.

B ¶ Gdy Ossa vtonie/ tedy posypana solą: ożywie, Jako y Mucha od popiołu. Sirszenie y Ossy żadnego krola nie maią/ przetho też wiele złego na nie przychadza/ będzą mieszey nizli pszczoły, zwłaszcza gdy są w iamach swogich, A miod gich ludziem sie nie godzi.

C ¶ Ossa albo pszczoła gdy vkąsi, thedy bywa spuchnienie gorgcze ą czyrwone/ ą żądło gich tam zosta nie gdzie zapchną.

D ¶ Czasem też on ko° vsiedzą, pocienie miewa / y czńienie na wnątrzu.

E ¶ Przeciw temu iadowi ossi albo pszczoły/ dobrze iest emplastr z polewu źwierciancgo na bolenie przykładać.

¶ Takiesz emplastr z liścia polne° slazu/bol ten oddala. F

¶ Thesz bobek Kozi wyciąga iad gdzie Ossa vkąsi. G

¶ Tesz emplastr z miodu, z oczkha y z soli/iest dobri na to. H

¶ Thakiesz na tho pomaga oleiek bobkowy. I

Musce. Muchy.

Capitulum, 68.

A MVcha iest robak lotny ktori iako y pszczoła beczy: gdy leci. Rodzi sie z plugawych wilgotności/ y tam też gdzie tak plugawo: rada mieszka, Ma thez żądło iako

pßczoła/ ktorem przyciąga wilko-
ści: kiedy pije albo z sie niczczo/ tym
też żądłem ßczypią j krew wyßsają
mucha świátło rada widźi á w o-
czy mu chodźić nie vmie. Ciepło też
B rada miłuie.

¶ Auicenna. Muchy zabija ar-
senicum: gdy z nim iakiey kaße mle
cżney nawarzą/ they skoro mucha
C zakusi/ tedy zdycha.

¶ Zabija ie też dym z kadźidła, y
tegoß Arsenica kurzenie. Thakież
woda warzącz chebd czarny á nią
D kropiącz.

¶ Takież muchy giną gdźie vkro
pem kropią nawarzywßy listu bzo
wego.

E ¶ Muchy pomagają na bolenie
oczu y na powieki/ A gdy ie spali
á popioł z miodem zmießawßy na
mieyscze obłysiałe pomazuie/ thedy
włosy narastają.

Culex. Komor.

Capitulum.69.

A KOmor iest robaczek ia
ko y mucha maluczki,
śpiewa zawße kiedy leci
wnątrz wßytek iest proz
zny/ żądło ma długie á ostre kto-
rem skore człowieczą albo źwierzę
czą przepycha/ á także nim iakoby

Trestką krew wysysa. Na kwaśne
rzeczy waży/ o słodkie nicz nie dba
światło tak rad widźi: iż też około
świecze latając często sie ożega.

¶ Na wypędzenie komorow: oku B
rzenie sźmić żywiczą albo trocina
mi sośno wemi /albo smolnem łu-
czywem bo krowißczem albo li-
stem cyprzyssowem.

¶ Na tho też pomaga/ kropiącz E
woda czo w niey warzą wilczy
groch albo rutę z piołynem.

¶ Takież kropiącz wodą siarczą- D
ną albo z bagna warzonego.

Już kxięgi są o Pthakoch/Teraz się poczynaią o Ribach.

Jako powietrze iest okrąßone Ptaki:kthorzy mogą żyć na powietrzu lataiącz. Tako też woda iest okrąßona Ribami:kthore w wodzie żywią pływaiącz. A tho wypißemy porząd przez Capitula: To czo ku naßemu pożytkowi godnego obaczymy. A zwłaßcza ku naßey mowie przyrodzoney.

Anguilla. Węgorz.

Capitulum.70.

Węgorz iest rzeczon od węża/ przeto iże k niemu podobien iest. Piße Isido. iż sie rodzi z ziemie ßliskiey/ ā przeto iest sam ßliski/iako go mocznie ściska:tako sie więczey wydziera. Ale podobniey iest iż sie rodzi z ßliskośći drugich we gorzy:gdyż nie ma rożnośći w swogim rodzaiu: ani płeć męska ani niewieśćia w nich może być poznana, Jako o tym piße Vinc. o naturze Ribiey.

Plin. Gdy ie pocznie natura rußać albo pobudzać ku płodu: nie maią naśienia ani iaiecz: i kad by był płod wypußczon/ thedy sie trą w ciasnych mieśczach/ albo na kamieniu/albo na twardey ziemi/ ā tamo zostawiaią ßliskość gesthą y lipką: Z kthorey sie drugie rodzą. Wiek iest iego.8. lat/może mießkać y być żyw przez wody gdy iesth wiatr od południa:6.dni. Mießka w wodzie czystey ciekączey/ w mętney nie może mieszkać. Żywie ribkami drobnemi.

Mięso iego pierwey muśi piec dobrze/potym dobrze warzyć:iako mięso skopowe. A

Węgorz kiedy będzie w winie vmorzony/kto ono wino pije:pragnienie odeymuie. B

Sadło iego dobre iest gdy kto chore vszy ma/ tedy thego sadła w pußczać w vszy : rozpuśćiwszy na słońcu albo v ognia lekkiego. C

Allec. Sledz.

Capitulum. 71.

Sledz iesth riba morzka iako pisze then Isido. A o przyrodzeniu rzeczy gich. Kozdy rodzay ribi ma swoie miestcze na ktorem sie lepiey chowa: tak sledz lepiey sie chowa w Morzu zachodnym y w miedzy ziemney, Jako miedzy britaniją ā miedzy niemieczką ziemią. To pisze Plin. y Acto. w kxiegach o rzeczach przyrodzonych. Jiest lepszy tych kxiezyczow: poczawszy od Sirpnia aze do Grudnia. Gdy swiezy iest/tedy barzo smaczny, A w soli dlugo moze bydz: dluzey nizli insze riby, Ten sam wodą zyw/ ā przez wody zyc na mniey nie moze Oczy gich iakoby swieczki swiecza w noczy, Stadem wielkiem chodzą: moczną sie ku inszem ribam, Thako ie obaczaią ribithwi. Nad nimi bywa zarza gdzie sthoią albo idą, A gdy zimie/tedy idą w glebokosci morzkie.

B ¶ Gdy ktho ma swierzb na piersiach / thedy rozerznąwszy go podluszki: y przykoz na on swierzb/ ā przestanie.

C ¶ Gdy kogo ukąsie pies, albo smok morzki/thakiesz obkozyc niemi: nie dopuszcza iadu.

Aranea marina. Paiąk morzki.

Capitulum. 72.

Pisze Auicenna, ize Paiąk Morzki iesth podobny ku niedzwiadkowi A Isido. Paiąk iesth riba

morſka rzeczona takoz iż vchem bicie/ bo ma na końcu ſkrzydlow oſtre koſci: kthoremi bije czo ſie do niego przybliży/ grzbieth ma oſthry y na nim oſtre oſci/ ă iadowity ieſt.

B ℂ Pożytek thego Paigka morſkiego ieſt: gdy iego mieſo ſtłucze ă zmieſza z Dziakwią / może leczyć gdy ko° z ije wąż albo czo iadowitego: maiącz w ſobie iad zimny.

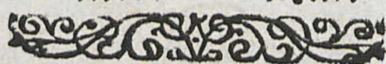
Lampredula.

Capitulum. 73.

PIſze Woyciech wielki w xięgach O rzeczach przyrodzonych: iż ieſt riba podobna ku węgorzowi/ iedno iż ma ſkore czarną ă ſliſką iako na węgorzu, Niektorzy ie łupią/ niektorzy w vkropie odparzaią, Mieſo gich ieſt barzo ſłodkie, Wątrobka acz mała: ale barzo dobra Mieſzka w wodzie cieknączey. A

Cancer. Rak.

Capitulum. 74.

RAk ieſt Riba czudna, ma nog oſm, dwie prze- A
dnie/ ă po trzech pobocznych mnieyſzych, Są miedzy niemi niewiaſty y mężowie Jako to znać iaſnie/ mężowie maią dwa wąſy ă oſtre miedzy brzuchem ă miedzy ogonem/ ă niewiaſty nie miewaią gich.

Gdy maią poczynać/ tedy wſtępuią na ſie/ gdy ſama poczuie iże na niey ieſt mąż/ thedy ſie obroci na

bot/ a tniemu sie chciwie przytula a tak vczynek wypekni naturi/chowaią sie w iamach przez piec miesieczy, A gdy ciepko przydze/ thedy idą wzgore do wody, Może byc żyw długo przez wody: gdy go mlekiem napawaią. A odnawiaią sie iako wezowie/ a gdy bedzie stharz tedy ma dwa kamienia biake wgkowie swoiey.

A ¶ Moczy tego są thy: Auicenna pisze, Rak samiecz ma wszytki czkonki twarde tako kamien. Czo z tych czkonkow bedzie spalono, iesth subtelnieyszego nizli insze kthore nie są spalone. Ten proch zeby czarne wybiala: gdy tym prochem pomaze y piegi y sukno natkuscione albo pomazane.

B ¶ Tenże proch gdy nim posypuie kto swierzb/tedy suszy.

C ¶ Wsciąga w oczu kzy takiem o byczaiem, zmieszay ten proch z solą a pomazy powieki: przesthaną kzy plynąc. Wsciąga też quartane od tey moczy.

D ¶ Też rak rzeczny dobry iest socho ty maiączym/ vsthy trudnego strawienia/ ale wielkiego pokarmu.

E ¶ Gdy sie kto zakole tarnem/ vwarz mieso Rakowe z miodem/ y skore ktoraby przyschka ku ciaku: od wilza ią.

F ¶ Isaac. li. iij. Raki y wszytki ryby ktore maią skorupe/ pisze iż thez o nich powiada Galienus: że są od miekczaiącze żokądek/ dla nie iakiey sionosci w nich, A tak szkodzą żokądkowi.

Cetus.

Capitulum. 75.

Cetus iest riba morzka, wietsza niż ktora w morzu, Gebe ma w ciele wielką y iawna/ ale w niey dziuri ciasne są, gdi mkoda iest ma zeby czarne/ a gdy sthara: ma zeby biake.

¶ Ty riby niekiedi wielkosc wody wyrzygaią/ iż niekiedy kodzie tym wyrzyganiem przewracaią. A kiedy Morze gra/ thedy idą miedzy wekny a wieczey poruszaia morze ku igraniu y ku potopu okretow.

¶ Then Cetus gdy mu przydzie czwarty rok/ tedy sie zkacza z Baleną drugą ribą wielką/ a gdy iuz

sie zkączy/thedy iego korzeń będzie odcięt: iże potym nie może sie zkączać, Ale idzie czo na głębiey może tak iże nie może być vłowiony żadną chytrością ludzką, A dla tego iestli go nie vłowisz do trzech lath, iuż mu day pokoy. A tak go łowią gdy obaczą gdzie stogi/thedy ribitwi tadą k niemu z piszczki y z trebaczmi/ă on do nich przydzie (bo on tego rad slucha) ă płynie podle łodzi, ă oni nań wrzucą osęki żelazne z gęstemi zeby: ă wnet vciekaią ă on do dna sie pusci j trze sie o ziemie ă tym sie wieczey rani/ă woda morzka słona: rozije ony rany, ă tak zdechnie y wzgore popłynie, A ribithwi go czekaią z radością: tak o nim pisze Jsido. o przyrodzonych rzeczach.

Vczynki iego.

A ¶ Pisze Actor onim iże gdy igra w Morzu/znak iesth nawałnosci wielkiey/takież y Balena znamionuie, chelono j aspis, ti ribi morskie

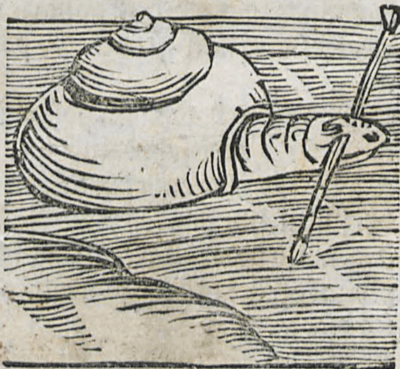
B ¶ Ten to Cetus/to iest wielorib, nie zuie ani gryzie/ale pożyra pokarm czałkiem. Thako pisze o nim Jsido. Ma ciasne dziuri w gębie albo we krtaniu: iż nie może pokarmu wielkiego pożrzeć/ale drobne ribki pożyra: ktore wonnoscią swoią do siebie przywabia.

C ¶ Jorath pisze o nim/gdy Cetus albo then Wielorib nasienie swoie wypusci/ktore zbywa iż wszytkiego le żona balena niemoże przyiąć dla iego wielkosci/tedy ono pływa po wodzie, ă zbieraią ie. A to iest Ambra,/o ktorey pisze Plate. w swoich księgach. Tako też pisze o tym nasieniu Auicena/ă z nich iest lepsza szara//potym żołta/ă potym iest rozmagita, Mieszaią ią z woskiem

Conche. Slimaki (morzkie.

Capitulum. 76.

Slimaki morzkie Jako Plin. pisze w księgach dziewiątych/iże mieważą mocnieyszą skorupe na sobie niźli ziemne, Rozliczney są barwy/iedny białey/drugie czyrwoney/drugie szarey, Wszakoż lepsze są z nich białe.

Vczynki gich.

A ¶ Rasis powiada/ślimak oskrobany/spalony/czyści zeby.

B ¶ Gdy sie ktho sparzy/ thedy ie stłukszy: przykożyć na sparzeline, a przesthanie boleść/ tho rozumiey o morzkich a nie o ziemnych.

Cochlee. Slimaczki ziemne.

Capitulum. 77.

SLimaczki ziemskie, Jako o nich pisze Plin. w kxiegach dziewiathych iże sie robaczy w skorupach sie chowaiączy/ maią nogi y chodzą na nich: a nie widzą/ rożki miewaią: aby sobie gothowali drogę tymi rożkami.

Vczynki.

¶ Jako tenże pisze: iż dobre są ku pokarmowi (zwłaszcza w Afryce) Tu v nas nie dobre. Dobre są tych mięsa gdy Niedzwiadek zie kogo stłukszy a przykożyć na rane: nabrawszy gich z rzeki albo z stawu, a może ie thez y warzone przykożyć na rany takowe. A

B ¶ Drudzy ie dla tego nasoliwszy chowaią/a gdy sie to przyda/thedy przykładaią.

Conger. Jest riba morzka.

Capitulum. 78.

JAko Plin. pisze iż ta riba Conger iest morzka długa/ na then kstałt iako węgorz / ale dalekо u iecha, mocna iest : Pilipuszo

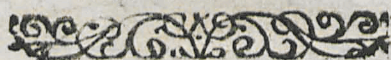
ką ribę zębami swemi zkąsa, zimie leżą wiamach morzkich, ą lecie wychodzą z nich, A tak ie łowią lecie.

A ¶ Jey mięso barzo iest słodkie ku iedzeniu/ ą kiedy z południa wiatr tedy on barzo tije.

B ¶ Coręz iest druga riba morzka/ tako pisze Eusculap. iże gdy deszcz idzie/ tedy sie skrije w iame swoie, dla tego gdy na nię deszcz idzie/ tedy ostanie y potym zdechnie.

C ¶ Druga riba iest Kruk morzki, dla tego iest rzeczon: iż kracze iako kruk / ą w piersiach v sercza głos sobie formuie(ostawnie krakaią)ą tako ie ribitwi poznawaią j łowią.

Cocodrillus.

Capitulum. 80.

Isidorus o nim pisze iżsie rodzi w Nilusie, ą iest żołty/ma czthery nogi ą żywie na ziemi y w wodzie / ma gębę wielką ą otworzistą aż do vszu:nie ma ięzyka ą gdy chcze ieść/thedy zatworzy oczy, Ptaczy mniemaią by zdechły leżał:do niego lecą/ą on ie chwyta. Ludzie tamo mali są/ale smiali sa:iż na wodzie pływaią/ą Cocodrilla gimaią na grzbiethy gim wsiadszy, We dnie mieszka na ziemi ą w noczy w wodzie, Tako pisze o nim Aristoteles/ ma zęby wielkie y rozdzielone.

Vczynki iego.

¶ Plinius w xięgach przyrodzonych.xxviij.Gdiż iest zwierzę takie iż może być y w wodzie y na ziemi żyw. Gdy go nadeydzie iego natura ku złączeniu z iego samiczą/ tedy sie skrobie zębami prawey czeluści w prawy bok:pobudzaiącz na siture. A

¶ Kamienie w brzuchu swoim ma, ktore są tey moczy, Kto go ma przy sobie/tego sie febra nie gimie, Dla tego Egiptowie sadłem iego swoie niemoczne pomazuią. C

¶ Disasco. pisze Layno Cobodrillowo/ ziemnego Cocodrilla:z wodką koprową albo rożaną oblicze pomazowane/barzo czudne bywa y barzo białe: kthore sie richło ros- D

Auicenna w kxiegach tij. Layno Cocodrillusowe / bielmo spądza z oczu: rospusczone w wodzie ku temu godney.

Draco marinus. Smok morzki.

Capitulum. 81.

Skrząg rzeczy przyrodzonych. Jest dziw okruthny morzki: iako y ziemny/nie ma skrzidl iako ziemny ma / dlugi ogon ma zakrzywiony/glowe ma iako iego ciako potrzebuie: mały / make ma skrzele na grzbiecie za skrzydla/iest predki, Barzo iest iadowity y zarazaiaczy swoiem iadem / gdy ogonem/albo skrzelmi vderzy/tedy zarazi.

Vczynki iego.

A Plin. w kxiegach. x., gdy go vkowi ă wsadzi w ziemną iame albo w dol/ nathychmiast sobie mieszkanie vczyni nosem swogim.

Ten zasie pisze w kxiegach. 28. Iż piolynem leczą iego iad: iedząc Piolyn, albo też warząc z: polewać rane.

B Czynią też naprzeciw iego iadowi tey moczy z oczthu przyprawe ktorey woniaią / ă nie szkodzi gim iadowitość morzkiego Smoku.

C Auicenna w czwarthych kxiegach pisze, Iż rana smoku morzkie° y inszych wężow iadowitych: może być vleczon nieiako iad gich/ale iako rana od nich vczyniona. Rana od smoku morzkiego/ gdy będzie z siarką z oczthem pomazana / thedy ią leczy.

D Sadlo Cocodrillowo, też tho rozczynione z olowem skruszonem goij te rane.

E Tenże Auicenna y Gallienus Tegoż smoka mieso gdy go rozetnie y przilozi na rane, tedy sie goij

F Sok piolynowy gdy go puscią na rane od smoka vczynioną tedy ią goij.

G Gdy smok zagrizie/tedy czeny naskrobać y nasypać na rane, ă będzie zdrow od bolesci y od iadu.

Delphin.

Capitulum. 82.

Pisze Actor iż Delphin iesth podobny ku człowiekowi, y powiadaią być bratem człowiekowi dla obyczaiow iego ktore ma z człowiekiem barzo bliskie, Acz głosu nie ma / thedy wżdy ma łkanie, dla te° iż ma płucza tako człowiek y żyłę ostrą przez ktorą głos idzie, Iezyk nie iest wolny / ani maią otworzystych vst ani rozdzielonych, mniemaią aby przez nie głos wypuszczały, vszu nie maią: iedno dziuri nietakie podobne ku słuchaniu, Thez nie maią nozdrza czym by woniały (ą wszakosz wżdy woniaią Wiek iego 100. lat y 60. Słodko śpiewaią / ą gedzby, albo piskania barzo słuchaią. Aris. pisze Delphin thelko sam z rib / w sobie nie ma żołci. Gdy vmrze, tedy sie do nie° zbieżą / ą wziąwszy go mie dzy sie: thedy go niosą na głębią, aby go drugie riby insze nie z iadły Dzieci gich stadem chodzą / ą dwa starzy gich strzegą / iestliby ktori z nich zdechł / tedy go wezmą na ramiona swoie: aż go wyrzuci morze na brzeg / bo sie barzo miłuią / czo o thym swiadczy Plini°. Gdy krol Carigiski vłowił iednego / tedy sie zbieżeli do niego insży Delphini ku brzegowi gdzie on delphin był / ktorzy barzo płakali: iakoby miłosierdzia prosząc, Krol poruszony kazał puścić delphina, A thako z nim wszytczy wnet poszli.

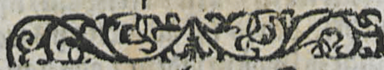
Vczynki gich.

¶ Kto bedzie wątrobę te° iadł niż go febra popadnie / tedy mu nigdy nie zaszkodzi y nie ruszy go. A

¶ Sadło iego rozpuszczone ą z winem zmieszane, kto ie pije maiące opuchline: bedzie zdrow. B

¶ Popioł z żebow te° z miodem zmieszany / pomazuiącz nim dziąsła / vśmierza bolesć. C

Esfinis.

Capitulum. 83.

Woycech wielki o nim pisze w kxięgach o źwie rzętach: iż iest z rodzaiu Rakow, iako na pol stopy/ ośny maią w miasto nog/ ă gębę maią wefrzodku ciała/ są ta koby szkło w barwie swoiey, ă podobni są ku niedźwiadkowi / w miastho żebow maią niciakie ośny w gębie swoiey, Po pieci iaiecz mie- waią ktore są gorzkie barzo/ ă sam iest iadowity: ani go może ieść.

Uczynki.

A ¶ Ten zna kiedy ma być zaburzenie morzkie: zanorzy sie do dna ă weźmie kamien na dnie: iżeby był mocnieyszy przeciw wiathrowi/ ă tako stoij mocżno iako kotwicza w ziemi.

B ¶ Ten to Estinus iest tak mocżny/ iże gdy sie chyci okretu na dwu stu stop/ tedy go zatrzyma naprze- ciwko nawalnosci wiethrznęy na- wiethrzey.

Echyni.

Capitulum. 84.

Ktorim tako pisze Isi. Iest na pol stopy ribka mała, iakoby i Estinus barzo mocżna iest, Tako chyciwszy sie lodziey: y nawiętszą zasthanowi ią, aże sie nie ruszy z miestcza, Czo vczynika Antoniemu hetmanowi rzymskiemu/ y Cesarzowi Gaiiusowi/ tho swiatczą Istorije Rzymskie.

¶ Wiele ludzi iest ktorzy go pożywaią dla miłosci: y dla wzgardzenia. Thako gdy ktho komu laskaw tedy z nim pażywa tego Echynusa, Rzekącz: day by sie nas ta miłość trzymała / tako sie Echynus trzyma kogo sie gimie, A takież ku nieprzijazni czynią z tym Echynusem.

Vczynki iego.

A ¶ Iego mieso iesth żołądkowi barzo przyjemne/ y żywot odmiekcza.

B ¶ Tego Echynusa skora: surowa bywa przymieszana lekarzsthwu ku swierzbiowi przyprawnemu.

C ¶ Gdy iego skore spali czysćie/ te dy ten popioł sypać na rany zapsowane/ ą niedopusci ranie sie rozszerzać.

D ¶ Plin. li. xxxij. Ty niewiasty ktore cieszkie zo zdziatkami chodzą: przywiezują go do siebie/ thy nigdy nie porzucą/ ą gdy czas przydźie rodzenia/ tedy lekko rodzą (przeto go w soli chowaią)

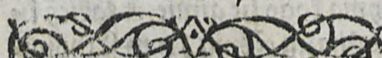
E ¶ Tegosz mieso zatwardza żołądek.

F ¶ Tegosz sztukkszy z iego kosciami day z winem wypić/ thedy skruszy kamień w nerkach/ albo w mieche rzu.

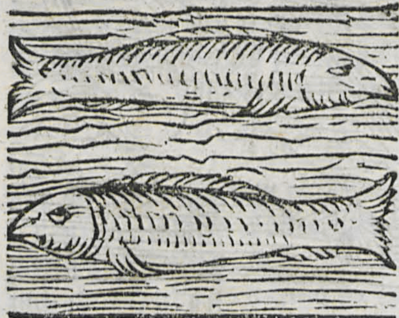
G ¶ Skorupy Echynusowy sthłuczone/ ą z wodą rozpuszczone/ bielmo z oka spadza/ ą niedopuszczaią mu wieczey być.

H ¶ Echyni gdy bedą żywo spalone/ ą gdy gich proch ktho pije maiączi biegunkę: przestanie od tego.

Erox.

Capitulum 85.

Woyciech wielki powiada wkxiegach swogich Erox iesth riba wielka, ktorą zową Wisza/ ta sie rodzi w Dunaiu/ y w inych rzekach ktore płyną do dunaia, Jest riba wielka, Na dwudziestu y na czterzech stop/ ma skore białą y gładką/ łuski żadney na sobie nie ma, kosci nie ma w głowie żadney/ iedne ma chrzesłkę wzdłuż w miasto grzbieta/ w nim iest szczą wszytka, iakoby ią swidrem przewiercial, ą nie maią iney żadney kosci w sobie iedno chrzesłkę. Mieso iego iest dwoiakiego smaku. Grzbiethowe smakuie iako wołowe/ brzuch iego iako wieprzowe/ sadło miedzy miesem iego iest iako wieprzowe.

¶ Thamosz iest riba kthorą zową Łasz/ podobna iest ku Łososiowi, ale ma czelusć odspodnia zakrzywiona iako orzeł/ ą ma dziurę w niey ktorą ciągnie pokarm w żywot/ ą

mieso iego czyrwone/y nie tak dobre iako w kososiu, ā tego zową po naszemu Klepień.

Ezox. Jesiotr.

Capitulum. 86.

Plinius w ksiegach O przirodzonich rzeczach Powiada iże iesth riba wielka / na dwanascie kokcii iz iey mają dosyć cztery konie ciągnąć/ielito iedno ma/kosci mało y to wszytko chrzestki/ielitho małe/bo mało ijeży to piasek/ wątroba teº iest wielka ā barzo słodka tak że iey przed słodkoscią niemoże iesć/ ā dla tego ią żołcią pomazać musi: żeby sie słodkość odraziła, A gdy go chcesz warzyć/ rozerżni od głowy do ogona: thako długo iako wołowe mieso warzysz / ā gdy vwre: włoż go w ocżeth moczny/bo w oczcie może długo trwać/ā tak iesć. Dobrzeć go też pożywać z korzeniem / ā zwłaszcza z Pieprzem, albo Czosnkiem kto pieprzu niema

Ikri iego dobre są barzo/ktore tak sprawiać masz, odeymi od nich namnieysza żyłe / wypłocz ie winem białem dobrze/ albo ocżthem mocznym/ pothym ie rozgarni po sthołkowi/albo po desczcze aby dobrze przeschły/ ā gdy przeschną/te dy ie wkładz w worek z rzatkieº płotna/aby z nich wszytka wilgotnosć wyszła nadoł/ā kładz ie reka abys gich nie pogniotł warzechą/ā gdy iuż przeschną y wysiąkną: wkładz ie w iaką Faske, Gdy gich będziesz chciał pożywać: pierwey ie vpiecz masz takowem obyczaiem Weżmi bochen chleba ciepłego/wymi z niego opsrzodki: nakładz Ikier ā zaszpunthuy zasie chlebem/y przyłoż do ognia ā obraczay abys nie spalił, gdy sie vpieką: przydrobić czebule y pieprzu tartego wsypać: dobrze iest.

Vczynki iego.

A Kliy iego dobry iest ku klijeniu, bo sie wody nie boij/ā dla teº Tatarowie kliją sobie siodła y strzały bo choć sie zmaczą y w wodzie moknie/tedy gim nicz nie wadzi.

B Łuska iego iest miąsza y szyroka na grzbiecie, na bokoch drobniejsza. Szyroką okładaią siodła Tatarowie y Moskwa, Czerkasowie, A drobnieysza/szable/nożny/y rekoiesci gich.

Felchus, et Galata.

Capitulum. 87.

Isidorus. Felchus iest wok albo byk morski, ă skora iego kosmatha pstra z białych y z czarnych włosow/ ă pstrociny rozdzielne/ na ziemi sie rodzi iako ine zwierze y cziczki dzieci karmi/ kthorich zawżdy miewa dwoie/ nie wiecżey ani mniey. Thrudno go zabić/ aże mu głowe pierwey musi vciąć/ bo iest barzo mocżne zwierze y okrutne/ nie telko na inszy rodzay: ale y na swoy/ bo z żoną swoią vstawno walczy/ ă gdy iedne zabije, tedy drugą poymie, A tako ie bije aż go śmierć zaydzie, albo go też żona za bije. Vczynki.

A ¶ Syrzysko tey Felchus: iest podobne iako Castoreum.

¶ Godzi sie ktorzi maią niemocz S. Walantego / y niewiasthąm ktorim macica wynidzie: gdy ie pije rospuściwszy w wodzie. B

¶ Galata gdy poczuie płod w sobie/ tedy gi wyciągnie z siebie, iestli będą iuż dorosłe/ tedy ie zostawi, ă iestli są małe barzo/ tedy ie zasie włoży w macżyniecz aż dorostą. C

Gardus

Capitulum. 88.

Actor pisze o tich ribach iże Gardus iesth riba rzecżna/ barzo smacżna y wdziecżnego smaku/ iesth podobna Vendusowi/ iedno iż Gardus ma czyrwone ocży ă obie ribie są średnie. Isidorus. Gladius. Miecż, ta riba iest rzecżo

na / iże ma nos iako miecż ostri/ y tym Okrety dziurawi ă potym za topi. Aristoteles go zowie Hastarusem/ iże nos ma iako wkocżnia, Jesth podobna ku niedzwiadkowi, riby sie barzo bolą iego, bo ma pod skrzelem ieden hak: kthorim zacina insze riby/ ă gdy go pobacżą/ tedy sie rocbieżą.

Vcżynki.

A ¶ Pli. pisze iż iest make zwierze ia ko niedzwiadek ă podobny ku paią kowi, Ten to ribe hakiem, ktori ma pod skrzelem: ine riby siecże/ orke ty rozcina.

B ¶ Isido. Glaucus iesttez rzecżon bo iest biaky/ ten sie nie vkazuie le cie/ iedno kiedy chmurno.

C ¶ Aristoteles o nim tak powiada iż mieszka w iamie szesć dziesiąt dni ă nie vkazuie sie ă zwkaszcza w Canicule.

Lepus Marinus.

Zaiącz Morzki.

Capitulum. 89.

Isidorus. Ten to zaącz iesth podobny ku zaiączowi ziemnemu glową y vszyma telko ă dla tego gi tak zową.

Vcżynki.

A ¶ Auicenna o nim pisze: iż iest bko

tne zwierze iakoby dzikie:

¶ Jego krew iest barzo ciepka, ă chedożi sukno. B

¶ Głowa iego spalona, rosci wko sy gdzie byky parchy. Vcżyniwszy z iego popiołu ă z sadka Niedwiedziego/ wyciąga wkosy y mech. C

¶ Poczytaią go byc miedzy insze thruciny/ albo szkody plucżam/ iże kto go pożywa/ tedy rani plucże. D

¶ Gdy samicże niewiastha brzemienna vyzrzy gdy sie tey zołądek brzydzi/ tedy porzuci wnet. E

¶ Zasie samiecz gdy stwardziele w soli/ tedy go nosić na biodrach, ă nie porzuci żadna niewiasta. F

¶ Zaiąc iest riba iadowita/ ă teo popiol na powiekach wkosy wyrwane ktore są zke, ktore rzeżą w ocżu/ tedy iuż nie vrostą drugie. G

¶ Tym zaiączem swieżym/ ktho ma kurcż wnogach: natrzec natim miestczu. H

¶ Takież kto ma wrzody w gar- J

dle/ thedy przykożyt/ ä podeschną richło.

K ¶ Krew iego iest dobra dla wrzodu ktori żową wąglikiem/ bo iesth barzogorący iako wągl rospalony

L ¶ Auicenna pisze iż iest barzo iadowity. Krew iego gdy ią ktho pije w iakiem trunku/ tedy sie mu tako przyda/ ciasny oddech, oczy czyrwone/ kaszel suchy/ krwią pluie/ thrudnosć pusczania vriny/ vrina modra/ y kapno modre/ bolenie w żołądku/ wraczanie zbythnie krwią/ żołta niemocz/ bol w nerkach/ pot smierdzący/ brzytkosć pokarmu.

m ¶ Gdy ten struty vyzrzy riby: lęka sie gich, ä widzimu sie iakoby w gebie miał smrodliwą ribe/ y tako mu sie rzyga.

N ¶ Te chorobe leczą mlekiem koziem/ ktore iest ostatnie lekarzstwo, mleko oslowe/ mleko niewiescie, raki rzeczne, Jeż pieczony, albo krew iego/ lekarzstwo iego iest, Namocznieysze iest Żebiotka wodna świeża y krew gąsiorowa/ ä mocz cżłowieczy stari/ to zmieszawszy ma pić ciepło. Znak tego iest gdy iuż ku zdrowiu przychodzi/ tedy sie rib nie brzi (dzi.

O ¶ A ieśliby mu przyszły suchothy thedy maią być leczone obyczaiem swoyim.

Lucius. Szczuka.

Capitulum. 90.

Aetor. Szczuka iest riba rzeczna/ rodzi sie w stawie y wieziorze, ma gebe szyroką/ zeby ostre, Żowem inszych rib mnieyszych żywie/ ktorcy sie telko okoń przeciwi: podniosszy wzgore skrzele ktore ma osthre / ogonem sie obraca do Szczuki. Zywie też żabami/ żołkwiami/ ä to kiedy sie wygikrzy. A wszakoż chorim ludziom lepsza iest dla tego/ bo iest miedzy inemi riba mi cieplcy y suchey naturi. Nie pothrzeba o niey wiele pisać/ bo iesth każdemu iawna/ iaka iest y wielka to wiemy dobrze.

Vczynki.

¶ Szczuka wgłowie swoiey ma kamień podobny ku Krzyształowi.

kiedy iuż bedzie stara/ ā iako star=ßa/tako wietßy ma. Gdy czo gi=mie/tedy zawżdy za głowe/ ā gło=we pierwey strawi/pothym aże do ogona.

B ¶ Aristo. Poczyna Ikri tha riba kiedy na wietßy wiatr z połnocży iest. Takież y drugie wielkie riby. A gdy sie wygikrzy/tham z tąd idzie czo może na głebiey y nadaley/ ā to przeto aby iey dzieci nie gabały: gdyż iuż ine poczyna, Miedzy inßemi ribami: iest ciepleyßa y sucha w przyrodzeniu swogim/ ā przeto ią dopußczaią ieść chorim: ktorzy mają albo cierpią zimne choroby, Te lepßą nad inße riby poczytaią. To piße Plinius y Auicenna o przyrodzonych rzeczach.

Murix

Capitulum. 91.

MUrix iest małż morzki ktori też włazi w skorupe iako i małżowie, ktori inaczego zową Kokilem/ dla tego iż gdy ią kupią żelazem, tedy łzy z oczu czyrwone iako purpura wypußcza/ o tym piße Isidorus.

Uczynki.

¶ Pli. Li.xxxij. Skorupa gdy bedzie tego małża spalona/ ā zmießa ią z miodem przesnym/ gdy kto ma rany w głowie/ tedy pomazać ā zgoi sie. A

¶ Tenże proch z miodem/ gdy komu zeby prochnieią albo czyrnieią dobri iesth ku mazaniu dziąsł albo zebow. B

¶ Ten też proch z miodem/ piegi na obliczu zgładza/ y zmarzki rozciąga na obliczu / y thrwaią przez siedm̄ dni/ ā osme° dnia zasie białkiem pomazać/tedy trwaią dłu°,y zasie odnawiać yle potrzeba. C

¶ Tym sie też leczą bolączki ktore sie czynią za vßyma/ też onym pomaga ktore w gardle sie czynią. D

¶ Zasie popioł tego małża/pomaga kiedy komu iest bielmo na oczu: z oleiem zmießany y puchline cieńczy. E

¶ Ten thież popioł pomaga piersiam: gdy dzieweczke albo niewieście cżycżki opuchną / ā zwłaßcża gdy iuż narastaią z dzieci/iako tho pospolicie bywa. F

Mulus.

Capitulum. 92.

NIße Jsidorus: iż ta riba muk iesth rzeczona iż iest miekka y cienka. Plini⁹. mała riba ale smaczna, Jest pokarm ślachetnych ludzi/ y wielkich panow/ ä ty ktore lepße z nich są/ ty maią dwoie brode / tym sie żywią czo sie na brzegu od słonicza y od wiatru zeschnie to ona ije.

Vczynki.

A ¶ Gdy ko° z ije niedzwiadek, choć ziemny/ choć morzki/ gdy z thym mukem rane pomaże/ albo go bedzie iadł/ tedy bedzie zdrow.

B ¶ Tego też Muka popiol glowy gdy ią spalą/ dobri iest naprzeciw każdey thrucinie / ä zwłaßcza gdy kto od grzybow nie może/ tedy go pić z winem mocznym.

C ¶ Popiol tego glowe: z miodem zmießany leczy, Ktorzy maią w czlonkoch bolenie albo ścijatike, ty glowy maią być spalony w garnczu nowym polewanym.

D ¶ Thy riby nie są dobrim pokarmem/ bo zatkaią żyly ktore wzrok oczom sprawiaią/ ä thak wzrok oczom tępią.

E ¶ Gdy bedzie stari Muk/ to iest gdy długo leży: bądz suchy/ bądz też nie suchy, gdy go zdrobi ä da w trunku wypić, tedy pobudza vomit to iest wracżanie.

F ¶ Gdy go też w winie vmorzy, ä bedzie kto pił to wino/ tym sie mu bedzie wiecżey chciało wina pić.

Ostrea.

Capitulum. 93.

Ambrosius piße / y theż Isidorus. Gdyż tha Ostrea albo ten makżyk chcże vżywać lepßego powietrża: wyleżie z skorupy aby sie ochkodzik na wietrże / thedy rak ktori iey iest nieprżijacielem: kamień wrzuci nanie miedzy skorupe ă miedzy iey ciało / aby sie nie mogła w skorupe skryć / tedy ią vchwyci ă iey ciało ije.

¶ Ten makż ma w sobie iedne perle barżo drogą w they makżowinie prżez wode morzką stanowi y vmacżnia sie / ktorą trudno y v krolow naleść / bo iest nie żnacżna / ă tako nie bacżą chłopi kthorży mießkaią przy morżu aby była Perła: kładą ią z inemi kamieńmi prosthemi na kupe.

Vcżynki.

A ¶ Ta makżowina / iesth pokarm samych panow / bo iey radcżey pożywaią niżli inßych ryb.

B ¶ Gdy żaigeż morzki z ije / thym go lecżą od iadu: prżykładaiąc żeº mieśa.

C ¶ Gdy kto ma bżrytkość, tedy go tedż ă prżestanie. Zywot iekko prżepußcża.

D ¶ Gdy kto ma kurcż prżez rany, tedy go z miodem [illegible] maß / albo w miedżie warżonego vżywać.

E ¶ rany w miechierżu goij y cżiśći

F ¶ Gdy go warży w skorupach iako iesth sam w sobie / barżo są potrżebne y dobre gich wody w ktorich są warżone: prżiecżiniać ią do inych wodek / ktore są ku piciu sprawione.

G ¶ Teº skorupa spalona z modem goij w gardle iagode ktorą zową cżopek / y theż ine wrżody kthore sie cżynią w gardle.

H ¶ Dijascorides powiada: iże gich skorupy spalone / maią moc wysußać rany zapsowane / rope dawną ktore barżo płyną ă niemogą być wysußone, A tak sam o sobie świadcżył: iż tego na sobie y na inym doświadcżył.

I ¶ Gdy kto ma głebokie rany / tedy thy ostrżegi spalić / y zmießać z starem sadłem ă z nowem masłem y prżyłożyć na rane.

Purpura.

Capitulum. 94.

Purpuri ſą makżowie, morżkie/ſkorupą ſie ża kriwa z wierzchu y żeſpodku/ Kthore ſie na wioſne zbiegaią ku tarciu / ă gdy ſie trą, tedy wode ſwoiemi ſlinami po ſlinią, iż ſie po wodzie włoczy ia ko ſmarki/mieſzkaią pieć dżieſiąth dni przez wody w ſwogim glanie, albo ſliſkoſki, Gdy ie chczeſz pomo żyć/kładź ie do wody ciekączey/ă tako żemrą, Do roku roſtą, do ſcir wu ſie z chodzą albo czego ſmrodliwego.

Vczynki.

A ¶ Plinius. Purpura broni od krucinny: popiol tey tho purpuri napalony z korup z miodem zmieſzany, rany głowne leczy.

B ¶ Tenże thez popiol z tych ſkorop z miodem zmieſzany/barzo iegoiy, Czyczki gdy bolą/albo ſie ſpadaią vczyniwſzy plaſtr z niego y przyłożyć.

C ¶ Diaſcorides/tey purpuri ſkorupa ieſt ſucha/ă dla tego ſuſzy rany każde ă właſnie dżiąſla/dżiwe mięſo w ranach grizie.

D ¶ Tym ktorzy cierpią wielką niemocz/leczy the chorobe ſwoią ſuchą y ciepłą moczą/ bo żywot rozwilżaią y wilgotny czynią.

Sepia.

Capitulum. 95.

Iſidorus piſze: iż ta riba ieſth ſproſna: gdy ſie złącza z ſamczem/tedy vſthy poczyna w ſobie płod/iako Jaſzczorka, Tey to riby taka mocz czyrnidła ieſt/ gdy tłuſtoſci w lampe wleie ă zapali ią/tedy oni ludżie wſzytczy kthorzy przy tym ſwietle bedą, Czarni bedą tako murzynowie/thy riby pływaią parami / na kożdy czas iaycża rodżą/ ktore ſie ſtanowią w czterdżieſci dny, Gdy ſamica rodżi/ſamiecz tey naſladuie, ă na żiemie ſie na ty Jkri puſzcza aby ie ożywił.

¶ Ariſtoteles piſze iż ta riba ktora ieſt ſamiecz: ma pod gardłem ieden członek: w ktorim ma naſienie meżkie, ă ſamicza ma wnątrz dwa członki w ktorich ma pełno iaiecz, albo Jkier.

Vczynki.

A ¶ Koſci tey riby ſtłuczone, czyſcią dzięgſla, y zmazy cieleſne zgładzaią mieſa nie ruſzaiąc.

B ¶ Gdy komu bielmo na oczu ieſt bądz koniowi/ albo ktoremu człowiekowi/ choć zwierzęciu: gdy tym prochem z tych koſci ribich poſypuie/ tedy zginie.

C ¶ Gdy ty koſci ſtłucze ă będzie ie pił on ktho chorobe cierpi w pierſiach/ albo w maciczy/ tedy będzie zdrow.

D ¶. Plinius piſze/ gdy kto czyrwone oczy ma/ albo opuchłe powieki thedy ſkore oney riby maczaiąc w mleku niewieſciem: vzdrawia.

E ¶ Popioł they riby z ſkori/ blizny na oczu vzdrawia, y bielmo z oczu v zwierząt zgania.

F ¶ Thy riby odwilżaią żywoth/ ă ſturupa ſtłuczona/ roſpuſciwſzy ią wodą geſto, y przikłożyć na zaſtrzał wyciąga ſtrzały.

G ¶ Spądzaią thęż piegi na liczu popiołem z tych koſci.

H ¶ Dziwe mięſo w ranie gubią.

I ¶ Koſć z brzucha tey to riby: gdy będzie ſtłuczona ă proch na chuſtę przykłożony będzie/ thedy bieli zęby gdy niem pociera.

K ¶ Obliczę tęż ten proch z tych koſci bieli/ kthori ſpuſzczaią z maſcią żołtą.

Scorpio. Scolopẽdra.

Niedzwiadek Morzki.

Capitulum.96.

Plinius. Scolopendra morzka, ieſt iako y ziemna ieſt ktorą zową ſtonog/ ta Scolopendra gdy wędę pożrze, tedy wſzytki wnetrznoſci wywracza z ſiebie: iż wędę zwroci/ ă gdy wędę z wroci/ thedy zaſie pożrze w ſie wſzytko wnątrze

Vczynki.

¶ Plin. Li. ix. o rzeczach przyrodzonych, Gdy ko° niedzwiadek z tie morzki/ tedy ſokiem z mietki pomazać/ albo tęż przikłożić na ono mieſcze/ ă odpędzi wſzytek iad. A

¶ Mukem tęż pomazać ono mieſcze/ ă będzie zdrow, ktori Muk ieſt riba morzka. B

E ¶ Zołć morzkiego Niedzwiadka, blizny gładzi: gdy nią pomaże.

D ¶ Gdy go vmorzy w winie/ ktho ma w miechierzu albo y w nyrkach bolenie/ albo kamień/ tedy gdy teo wina kto sie napije to cierpiący: czo by zaważyło pieniądz/ wypedzi bol y kamień skruszy.

E ¶ Zołć morzkiego Niedzwiadka miedzy inemi żołciami iesth pożyteczniejsza: wszytkich zwierząt. Naprzod iż gdy ktho płacze/ albo mu łzy z oczu płyną, tedy pomazać na czeluściach/ ă przesthaną płynąć, Mgłe y bielmo z oczu spądza j kiedy zmiesszeią powieki/ tedy pomazać.

F ¶ Auicenna też piße o niey/ tako mowi/ żużelica ktorą zową wiśnia gdy ią sthłuką ă zmießaią z żołcią Niedzwiadkową/ Leczy rane kiedy niedzwiadek ziemny z ije.

G ¶ Gdy kogo Niedzwiadek z ije, tedy mu sie brzuch wnet nadmie/ y poydą mu wiathri z brzucha przez przyczyny/ lekarzstwo iego iest/ tako y lekarzstwo od Smoka morzkiego, Toß piße Auicēna w czwartych kxiegach.

Stincus.

Capitulum 97.

AVicenna piße o nim iżby sie rodził w Nylusie/ ă łowią go w Egipcie, iest podobny ku Jaszczorcze.

Vczynki.

A ¶ Diascorides piße iż iest zwierze w Indij o czterzech nogach/ podobne ku Jaszczorcze/ ale ma brzuch dłusszy. Tego miesa kto sie go napije z winem, iednym połknieniem tedy nie może być nasyczon vczynku z niewiastą/ y takieß niewiasta.

B ¶ Potym też Woyciech piße iżby było zwierze morzkie/ lisowatą ma skore na sobie. Ktho go troche skusi z trochą wina/ nie bedzie nasyczon tey to lubosci cielesney, choć w miasto nasienia: krew wypußcza tedy mu sie chcze, A nie przesthanie chęć takowa: aż bedzie pił sok z lactuki.

Teucha. Piskorz.

Capitulum. 98.

Ktor pisze ize Teucha iest riba ktora sie rodzi w rzecze albo w iezierze iako wegorz/y taka ma skore iako wegorz: iedno ize czarna y blotna. A to iest Piskorz, blotem zywie wieczey, mieszka w iezierze a nie w rzecze/albo thez y w stawie: gdzie iest woda stoiacza, nie iest takiego smaku iako wegorz/takiego thez iest trudnego strawienia iako y wegorz.

¶ Isidorus. Titimalus iesth riba od kwiatku gimie sobie sposobila, y tako ia zowa, iest riba dluga, ma skrzele na glowie iako grzebien, gebe otworzysta wielka/ a sama iest dluga/ z niey pozytku nie masz zadnego/ przeto oniey pisac malo iest.

¶ Thorpus iest riba iako sqatina ktora miasto grzebienia ma chrzestke/a tako ta riba iest barzo miesista/ta to riba kiedy rodzi/tedy wynidzie na brzeg y rodzi nasienie/ a osmdziesiat dzieci miewa / ta thez riba w blocie sie zakriwa y mieszka

Wczynki Thorpeuszowy.

¶ Plinius o nim pisze. L. xxx ij. Gdy go ktho iie/tedy w richle wywiedzie z soba wszytki ine potrawy, A

¶ Gdy one bedzie kto przikladal na sleztone gdy boli, tez gdy bedzie wrzod na niey: gdy przylozy iego miesa/usmierza bolesc. B

¶ Gdy ktora pani nie moze porodzi[illegible] tedi iego mieso ma byc na wiekrze/nie w domu zawiesono/a tako ie ma iesc ona pani, tedi porodzi wnet. C

Timus.

Capitulum. 99.

Jako piszą o nim w kxiegach O przyrodzonych rzeczach: iże iest morzki dziw iako pies, w morzu sie leże/ale sie na ziemi pasie.

¶ Plinius o nim pisze: iże iest riba dziwozna barzo/gdy vyzrzy żagle v okretow od wiatru rosszerzone/tedy sie wspina na okrety/ ä tako sie onemu dziwuie: iże sie z zumienie ä snadz sie zapomni: gdy nan vderzy oscią chkop: nie czuie/ ä thako gich sila zbiiaią przy okreciech.

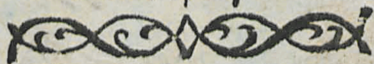
Vczynki.

A ¶ Timus slony: gdy go kto iie/ ä bedzie miał iad w sobie od iaszczorki/ vsmierza iad y bolesć.

B ¶ Gdy z niego vczyni plastr/kopies z iie, przestanie bol.

C ¶ Gdy kto ma w vsciech rany, ä pomaże tego tlustoscią/ przestanie bol/y zgoią sie rany.

Vranoscopus.

Capitulum. 100.

Ranscop iest riba wielka morzka / ktora iesth rzeczona iakoby od oka: ktore ma na wierzchu głowy, tym że na dol y na gore patrzy.

Vczynki.

A ¶ They riby żołć/ bliżny leczy/ y mieso na oczu zbytnie: zeymuie/ iako o nim pisze Meander.

B ¶ Tenże ią zowie Pokrzywą/ bo gdzie sie dotknie: thedy sparzy iako pokrzywa ziemna / ä thuka sie we dnie y w noczy y tu y owdzie.

Plinius pisze: iże Lis

morzki takiey iesth chytrosci iako y Lis ziemny. Gdy go vlowią wedą tedy ieśli nie może vgrisć wedy/ tedy szuka slabego konczą, powroza albo kańczucha/ ä thako gi vgrizie y vchodzi smierci. Telko o ribach morzkich, ktorich mieśa pożywanie y gich insze pożytki mogą nam bydz pożyteczne w naszey sprawie.

Ale iż w Polszcze mieszkamy / potrzeba iest abysmy Polskich rib obyczay y mocz wiedzieli/ gdyż gich vsthawicznie pożywamy, Czo po-

magaią, ă czo tez ßkodzą/ktore dobre ă ktore lepße/ktore zle. Ktorem wypiſać vmyſlil: iako pan Bog raczi dać. Napierwey o Szczucze v nas poſpolitey, ă wßakoß ważniey ße miedzy morzkiemi ribabami.

Carpio

Karp.

Capitulum. 101.

KArp ieſt riba rzeczna y ſtawowa, Nawiethßy na ßeść piedzi/ na nim luſka ieſt wielka okrągła/ßara y żolthą tez/ mieſo iego dobre ieſt: iedno ciezkie/bo thez ziemią ilowatą żywie.

Pożytki iego.

A C Z grzbietha paciercze/ ă z luſki przelbicze: z klijem na bywelnę ſadzą y przeßywaią/ă iako rzecz ieſt chrwala y moczna, Z ziobrowych koſci nożykom czynią okladzinę.

O Karaſiu y dubielu.

Capitulum. 102.

O Karaſiu y o Dubielu/ktorzy ſie rodzą poſpolicie w ſtawiech/ă rzadko w rzekach: azby z ſthawu wyplynely/ ma luſkę ßyroką iako karp/ ale dobrze żolthą: Szyroki y plaſki. Mieſo iego ieſt lepße niz w Karpiu/bo ieſt cieplyßy/ă dla tego ieſt cienßy y mieſo w nim ieſt miekczeyße, Jeſt riba barzo mnożna / gdzie ziemia ilowata: tamo ſie wi[illegible] kocha.

Pożytki iego.

C Plinius piße: iże iego mieſo vpieczone gdy ktho zdrobi drobno/ă wmoczy w miod / ă da go ograßke cierpiączemu/ tedy vſmierzi ograßke, Może być warzony/pieczony/y ſmożony. A

Dubiel tez ieſt riba ku Karaſiowi podobna, rodzi ſie z karpia y z Karaſia/ ă tak nature gich

ma obole, Gdyż tak tedy o nim nie nie pisze z osobna. Dobri iest warżony / smażony / y pieczony. Lepszy niż Karp / podleyszy niżli karas.

Kleszcz.

Capitulum. 103.

Kleszcz iest riba biała w rżekach i wstawiech, łuske ma na sobie szyroka biała: Długi / płaski y szyroki. Meso iego iest miekkie bowiem sam iest flegmatik / przeto lepszy iest pieczony niżli warżony, iesczeże lepszy smażony w oliwie, albo w oleiu y w maśle.

Płocicza.

Capitulum. 104.

Płocicza iesth riba mała biała / oczy czyrwone, W stawiech / w rżekach y w Jeżiorach sie rodżi, Łuske biała ma na sobie / skrżele y ogon ma czyrwony, Dobra ku iedzeniu warżona y pieczona y smażona każdemu: okrom tych czo febre maią / bo iest cieplejszey naturi Tho rozumiey o wzdregach y kleniοch, ktore są podoby iednakiey iako Płocicza / iedno iż wzdrega iest wieksza / ale iedney są płci.

Jasiecz.

Capitulum. 105.

Jasiecz iest riba rżeczna y sthawowa, łuske ma na sobie biała szyroka / oczy y skrżele czyrwone, a przeto iest rzeczona iakoby od czyrwonych oczu, iest riba nie mała, bywa nawietsza na cztery piedżi, Okragła / mieso w nim iest miąsse, przeto iest lepszy pieczony niżli wa-

rzony/ może być warzony: ale pierwey go dobrze vpiecz ă potim ſkraiać y warzyć w wodźie / ă czebule pierwey vwarzywßy w wodźie dobrze z ſiekawßy ią drobno/ potym octu przyley ă kładz ryby/ zapraw te korzeniem/ ă kto nie ma tego korzenia ktore kupuią w kramie: dobri ieſt chrzan/ gorczycza/ czoſnek, Tako możeß wßytki, albo każde riby warzyć / bo lepiey ieſth aby te z tym korzeniem warzył/ bo ty barzo zagrzewaią: gdy ie tymi zaprawi/ tedy tracą ſwoie przyrodzenie ktore ieſt zimne y wilgotne, zwłaßcza każdey białey. A nie radźe gich ieść: ażby były kthorem korzeniem z tych zaprawiony.

Kleń y Vkleia.

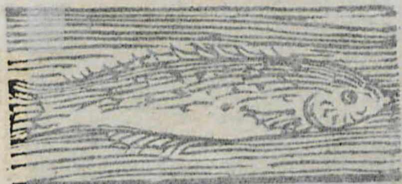
Capitulum. 106.

V Kleia y Kleń/ bo ſobie
A ſą podobne, Są riby
białe rzeczne y ſtawowe/ łuſkę białą na ſobie maią ſubtelną, Vkleia ieſt riba cienka ă długa / ă przeto ieſt lepßa ku iedzeniu niektorim niemocznym wßakoß ſą lepße pieczone ă potym smażone, A thak y inße riby małe białe: tym obyczaiem niechay bedą przyprawiane, iako vkleia albo iako kleń/ iako ſą ſiekawki. Może ie też warzić takowym obyczaiem Wczyni na nie gaſzcz z pietruſzki, ale lepßa ieſt z ſczebule/ bo czebula ieſt ciepła, ktora zagrzewa żołądek zimny/ y inne zimne rzeczy/ mięſo, riby/ iedno gdyby ſie kto ſtrzegł zapalenia zbytnie/ thedy z pietruſzką ony przyprawuią.

Okuń.

Capitulum. 107.

O Kuń riba ieſt z białich
rib/ ma na ſobie łuſkę
oſtrą y twardą/ z tąd A
że iego natura ciepie[illegible]
ßa/ z inych białych okazuie/ y pr[illegible]
to przyzwalaią gich pożywać [illegible]

wim doktorowie/dobri iest pieczony y też warzony/ wszakoż lepszy z korzeniem/ z iakiemkolwiek kto może przemocz.

Obyczay tych okunow.

A ℭ Okuń iest riba barzo harda, yp szna/ gdy obaczy szczuke/ tedy sie obroci ogonem do szczuki / na dmie sie/ skrzele podniesie, A pospolicie chodzą sthadem dla nieprzijaciela swoiego.

B ℭ Gdy szczuke insza szczuka rani, thedy go szczuka szuka: aby iey lizał one rane/ ā tak gdy ią liże/ tedy sie richło zagoij, Mikuie go: prawie tako wol ciele/ ā gdzie może thedy go zije: gdy go za glowe dostanie.

Jazdz.

Capitulum. 108.

Jazdz iest riba rzeczna, podobna iesth ku okuniowi/ stanem, luska y wielkoscią swoią. Rzecna iest parkonata/ iakoby z okunia narodzona/ też ma luske na sobie y skrzele ostre: iedno iż na nim muk sliski/ takoby iak z slonych rib iako gi wiecey płocze: tako sie wiecey czyni.

ℭ Dobri iesth ku pożywaniu/ iedno iż iesth wietszey wilgotnosci/ y mieso iego iest miekczeysze/ ā przeto ma być pożywanie gich zawżdy z korzeniem, Krom pieprzu albo inszego drogie° korzenia/ tedy z chrzanem albo z czosnkiem/ albo thez y z gorczycą. A

Sedal.

Capitulum. 109.

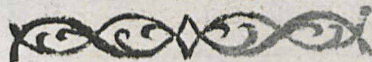

Jesth riba dluga okrągla/ nawietszy na poltora lokcia, W rzekach wielkich sie mnoży, ma na sobie luske thakiem stanem iako okuń czarna ā biała przez osthrich skrzelow iest, Jest tego mieso sprosne: iako y w Dorszu, vbogich pokarm: smakli A

makego, A przetho o nich mako pisać iest. Ale gdy iesth vbogich pokarm/ niechay go vbodzy pożywaią raczey z czosnkiem/ albo z chrzanem/ albo z gorczycą/ zwierciawßy ty trzy rzeczy z ktorem chcze pożywać: niechay warzy thy riby wmiasto pieprzu.

Fundulus

Kielb.

Capitulum. 110.

TA riba iest mała rzeczna y stawowa/ ma na sobie luske drobną siną/ gdzie iest opoka, albo kamień/ tamo sie chowa rada, Jest naturi cieplepßey nizli ine białe riby, Kiedy ie chcześ warzyć: w wolnym rosole ie warz, a potym v warzone: posyp ie Jmbierem tartym/ a tako lepße gich pożywanie.

Sliz.

Capitulum. 111.

SLizu ktori iest maly y podobny ku mietusowi: iedno iże maly iest, na wietßy na pieci palczoch/ przez luski iest. Thako gi warz: iako warzyć maß Kielbia.

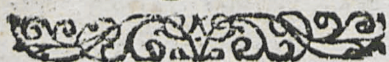
Czerta.

Capitulum. 112.

CZerta iesth riba biała Luske ma na sobie cienką y subthelną/ bywa dlużßa niż na piądz, barzo tłusta y słodka, Lepßa pieczona nizli warzona/ w wielkich rzekach sie rodzi (iako w wisle) albo też w inych pożywanie iey iest, gdy chcześ warzyć: tedy ią vpieczy/ warz że ie z oczthem y z inym korzeniem według dostatku/ do pieczoney vczyń ßalße albo pierz ostri z octem dla brzydkosci żołądku.

Sum.

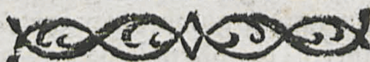
Capitulum. 113.

Sum ktori ieſt wielki, ă bywa na dwu ſążeniu dobrych y dłuſſzy, ſkora na nim czarna plamieſki, głowa wielka, geba ßyro ßy długie: ktoremi ſobie nagania bek małych: gdy ſie do niego zbieżą bo też łupem żywie thelko czego ſie doczeka na mieſthczu. Mięſo iego ieſt ſproſne. Jeſt pokarm vbogich, ktorego maß pożywać z chrzanem, albo z czoſnkiem/albo z gorczycą ktore ruſpuść dobrem occzem/albo go thez warz z agreſtem (ieſtli mozeß mieć) ă bedzie dobrze/ ă ieſthli nie maß agreſtu/ tedy go vwarziw ßpizaley occzem dobrym, day że mu wrzeć w occie długo/ tedy wzy bedzie ſmaczniey ßy, Jeſtci rzeczna riba rzek wielkich.

Pożytek iego ieſt ten: iże vbogiem mięſo/ ă żebrakom koſci grzbiethowe na pacierze ſie przydadzą.

Mietus.

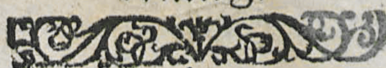

Capitulum. 114.

Mietus ieſth riba rzeczna/ nawietßy na trzy piedzi bywa/ wßytkim ſtanem ieſth opdobny ku ſumowi, iedno iż iego mięſo ieſt mało lepße niżli w ſumie/ by był na wietßy mietus/ tedy iego wątrobka ieſt za wßitkie° lepßa. Pożywanie y przyprawa iego bedzie takowa/ dobrz z pieprzem, z gąßczem z czebulnym/potym iako kto może/ może go przyprawić iako y ſuma, ă to przeto: iako riba twardßa tako potrzebuie lepßey zaprawy. A ktora w ſobie nie ma takowych przypraw/ thedy iey pożywanie nie ieſt dobre.

Minog.

Capitulum. 115.

Mnog iest riba dluga, czarna, W rzekach sie rodzi / gdzie iest opoka kamien: tako sie do niego przyppise / ā nicz inego nie ije: iedno kamien zsie, kosci zadnej niema w sobie: iedno chrzesske subtelną, iakoby nić po grzbiecie przewlokl, Jesth riba barzo smaczna / y slodka, Gdy są swieże, tedy ie kladą w gorączy vkrop / ā obraczaią warzechą w vkropie: aże z nich skore zeymą gdy odepre ā tak ie warzą / dobre są z każdym korzeniem, wszakosz lepsze bedą gdy przyczyni oczthu w nie: iż odrazi gich slodkosć / kthora czyni brzydkosć żołądkowi, ā tako y wracżanie, Może ie chować dlugo posoliwszy ā potym gich pożywać według woley: iedno żeby byly z korzeniem.

O piskorzu / Ktori iuż

iest wypisany miedzy ribami morskiemi. w Capitulum.98. Ktorego tamo nature oglądasz. Y pożywanie iego poboczysz.

Lin.

Capitulum.116.

Tinca

Lin iest riba pospolicie w stawie sie mnożącz, ma luske na sobie żoltą drobną / blotem żywie y w blocie vstawno leży / iedno gdy wynidzie na tarlho, tedy wierzchem chodzi / gdy go chczesz pożywać: dobri iest warzony z korzenem Jako o thym iuż nauka iest / dobri też iesth y pieczony / wszakosz lepiey bedzie / gdy bedzie z czebulą y drugim korzeniem nadziewany / iże tego grubosć czebula y korzenie strawi, y zimnosć zagrzeie.

O raku iuż iest dostatecznie wypisano. w Capitulū.74.

miedzy morskiemi ribami, Bo iest morski, y rzeczny, y stawowy. A tako o nim dosyć na ten czas.

Losos.

Capitulum. 117.

NA riba iesth rzek wielkich: kthore w morże wpadaią/ iest też wielka, bywa na siedmi piedzi na dlużą: Okrągły, Ten sie rodzi czo nablizey stoku, z kąd wychodzi ona rzeka/ ą gdy sie iuż wygikrzy, tedy zasie idzie do morza ą pije, albo żywie wodą Morzką/ pothym przychodzi ku wierzchowi rzeką do wody slodkiey, Bo woda gdzie wstaie: tamo iest naslodsza/ tako theż dzieci Lososiowy żywią gdy sie vrodzą/ tedy za oycży do morza idą ą gdy morzkiey wody zakuszą, tedy sie zasie ku wierzchu wraczaią. Je° mieso iest dobre/ smaczne/ kruwkie y slodkie/ ą dla te° gi w thykaią na szpilki/ bo gdyby go nie w tykał na szpilki/ thedy ani vpiecz/ ani vwarzyego może. Nicz nie tje: iedno pianę ktora na wodzie iest.

Wszytko w nim dobre iest/ y to czo w nątrz/ dobri iest suchy y swieży, pieczony y warzony.

Pstrąg.

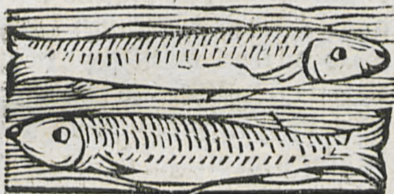
Capitulum. 118.

PStrąg ktori sie też rodzi w ciekączych wodach: iako y Losos, ale nie idzie do morza: tamo mieszka gdzie sie vrodzi/ ą idzie prawie do stoku z kąd woda wstaie Jako są ty rzeki, Pilcza/ dunaiecz ą tak y insze rzeki. Jest podobny ku Lososiowi posthawą swoią/ iedno kuski ma na sobie miedzy białemi czyrwone, Ta żywie wodą slodką y kamieniem ktore w tey wodzie są. ¶ Mieso iego iest też dobre ku iedzeniu, bo iest ciepłey naturi. Pożywanie y przyprawa iest iego: iako y Lososia.

Lipieni.

Capitulum. 119.

Lipień: ktori thez sie rodzi w tych wodach iako y Pstrąg/ iedno iże iesth inakszy/ bo nie ma na sobie luski/ iest goly: telko na sobie ma skore. Dobri/ slodki y zdrowy ku pożywaniu/ bo iako riba iest z bystrey wody/ thako iesth lepsza y zdrowsza. Jako o tym z osobna wy(pisze.

Capitulum: 120. Y Ostatnie o naturze Ribiey, Jako o nich pisze Auic. w kxiegach wthorich lekarskich: Iż iest gich natura zimna y mokra/ to iest flegmistha pospolicie wszythkich, Wszakosz są iedny kolerczi/ drudzy flegmaticzy

¶ Powiada tako Auicenna: Iże Riby ku żywnosci są lepsze: kthore są srzedniego wieku/ ani stare/ ani mlode/ kthore nie są miesa miąszszego/ ani smierdzącego, Bo ktora riba ma cialo miąssze/ tha gdy stara iest/ nie iest dobra, A tako ktore są twarde: ty gdy mlode są/ thy warz/ ă gdy stare są: ty piecz. Zasie ktore są miekkie w naturze swoiey/ ty gdy są stare: ty warz/ ty zasie ktore są mlode: ty piecz.

¶ Jeszcze ktore są twarde/ ty gdy są mlode: są lepsze/ gdy są stare: są gorsze.

¶ Potym gdy są z rzek/ tako zby strey ă kamienney, albo piasczney y ktora nie iest miedzy lasy, albo y miedy borzi: iże ią wiatr przewiewa z tey są riby lepsze, A tako thez y z stawu y z iezora ktore są w polu, albo na wietrze.

¶ Tez ony riby ktore z morza wychodzą w rzeki ciekącze ă mieszkaią w nich/ iuż bywaią lepsze: tako iest znać w Lososiu, ktori blizey morza/ ten iest gorszy/ ă tako daley od morza, thym lepszy/ ă czo blizey do wierzchu rzeki/ ty są lepsze.

¶ Sadlo kozdey riby/ morzkiey, rzeczney, stawowey, y z kądkolwiek bedzie, Gdy rospusci oleiem/ przyczyniwszy czystego miodu, czysci oczy od zaćmienia/ od mgly/ ă tego potrzebcze puszczać na oczi y wznak leżeć, A to rozumiey gdy bedą zaćmiony przez wrzod gorączy y suchy Toć thez Plin. Li.xxx ij. Ku themu przystaie Diascorides y Auicenna

¶ Druga sprawa y pożytek sadla Ribiego: iest then/ gdy ktho krwią pluie/ weźmi sadla ribie°/ rospuść

z octem dobrim day pić choremu, ā przestanie.

¶ Jeszcze pożywanie Rib starich miąsszych/twardych: iesth tho, To przodkiem baczyż mieso każdey ryby iest na grzbiecie twarde/wieczey niż na brzuchu / thakież od głowy wieczey niż od ogona/przetoż gdy Riba iest naturi miekkiey: iedz iey mieso z grzbieta od głowy pierwsze zwono, wtore y trzecie/ā z brzucha nie iedz miesa, bo iest miekkie y wilgotne/ono ktore tez iest od ogona, to iest lepsze dla częstego ruchania.

¶ Riby ktore żywią trawą/lepsze są niżli ony kthore żywią wodą methną / iako gdzie są splawy ze wsi do stawu albo do sadzawek, albo w ktorey wodzie są scierwy.

¶ Riby ktore kamień z są/nie są tako dobre: iako ony kthore trawę iedzą/bo kamień iest rzecz surowa, dla tego Lipienie y Pstrągi nie są tak dobre iako płocicza.

¶ Drugie są kthore piasku pożywaią, Jako Kielbie/ ty są lepsze niż ony czo kamień z są.

¶ Zasie lepsze są kthore korzenia pożiwaią dobrego: niż ktore piasku iako Okuń.

¶ A ktore samą wodą żywią/ty są prawie wilgotney y zimney naturi/ā to są flegmisticy.

¶ Jeszcze są riby ktore kupem żywy/ā iako kup lepszy/ tako ona iest lepsza/bo dobri pokarm/dobre ciało czyni swoią sprawą.

¶ Pożywanie Rib takie ma być, Rozliczne riby/rozlicznie gich pożywać/ktore są twarde/ty przyprawiać z korzeniem, to iest z pieprzem z Imbierem / z muszkatem. &c. ā gąszcz z czebule lepszy niżli z szczo inego do thych miąsszych y twardych rib, ā zwłaszcza do rib białych ieszcze by był lepszi czosnek nagąszcz by głowy nie obciążał ā oczu niewycieskał.

¶ Ale kto chcze czosnku pożywać Takowem obyczaiem czosnek przyprawuy/odbierz każdą głowę z naminieyszey skorki/kładz go do wody wrzączey/aże gorzkość y surowość z siebie wypuści, Albo gi wkładz do wody: przystaw że go do ognia aże wezwre/ toż dopiero z niego gąszcz czyń do rib białych y twardych, ale dla lepszey pewności oczom: przisyp kopru y kmninu: gdy ie bedziesz zaprawował inem korzeniem, Jesthli inego korzenia nie masz iedno Czosnek, czymby ie zaprawił/ przysyp kminu y kopru do niego/ā iesthli y tego nie masz, Niechay bedzie trocha Czosnku y tha niechay dobrze wre/ bo on zagrzeie iż nature zimną odeymie.

¶ Drugie / kthore są riby wilgotney y miekkiey naturi, iako są Kleszcze/Czerty/vkleie/y insze takowe Ty lepiey piecz / smażyć w oliwie, w oleiu/albo też y w maśle / może

ze pierwey poſyppować mąką pßenną/ potym ie kłaść w takową tłuſtość.

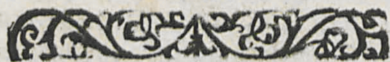
¶ Możeß thez przypprawić ſobie ſmaki kthore pobudzaią chęć y zagrzewaią iako ſą ty/ iako ieſt ßalßa/ ktorą thako przypraw. Weźmi ßczawiu zpołgarzſci albo iako wiele chczeß/ piołynu z pięć rozdżek/ pieprzu czo rozumieß/ kopru włoſkiego/ albo y polſkiego/ albo y troche kminu/ zwierć to weſpołek/ roſpuść oczthem dobrim. Jedz riby z tą ßalßą. Jako gdy ie będzieß warzył w roſole.

¶ Drugi też może być ſmak vczyniony z tego czoſnku, Tako gi odebrawßy y odwarzywßy dobrze, day do niego kminu/ anyżu/ kopru/ ßafranu/ zwierciawßy: roſpuść octem/ ä chczeßli ie° przywarzyć: możeß/ ä pothym możeß ony riby polać tym/ albo oſobno na przyſtawke nalać / bo Czoſnek zagrzewa y trawi czo ieſt nie ſtrawnego w człowieczym żołądku.

Dokończenie o Ribach.

O kamieniach drogich
Na wiele rzeczy potrzebnych.
Naprzod Adamas.

Adamas.

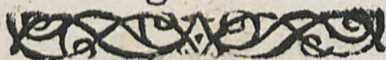
Capitulum. j.

A Adamas: Tego kamienia więtsza iesth mocz we złocie y we śrzebrze y w stali. A gdy będzie przywiązan v lewey myszki, nieprzyiaciele zwyciężyć czyni / bestie niezwiciążone: vpokarza / przeciw Lakawczom / y inszem widzeniom: pomaga / w rzeczach poczynaiączych sprawiaiączego mocznego: iż mało czyni / boiaźni prożne odpądza, Swary y zwady zwiciężyć czyni, miesięcznikom y też opętanym ludziom iest pożyteczny, Ten kamień niektorzy zową Magnesem / iż nie ktorzy powiedaią iżeby żelazo ciągnął k sobie, Ten kamień gdy będzie ku inszem kamieniom przykożon / tedy będzie kożdy złaman / ā ma drugą własność: iże go żadna rzecz nie złamie: iedno ołow.

Adamas czyni człowieka mocnego przeciw nieprzyiacielom / sny prożne odpądza / trucine oddala, bowiem powiedaią iż sie poci ieśli będzie iad blisko położon / ā wszakże ktoby ten kamień pił / tedy iemu trucina będzie śmiertelna. B

Agatas.

Capitulum.2.

TEgo kamienia iest rodzaiow wiele / ā wszakże iest sławnieyszych .7. Diascorides powiada iż Agatek pomaga gdy kogo niedźwiadek vkąsi: przywiązany / albo z wodą pomazać / zarazem boleść vśmierza, A gdy then kamień zetrze w proch ā posypie na rane, albo gd A

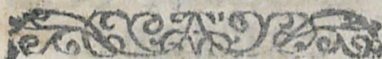

dak z winem wypił: kogo Jaszczor
ka v zje / tedy wzdrowi, A kto gi be-
dzie przy sobie nosił / thedy go czy-
ni wymownem / mądrem / przyjem
nego y wdzięcznego. Moczy thych
kamieni / według ich rozmaitych
rodzaiow albo osob : odmieniaią
sie, A wszakże wszitczy miedzy sobą
zgadzaią sie na tho: iże kożdy czyni
ludzi smutne.

B ¶ Indiyski Agatek / rzeczy iado-
wite odpądza, Kto nan bedzie pa-
trzył / tedy widzenie wsp maga, A
gdy gi kto w vściech t ma / pra-
gnienie vśmierza, mężczyźnie da
wa zwicięstwo / pragnienie y tłucz-
ny gasi.

Alabandina.

Capitulum. 3.

TEgo Kamienia mocz
iesth: iże cieczenie krwie
pobudza y pomnaża, a A
kto gi bedzie pić / wszyt
ke moczi iadu gasi y wypądza.

Alabaster.

Capitulum. 4.

A KAmień iesth z rodzáiu marmurow/ ná słoyki maści chowáć: iest czysty, Ten kámień ktori bywa w Capadocij nalezion niebiaky/ iest nagorszy, Nalepszy iest ktori ma barwę miodową: kthorego nie barzo przeźrzeć, ten kámień odmiekcza żywot/ y też twardości y boleści żołądkowe plasthr vdziałáwszy odmiekcza, Kto gi przy sobie nosi, w swogich rzeczach zwiciężcą zostanie.

Alectorius. Kapłoni.

Capitulum. 5.

A IEsth rzeczony kamień kokoszy/ albo kurowy, dla miesca gdzie sie rodzi/ abowiem w żołądkoch Kapłoniech nalezion bywa.

Gdy kogut po trzech leciech bywa okapłoniony/ albo oprawiony/ á po okapłonieniu gdziby przez siedm lat był żyw: bo przed thym nie ma być wyiet, abowiem im starszi: tym lepszy. A kiedy ten kámień w Kapłonie vrośćie iáko ma być / thedy iuż nic nie pije, Wszakże żaden nie iest nalezion wietszy, iedno iáko wielkie go bobu ziarno.

¶ Moc tego komienia iest: iże kto gi będzie nośić przy sobie/ czyni go być niezwiciężonego. A gdy będzie w vściech thrzymany/ pragnienie oddala, A przetho zapaśnikom pomaga, Zone mężowi czyni przyiemną/ cześć dawa/ á nabythe cześci zachowawa/ vrzeczone rozwiezuie Opuszczonego sthadkem: wdzięcznym y przyiemnym czyni, Krolestwo stracżane y insze postronne na być dawa. A

¶ Ten kamień iest pożyteczen tim ktorzy są przyrodzenia zimnego/ y tym ktor[illegible] rzeczy swogich zniewiastą sprawiać nie mogą. B

Ametist.

Capitulum. 6.

NAmienia tego iest rodzaiow piec / ă z nich nalepszy iesth ktory sie w Indij rodzi / maiac barwe czyrwona / zmieszana z rożana y z Fijolkowa barwa.

A ¶ Mocz tych kamieniow iest odpadzaiac pijaństwo, abowiem gdy beda na pepek przywiazany / tedy powciagaia pari z wina / ă tak rozwiezuia z pijaństwa, Mysli zlych powciagaia / dobri rozum czynia, w sprawowaniu rzeczy czuynego y bacznego sprawia / ă niepłodnego czynia byc płodnem: gdy bedzie o- ne rzecz pił w ktoreyby takowe kamienie były omyte, Trucine gaszą, ludzi ricerzkich strzega / y nieprzyiaciele gich dawaia gim zwiciezyc, Ku łowientu zwierzat dzikich j ptakow: dobrze sprawia.

Aquille lapis.

ORłowy kamień. Ten kamień podobny iest kasztanie / ă kiedy nim zachwiele / tedy w nim kamień drugi w posrzodku kołacze, ă ten kamień rzeczon iest orłowy / bo gdy orlicza chce iayecza znieść: ten Kamień samiecz przynosi z Indiey ă podkłada gi pod orlicze / tedy orlicza lekko zniesie iayecza j boleści nie barzo czuie. Then kamień thez sprawuie niewiastam y wszytkiem inszem zwierzetom: gdy bedzie pod nie podłozon / ten kamień gdy bedzie zawieszon na lewem ramieniu v niewiasty / tedy broni porzucenia dzieciecia / ă czasu porodzenia: gdy gi do vda przywiaze / tedy nie przespieczności oddala / A porodzenie dzieciecia richlepsze bedzie. A

B ¶ Ludziom ktorzi cierpia niemoc

E Swietheg o walantego pomaga, zwierzęta iadowite odpądza, ă przeto Orłowie then kamień kładą do gniazda: aby iayca y dzieci od źwierząt iadowitych były zachowany,

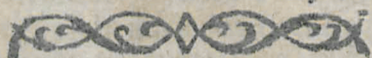
D ¶ A kto gi przy sobie nosi/ thedy gi czyni ludziom przyiemnym/ trzezwem/ y też bogatym/ y od przeciwnych rzeczy strzeże.

E ¶ A czo dziwniey iest, iako powiedaią Caldeiji: iż kiedy komu iad będzie z taką karmią przyprawion/ ă gdy then kamień będzie włożon w on pokarm/ takiego pokarmu człowiek połknąć niebędzie mogł, ă kiedy wyjmie z pokarmu on kamień, tedy gi będzie mogł połknąć.

F ¶ A tak orłowie te° kamienia szukaią ă kładą w swoie gniazda / y żorawie miedzy swoie iayca.

G ¶ Niektorzy też powiedaią: iż thy kamienie bronią aby sie iayca barzo nie zagrzały w gniaździe Orłowym.

Auricalcum. Mosiądz

Capitulum. 8.

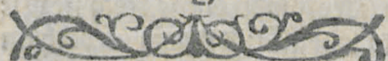
A Mosiądz iest rzeczon od tego: iże ma świątkość złota y twardość miedzi/ bowiem Mosiądz bywa z miedzi y z ognia silnego, y inszemi przyprawami bywa ku złotey barwie przywiedzion.

B ¶ Z ksiąg przyrodzonych: z miedzi bywa Mosiądz, thak rzeczony, Abowiem złotą barwe ma: albo iż z niego będzie złoto. Then Mosiądz często kroć z pisma zową gi Kontrifakem/ ă to dla barwy podobney Kontrifakowi. Z nauki alchimiczkiey: Miedź bywa przemieniona w mosiądz/ czo bywa przez pośrzodek Tucijey, bowiem iey dim bieli / ă ma przyrodzenie ducha/ ă natychmiast gdy proch Tucijey bywa porzucon na roztopioną miedź albo gdy będzie zmieszana z blachami miedzianemi: w onym rozpuszczeniu miedzy tucija bywa rospalona/ ă szuka iako duch kędyby wyszla/ ă tak vkazuie sie iż iey vciecze nie bywa przez miedź rozpuszczoną ă tak wysusza ią/ bowiem iey dym iest miernie biały/ ă białość zmieszana z czyrwonością: powciąga czyrwonosci/ ă będzie żołte.

Balagius.

Capitulum. 9.

A TEgo kamienia rożmagite są moczy/ ktho gi przy sobie nosi/ tedy gi czyni wesołem, W stadle miłość zachowawa / albo rozmnaża.

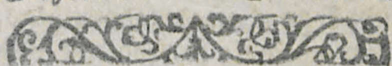
B ¶ Gdy będzie na ßygi zawießon: sny prożne odgania/ niemoczy ktore bywaią wgardle y wczeluściach y inße wßytki ktore pochodzą z wilkości od głowy: leczy/ y od nich zachowawa.

C ¶ Wziąwßy gi, a srebra pod tąż waga/ zmießawßy pospolu: thedy krąd vleczy.

D ¶ Woda w ktorey będzie ten kamień/ iest na oczy dobra / a kto ią pije / thedy pomaga komu tchnąć ciężko/ y niemoczy wątrobne leczy

E ¶ Niewiastam brzemiennem aby nie porzuciły dzieci/ albo izby nieiakiey ßkody nie cierpiały: pomaga.

Bezaar. Sirotka.

Capitulum. 10.

A BEzaar: ten to kamień wßytczy powiedaią: iż ma pierwße miesthcze miedzy inßemi wßytkiemi lekarzstwy: ktore są naprzeciw iadom albo trucinam, bowiem kto go wypije iedne dragme/ thedy gasi kożdy iad / y wybawia człowieka, A dla tego iże iest namocznieyßy ten kamień naprzeciw wßitkiem trucinam. Wßelka rzecz taka ktora wybawia od iakieykolwie niemoczy, bywa rzeczona Bezaar tego kamienia przezwiskiem.

B ¶ Seripion. Kamień bezaar pomaga naprzeciw trucinam, ă kiedy by kto wypił go tak wiele iako zawążą dwanaście ziarn jęczmiennych/ albo kiedy nim pomaże ranę kiedy kogo vkąsi czo iadowithego, thedy wybawia przyrodzenie ode śmierci/ ă wypądza iad przez poth, ă dla tego też pomaga człowiekowi powietrzem morowem zarażonemu, ă gdi bywa w pierścień wprawiony/ thedy w kimby iad był/ magi w vsta włożyć ă z sać z niego/ tedy pomaga.

Borax.

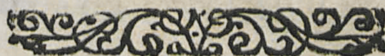

Capitulum. 11.

A Ma mocz then Kamień dziwną naprzeciw iadom/ bowiem gdy kto iest strut ă ten kamień połknie/ ktori połkniony krąsi telika/ iakość iadu onego ktora sie w ie lita wpogiła: wygaśa/ ă pothym przez spodek wynidzie ă zasię schowan będzie. A gdy czo iadowitego vkąsi/ tedy pomaga, Ograśki leczy/ zły żołądek y nerki naprawia, iestli kto będzie one rzecz pić w ktorey ten kamień bywa omyt.

Carbunculus.

Capitulum. 12.

A Arnoldus. Carbunculus iesth kamień drogi barzo czyrwony, W ciemnościach świeci iakoby ognisty wągl. Barwą y moczami zwięząza albo przochodzi inśe wśitki kamienie świecące albo pałaiące/ abowiem then sam ka-

mień ma wszytki moczy/ktore mają insze drogie/perły albo kamienie ä są krom tego iego dwanaście rodzaiow / ale nie thakiey są moczy wielkiey.

B ¶ Isidorus. Carbancula rodzaiow iest dwanaście, ale z tych rodzaiow nalepsze są świathłe, iakoby ogień z siebie wypuszczaiącze/ä powiada Arnol. iż Carbunculus iest pieczęcią inszych kamieniow/ abowiem może swoią figurą albo wyobrażeniem wybić na inszym każdem kamieniu/ale nie inszy kamień na nim.

C ¶ Moczy tego kamienia są/powietrze iadowite y morowe odpądzać/zbytkow albo cielesnych żądz powciągać/ciału zdrowie sprawować y zachowawa aby w niemocy nie wpadało / złe myśli oddala/ y thez przijacielsthwo miedzy ludźmi czyni, ä wszelkie szczeście rozmnaża

dzie w czystey chustcze lnianey przy sobie nosił/ szalonym y miesiecznikom iest pożytheczen / y niemoczy długie wykorzenia.

B ¶ A ktorzy gi przy sobie noszą, czini ie wymownemi y wdzięcznemi, zmieszany z wodą/obyczaiem iako przyprawiaią lekarzstwa na oczy, niemoczy oczne vzdrawia/zasię kamień Jaskołczy kthori iest czarny, rzeczy poczęte ku dobremu kończowi przywodzi / gniewy vśmierza/ noszączego wdzięcznego y przijemnego czyni. Pańskie gniewy vśmierza. A gdy gi na szigi powiesi w żołtem suknie/ febri vśmierza y wszytki wilkości szkodliwe powciąga i naprawia.

C ¶ A iest doświadczono: iż gdy będzie na szigi powieszon, pomaga naprzeciw niemoczy świetego walantego/y naprzeciw żołtey niemoczy Niektorzy powiadaią iż maią być zawinione w skorę cielęcą/albo w

Celidonius.

Capitulum. 13.

A
En kamień iesth nalezion w żywoci[...] dych[...] a[...]

szeleniąːnie porodzonego, ale wypro tego/ă przywieżać ie ku lewemu ramieniu.

¶ Ty kamienie maią być wymowany kiedy dzieci Jaskołcze małe sthoią na gniazdzie albo w gniazdzie: miesiąca Sirpna: iżeby były doskonalsze/ ă dzieci ony nie maią sie dotykać ziemie: ani gich oycżowie ani matki przytym niechay nie będą/ bo wiethszey mocy będą.

Celonites.

Capitulum. 14.

Celonites/ albo Celontes. Niekthorzy powiedaią iż iego troiaki rodzay iest, ten bywa wyleth z wielkiego żołwiu/ ma barwe takoby perla na sobie maiąca sczę

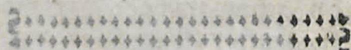
A

crups.

¶ Celonites/ iest Indiyskiego żołwiu oko, Czarnoksiężnicy kładą gi pod ieżyk/ ă thak rzeczy przyszłe ludziem przepowiadaią/ ă te mocz ma ten kamień: Jestli kto vsta wymywszy będzie gi nosił wvściech: iż może przyszłe rzeczy przepowiadać pewnych czasow/ to iest od słończa wschodu ażdo szostej godziny przed pełnią poki miesiącz rośćie. Alegdy miesiącz iest nowy/ thedy powiedaią iż ten kamień przez wszytek dzień te mocz ma, ă po piętnaśćie dni miesiącza/ tedy iaczy przedednem: ma te mocz, ă ten kamień nie zgore ani sie ognia bogi.

B

Crisolectrus.

Capitulum. 15.

A Crisolectrus iest kamień na kształt złota/ten kamień gdy gi kto powiesi na szygi/tedy pomaga naprzeciw ograszkam/ a gdy gi z miodkiem rozanym zetrze/ dobry iest na niemoczy kthore bywaią w vszu, A iesthli z Makmazitią bedzie zmieszan/ tedy na oczy dobry iest/y zołądkowi pomaga, albo chocsam proch z nie° bedzie wypić, albo z mastikiem. Ten kamień poranu bywa czudnieyszy/ a ogień barzo ku sobie ciągnie/ a barzo prędko od ognia zgore.

Crisolitus.

Capitulum. 16.

A Kamienia te° iest ieden rodzay, przezroisty, złothey barwy maiące w sobie nieiakie palaiące iskri, Drugi rodzay iest iego barwy woskowey / a iesth zielony iakoby morzka woda ku wiethszey zieloności sie maiącza, A gdy gi na słończu położy/ thedy złothą gwiazde przez sie vkazuie/ a bywa nalezion w Murzyńskiey ziemi.

B Kiedy bywa w złoto w prawion/tedy przeciwi sie strachom noczn nem/dawa mądrość y cześć/szaleństwo odgądza.

C A gdy gi kto starkszy bedzie pić pomaga na dychawicze.

Cristallus.

Capitulum. 17.

A Krzyształ kiedy bedzie przeciw słończu położon/ thedy ogień z siebie wypuszcza y zapala rzecz kthora może być spalona,

Ale kiedy bedźie pierwey Krzyßtal zagrzany / żadnym obyczaiem nie zapali.

B ℂ To w rzeczach przyrodzonych mistrzowie rozumu przyrodzonego piszą. Krzyßtal gdy bedźie powießon na ßyi idącz spać / thedy złe sny precż odpądza / vrzeczone rozwiezuie.

C ℂ A gdy gi ktho w vściech bedźie mieć / pragnienie vśmierza / ă ómieszawßy gi z miodem / pierśi niewieście mlekiem napelnia.

D ℂ Wßakże Krzyßtal lepßy iesth na naczynie ku piciu: niżli na inße rzeczy.

Cinnabar.

Capitulum. 18.

Cinobr bywa vdźiałany z śiarki y z żywego srebra ă iesth czyrwony, Moc iego podobna iest moczy Ematista kamienia potem barzo ściąga, ă dlatego krwie powściąga, na sparzeline j na krosti iest dobri / w plastri bywa mießan / y tez na oczy wlekarzstwa pozitecżnie bywa w mießan. A

Corallus.

Capitulum. 19.

Koralow dwoiaki iesth rodzay, czirwony y biały. Auicenna położył iego rodzay trzeci czar A

ny, Czywone w ktorich dziurek nie
mász: nalepsze są.

¶ Moczy tych kamieni są: iż barzo krwie powciągáią kto gi przy sobie będzie nosił, albo gdziekolwie będzie/ w domu albo w łodzi/ tedy wszelkie przenagabania dijabelskie, albo widzenia / albo sny strászliwe odpędzá, Grzmienie, albo pioruny wiatri,/ y insze nawalnosci oddala, y broni od okrutnych zwierząt/ na przeciw kordijacze/ y inszym niemoczam żołądkowym: pomaga. Powieszony na żołądku/ albo gi wypić/ mdłemu żołądkowi iest pomoczen. Wrzodom kthore bywáią na śleziomie/ albo w ielitiech: pomaga Dziąsła nie zdrowe vlecza / rany zgniłe wyciera/ y szkodliwego lekarstwa powciąga. A kiedy kto ma kamień/ tedy proch z niego ma z winem pić. Gdy będzie starty y posypani/ albo thez zawieszony miedzy sadem, albo na roli miedzy zbożem czyni ie płodnemi / dżdże y grady szkodliwe od nich odwracza. A iżby dzieci nie miewały niemoczy świętego Walantego/ tedy iako richło z żywotha wynidą / pierwey niżli rzego vsty swemi vkuszą/ tedy korala czyrwonego wziąwszi tak wiele iako zaważy dziesięć ziarn ięczmiennych/ y zetrzeć gi czo nalepiej ă włożyć gi w vsta dziecięciu ă nie hay gi połknie/ abowiem iest k temu barzo dziwno pomoczen.

Cuprum. Miedź.

Capitulum. 20.

Miedź v ludzi starich była pierwey wynaleziona ku pothrzebie: niżli żelazo/ abowiem pierwey miedzią ziemie rito, Y rzeczy albo naczynie ku walcze sprawowano/ ă tak Miedź była nadrosszą, ă złoto y srebro dla niepożitku zamiatano, Ale teraz obyczaiem przeciwnym leży miedź, ă złoto w wielkiey czci y w wadze. A

Einis: Popioł.

Capitulum. 21.

A Popiol iże ma w sobie barżo drobne cżeśći: lekkiem wiathrem bywa rożwienion/ ă wßakże iest na wiele rżecży pożytecżen. Na pierwey ogień popiolem bywa rożdżon y żachowawan. Popiolem skorí od welny bywaią wyprawiony/ y nieiako odnowiony.

B ¶ Popiol bywa kladżion w miasto halunu ku farbowaniu sukna.

C ¶ Kiedy kosćiol poświącżaią/ tedy na popiele obiecżadlo napisuią: wstepną środe naglowy bywa sypan/ na pamiątkę naßey śmiertelnośći.

D ¶ Z wody y z Popiolu bywa vdżialan lug ktorim glowy myią.

E ¶ Popiol gdy będżie na pijawke posypan/ tedy krew ktorą pila zasie zwroći. Na lekarżstwa tak popiol y tez lug bywa pożytecżen. Auicenna powiada: iż popiol wßelki ma mocz wyćierać y wysußać/ ă wßakże rożmagithy iest/ ă gdy będżie omyty/ tedy nie thak ma mocż ku wyćieraniu/ ale prżeż swoie omyćie: nabywa sobie iż spaia y wysußa prżeż kąsania.

¶ Woda żpopiolu bywa klodżiona w lekarżstwa gnoiącże/ ă ż nich iest namocżnieyßa woda ż drżewa Figowego / y żżiol kthore w sobie maią mleko/ iako iest Romanowo żiele/ albo sosnka/ y inße thakowe. Abowiem barżiey oćiera y wysußa popiol ż drżew śćiągaiącżych/ iako są drwa debowe: powćiąga krwie. F

¶ Diascorides. Lug ż popiolu debowego/ iest barżo dobrí na lekarżstwa ludżiom y bydlu ktorem plucże są obciążone/ albo ktorży w sobie maią trucine/ abowiem kto takowy będżie gi pil/ thedy nathychmiast bywa żdrow. Jest thež pożytecżny na wilgotne rany y na fistuly/ y na rany kthore są thrudne ku żlecżeniu y na strupy dawne śmierdżącże/ ă prżeto vstawicżnie maią być omywane ă slußnem lekarżstwem lecżone/ abowiem mocz kugowa ran nie vżdrawia/ ale k temu ie sprawuie iżby były vżdrowione. G

Ematites.

Capitulum: 22

Ten kamień iest rzeczon greczkiem iezykiem Ematites, iakoby kamień krwie powściągaiący, Abowiem ma moc krew vstanowiać/ ten kamień ma żelazną barwe zmieszana z żykami czyrwonemi/ ä gdy ten kamień będzie włożon we wrzącą wode/ tedy sie stawa ielnia/ ä kto gi będzie nosił, nie będzie sie mu thrzeba bać słonecżney gorączości/ ä kiedy będzie na słończe wyłożon/ tedy wypuszcza z siebie iskri/ owocze od chrobakow y od gradu zachowawa/ ä gdy będzie z wodą zmieszany/ tedy vzdrawia ony ktorzy krwią pluią, też pomaga na biegunke. Proch z niego dziwe mięso ktore bywa w ranach wyiada, A zmieszany z winem/ rany zastarzałe vzdrawia. A ktho gi pić będzie/ tedy kamień ktori bywa w miechierzu: kamie.

B ¶ Then kamień iesth stworzon ku służbie człowieczey/ ä ie° moc iest ściągaiącza/ czo iest rzecz doswiadczona.

Ferrum. Zelazo.

Capitulum. 23.

Zelazo iesth przyrodzenia zimnego, Natura iego twarda gestha/ y wszelką rzecz przecinaiącze/ wszytki rzeczy mocą swoią zwiciąża/ y samo od siebie bywa strawiono. Nad insze wszytki kruszcze Zelazo narichley sie zepsuie/ y rzecz inszą ktora znim bywa wespolek zaraża i kąsa, nie głosno grzmi A

od ognia mieknieie iże ie może kować. Z niego bywa zbroia y rozmaite naczynie ku rąbaniu.

Gagatek.

Capitulum. 24.

A Gagathek iesth kamien czarny y swiatly, á kiedy bedzie zapalon/ pomaga naprzeciw niemoczi swietego Walantego. Dijabły odpądza: albo iesliby przez vsta człowiecze mowili / thedy dym Gagatkowy nie da gim mowić, Zołądek wspomaga gdi pokarmu przijąć nie chcze.

B ❡ Woda wktoreyby trzy dni moknął, czini lekkie porodzenie. A iesliby one wode piła dziewka/ tedy bywa poznana iesli prawa dziewicza albo nie/ abowiem iesli dziewicza, tedy nie bedzie poruszona/ á iesthli nie prawa/ tedy zarazem vrine wypusci.

❡ Ten kamien dijabelstwu y czarom sie przeciwi/ weże odgania/ á przeto y Orzeł ten kamien kładzie w gniazdo swoie dla wężow/ wszakoż Gorgius powiada iż to czyni orzeł aby ciepło vsmierzał. C

Granatus.

Capitulum. 25.

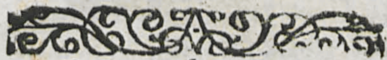

Constantinus y Woyciech / Powiadaią iże Granatus sercze vwesela y smuthek oddala, A
Then kamien podług wiele doctorow: bywa znalezion w Murzyńskiey ziemi, y niekiedy w Tyru przy piaskoch morzkich.

W

Woyciech powiada: iże niektorzy powiadaią: gdi kto ten kamień w uściech będzie nosił, czyni dobrze sędzić co człowiek ma na myśli, też powiedaią: iż kto gi przy sobie nosi czyni gi ludziom przyiemnego.

Gelacies.

Capitulum. 26.

A

Arnold⁹. Gelacies, ten kamień iest zawżdy ziemny ă nigdy sie nie zagrzeie od ognia / albo z trudnością bywa rozpalon. dla tego gęstości ktora broni aby ogień nie przeszedł / ă iesth iakoby żołądź twardy iako Adamas, ă dla swey zimności żądzey cielesney powciąga, Gniew usmierza / y dawa pomocz naprzeciw wszytkiem niemocżam człowieczego ciała: ktore z ciepłey przyczyny pochodzą.

Jacinctus.

Capitulum. 27.

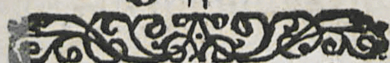

Jacinctow są trzy osoby / ktore maią iednakie moczy. Ty kamienie zyły ciała człowieczego ă zwłaszcza serce posilaią / smutek y prożne mysli podezrzane odpędzaią / rozum y cześć mnożą, od piorunu y od nieprziiaciol bronią. Ludziem podrożnem przespieczność czynią, thak iże też powietrze morowe rozmagitich krolestw nie mogą gim nicz zaszkodzić / y czynią ie być godnemi czci przyimować / y od niemoczy ktore z powiethrza przychodzą na ludzi:

A

czynią ie być przespiecznemi, Wsza koß Aristoteles powieda: iż niewiasty brzemienne ku porzuczeniu dzieci sprawia.

Jaspis.

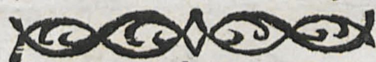
Capitulum. 28.

A KTo ten kamień przy sobie nosi, ograßke i opuchline oddala/ oczy czysci/ widzenia ßkodliwe odpędza/ cielesną żądzą vśmierza poczęcia broni/ a zwłaßcza zielony ktori ma w sobie żyły żołthe/ brzemiennem niewiasthom / albo przy porodzeniu pomaga. A ktho gi będzie przy sobie nosić/ tedy otrzyma świętestwo / y czyni go być mocznym y przijemnym/ ale nad inße wszytki własnosci albo moczy kthore w sobie ten kamień ma/ te moc albo własność ma / y krew vsthanawia z kądbykolwiek ßla zbytnie / a moc ie° więtßa iest gdy będzie we srebro wprawion.

B ¶ Philozoph powiada: iż iestliby kto nalazł Jaspis zielony/ a wnim by był krzyż/ thedy ma taką mocz iże ktoby gi przy sobie nosił/ thedy takowy nie może nigdy vtonąć.

Karabe. Burztyn.

Capitulum. 29.

BVrztyn iest żywicza z drzewa: iakoby drogi A kamień Auic. burztyn ma mocz ferce vwesselać y kordijake oddalać / y duchy posilać.

¶ Serapion. Burzthyn ktho gi

pić bedźie/tedy broni iżby wilkośći zbytnie do żołądka nie śły / y wyciera żywoth / y żołądek pośila/y krew zasthanawia z kadbykolwiek śła, Tez biegunkę zasthanawia. A gdy bedźie zawieszon na bolączce tedy pomaga. Tez pomaga na kordijake/y kiedy kto krwią pluie / albo gdy komu z nosa idźie krew zbytnie. Ale gdy nim kto zakadźi/tedy więczey niemocz świętego walantego pobudźa.

Lapis lazuli. Lazur.

Capitulum.30.

A Mocz teo kamienia iest iże od niego włosy na powiekach rosta, mocz niego iest ktora wysusza y ochładźa/y powieki zktorich włosy opadaią dla nieiakich wilkośći iadowitych/ą odmieni ten kamień ony zke wilkośći ku gich przyrodzoney naturzecz czego sie mnożą włosy na powiekach, A ma być na tho starty na proch

¶ A gdy bedźie zawieszon na dźieciecziu/tedy oddala od nich bolaźń, A czyni włosy kreczone. Ma mocz zapalaiącą y gnoiącą/ą przetho brodawki traci. B

¶ A gdy gi ktho weźmie przez vsta/thedy Melankolią wywodźi, Krew czyśći od wilkośći gestych/ą iego dosyć to iest wiele go ma człowiek na ieden raz wźiąć: iest od.xvj ztarn/aż do. lx. ą to kiedy bywa w insze lekarzsthwa mieszan albo kładźion: kthore czynią purgatią, A więczey pomaga bolesći ktora bywa w nyrkach albo w krzyżoch/ y dychawicży. C

¶ A gdy bedźie wźieth przez trunek / albo vczynim by z niego czopek, pobudźa niewieśćie rzeczy przyrodzone. D

¶ A ktho gi pić bedźie/pobudźa brzydźenie y wraczanie/ale gdy bedźie przyprawnie omyt/tedy to bedźie od niego oddalono. E

¶ Auicenna powiada iż serce po (śila. F

Magnes.

Capitulum.31.

MAgnes iest kamień ktory w gorach nad Morzem roscie/ a zwłasczа w Indijey v wielkiego morza Oceana. Barwy ten kamień iest na podobieństwo żelazney.

¶ Okrethy gdy przychodzą nad one gore w ktorey iest then kamień Magnes / thedy czokolwiek żelaza bedzie miał w sobie on okret, zwłaszcza gwozdzie żelazne: kthoremi okreth zbijaią: wyskakuią z niego/ a iakoby z kusze do oney gori leczą: w ktorey iest ten kamień Magnes. A bowiem ma dziwną j niesłychaną moc: żelazo k sobie ciągnąć.

Ale ludzie wiedząc o thakich rzeczach, A zwłaszcza ktorzy tham po morzu iezdzą: Drewnianemi gwozdzmi okrety zbijaią.

Też Magnes bywa naydowan w Niemieczkich dalekich stronach/ to iest w iedney ziemi: ktorą wschodnią Francijá zową.

Vczynki iego.

¶ Pisze ieden lekarz imieniē Serapio. Moc z tego kamienia ta iest iże gdy bedzie ku piciu dany z miodem pithym / czyni przepuszczenie grube, a kliiowate nieczystosci z ciała wypadzaiąc. A

¶ Thez Magnes iest barzo dobri ktoby sie igłą vdawił, albo iakiem inszem żelazem: włożywszy gi w vsta: przyciągnie każde żelazo z gardła k sobie. B

¶ Też Magnes gdi bedzie obmazan sokiem czosnkowym, albo z cebule/ nie pociągnie żelaza. C

¶ A gdyby mu chciał zasie moc iego przywrocić odiętą tym czosnkiem/ tedy gi namocz w kozłowey krwi przez noc, a pociąganie żelaza iako y pierwey. D

¶ Thakież thez Adamas kamień barzo twardi: ktorim drogie kamienie rzeżą dla iego twardosci wielkiey. Tego kamienia mała sztuczka włożona ne kamień Adamas: wiąże gi iż żelaza ciągnąć nie może/ a gdy on kamyk Adamas odeymie z niego/ vczyni włosnosć swoie przyrodzoną/ tho iest pociągnie k sobie żelazo. E

człowiecze k sobie ciągnie. A tenże
na proch stłuczony/ z sitą pity/ pu
chline z człowieka wypadza.

K ¶ Thež gdy bedzie włożony pod
głowy białey głowie kthora z me-
żem leży (iżby onim nie wiedziała)
natychmiast meża bedzie przez sen
chciała obłapić/ ă to ktora iest me
żowi swemu wierna, ă ktora od me
ża vstepuie/ wnet dla boiazliwego
ă straszliwego widzenia : spadnie z
łoża/ by ią miał kto z vmysłu wy
rzucić

L ¶ Tež powiedaią niektorzi ludzie
Stało sie czasu iednego: iż złodzie
ie wiedząc iż w iednym domu bogac

WOycìech powiada Iże
Magnesia iest kamień
czarny / ă częsthokroć A
niem robią Huthnicży
w hutach. Ten kamień alchimisto-
wie dobrze znaią. Woyciech po-
wiada iże Magnesia pociecze y ro-
sthopi sie w mocznym y w wielkim

D moro[illegible]rodzaie y bar-
wy: k[illegible] trudno wyli-
czyć [illegible] wypowiedzieć
gdy gich ieſth barzo wiele: ā maią
A rozmagite przezwiſka: od kroleſtw,
albo od ziemi w ktorich bywaią naj
dowany, Wßakże prawdziwy mar
mor y nalepßy ktori ieſt zielony, A-
bowiē ztąd wziąl przezwiſko Mar
mo po greczku/czo ſie wyklada po
łacinie zielony, Wßakoß nie wßyt
ki ty kamienie bywaią z nalezіony
thelko na mieſtczoch ſkalnych/ ale
też ty tho kamienie bywaią znay-
dowany w ziemi: barzo koßtowne°
rodzaiu, Jako ſą Lacedemoniſkie
zielone/ nad inße wßytki nakoßto-

PErły zimne ſą y ſuche
A w wthorim ſthopniu/ z
brzuchow ribiech wypa
raią, Lepße ſą biale ia-
ſne przezroyſthe. Maią mocz po-
twierdzaiączą. Naprzeciw mdło-
ſciam y też omdleniu: ktore pocho-
dzą dla zbytniczy purgaciey / albo
B dla zbytniego ßcia krwie
¶ Naprzeciw tym chorobam: daj
Perły na proch ſthłuczone z roża-
nym czukrem, A the° tym ludziem
day ku pożywaniu. A to z Manus

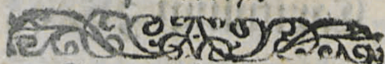
Crystalu/ktore kolaczki w aptecze cżyni... A żowią ie Manus Christy z Perlami.

Też Perly są barżo dobre naprzeciw Melankolijey/ktora niemocz przychodzi ludżiom że drżeniem sercza.

żon do wina w beczke/ tedy nie da mu daley kysać.

Bywa kładżion w lekarstwa ktore wyczyściaią żeby(ktedy niebedżie spalony) abowiem gdy bedżie spalony: tedy bywa subtelniey Chy.

Pumex.

Capitulum. 35.

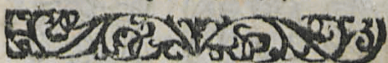

TEn Kamień ma mocz iż na oczu bliżny cżyni przeżrżyste/to iest tracony bliżny: iżby widżeniu nie przeszkadżały/ rany wypełnia y goi/mieso dżiwe tracz: ktore bywa na oczu.

A gdy gi zetrże ă bedżie onym prochem żebow pocierał/thedy żeby cżyści y ociera.

A jeśli ten kamień bedżie wko-

Rubeus.

Capitulum. 36.

SEraplon. Ten kamień ieśli ktho na sobie powieśi: niebedżie widżiał w nocży snow złych/ ani straszliwych. A ieśliby on ktory by w słończe patrżył: w rok swoy zemdlił/ ă gdyby tym kamieniem oczu swogich potarł/tedy iemu pomoże. A gdy bedżie ten kamień na głowie o włosy tart/ tedy ciągnie k sobie pażdżiorko. Jako Magnes żelazo.

Safirus.

Capitulum. 37.

TEn kamień iest barwy zielonej/ iakoby niebo iasnej/ a iest przezrzysty / na kształt naczystszego lazuru. Ten kamień ma thę moc iż ciało rozmnaża, barwe dobrą na ciele dawa, Pożądliwości przyrodzone umierza, Zadze cielesnej powściągliwa, Y też czyni człowieka być czystym y uczciwym/ nieczystości z oczu/ y boleści czoła oddala/ boleści w żywocie usmierza.

¶ A ieśli gi kto będzie z mlekiem pił/ a kto gi nosi/ czyni go spokojnym/ miłym/ nabożnym/ y miłościwym, A dusze w dobrych uczynkach posila/ zdrady odkrywa / strachy odpądza. Ku naukam czarnoksięskim barzo służy.

¶ Wrzody ktore bywają czasu morowego powietrza zjednym dotknieniem uzdrawia/ oczy od ospice zachowawa przez obrażenia.

Smaragdus.

Capitulum. 38.

TEn kamień iest pożyteczen onem ludziom ktorzy czystość cielesną miłują: gdy złączenia cielesnego nie cirpi. A ieśli będzie nożon przy zgwałczeniu panny/ tedy się złamie. Jako o thym Woyciech pisze. Żądze cielesnej poruszenie usmierza/ dobro wieczesne rozmnaża, Diabelskie nagrawania y nawalności precz oddala. Gdzie będą społem złączone dwie ogrząbcze/ ktore

zową trzecîaczkami: vzdrawia ie, przijemnego Bogu y ludziom czy- nit. A przeciwi sie niemoczy swiete° Walantego/ pamieć ostrzy/ ă dawa mocz ku dobremu poradzeniu, Tež iesth pożytheczen onym kthorzy sie pieczołuią o przyszłych rzeczach, Widzenie spraczowane wielkiem patrzeniem: zasie naprawia y zachowawa.

A iestliby kto proch zni° wziąl tedy iest pomoczen barzo kiedy ko° vkąsi czo iadowitego/ ă zwłaszcza pies wscieklỳ. Trędowatem y tym kthorzy kamień cierpią/ y trucine, Jest barzo pomoczen: iestli bedzie vtarty przijeth.

Silex. Krzemień.

Capitulum. 39.

Isidorus. Nalepsze są Krzemiemie czarne, na mieśtczach niekthorich y thež czyrwone/ białe zasie nierichło sie starzeią ani każą z ktorich groby czynią rite: nie każą sie/ ale trwaią długo/ kthorem tež ani ogień nicz nie zaszkodzi, Abowiem z tych thež naczynie bywa w kthorem miedz w ogniu rozpuszczaią, Ale tež y zielony Krzemień barzo sie ogniowi przeciwi, A nigdziey go nie naydzie wiele/ ă kthory iesth blady/ na wapno rzadko sie przydawa, Krzemień wodny/ zawżdy bywa takoby mokry: then ma być lecie wzieth/ ă nie ma być kładzion w mur: aż po dwu lat.

120

Tegula. Dachowki.

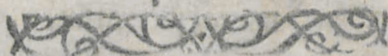
Capitulum. 40.

Dachowka gdy iesth dobrze vpalona, ma moc przepalaiacza ciało. A dla tey przyczyny kiedy bedzie vmieszana ä pomaże z nią miestcze/ tedy pomaga na świerzb na krosty y na boleści nożne.

¶ A gdy bedzie wmieszana w plastr/ thedy trawi wrzody twarde, A iey mocz iest ocierać y wysuszać / ä zwłaszcza ona khtora iesth zatanor Abowiem iest na moczznieysza nad insze. A iest masć w ktorą w chodzi ta to dachowka, Jest tha masć lekarzstwo dobre na goienie ran.

Topazion.

Capitulum: 41.

Woyciech powiada iże Topazyon kamień tak rzeczony. Jest wezwan od miestcza/na ktorem napierwey iest nalezion, ktore miestcze zową Topazys wyscp.

¶ Tenże Woyciech powiada iże naszych czasow iest doświadczono, iż ten kamień gdy bedzie we wrzącą wode wlożon taki iako iest z onego miestcza przyniesion/ tedy zarazem nathychmiast może gi wlożywszy reką gołą albo nogą z oney wody wrzącey wyiąć przez obrażenia żadnego. Y powiada rzekącz iż to ieden z naszych towarzyszow vczynił bedącz w Parizu.

¶ Też pomaga gdi kto krwią pluie przeciw niemocy ktorą zową wilczą niemocz/ ä to iest pewna iże sie w nim obeyzrzy iako we zwierciadle/rodzi sie też w morzu.

¶ Ten kamień gdy ktho trzyma w prawey ręce naprzeciw słończu tedy wypuszcza z siebie promienie y ogień: tak iż kto nań patrzyć bedzie dziwować sie musi. A kto gi nosić bedzie v lewego ramienia/ tedy na wielkim zebraniu niecz nie da/ tem kamieniem krowki y insze chrobactwo/y grady od owoczow oddalony bedą/ y cielesne zapalenie gasi.

¶ Aristoteles powiada: iż Topazion gdy bedzie na rane człowieczą położon/ tedy krew zasthanawia. A iest ten rodzay iż gdy bedzie

powieszon nad oną rzeczą kthora wre, tedy przestanie wrzeć ona rzecz. ¶ Topazion ktori ma barwe iako złoto / ten iest nadrozszy. Drugi rodzay iest iego daleko swietleyszy / a barwy ciemnieyszey: ale nie tak dobri / ten kamień miedzy inszemi mocami kthore ma / powiadaią ize gniew y zgodzą cielesthą vsmierza.

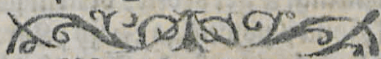
Vesice et molaris.

Capitulum. 42.

Kamień kthori sie rodzi w miechierzu: iako Avicenna powiada / tenze powiada iz niektorzi powiedaią: iz ten kamień z miechierza ktoby gi przijął / tedy kamie kamień ktori iest w nyrkach y w miechierzu. Ale Galienus powiada ize tak nie iest. Zasie Avicenna powiada: iz kamień młynny / ktori kozdy człowiek zna / iesth sciągaiączy / a przetho Lekarz ma gi brać na ony rzeczy ktore ządaią powciągania.

Spongia marina.

Morzkie bdły.

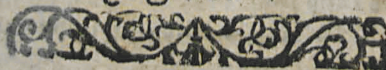
Gębka morzka te mocz ma / iz iawnie wysusza. A dla thego mocz iey iesth rany swieze goiić gdy ią zmaczą w oczcie / w wodzie y w winie / podług rozmagithosci ciał. Y powciąga krwie ktora idzie z rany sieczoney / albo tez spaloney. Ale gębki spaloney iesth mocz trawiącza.

¶ Kamień kthori bywa znalezion w gębcze / ma mocz wysuszaiączą y kamie kamień ktori bywa w nyrkach. Tez rany goij swieze, gdy be-

dźie przykładana z oczthem albo z wodą. Goij rany zastarzałe gdi bedźie przykładana na nie z warzonym miodem a przykożyć z samą wodą. Ale są niektore gebki subtelne, lekkie, ktore żadney pomoczy nie dawaią: A gdi bedźie z oczte̅m podłożona / powciąga rzeczy przyrodzonych niewieſcich. A gdy bedźie ſpalona tim obyczaiem iako bywa piana morska palona, pomaga na wrzod kthory bywa na oczu / y oczy wyczyſcia. A kiedy bedźie przyprawnie omyta po ſpaleniu / tedy wiecźey pomaga na oczy w lekarzſtwiech. A gdy bedźie ſpalona z ſmołą, pomaga naprzeciw niewieſciem rzeczam gdi zbytnie idą. A kamień ktory bywa nalezion w gebcże / łamie kamień w miecherzu: gdy bedźie z winem wyp/ A kiedy b[illegible] ſpalona z oliwą / tedy bedźie pożyteczna ku leczeniu oneº ktory krwią pluie.

Też z niey działaią knoty y kładą ie na końcże żył z kthorich krew idźie / a tak powciąga krwie.

Zignites.

Capitulum. 44.

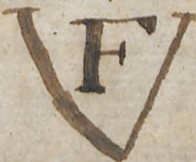
Ten kamień, Jako piſze Iſidorus. Jeſth barwy ſklaney. Then kiedy bedźie na ſzigi zawieſzon, Thedy oddala od człowieka czo ſie mu w noczy przez ſen leda czo vkazuie, y też krew płynączą z człowieka ſtanowi.

Też niedopuſzcza człowiekowi aby rozum ſtracił, gdy iuż na tho człowiek ieſt ſkłonny. A gdy bedźie dzierżan nad ogniem płomieniem gorąiączym, tedy dla nieº płomień gaſnie. Tho też o niem powiada Enax w kxiegach ſwoich / w ktorich piſał o Kamienioch.

Po traktacie o Kamieniach drogich następuie:

Nauka o poznawaniu uriny, to iest moczu tak zdrowego iako y chorego człowieka. — Tytuł ten iest w obwodce holcsztychowey, maiącey u spodu cyfrę

Po drugiey stronicy tey karty tytułowey iest holcsztych wyobrażaiący Doktora, który flaszkę z uryną do światła przegląda, Kobietę z ziołami, i ieszcze inną figurę Doktora, z stoiem w ręku; a pod spodem tego holcsztychu są następuiące wiersze:

Przyszedł prostak do Doctora
Przyniosł mu w garnku znamiona

Ogląday

Oglądaj panie miły Doctorze
Boć moy pan zchorzał iako gorze
Potym onego Doctor zopytał
Jestli pan stolcze, albo wiatri miewał.
Rzekł chłop iż wiatru dosyć będzie
Bo drzwi, okna otworzą wszędzie.
Bzdzi, sra, pierdzi, Doctor rzecze kniemu
Dopiero chłopek wyrozumiał onemu
Ja cię z tego wystrzedz może figura
Że cię nie będą mieć za prostego gbura.

Nauka o poznawaniu uriny zabiera
Kartek 11. – Po tey, następnie:

Nauka o pulsie. Tho iest znamiona poznacz serdeczney żyły tępania a ruchania zdrowego albo niezdrowego człowieka.
O rodzeniu dziatek.
O przyczynach porzucenia.
Jako chować młode dziecie.
O niemocach dziecinnych.
O przyrodzeniu a sposobu dwanaście miesięczow, a o sprawie ludzkiey tych to czasow. Styczeń napierwey.
Tractát to iest nauka puszczania krwie. a zwłaszcza która żyła naprzeciw ktorey niemoczy iest użyteczna.

Tu zasię masz naukę o biankach na
kthorim miesczu postawione k czemu służą.

Rządzenie bardzo dobre przeciw powietrzu morowemu, y tesz lekarztwa niemniey dobre y doświadczone czasu tegosz.

Lekarzstwa doświadczone naprzeciw rozmagitem niemocząm.

Nauka barwierzka.

na tem koniczy się wspomniany
na początku inny exemplarz
Zielnika Falimierza.

